

РИЧАРД ХАКЛУТ

ПЪТЕШЕСТВИЯ И ОТКРИТИЯ

РИЧАРД ХАКЛУТ ПЪТЕШЕСТВИЯ И ОТКРИТИЯ

Превод: Васил Атанасов

chitanka.info

Ричард Хаклут (1551–1616 г.) е първият сериозен английски географ. Неговата книга обхваща най-важните плавания, странствувания, търговски пътешествия и географски открития на ренесансова Англия и представлява твърде занимателен сборник, от който тук са подбрани откъси от корабни дневници, поверителни доклади, архиви от XVI век. Съвсем непринудено авторът включва подробни описания на флората и фауната, бреговата линия, градовете и живота по непознатите за онова време земи.

I

ПЪТУВАНЕТО НА ОТЕР, ИЗВЪРШЕНО В СЕВЕРНИТЕ МОРЕТА ОТВЪД НОРВЕГИЯ И ДОКЛАДВАНО ОТ САМИЯ НЕГО НА ПРОСЛАВЕНИЯ КРАЛ АЛФРЕД ОКОЛО 890 Г.

Оттер каза, че страната, в която живее, се нарича Халоголанд. Оттер съобщи на своя господар, крал Алфред, че живее по на север от всички други нормани и че макар неговата страна да се простира невероятно далеч на север, тя е съвсем пуста и необитавана, освен на много малко места, където по брега живеят фини, които ходят на лов цяла зима, а лете ловят риба. Хрумнало му и го обхванало желание да узнае и докаже колко далеч на север се простира тази страна и дали там има човешки жилища. Затова потеглил право на север покрай брега, като отдясно на кораба си виждал само пуста земя, а отляво широкия океан. Продължил пътуването си три дни. През това време стигнал толкова на север, докъдето обикновено стигат ловците на китове. Продължил пътя си на север още три дни и забелязал, че брегът завива на изток или пък че морето там образува голям залив, който влиза навътре в сушата, но не знаел докъде. Той бил склонен да остане там, докато задуха западен вятър и малко от север. Оттам плавал право на изток, все покрай брега, толкова, колкото могъл да измине за четири дена. След като изминало това време, отново трябвало да спре, докато се яви съвсем северен вятър, тъй като брегът завивал право на юг или поне морето навлизало в сушата, но той не можал да разбере колко навътре. На петия ден открил една голяма река, която далеч навътре била все така широка. Той спрял при устието на реката и решил да се върне обратно. Не смее да навлезе нагоре срещу течението — страхувал се от местните обитатели, понеже другият бряг на реката бил гъсто населен. Това била първата обитавана земя, която открил, откакто бил тръгнал от своята страна, с изключение на някои места, където видял няколко рибари, птицеловци и ловци, които всички били фини, а откъм левия му борт се простирал океанът. Главната цел на неговото плаване в тази посока била да разшири познанията ни за тези брегове и да открие нови страни, тъй

като това ще улесни лова на китове, чиито зъби са кости с отлично качество и имат висока цена. При завръщането си той донесе такива кости на краля; кожата на китове са много подходящи за направата на корабни въжа и се използват за тази цел.

II

ПРИ СВОЕТО ПОСЕЩЕНИЕ В РИМ АНГЛИЙСКИЯТ КРАЛ КАНЮТ ПОЛУЧАВА ИЗВЕСТНИ ПРИВИЛЕГИИ
ЗА АНГЛИЙСКИТЕ И ДАТСКИТЕ ТЪРГОВЦИ ОТ ИМПЕРАТОР КОНРАД И ПАПА ЙОАН

(ИЗВАДКА ОТ НЕГОВО ПИСМО)

За Великден в Рим се бяха събрали голям брой благородници с папа Йоан и император Конрад начело. Тогава аз разговарях със самия император и папата (също и с други принцове, които присъствуваха там) за нуждите на моите поданици, както англичани, така и датчани, и че за тях трябва да се създаде по-благоприятен закон и да се осигури пътят им до Рим, така че те да не бъдат затруднени да пътуват: да не бъдат спирани толкова често, да не им се правят спънки и да не бъдат тормозени от несправедливи налози. Императорът удовлетвори моята молба, а също и крал Рудолф, който има най-голяма власт над теснините, където спират пътниците. И всички други принцове потвърдиха с декрети, че моите поданици, както търговци, така и онези, които отиват на поклонение, трябва безпрепятствено да пътуват за Рим, без да бъдат задържани в казаните теснини от митничари, и да се завръщат благополучно оттам.

III

СЪСТОЯНИЕТО НА КОРАБОПЛАВАНЕТО В ПЕТТЕ ПРИСТАНИЩА ОТ ВРЕМЕТО НА ЕДУАРД
ИЗПОВЕДНИКА И УИЛЯМ ЗАВОЕВАТЕЛЯ ДО ЕДУАРД I, ОПИСАНО ОТ УЧЕНИЯ ДЖЕНТЪЛМЕН МИСТЪР
УИЛЯМ ЛАМБЕРТ

(ИЗВАДКА ОТ НЕГОВИТЕ „ПЪТУВАНИЯ ИЗ КЕНТ“)

В книгата, наречена Думсдей^[1], намирам, че по времето на крал Едуард Изповедника Доувър, Сандуич и Ромни са били освободени от почти всякакви данъци и тегоби (с каквито другите градове са били обложени) заради службата, която са носили по море.

Преди времето на Едуард I Шепи е бил градът, където се изпращали жалбите на петте пристанища. Хейстингс, Хайд, Доувър, Ромни и Сандуич се считали за петте главни пристанища, на които била дадена тази привилегия; тя била потвърдена по-късно от Великата харта на Англия. Скоро след това Уинчелс и Рай били прибавени към техния брой.

Книгата Думсдей задължава Доувър да поддържа двадесет кораба на вода, като всеки един от тях има екипаж от двадесет и един души в течение на петнадесет дни наред. Ромни и Сандуич носят същата тегоба. По всяко време, когато кралят плава по море, тези пристанища трябва да стъкмят петдесет и седем кораба (всеки един от които да има двадесет въоръжени войници) и да ги издържа на свои разноски в течение на петнадесет дни наред.

Оттогава тези пристанища не само най-старателно изпълняваха тези задължения (които бяха разпоредени за достойното пътуване и сигурното плаване на кралската особа или на неговата войска през протока), но и също така се държаха храбро срещу неприятеля и извършиха разни подвизи по море.

[1] Domesday Book — книга, съставена през 1085/86 г. по заповед на крал Уилям Завоевателя, в която са вписани всички недвижими имоти. Б.пр. ↑

IV

ПЪТУВАНЕТО НА ИНГУЛФУС, ИГУМЕН НА КРОЙЛАНД, ДО ЕРУСАЛИМ ПРЕЗ ЛЕТО ГОСПОДНЕ 1064

Аз, Ингулфус, смирен служител на преподобния Гутлак и на неговия манастир Кройланд, роден в Англия от родители англичани в хубавия град Лондон, през моята младост бях изпратен най-напред в Уестминстър и после в Оксфордския университет, за да получа добро образование. Когато пораснах, бидейки недоволен от скромното положение на родителите си, аз напуснах родния си край и започнах да обикалям по дворовете на крале и принцове, тъй като желяех да бъда облечен в коприна и да нося красива и скъпа премяна. И ето че по това време Уилям, нашият сегашен пълновластен крал, а тогава граф на Нормандия, дойде в Лондон, придружен от голяма свита и многобройна прислуга, за да разговаря с крал Едуард Изповедника, който беше негов роднина. Аз се явих при него и предложих услугите си за извършване на всякакви бързи и важни поръчения. За много скоро време самият граф ме опозна и ме обикна силно и така аз отпътувах с него за Нормандия. Там той ме направи свой секретар и аз управлявах целия двор на графа. Но понеже бях изпълнен с младежки жар и жизненост, дори това място почна да ми омръзва, макар положението ми да бе много по-високо от това на родителите ми. По това време в Нормандия се пръсна слухът, че много архиепископи от империята, както и светски принцове, желяели заради душевното си спасение и от благочестие да заминат на поклонение в Ерусалим. Тогава мнозина от нас, членове на свитата на графа, както благородници, така и духовници (главният от които бях аз), потеглихме на път с разрешението и благоволенieto на казания наш господар, графа. Пътувахме с тридесет коня и минахме през Горна Германия, където се присъединихме към хората на майнцкия архиепископ. И тъй като заедно с дружините на епископите бяхме седем хиляди души, достатъчно добре снабдени за такова пътешествие, ние благополучно преминахме през много провинции и най-после стигнахме в

Константинопол, където, след като се поклонихме на император Алексей, разгледахме черквата „Света София“ и целунахме разни свети реликви. След като тръгнахме оттам, минахме през Ликия^[1], където попаднахме в ръцете на арабски разбойници. След като те ограбиха от нас огромна сума пари и погубиха мнозина от нашите хора, ние с риск за живота си едва успяхме да се измъкнем и най-после радостно влязохме в многожелания град Ерусалим. Там бяхме приети от възрастния преподобен и свят патриарх Софроний, след което в тържествено шествие под звуците на цимбали и с факли ни заведоха в най-божествената черква на гроба на Спасителя. Само един господ Исус Христос знае колко много молитви прочетохме там, колко изобилно проливахме сълзи и колко въздишки се изтръгнаха от гърдите ни. От преславния Христов гроб ни заведоха да посетим и други свещени паметници в града и ние с разплакани очи разгледахме голям брой свети черкви и параклиси, които Ахим, египетският султан, беше разрушил напоследък. И така натъжени, с разбити от скръб сърца, след като оплакахме с печални сълзи всички развалини на този най-свят град, както вътре в градските стени, така и извън тях, и след като пожертвувахме пари за възстановяването на някои от тези светини, ние, водени от най-жарко благочестие, желяхме да преминем страната и да се умием в най-свещената река Йордан, както и да целунем всички места, където е стъпвал Христос. Обаче поради огромното разярено множество арабски разбойници, които ни дебнеха отвсякъде, ние не можахме да пътуваме далеч от града. Затова, когато напролет в пристанището Жопа^[2] пристигна една флота от генуезки кораби и християнските търговци размениха всичките си стоки по крайбрежните градове и също така посетиха светите места, ние всички отплавахме, като се доверихме на морето. След като ни люшкаха много бури и ветрове, най-после пристигнахме в Бриндизи. И така след едно благополучно пътуване през Апулия стигнахме в Рим и посетихме местата, където са пребивавали светите апостоли Петър и Павел, и се поклонихме на разни паметници на свети мъченици из целия град. Оттам архиепископите и другите имперски принцове поеха надясно към Германия, а ние се отклонихме наляво за Франция. Разделихме се, като се сбогувахме с неизразими благодарности и любезности. И така най-после от тридесетте конници, които напуснахме Нормандия

охранени, яки и бодри, завърнахме се едва двадесет измъчени поклонници, всички пешаци и измършавели до кости.

[1] Старо название на област в югозападна Мала Азия. Б.пр. ↑

[2] Днешна Яфа. Б.пр. ↑

V

ПРОЦЪФТЯВАНЕТО НА ТЪРГОВИЯТА В ДНИТЕ НА УИЛЯМ МАМСБЪРИ, КОЙТО СЕ ПОМИНА В ГОДИНА 1142, ПРЕЗ ВРЕМЕ НА ЦАРУВАНЕТО НА КРАЛ СТИВЪН

Недалеч от Рочестър, на разстояние от двадесет и пет мили, се намира благородният град Лондон, чиито граждани притежават изобилни богатства и който се посещава от търговци от всички страни и особено много от Германия. И когато се случи да настъпи обща оскъдица на храни извън Англия по причина на недостатък на жито, необходимите неща могат да се доставят и купят с по-малко печалба за продавачите и по-малки затруднения и загуба за купувачите, отколкото в който и да е град на кралството. Чуждестранните стоки се докарват в същия град по прочутата река Темза.

Прочутият град Бристол заедно с пристанището, което принадлежи към него, е удобно и сигурно вместилище за всички кораби, които пристигат там от Ирландия, Норвегия и други чужди страни.

VI

ПЪТУВАНЕТО НА АНГЛИЧАНИНА МАКЪМ, ПРИ КОЕТО ТОЙ ПЪРВИ ОТКРИ ОСТРОВ МАДЕЙРА

През 1344 г., по времето, когато в Арагон управляваше крал Педро IV, бе открит остров Мадейра, който се намира на 32 градуса северна ширина, от един англичанин на име Макъм. Той отплавал от Англия за Испания с една жена, която бил отвлякъл, и тласкан от буря, пристигнал на този остров. Той хвърлил котва в това пристанище или залив, което сега се нарича Мачико по името на Макъм. Понеже неговата любовница била болна от морска болест, той заедно с част от екипажа слязъл на брега, а корабът отплавал при благоприятен вятър. Жената обаче умряла от тревоги. Макъм, който много я обичал, построил един параклис или килия, за да я погребее, и го нарекъл на името на Исуса. Той заповядал да напишат или издълбаят на надгробната плоча неговото и нейното име, както и причините за тяхното пристигане там. След това той наредил да направят лодка от едно дърво (защото там имало дървета с големи размери) и отплавал по морето заедно с онези моряци, които били останали с него; така, без ветрила и без гребла, те стигнали африканския бряг. На маврите, които ги видели, това се сторило изумително и те представили Макъм на султана на тази страна като някакво чудо. Кралят препратил Макъм и другарите му на краля на Кастилия, за да види и той хората, които се били спасили по този чудесен начин.

Като използвал сведенията, които Макъм дал за острова, Хенри III, крал на Кастилия, изпратил мнозина от Франция и Кастилия да открият Мадейра и Големите Канарски острови.

VII

КРАТЪК РАЗКАЗ ЗА ПРАТЕНИЧЕСТВОТО НА УИЛЯМ ЕСТЪРМИ И ДЖОН КИНГТЪН В ПРУСИЯ И ГРАДОВЕТЕ НА ХАНЗАТА

През месец юли в лето господне 1403 в Англия пристигнаха пратеници на могъщия владетел Фр. Конрадус де Юнгинген, който тогава беше главен управител на Прусия. Те носеха писма, отправени до нашия върховен повелител краля, с които искаха удовлетворение и обезщетение за известни вреди, незаконно нанесени от англичани на поданиците на горепоменатия главен управител.

Нашият крал изпрати Уилям Естърми — рицар, мистър Джон Кингтън — писар, и Уилям Брамптън — лондонски гражданин, и тримата от съда в Ковънтри и доста слабо запознати с този вид работа, като свои посланици в Прусия.

Преди пристигането на посланиците в Прусия цялата търговия между англичани и пруси както в кралство Англия, така и в страната Прусия беше изобщо възпрепятствувана и забранена. И в същата тази страна беше заповядано (и тази заповед се прилагаше), щото на никой английски търговец, който пристигне със стоките си в кое да е пруско пристанище, да не се позволява да препраща стоките си извън това пристанище в който и да е друг град в Прусия, било по вода, било по суша, под страх от конфискация на стоките му; наредено бе те да се продават в същото пристанище само на пруси и никому другиму и това носеше големи загуби на нашите английски търговци.

След пристигането на английските посланици в Прусия бе заповядано от осмия ден на октомври в лето господне 1405 всички английски търговци да бъдат свободни да влизат с всякакви видове стоки в кое да е пристанище на страната Прусия и да ги продават както е било обичайно от старо време. Заповядано и установено бе също да се дадат и разни други привилегии на кралство Англия.

След като пристигнаха в страната Прусия, английските посланици поискаха от главния управител удовлетворение и обезщетение за вреди и неправди, причинени от прусите на поданици

на нашия върховен повелител и крал, които загуби възлизаха на сумата 4535 нобели^[1].

След това бе решено, че до следния първи май през лето господне 1406 или в течение на една година от сключване на споразумението трябва да се даде подходящо, справедливо и разумно обезщетение за всички вреди и затруднения, причинени на двете страни. Тъй като не бе дадено такова обезщетение, на прусите бе заповядано да напуснат кралство Англия заедно с корабите и стоките си безпрепятствено и без затруднения и англичаните също така да напуснат териториите и владенията на горепоменатия главен управител.

На връщане от Прусия за Англия Уилям Естърми и Джон Кингтън минаха през главните градове на Ханзата^[2] и преговаряха с кметовете. От името на сдружението на ханзейските търговци бяха проводени пратеници и агенти в град Дордрехт да преговарят за плащането на обезщетение за нанесени вреди.

Тъй като различните изложени членове на договора, както онези в полза на Англия, така и тези в полза на Прусия и на ханзейските градове, бяха тъй тъмни, че поради тяхната неясност не можеше да им се даде недвусмислено тълкувание, беше решено и договорено, че всички неясни членове трябва да бъдат представени на председателя на Камарата на лордовете преди края на Великден идната година и в течение на една цяла година да бъдат изтълкувани. И след като се направи това, справедливо правосъдие ще бъде осигурено на двете страни.

[1] Английски златни монети. Б.пр. ↑

[2] Търговски съюз на северногермански градове през средновековието начело с Любек. Б.пр. ↑

VIII

ПИСМО НА МИСТЪР РОБЪРТ ТЪРН, ИЗПРАТЕНО ОТ СЕВИЛЯ ПРЕЗ 1527 Г. ДО Д-Р ЛИЙ, ПОСЛАНИК НА КРАЛ ХЕНРИ VIII ПРИ ИМПЕРАТОР КАРЛ, ЗА ДА ГО ОСВЕДОМИ ЗА ОНЕЗИ ЧАСТИ НА СВЕТА, КОИТО СА ОТКРИТИ ОТ ИМПЕРАТОРА И ПОРТУГАЛСКИЯ КРАЛ, А СЪЩО ТАКА ЗА СЕВЕРНИЯ ПЪТ КЪМ МОЛУКСКИТЕ ОСТРОВИ

Както се вижда от новата търговия с подправки, която върши императорът, няма съмнение, че островите са богати на карамфил, индийски и мускатови орехи и канела и че на казаните острови, както и на другите там наоколо, на екватора и близо до него, има изобилие от злато, рубини, диаманти, червен циркон и други скъпоценни камъни, а също така и перли. По време на тези пътувания за подправки било открито, че в тези острови златото не се цени никак и местните хора придават по-голяма стойност на един нож или железен гвоздей. Аз не се съмнявам, че за тях нашето жито и семена, ако можем да ги изпратим там, ще бъдат тъй ценни, както за нас техните подправки. Също и фалшивите стъклени накити, които ние фабрикуваме, са така ценни за тях, както за нас техните скъпоценни камъни; онези, които търгуват с тези страни, са установили това от ежедневния си опит.

В една флотилия от три кораба и една каравела, съоръжена от тукашни търговци, която напусна този град през април, аз и моят съдружник вложихме хиляда и четиристотин дуката. Постъпихме така, защото с тези кораби пътуват и двама англичани, мои приятели, които искат да се запознаят с корабоплаването в тези морета и които ще ми донесат сведения за положението в тамошните страни.

През 1484 г. португалският крал решил да съоръжи няколко каравели, за да открие островите, откъдето се носят подправките. Така той изпратил една флотилия и през 1492 г. били открити островите Каликут, откъдето пристигаха всички подправки, с които той разполага. След това, през 1497 г., испанският крал, който желяел да открие земи на запад, съоръжил известен брой каравели, които открили Западна Индия — по-точно два острова от тази Индия, като ги нарекли единия Доминика, а другия Куба — и донесли злато от там.

Когато португалският крал се научил за това, той изпратил хора при испанския крал и се договорил с него да си поделят помежду си целия неоткрит още свят.

Португалският крал бил вече открил някои острови, които се намират срещу островите Зелени нос, а също и известна част от континента на юг, която той нарекъл Бразилия.

Явно е, че новооткритата земя е част от континента Западна Индия, откъдето императорът получава всичкото си злато и всичките си перли. Както се вижда от картата, брегът продължава надолу на повече от 5000 левги. А от тези нови земи брегът върви на запад към Индия, оттам продължава на изток и след като завие на юг, достига до протока Тодуш Сантус, който по моите пресмятания се намира на повече от 5000 левги.

И така, изглежда, че и ние би трябвало да имаме право да търгуваме с Индия както другите, поне със страните, които сме открили. Но всичко това е нищо в сравнение с островите на подправките.

А ако е възможно да се плава от новооткритите земи нататък, няма съмнение, че като се потегли на север и се премине през северния полюс, може да се слезе до екватора и да се стигне до тези острови; и това ще бъде много по-кратък път от този, по който плават испанците и португалците.

И макар че ние не можем да ходим до казаните острови, защото едни от тях са на императора, а други на португалския крал, ние би трябвало да минем по този път и като стигнем веднъж до екватора, да открием земи не по-малко богати на злато и подправки. Минавайки по северния път, ние бихме могли да се възползваме от плаването покрай бреговете на Татария, което ще бъде не по-малко доходно за нашата търговия с платове, отколкото подправките за императора и португалския крал.

Но общото мнение на всички географи е, че отвъд седмия пояс^[1] цялото море е замръзнало и студът е толкова голям, че никой човек не може да издържи на него. Досега обаче те всички бяха единомислени, че поради голямата горещина земите под екватора са необитаеми. И въпреки това, както опитът показва, няма земи по-благоприятни за живот и с по-умерен климат. И за да заключа, ще кажа, че ако се направи опит, същото ще се окаже вярно и за северните страни.

И тъй аз мисля, че няма необитаема страна, нито море, по което да не може да се плава.

[1] Древните географи са делили земята на 7 пояса според географската ширина. Б.пр. ↑

IX

ДВЕ ПЪТУВАНИЯ, НАПРАВЕНИ ПРЕЗ ГОДИНИТЕ 1530 И 1532 ОТ УИЛЯМ ХОКИНС ОТ ПЛИМЪТ, БАЩА НА СЪР ДЖОН ХОКИНС, РИЦАР, БИВШ КОВЧЕЖНИК НА БОЙНАТА ФЛОТА НА НЕЙНО ВЕЛИЧЕСТВО

Старият мистър Уилям Хокинс от Плимът, много уважаван и обичан от крал Хенри VIII заради своята мъдрост, героични подвизи и умение в корабоплаването, беше на своето време един от главните морски капитани по западното крайбрежие на Англия, но недоволен от кратките пътувания, които правеше обикновено само до известните брегове на Европа, той съоръжи на свои разноси един добър и висок кораб с вместимост 250 тона, наречен „По“, с който направи три дълги и прочути пътувания до бразилските брегове, нещо много рядко в онези дни, особено за нашата нация. Той достигнал до реката Сестос^[1] на гвинеийския бряг, където търгувал с негрите — вземал от тях слонова кост и други стоки, които се произвеждат там. И така, когато пристигнал на бразилския бряг, той действувал тъй благоразумно и се държал тъй мъдро с диваците, че се сближил с тях и спечелил приятелството им. Той дотолкова ги предразположил към себе си, че при второто си пътуване един от дивашките вождове от Бразилия се съгласил да се качи на кораба му и да бъде заведен в Англия, а като залог за неговата безопасност и сигурно завръщане мистър Хокинс оставил в Бразилия някой си Мартин Кокръм от Плимът. Когато този бразилски вожд пристигнал в Англия, той бил заведен в Лондон и представен на крал Хенри VIII, който се намирал в Уайтхол. Кралят и всички благородници много се чудили на вида му, и то напълно основателно, тъй като съгласно дивашкия обичай на бузите си той имал дупки и в тях били поставени малки кости, които стърчели навън един инч; в тяхната страна това се считало за великолепен накит. Той имал също дупка на долната си устна, в която бил поставен скъпоценен камък, голям колкото грахово зърно. Цялото му облекло, държане и жестове изглеждали много странни на тези, които го гледали.

След като останал почти цяла година в Англия, мистър Хокинс съгласно обещанието си заминал да го отведе в страната му. По време на пътуването се случило така, че поради промяната на въздуха и храната казаният дивашки вожд умрял на кораба. По тази причина се опасявали, че Мартин Кокръм ще изгуби живота си. Въпреки това обаче, когато диваците се убедили напълно, че нашите хора са се отнасяли добре и честно към вожда им, те върнали казания заложник, без да навредят нито на него, нито на някой друг член от екипажа. Хокинс и хората му се завърнали обратно в Англия заедно със заложника, като корабът им бил натоварен със стоки от страната. А Мартин Кокръм, който бил чиновник в град Плимът, живял още няколко години.

[1] Река в днешна Либерия. Б.пр. ↑

Х

ПЪТУВАНЕТО НА РОДЖЪР БОДЕНАМ С ГОЛЕМИЯ ТРИМАЧТОВ БАРК „ОКЪР“ ДО КАНДИЯ^[1] И ХИОС ПРЕЗ 1550 ГОДИНА

На 13 ноември в годината 1550 аз, Роджър Боденам, капитан на барка „Окър“, заминах и още същата вечер стигнах в Доувър, и като хвърлих котва, останах там до вторник и се срещнах с достойния рицар сър Антони Окър, собственик на кораба.

На 16 януари 1551 г. ние видяхме нос Финистере на испанския бряг. На 30-и пристигнахме в Кадис и там разтоварихме някои стоки. След това отплавахме за Месина в Сицилия, където разтоварихме много стока и останахме там до разпети петък през великденските пости.

Главен търговец, който натовари барка, беше чужденец на име Анселмо Салваго и понеже времената бяха много опасни и не можеше да се отиде в източната част на Средиземно море, особено на остров Хиос, без открит лист от турците, Анселмо обеща на собственика, че ще получи такъв открит лист в Месина. Но оттам ме изпратиха в Кандия, където ми отговориха, че трябва да поискам открит лист от Хиос и оттам ще ми го пратят. Затова бях принуден да изпратя човек там, обаче му отговорили, че турците отказват да издадат открит лист.

Бях длъжен да доставя в Хиос стоките, които бяха на кораба, или да ги изпратя там на мой риск. Търговците, без да ги е грижа, че мога да загубя кораба, бяха готови да ме принудят да замина, но аз твърдо отказвах да тръгна, тъй като турските галери бяха тръгнали срещу Малта. В Кандия имаше няколко турски кораба, които бяха карали жито за продан и бяха готови да отплават обратно за Турция. Те заминаха рано сутринта, носейки новината, че аз няма да напусна пристанището. Същата нощ обаче аз приготвих всичко, което смятах за необходимо, без да уведомя нито един човек от хората си, докато не настъпи часът за отплаване. Тогава обаче трябваше големи усилия да

накарам моите моряци да тръгнат с кораба при такава явна опасност. В края на краищата успях да ги убедя да ме последват с изключение на трима, които оставих в пристанището.

Около осем часа вечерта при хубава луна бях вече готов да отплавам и скоро излязох от пристанището. Преди това обаче тримата моряци толкова се молиха на останалите да дойдат с нас, че бях принуден да ги взема на борда. И така с попътен вятър ние навлязохме в архипелага, но когато се намирахме между островите, вятърът отслабна и аз бях принуден да хвърля котва в залива на един остров, наречен Миконос, където останах 10–12 дни. Вдигнах котва и се насочих към остров Хиос, където стигнах същия следобед. Малките кораби, които ме придружаваха, се отделиха от мен, за да влязат в пристанището през нощта, но внезапно видяхме три турски ветрохода, които се насочиха към тях, за да ги ограбят. Моят лоцман, чийто син се намираше на един от малките кораби, ме помоли настойчиво да им помогна и аз заповядах на моя канонир да стреля с малкото оръдие по ветрохода, който се беше доближил до един от корабите. Изстрелът беше сполучлив и накара турците да прекъснат преследването и да изостанат зад кораба, който по този начин им се изплъзна. Тогава всичките малки кораби се върнаха при мен и помолиха да им разреша да останат зад моя кораб, докато се съмне. На сутринта аз докарах кораба пред пристанището на Хиос и изпратих една лодка да съобщи на тамошните търговци да изпратят веднага мауни да приберат стоката, защото иначе ще се завърна с целия си товар в Кандия.

Те настойчиво ме помолиха да вляза в пристанището, като ми гарантираха, че в течение на двадесет дни турската войска няма да ме нападне, иначе градът ще ми плати 12000 дуката. Тогава аз побързах и разпродадох на турците, които дойдоха на пристанището, всичките си стоки. След това подготвих с най-голяма бързина кораба за отплаване, защото се страхувах, че турската бойна флота може да пристигне. Те казаха: „Не можем да те защитим, защото, когато турчинът дойде, той взема всичко, което иска, и оставя само това, което благоволи да остави.“

Аз реших да тръгна. Обаче търговците, които мислеха повече за своите печалби, отколкото за сигурността на кораба ми, ми попречиха да замина, като подучиха моряците ми да искат да им платят заплатите веднага и да им дам време да ги изхарчат там.

Но бог ми помогна: като им платих заплатите тази вечер, аз ги заплаших, че ако не вдигнат ветрилата на часа, ще ги изправя пред съда в Англия и ще отговарят с главите си. Мнозина от тях бяха женени в Англия, имаха какво да губят и затова ме послушаха. Имах дванадесет канонири и техният началник, който беше луда глава, се съвещава известно време със слугата на собственика, след което дойде при мен с извадена сабя, като се кълнеше, че е обещал на собственика сър Антони Окър да живее и да умре на кораба и да го защитава срещу всички, които го нападнат, че ще се бие срещу цялата турска войска, но няма да се предаде. С този човек имах голяма разправия, но най-после го накарах да признае грешката си и да последва съвета ми. Така с големи усилия аз излязох от пристанището на Хиос с помощта на генуезки лодки, които изтеглиха моя кораб, и когато бях вече в открито море, бог ми прати бурен попътен вятър.

Около два часа и половина по-късно в Хиос пристигнали седем турски галери да заловят кораба ми и техният адмирал побеснял от ярост, когато видял, че ние вече не сме там. Той хвърлил в затвора някои от градските търговци, а хората от трите малки кораба, които оставих в пристанището, взел на галерите си. На следния ден там дошли още сто галери и останали в пристанището да изчакат другите кораби; когато станали всичко двеста и петдесет кораба, те отплавали да нападнат внезапно Малта. На следния ден след заминаването си видях бреговете на Кандия.

На този остров Кандия има много изгнаници, които живеят постоянно в планините. Четири-пет хиляди от тях слизат в градовете, за да служат като войници. Те са добри стрелци с лък и всеки един носи със себе си лък, стрели, меч и кама. Имат много дълги коси и носят ботуши, които достигат до слабините, и ризница от две части — едната отпред и другата отзад. Пият вино без мярка.

Когато турската флота отмина, аз натоварих кораба си с вино и други стоки и отплавах за Месина. И така, слава богу, пристигнах благополучно в Лондон с кораба и стоките невредими. Ричард Чансълър, който първи откри Русия, беше с мен на това пътуване, а също така и Матю Бейкър, който по-късно стана главен корабостроител на нейно величество кралицата.

[1] Остров Крит. Б.пр. ↑

XI

НАРЕДБИ ОТНОСНО ПОДГОТВЯНОТО ПЪТУВАНЕ ДО КИТАЙ С ЦЕЛ ДА СЕ ОТКРИЯТ НЕИЗВЕСТНИ ОБЛАСТИ, ВЛАДЕНИЯ, ОСТРОВИ И ЗЕМИ. НАРЕДБИТЕ СЕ СЪСТАВИХА И ПРЕДСТАВИХА НА ДЕВЕТИЯ ДЕН ОТ МЕСЕЦ МАЙ В ЛЕТО ГОСПОДНЕ 1553 ОТ ДОСТОПОЧТЕНИЯ БЛАГОРОДНИК СЕБАСТИАН КАБОТ, ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ГИЛДИЯТА И КОМПАНИЯТА ЗА ПРЕЗМОРСКА ТЪРГОВИЯ

Първо, адмиралът, главният лоцман, капитаните, търговците и офицерите да бъдат тъй сдружени и свързани в единство, любов, съгласие и подчинение към всички по-горни чинове, че никакви раздори да не могат да се появят между тях и моряците на нашата компания, защото раздорите (това е известно от опит) са провалили много забележителни и надеждни предприятия.

Тъй като всички са дали клетва да бъдат верни, предани и честни поданици и васали на негово превъзходно величество краля и да служат вярно на негова милост и на кралството през това пътуване, те са длъжни да не се отказват от казаното пътуване, докато то не бъде завършено, доколкото позволяват възможностите и човешкият живот. Затова подобава на всички както заради съвестта им, така и заради дълга им да си спомнят казаното задължение.

По силата на клетвата всички са длъжни да извършват добросъвестно и охотно всички работи и дела, които им бъдат заповядани от адмирала.

При плаването всички курсове да се определят и следват според съвета на адмирала, главния лоцман, капитаните и помощник-капитаните със съгласието на техните съветници, като адмиралът има два гласа във всички съвети и съвещания.

Флотилията да плава заедно и корабите да не се отделят един от друг, доколкото позволяват вятърът и времето.

Търговците и другите лица, които умеят да пишат, да описват плаването всеки ден и всяка нощ, като посочват посоката по компаса и дават описание на страните, приливите и отливите, природните стихии, височината на слънцето, движението на месеца и звездите.

Домакинът и готвачът на всеки кораб да дават на капитана ежеседмично (или по-често) точна и ясна сметка за разхода на храната като месо, риба, сухари и хляб, а също и за наличната бира, вино, дървено масло, оцет и всякакви други хранителни припаси, за които те носят отговорност, така че да се разходва само толкова, колкото е разумно и необходимо.

На никой кораб да не се богохулствува, нито да се псува гнусно, нито да се разправят развратни и мръсни истории и да не се допуша да се говори безбожнически, да се играе на зарове, карти и други дяволски игри, от които произлиза не само обедняване на играчите, но също спорове, несъгласия, свади и сбивания, а често и убийства и пълна гибел, тъй като всичко това предизвиква твърде справедливия божи гняв и неговото отмъщение.

На всеки кораб ежедневно да се четат утринна и вечерна молитва, както и да се извършват други църковни служби, наредени от негово величество краля и законите на кралството. На адмиралския кораб това ще се върши от свещеника на адмирала, а на другите кораби от някое грамотно лице, и Библията ще се чете благоговейно и по християнски в чест на бога.

Всеки офицер да бъде отговорен за изброените в описа задължения на службата си и да дава безпогрешна сметка за изпълнението на същата, както и за пестеливия и умерен разход на барут и гюллета и за използването на всякакъв вид артилерия, с която не трябва да се злоупотребява, а старателно да се пази за необходимата защита на флотилията при пътуването.

Да не се излива помия в баласта, нито да се оставят нечистотии на борда. Готварницата, както и всички други помещения да се държат чисти заради здравето на екипажа; юнгите да се възпитават според похвалния морски ред и обичаи, както и да се учат на корабоплаване, като се упражняват в работи, подходящи за тях.

За болните да се полагат грижи, да бъдат утешавани и подпомагани и всички лица без разлика да вършат работата по гледането им.

Ако се случи някой да умре по време на пътуването, дрехите му и другите вещи, които е притежавал в момента на смъртта си, трябва да бъдат запазени и да бъде направен опис, за да могат те да бъдат предадени на жена му и децата му или пък според желанието и

завещанието му. Денят на смъртта му трябва да бъде вписан в книгите, за да се знае каква заплата е изработил до деня на смъртта си.

Да не се разкрива пред никоя нация каква е нашата религия, а да се премълчава, без да се казва нищо, като външно се спазват законите и обредите на страната, в която пристигнете.

Нашите хора и кораби могат да изглеждат странни и чудни на чужденците, както и техните обичаи на нас. Трябва да се разсъди как могат да бъдат използвани местните хора и за това е нужно най-напред да съберете сведения от някое лице, което да примамите или да привлечете на борда на кораба, за да научите от него всичко, но без принуда или насилие; и никоя жена да не бъде изкушавана или придумвана към разпуснатост или безчестие.

Към лицето, доведено по този начин на кораба, трябва да се отнасяте добре, то трябва да бъде нагостено и пременено, след което да бъде върнато на брега, така че той или тя да може да привлече наблизо и други, които да покажат стоките си; и ако можете да напиете с бира или вино лицето, което е дошло на борда на кораба, вие ще можете да узнаете тайните на сърцето му.

Към всяка нация трябва да се отнасяте разумно и да не я предизвиквате, като показвате пренебрежение, презрение и прочие, и да не се смеете на местните хора, а да се отнасяте към тях с благоразумно внимание, кротост и учтивост.

Имената на хората на всеки остров да се записват, както и техните стоки, техният нрав, качества и склонности; и какви стоки биха разменили най-охотно, и какви метали има в хълмовете, планините, потоците и реките, на или под земята.

Ако видите хора, които събират по пясъка камъни, злато, метали и други подобни, вашите гребни лодки могат да се приближат, за да видят какви неща събират туземците, като бият барабан или свирят на друг инструмент, който може да ги привлече, но се пазете от опасности и не проявявайте враждебност към туземците.

Ако ви поканят на обед в дома на някой велможа или на преговори, отивайте по толкова, че вие да бъдете по-силни от тях, пазете се от засади и не оставяйте настрана оръжието си.

Ако видите туземците да носят лъвски или мечи кожи, дълги лъкове и стрели, не се плашете, защото често те повечето ги носят, за да плашат чужденците, отколкото по друга причина.

Има хора, които могат да плуват голи в морето, пристанищата и реките, като носят със себе си лък и стрели, и се стремят да се доближат до кораба; ако намерят, че той не е добре пазен и защитаван, те ще го нападнат, за да вземат човешки тела, които те използват за храна. Ако им окажете съпротива, те се гмурват във водата и бягат; затова около някои острови на кораба трябва да има зорка стража и денем, и нощем.

Ако се яви възможност да изпратите известия за вашето пътуване, за вероятността за успех, за морските опасности и ледените препятствия, за непоносим студ и други пречки, които разни автори посочват, за да предизвикат съмнение в успеха на такива пътувания поради крайно тежките условия на северния полюс, липса на проходи в леда и други подобни, които са станали причина разколебани умове и съмняващи се глави да се откажат от подобно опасно пътуване, вие, след като установите от опит (най-сигурния извор на светски знания) действителното положение, можете за разгласяване на истината да изпратите обратно един-два кораба, ако смятате, че те могат да плават безопасно. По този начин компанията ще бъде осведомена за вашето пътуване и ще може да се погрижи да направи това, което е най-полезно за нейното и общественото благосъстояние. В тези неща вие трябва да проявявате мъдрост и благоразумие, тъй като знаете колко много хора, както и сам негово величество кралят, лордовете от почитаемия съвет, цялата компания, а тъй също вашите жени, деца, роднини, съдружници, приятели и близки са изпълнени с горещо желание да чуят и научат за вашето положение и благополучие и каква вероятност за успех има това забележително предприятие, което, надяваме се, ще бъде не по-малко успешно, отколкото пътуванията до Изтока и Запада, които донесоха такива големи печалби на императора и на португалските крале, чиито поданици се обогатиха чрез морски пътувания до земи и острови, които бяха неизвестни на всички географи.

Да не се търпят никакви заговори, разногласия, лъжливи приказки и неверни слухове от зли езици, които са истински семена на спорове, раздори и смутове, като онези, които извършват такива простъпки и всякакви други безбожни деяния, бъдат наказвани милосърдно и с братска любов. И да има винаги подчинение от страна на всички лица, с какъвто и чин да са, не само по съвест и заради дълга

към бога, до чиято милостива ръка мореплавателите са по-близо от всички други същества, но също от благоразумие и светска далновидност и заради общото благо, та по този начин да се стремите да оправдаете надеждите на тези, които с големи разноски и усилия ви снабдиха толкова добре и ви доставиха в изобилие всичко необходимо, както никога не се е виждало в никое кралство, за това предприятие, което е съвсем вероятно да бъде осъществено и доведено до добър край, стига само всеки от вас да положи старание в своята работа според своя най-свят дълг. Ние се молим на живия бог да ви вземе под своя закрила, за да извършите възложената ви задача за негова прослава. Неговата милостива ръка ще подпомогне вашето пътуване и ще ви предпазва от всички опасности.

В свидетелство на което аз, Себастиан Кабот, председател, както се каза по-горе, подписвам името си под тези наредби.

XII

НОВОТО ПЛАВАНЕ НА СЕВЕРОИЗТОК И ОТКРИВАНЕТО НА МОСКОВСКОТО ЦАРСТВО ПРЕЗ ГОДИНАТА 1553, ПРЕДПРИЕТО ОТ СЪР ХЮ УИЛЪБИ, РИЦАР, И ИЗВЪРШЕНО ОТ НЕГОВИЯ ПЪРВИ ПОМОЩНИК РИЧАРД ЧАНСЪЛЪР

По онова време, когато нашите търговци забелязаха, че английските стоки и произведения се търсят слабо в страните и народите около нас или близо до нас, че тези стоки са пренебрегвани и цената им спада, някои сериозни лондонски граждани и хора, загрижени за доброто на страната, започнаха да мислят как може да се излезе от това положение.

Виждайки, че богатството на испанците и португалците се увеличи изумително чрез търсенето и откриването на нови страни и нови търговски стоки, и предполагайки, че и те трябва да следват същия път и да използват същите средства, за да спечелят богатства, те решиха да предприемат едно ново и странно плаване. След много разговори и съвещания най-последно бе решено да се приготвят и съоръжат три кораба за търсенето и откриването на северната част на света, с което да се отвори път за нашите хора, така че да могат да пътуват до нови и непознати кралства. Всеки, който желаше да стане член на компанията, трябваше да плати двадесет и пет лири. По този начин за кратко време се събра сумата от шест хиляди лири и се закупиха три новопостроени и добре съоръжени кораба. Тъй като тези, които решиха да изпратят кораби в източната част на света, взеха предвид, че е съмнително дали морето в тази посока е свободно за плаване, те се погрижиха да снабдят корабите с хранителни припаси за осемнадесет месеца: храна за шест месеца за пътуването до северните страни, още толкова за престоя, който може да се наложи поради големите студове през зимата, и още толкова за завръщането в Англия.

Сър Хю Уилъби, много храбър джентълмен и от добър род, най-настойчиво молеше да му поверят отговорността за това предприятие. Най-последно решиха да удовлетворят желанието му и го назначиха адмирал. А за управлението на другите кораби бе избран Ричард

Чансълър, човек много уважаван заради способностите му. На двадесетия ден на месец май капитаните и моряците трябваше да отплават, като с божия воля тръгнат от Радклиф, когато започне отливът. След като се сбогуваха с близките си — един с жена си, друг с децата си, трети с роднини, — те вдигнаха котва и отплаваха с отлива. Носейки се леко по водата, те най-напред стигнаха до Гринуич. По-големите кораби бяха теглени от гребни лодки и моряците, които бяха облечени в светлосини дрехи, вършеха старателно работата си. Когато приближиха Гринуич (където по това време се намираше дворецът) и щом се пръсна новината за пристигането им, царедворците изскочиха тичешком от двореца и народът се събра, като се струпа на гъсти тълпи по брега на реката. Членовете на кралския съвет гледаха от прозорците на двореца, а останалите дворцови хора тичаха да се изкачат на върха на кулите. Корабите дадоха един залп с топовете си. Едни моряци стояха на кърмата и махаха с ръце за сбогом на приятелите си, други бяха стъпили на люковете или се катереха по мачтите, трети бяха насядали по реята на грота, четвърти бяха застанали по палубата. С една дума, беше истинско тържество. Корабите продължиха надолу по реката и достигнаха до Харидж. Най-после, понеже имаше попътен вятър, те вдигнаха ветрила и навлязоха в морето, като казаха последно сбогом на родната си страна, която не знаеха дали някога ще видят отново или не.

Сър Хю Уилъби, който беше предвидлив човек, събра при себе си офицерите от другите кораби и всички се съгласиха и решиха, ако някоя силна буря ги разпръсне и отдели един от друг, всеки кораб да направи всичко възможно да стигне до Уордхаус^[1], едно известно пристанище или крепост в кралство Норвегия, и онези, които пристигнат първи, да останат там и да чакат да дойдат и другите.

Още същия ден следобед около четири часа внезапно излезе такава силна буря и вълните бяха толкова огромни, че корабите не можеха да следват определения си курс и от силата на вятъра бяха отнесени едни на една страна, други на друга и всички се намираха в голяма опасност. Адмиралският кораб, който беше вдигнал всичките си ветрила, бе подгонен с такава сила и бързина, че скоро се изгуби от погледа ни. Третият кораб също се отдели от нас и ние го загубихме. Пред очите на моряците от „Бонавентура“ лодката на адмиралския кораб бе отнесена от вълните.

И така, след като Ричард Чансълър остана сам с кораба и екипажа си, той взе курс към Уордхаус в Норвегия, където да спре и изчака останалите кораби. Като остана там седем дена, очаквайки ги напразно, той реши най-после да продължи сам замисленото пътуване. Докато се готвеше да отплава, той се срещна и завърза разговор с някакви шотландци, които започнаха настойчиво да го убеждават да се откаже от намерението си да открие нов морски път, като преувеличаваха опасностите, в които можеше да изпадне. Той обаче, бидейки убеден, че един храбър човек не може да извърши по-позорно нещо от това поради страх от опасности да се откаже от едно велико предприятие, ни най-малко не промени мнението си и не се обезсърчи, а остана твърд и неизменен в решението си, като беше готов или да осъществи замисленото плаване, или да умре.

Колкото до тези, които бяха на кораба с капитан Чансълър, те бяха също така твърдо решени да продължат пътуването. С всеки изминат ден надеждата им, че останалите кораби ще пристигнат, намаляваше все повече и най-после те отплаваха, като капитан Чансълър държеше курс към тази непозната част на света и отиде толкова надалече, че достигна до едно място, където изобщо нямаше нощ, а блестящото слънце светеше ясно над огромното безкрайно море. Най-после богу бе угодно да ги доведе до един голям залив, в който те влязоха. Гледайки във всички посоки наоколо си, те забелязаха в далечината една рибарска лодка и капитан Чансълър, придружен от неколцина от хората си, се упъти с лодка към нея. Но смаяни от необикновената за тях големина на неговия кораб, местните хора веднага почнаха да гребат в противоположна посока, като се мъчеха да избягат. Той обаче продължи да ги следва и най-после ги настигна. Тогава те, полумъртви от страх, легнаха по очи пред него и искаха да целунат краката му. Той обаче, понеже беше необикновено много учтив, ги гледаше любезно, като със знаци и ръкомахания им показва, че не иска да му се кланят така и внимателно ги вдигна на крака. Чудно бе да се види какви облаги му спечели впоследствие тази негова човечност. Защото рибарите разпространиха новината, че са пристигнали хора от един странен народ, необикновено благи и любезни. Тогава местните хора надойдоха да предложат безплатно храна на новодошлите гости и не отказваха да търгуват с тях, само че

бяха обвързани от верски обичай, който им забраняваше да купуват чужди стоки без знанието и съгласието на краля им.

Тази страна се нарича Русия или Московия и Иван Василиевич (това беше името на техния крал) владее и управлява нашир и надлъж по тези места. И тези руски варвари също питаха нашите хора откъде са. На тези въпроси се отговаряше, че сме англичани, изпратени до тези брегове от най-превъзходния крал Едуард VI, че по негова заповед носим някои неща, които трябва да предадем на техния крал, че не търсим нищо друго освен приятелство, дружба и търговия с неговия народ и че ще има голяма полза и печалба за поданиците на двете кралства.

Местните люде тайно изпратили до императора известие за пристигането на хора от един странен народ, като питали какво ще благоволи да заповяда относно тях. Той разрешил на поданиците си да търгуват с тях и освен това обещал, че ако чужденците са склонни да дойдат при него, той сам ще поеме всички разноски по пътуването им с пощенската кола. Така капитан Чансълър започна пътуването си, което беше много дълго и трудно. Возихме се на шейни, които са съвсем обикновено нещо в тази страна и хората там почти не познават други превозни средства поради извънредната твърдост на земята, замръзнала през зимата от студа, който в тези области е изключително силен и ужасен. След много усилия и големи мъки по време на това дълго и уморително пътуване (защото пътувахме почти хиляда и петстотин мили) капитан Чансълър пристигна най-после в Москва, главния град на царството, където е седалището на царя.

Цялата страна е равнина и хълмове има малко. На север има обширни елови гори; като дървен материал тези дървета са твърде необходими и особено подходящи за строеж на къщи. В тези гори също се въдят диви животни като мечки и черни вълци. Когато зимата започне, студът постоянно се усилва все повече и повече и не намалява, докато слънчевите лъчи не го прогонят и зарадват земята. Моряците, които оставихме да пазят кораба, не смеели да излизат от каютите си, защото, щом се подадели навън, често дъхът им внезапно спирал и скоро след това падали полумъртви, толкова остър бил студът там.

Империята и владенията на царя са твърде обширни и богатството му по това време беше необикновено голямо. Москва е

най-главният от всички градове. Нашите хора казват, че по размер тя е по-голяма от лондонското Сити заедно с предградията. В града има много големи сгради, но по красота и великолепие те далеч не могат да се мерят с нашите. Техните улици не са покрити с камъни като нашите. Стените на къщите са от дърво и повечето от тях са покрити с дървени плочки вместо керемиди.

След като останаха около дванадесет дена в града, при тях пристигна един пратеник, за да ги заведе в къщата на царя. Вътре в двореца се намираще една много благородна компания от царедворци, стотина на брой, всички облечени в обшити със златни зърна кафтани до глезените. Когато ги въведоха в тронната зала, нашите хора почнаха да се чудят на великолепието, което виждаха. Императорът седеше нависоко на истински царски престол и носеше на главата си златна диадема или корона, беше облечен в мантия, цялата обшита със злато, и в ръката си държеше скипър, украсен със скъпоценни камъни. От едната му страна стоеше главният му секретар, а от другата великият военачалник, и двамата облечени в златотъкани дрехи; наоколо седяха членовете на съвета, сто и петдесет на брой, всички пременени по този начин.

Капитан Чансълър, който ни най-малко не се смути от всичко това, поздрави и изрази почитта си към императора по английски обичай, след което му връчи писмата на нашия крал Едуард VI.

След Москва най-важен в Русия се счита градът Новгород, като първи и най-голям търговски град на цялата Московия. Този град надминава всички други по ленени и конопени стоки. Там се продават също кожи, мед и восък. Някога Флемингови са имали там търговска кантора, но тъй като търгували нечестно, привилегиите им били отнети. Чувайки за пристигането на нашите хора в страната, тези Флемингови пратили писма срещу тях до императора, обвинили ги в пиратство и скитничество и искали от него да ги задържи и прати в затвора. Когато нашите хора узнаха за тези писма, те се уплашиха и си помислиха, че никога вече няма да се върнат в къщи. Но императорът вярваше повече на кралските писма, които нашите хора му донесоха, отколкото на лъжливите и измислени твърдения на Флемингови, и не им стори никакво зло.

Северните части на Русия доставят много редки и ценни кожи и между другото тези, които ние наричаме самурени и които нашите

благороднички и богати госпожи носят около врата си; оттам идват също кожи на белки, бели, черни и червени лисичи кожи, заешки и хермелинови кожи, а също и боброви и други кожи. Тамошните хора изваряват морската вода и по този начин произвеждат големи количества сол.

Те изповядват гръцката вяра. В къщите си имат образи на домашни светци; онзи, който влезе в дома на съседа си, най-напред поздравява неговите светци, макар и да не ги вижда. Колкото до нашето верую и десетте божи заповеди, никой или поне само малцина ги знаят или могат да ги кажат. Според тяхното мнение такива тайни и свети неща не би трябвало прибързано и неблагоприятно да се съобщават на простия народ. Колкото до старите езици — латински, гръцки и еврейски, те изобщо не ги знаят.

Една част от Московията граничи с татарските страни и онези московци, които живеят по онези места, са големи идолопоклонници. Обикновените къщи в страната навсякъде са построени от чам. По форма и направа те са четвъртити, с малки и тесни прозорци, върху чиито рамки са опънати изстъргани кожи, които са прозрачни и пропускат светлината. Те имат печки, в които сутрин запалват огън и така затоплят къщата умерено, а понякога вътре става много горещо.

Тези са нещата, най-превъзходна кралице, които завърналите се наскоро от Русия ваши поданици съобщават относно състоянието на тази страна.

[1] Днешното пристанище Вардъо на Баренцово море. Б.пр. ↑

XIII

ПЪТУВАНЕ ДО ГВИНЕЯ В ГОДИНАТА 1554, ПОД КОМАНДУВАНЕТО НА КАПИТАН МИСТЪР ДЖОН ЛОК

В лето господне 1554, на единадесетия ден от месец октомври, ние отплавахме по река Темза с три доста големи кораба, единия наречен „Тринити“, другия „Бартоломю“ и третия „Джон Иванджилист“, и на първи ноември в десет часа вечерта се отделихме от английския бряг.

На 15-и сутринта съзряхме остров Мадейра — дълга, ниска ивица земя с една седловина по средата, — който се намира на тридесет и два градуса северна ширина. В западната му част много потоци се спущат надолу от планината. Виждат се също светли петна, които трябва да са пшеничени ниви и няколко бели къщи.

На 19-и в дванадесет часа видяхме Канарските острови. Тенерифе е висок остров с голям връх, подобен на конус от захар, и върху този връх има сняг през цялата година. По този връх Тенерифе може да се различи от всички други острови.

На седем-осем левги от реката Дел Оро към нос Лас Барбас има много испанци и португалци, които ловят риба през месец ноември. Целият този бряг е много нисък. На 4 декември взехме курс на югозапад. Плавайки в тази посока, ние стигнахме до нос Менсурадо. Този нос може лесно да се разпознае по това, че се издига над морето като делфинова глава. В югозападната му част има три дървета, от които най-източното е най-високо, средното прилича на купа сено, а най-южното на бесилка. Целият бряг е покрит с бял пясък.

На 4 септември, бидейки на девет градуса ширина, престанахме да виждаме Полярната звезда. Хвърлихме котва на три-четири левги югозападно от нос Трес Пунтас. След това целият екипаж на пинаса^[1] се качи на борда на нашия кораб и прехвърли повече стока в трюма на пинаса.

Казаха ми, че ще отидат до едно селище, където корабът „Примроуз“ бил получил много злато при първото си пътуване, но

понеже аз се страхувах от една бригантина, която беше тогава близо до брега, вдигнах котва и ги последвах. Градът, където отидохме за злато, се нарича Шама и се намира на североизток от нос Трес Пунтас. Оттам при последното си пътуване донесли над четиристотин фунта злато от двадесет и два карата, а също тридесет и шест бъчви жито и около двеста и петдесет слонски зъба от различна големина; няколко от тях били колкото човешко бедро и тежали двадесет фунта единият. Тези големи зъби, наречени бивни, растат от горната челюст надолу, а не от долната нагоре, както погрешно мислят художниците и тъкачите на гоблени. При последното пътуване от Гвинея била донесена една огромна слонска глава. Мнозина са виждали тази глава в дома на достопочтения търговец сър Андрю Джъд, където и аз също я видях, като с уважение мислех за умениято и мъдростта на твореца; без такова уважение гледането на подобни странни и чудесни неща по-скоро задоволява любопитството, отколкото да води към полезни размисли.

Слонът (който някои наричат олифант) е най-голямото от всички четириноги животни, предните му крака са по-дълги от задните, има глезени в долната част на задните си крака и пет съединени пръста на краката. Зурлата или хоботът е толкова дълъг и има такава форма, че му служи като ръка. Той нито яде, нито пие, без да поднесе хобота до устата си; с него помага на господаря или пазача си и с него поваля дървета. От всички животни слоновете са най-кротки и послушни и се отличават със схватливост и остър ум. Те обичат реките и често влизат във водата да си поиграят, като се потопяват до хобота, сумтят и тръбят с него. Те водят непрекъсната война с крокодилите, които искат да изпият кръвта им, понеже тя е много студена; и затова крокодилите дебнат, когато слоновете минават край тях.

Сега относно обичаите и нрава на тамошните хора: техните принцове и благородници имат обичай да си боядисват кожата с красиви шарки в различни форми, така че заприличват на пъстра дамаска, и считат това за прилична украса. И макар да ходят почти съвсем голи, все пак много от тях, особено жените, носят гerdани, гривни, обръчи и верижки от злато, мед или слонова кост. Аз самият притежавам една такава гривна от слонова кост, която тежи два фунта и шест унции тройско тегло^[2], направена от цяло парче от най-широката част на зъба, изгладена, с малко резба и с дупка в средата.

Някои от жените носят на голите си ръце нещо като ръкави от китката до лакътя, направени от листове ковано злато. На пръстите си също носят пръстени, изработени от златни жички, отгоре с възел или венец, подобен на тези, които децата правят върху пръстени от тръстика.

Те са много хитри, когато се пазарят, и няма да изгубят нито пращинка злато. Употребяват мерки и теглилки и са много предпазливи и внимателни, когато ги използват. Онези, които ще имат работа с тях, трябва да се държат много кротко, защото, ако се отнасят зле с тях, те няма да искат да търгуват и няма да донесат никакви стоки.

При завръщането в Англия киловете на корабите бяха чудно обрасли с толкова големи раковини, че човек можеше да мушне палец в отвора им. В тях расте едно лигаво вещество, което след известно време се изплъзва от черупката, пада във водата и се превръща в онези птици, които наричаме пръстенчати гъски^[3].

При последното ни пътуване от нашите хора умряха около двадесет и четири души, от които мнозина при завръщането в студената част на океана, т.е. между Азорските острови и Англия. Докарахме известен брой черни роби, от които някои бяха високи и силни мъже. Студеният и влажен въздух им се отрази зле. Все пак несъмнено е, че хората, родени в горещи страни, могат да понасят студа по-добре, отколкото хората, родени в студени страни, могат да понасят горещината.

[1] Малък двумачтов гребно-ветроходен съд Б.р. ↑

[2] Английска мярка: един тройски фунт е равен на 373 г. Б.пр. ↑

[3] Поверието е произтекло от еднаквото наименование на един малък морски рак и на един вид гъски — barnacles. Б.пр. ↑

XIV

ПИСМО НА МИСТЪР ДЖОРДЖ КИЛИНГУЪРТ, ПЪРВИ АГЕНТ НА КОМПАНИЯТА В МОСКОВИЯТА,
ОТНОСНО ВТОРОТО ПЪТУВАНЕ ПРЕЗ ГОДИНАТА 1555

Ваша светлост може да благоволи да научи, че благодарение на бога при това пътуване всички бяхме в добро здраве с изключение на нашия готвач, който, когато дойдохме до Холмогори^[1], падна от лодката във водата и се удави. На 11 септември пристигнахме във Вологда, изложихме стоките си, но продадохме много малко. Само един търговец ни предлагаше дванадесет рубли за един топ сукно (беше готов да закупи всичкото сукно, което носехме) и по четири алтъна^[2] за фунт захар, но ние отказахме, защото той беше първият и други търговци не бяха дошли. Боя се обаче, че и в бъдеще няма да бъде по-добре. Все пак направихме всичко, което можахме.

Дойдохме в Москва на 4 октомври и същата нощ бяхме настанени в една проста къща. На следния ден обаче ни повикаха при секретаря на императора, който ни поздрави с добре дошли и ни каза няколко любезни думи. Казахме му, че носим писмо от нейна милост кралицата до негова милост императора, и той пожела да го види. След това бяхме настанени в една по-добра къща. На седми секретарят ни повика пак. На девети ни повикаха да ни кажат да се приготвим за среща с императора на следния ден. Преди да се явим пред него, ние минахме през една голяма зала, където се намираха множество сребърни бъчонки, ведра, купи и широки съдове, подобни на легени за миене, всички отчасти позлатени. След това минахме в друга зала, където седяха (мисля) почти стотина души, облечени в обшити със златна сърма дрехи, и най-последно влязохме в залата, където седеше негово величество, и там

имаше, струва ми се, повече хора, отколкото в другата зала, също облечени в обшити със златна сърма дрехи. Поднесохме почитанията си на негово величество, който запита как е нейно величество нашата кралица, като я нарече братовчедка, и каза, че се радва, че сме пристигнали в добро здраве в царството му. После отидохме един по един при него и се ръкувахме, след което негово величество ни отпрати, като ни пожела добро здраве и ни покани да дойдем на обед. Обядвахме в негово присъствие, като седяхме с лице към негово величество и никой в залата не седеше с гръб към него, а имаше, мисля, към стотина души на обела. На всички се сервираше в златни чинии, подноси, купи и чаши и всички съдове бяха не тънки, а от масивно злато; а освен тях на бюфета имаше още голям брой златни чинии, които не се използваша. На няколко пъти през време на обела негово величество ни изпрати храна и питие от собствената си маса. Казаха ни, че желанието на негово величество е неговите най-добри търговци да се срещнат и разговарят с нас и че те трябва да чуват какви са цените на нашите стоки. Ние отговорихме, че те трябва най-напред да видят стоките ни, а после ние да кажем цените им, тъй като стоки от такова добро качество още не са били внасяни в царството. Тогава канцлерът каза: „Струва ми се, че най-добре ще бъде, ако установите кантората си в Холмогори, което е само на сто мили от пристанището, където вие ще разтоварвате стоките си. Всички наши търговци ще ви донасят всичките си стоки в Холмогори и по този начин нито ще идват, нито ще се връщат с празни ръце, тъй като, ако няма какво друго да купят, там има сол, която се продава на добра цена тук, така че ще има какво да натоварят.“ Ние много се зарадвахме, като чухме това, и се съгласихме с думите му. Но все пак, ако желаем, можем — каза той — да имаме една кантора във Вологда и една в Москва, дори в Новгород или където другаде поискаме в Русия.

Така можем да търгуваме три-четири години и през това време ще опознаем страната и търговците, ще се

научим как най-добре да пазим интересите си, къде да отворим кантори и къде да търсим стоки. Аз купих петстотин квинтала прежда, която едно на друго ми излезе осем пени и четвърт за един руски фунт. Имам намерение да отида до Новгород и до Плескау^[3], откъдето идва повечето от най-добрия коноп, и се надявам да закупя такива стоки, каквито се намират там. Стъкмете напълно един кораб да бъде готов до началото на април да тръгне от Англия. Моля ви да не се оскърявате от моите неумели писма, но то се дължи на липса на време. Ще намеря начин да ви изпратя писмо с голяма бързина, както ще бъде угодно богу, който нека закриля ваша светлост и ни изпрати добри продажби. Писано набързо.

На вашите заповеди
ДЖОРДЖ КИЛИНГУЪРТ,
търговец на манифактурни стоки

[1] Град, разположен по брега на река Северна Двина. Б.пр. ↑

[2] Стара руска монета от три копейки. Б.пр. ↑

[3] Сегашният Псков. Б.пр. ↑

XV

ОТКРИТИЯ ПО ВРЕМЕ НА ПЛАВАНЕТО КЪМ РЕКАТА ОБ, ИЗВЪРШЕНА ОТ СТИВЪН БАРОУ, КАПИТАН
НА ПИНАСА „СЪРЧТРИФТ“, ПРЕЗ ГОДИНАТА 1556

На 23 април, събота, празника на свети Марко, ние тръгнахме от Блауол. Достопочтеният Себастиан Кабот се качи на борда в Грейвсенд заедно с разни благородници и благороднички, на които добрият стар джентълмен каза да се молят за щастието и благополучния успех на „Сърчтрифт“, нашия двумачтов кораб.

В петък, на 15 май, бяхме вече на 7 левги от норвежкия бряг. В събота, когато слънцето изгряваше на изток, ние достигнахме острова Свети Дънстън, на който аз дадох това име.

Юни. Хвърлихме котва в залива Корпус Кристи, когато слънцето беше на изток-североизток. Заливът навлиза почти половин левга навътре в сушата. Носът Корпус Кристи, е разположен на една левга от най-вдадената част на залива. Там имахме голям прилив и вълните препускаха към брега много бързо.

В четвъртък, в шест часа сутринта, на борда на нашия кораб се качиха хора от една руска ладия с двадесет гребла. Капитанът им ми подари един голям хляб, четири сушени щуки и една крина отлично овесено брашно, а аз му дадох един гребен и едно малко огледало. Каза ми, че отивал към Печора.

Вдигнахме котва, напуснахме река Кола и навлязохме в морето на седем-осем левги, където ни срещна силен северен вятър, така че бяхме принудени да се върнем обратно в реката, където при нас дойдоха няколко лодки. Казаха ни, че и те също отивали на север на лов за моржове и съомга, и много щедро ми дадоха от техния бял пшеничен хляб. Един от тях, чието име беше Габриел, прояви голямо дружелюбие към мен и ми съобщи, че те всички отиват за съомга и моржове към Печора. Той ми доказа по безспорен начин, че с попътен вятър за седем-осем дена ще стигнем река Печора, и аз бях много доволен, че ще пътуваме заедно. Този Габриел обеща да ме предупреждава за плитчините, което наистина и направи.

В сряда беше Еньовден. Изпратихме малката лодка да измери дълбочината на едно тясно заливче, обаче при отлива то остана почти сухо. Макар това убежище да не беше добро, понеже изглеждаше, че северният вятър ще докара буря, ние рифовахме ветрилата, пуснахме котва и решихме да останем на това място, колкото и да не беше подходящо. При входа на залива срещнахме един барк и тъкмо тогава вятърът стихна така внезапно, че не можахме да влезем в залива, и преди да можем да изправим кораба срещу вятъра, без малко не заседнахме на подветрения бряг, така че бяхме принудени да хвърлим котва откъм подветрената страна и да минем през едно тясно място, смятайки да се придвижим напред, като придърпваме котвеното въже. Проявявайки доброто си желание да ни помогнат, Габриел и неколцина други дойдоха с малки лодки, но усилията им бяха напразни и те само рискуваха да се удавят. Габриел ни изпрати една малка котва, която ние хвърлихме откъм морето. С помощта на двете котви насочихме носа на кораба към морето и вдигнахме фока и грота. Когато баркът наближи, ние отрязахме едното котвено въже и отворихме път на нашия приятел към морето.

Със следния прилив Габриел и другарите му отплаваха.

Изпратих една лодка до брега, за да донесат прясна вода и дърва. Когато слезли на сушата, Кирил посрещнал нашите хора най-любезно и ги нагостил, а същевременно накарал някои от своите хора да напълнят нашите бурета с вода и да помогнат на нашите моряци да занесат дърва в лодката си. След това той си облякъл най-хубавата копринена дреха, сложил си една огърлица от перли и така пременен дойде на нашия кораб. Аз го поздравих с добре дошъл и му дадох една чиния със смокини.

Юли. Когато слънцето стоеше на северозапад, ние хвърлихме котва на половин левга от брега, където имаше изобилие от риба — разни видове треска — при дълбочина 60 фута.

В неделя нашите хора сякоха дърва на брега и ги донесоха на борда; също така натоварихме на кораба камъни за баласт.

Тази сутрин Габриел видя дим на две девги по брега и с една малка гребна лодка отиде до това място. При слънце на северозапад той се върна на борда, водейки със себе си един самоед. Той беше съвсем млад и ми подари три млади диви гъски.

Във вторник, при слънце на северозапад, ни се стори, че виждаме земя; впоследствие това се оказа огромна грамада лед. Малко повече от половин час след като видяхме този лед, без да усетим, се видяхме заградени от плаващи ледени късове, което беше страшна гледка. В течение на шест часа единственото, което можехме да правим, бе да избягваме ту един леден блок, ту друг, като вятърът едва стигаше, за да можем да насочваме кораба.

В деня на свети Яков, при югозападно слънце, край кораба се появи огромен кит, толкова близо до борда, че можехме да забием в него сабя или някакво друго оръжие, което не смеехме да направим от страх, че той може да преобърне кораба. Тогава аз повиках екипажа да се събере на палубата и всички започнахме да викаме, така че поради нашите викове той се отдалечи от нас. Над водата се виждаше толкова от гърба му, колкото беше ширината на нашия пинас. А когато подскачаше и падаше във водата, се чуваше такъв страшен плясък, че човек се смайваше; но, слава богу, най-после се отървахме от него. Малко след това съзряхме някакви острови, към които се насочихме, и там намерихме добро пристанище. Хвърлихме котва и нарекохме острова Свети Яков; там намерихме сладка вода.

Видяхме, че една лодка с ветрило се приближава до мястото, където смятахме да хвърлим котва. Тогава аз изпратих наша лодка при тях да ги доведе на борда на нашия кораб. Запознахме се и техният вожд ни каза, че сме отминали пътя, който ще ни отведе до Об. „Тази земя — каза той — се нарича Новая земля, т.е. нова земя“. Аз му дадох едно стоманено огледало, две лъжици от сплав от олово и калай и два ножа в ножници, общити с кадифе, а той ми даде 17 диви гъски. Името на този човек беше Лошак.

Някои от неговите хора бяха на брега, където гонеха една бяла мечка от високите скали към водата.

Август. Отново срещнах Лошак и слязох на брега с него. Той ме заведе до едно място, където имаше над триста самоедски идола — най-лошата и нехудожествена работа, каквато някога съм виждал. Очите и устата на някои от тях са били намазани с кръв. Те представляваха фигури на мъже, жени и деца, много грубо издялани. Пред някои идоли бяха поставени пънове, които достигаха до устата им, целите изцапани с кръв. Вероятно на тези пънове те принасят

жертвите си. Видях също и инструментите, с които пекат месото, и доколкото можах да разбера, огън се пали направо под шишовете.

Лошак, който беше с мен, ми каза, че тези самоеди не са така опасни, както онези около Об. Те нямат къщи, а само палатки, направени от еленови кожи, които подпират с колове и пръти. Когато излизат на брега, носят лодките си на гръб. За впрягане в шейните си те нямат други животни освен елени. Нямат хляб, нито жито, освен когато русите им занесат. Имат много слаби познания и са неграмотни.

В сряда видяхме ужасни ледени блокове да се приближават към нас и затова намерихме за добре да потеглим с най-голяма бързина, и така аз отново се върнах на запад.

През нощта излезе такава страшна буря, каквато не бяхме виждали дотогава, макар че преживяхме много бури, откакто напуснахме Англия. Чудо беше, че нашият барк можа да издържи на такива огромни и страшни вълни, което стана благодарение на помощта на бога, който никога не изоставя изпадналите в беда, когато те с увереност се осланят на него.

В събота морето беше спокойно. Този ден по обед бяхме на 70 градуса и една трета северна ширина. Измерихме дълбочината и тя се оказа четиридесет и девет фадъма. Имаше тиня, което показваше, че се приближаваме до Нова земя. И тъй като няхмахме вече никаква надежда да открием тази година повече нови земи на изток, сметнахме, че най-добре ще бъде да се върнем обратно, и то по три причини. Първата бяха постоянните североизточни и северни ветрове. Втората — голямото и страшно изобилие на плаващи ледове (аз се осмелих да навляза прекалено навътре между тях и благодаря на бога за благополучното си избавление). И третата причина бе, че нощите станаха много тъмни и зимата започна да наближава с бурите си. Затова реших да използвам първия попътен вятър, който бог ми прати.

Септември. На единадесети пристигнахме в Холмогори и прекарахме зимата там, очаквайки да дойде следното лято и да отидем по-далеч на изток, за да открием Об, както възнамерявахме.

XVI

ПИСМО НА КОМПАНИЯТА ЗА ПРЕЗМОРСКА ТЪРГОВИЯ ДО ДЖОРДЖ КИЛИНГУЪРТ, РИЧАРД ГРЕЙ И ХЕНРИ ЛЕЙН, НЕЙНИ АГЕНТИ В РУСИЯ, КОЕТО ДА БЪДЕ ПРЕДАДЕНО В ХОЛМОГОРИ ИЛИ ДРУГАДЕ, ИЗПРАТЕНО С „ДЖОН ИВАНДЖИЛИСТ“

Корабът „Филип и Мария“ пристигна тук преди десет дена, след като бе прекарал зимата в Норвегия. Корабът „Конфидънс“ потъна там. Колкото до „Бона Есперанца“, още нямаме новини от него. Страхуваме се, че с него се е случило нещо лошо. От вашите коносаменти, получени заедно с общите ви писма, виждаме какви стоки са били натоварени на двата кораба. Съобщаваме ви, че сме изпратили за Русия четири добри кораба, за да бъдат натоварени там от вас и по ваше нареждане, а именно: „Примроуз“ — 240 тона вместимост, с капитан по милост божия Джон Бъкланд; „Джон Иванджилист“ — 170 тона, с капитан по милост божия Морънс Раундъл; „Ана“ от Лондон — 160 тона, с капитан по милост божия Дейвид Фили; и „Тринити“ от Лондон — 140 тона, с капитан по милост божия Джон Робинс, както може да се види от техните грамоти.

От казаните добри кораби вие ще получите, ако е рекъл господ, следните видове стоки, подпечатани с печата на компанията и изброени тук: 25 вързопа, съдържащи 207 топа подобрани платове, един светловиолетов и един ален; 40 топа памучно платно за кърпи за глава, които започват с номер 1 и свършват с номер 52; петстотин топа хампширски вълнен плат и 9 бурета със сплав от олово и калай. Вие ще приемете казаните стоки и ще ги продадете най-изгодно за нас или срещу пари в брой, или на почек, или ще ги размените срещу други стоки. Ще внимавате длъжниците ви да бъдат платежоспособни, като също гледате да извършите размяна с печалба, и то на такива стоки, които най-много се търсят тук, като восък, лой, китова мас, коноп и лен. Кожи не желаем в големи количества, защото нямат добър пазар.

Желаем да се заловите за работа с най-голяма бързина и да поръчате въжета от всички видове, от най-малките върви до дванадесетинчови въжа. Постарайте се, щото със завръщането на тези

кораби да можем да получим, ако е възможно, мостри от всякакви върви и въжета, за да можем да се запасим за идната година, тъй като разбираме, че там има голямо количество коноп, и то на умерена цена. Надяваме се, че ще можем да получим толкова добра стока, колкото от Дания, и то много по-евтино. Чуваме, че в Русия и Татария имало голямо изобилие на стомана. Бихме желали да ни изпратите известно количество за проба. Също така научихме, че там медта била в изобилие. Ние бихме искали да ни известите дали медта е на листове или на кръгли плоски кюлчета и да ни изпратите мостри. Също така ни интересуват всякакви видове щавени кожи, каквито, научаваме се, търговците от балтийските градове и от Холандия купували ежегодно в големи количества за Германия. Разбираме също така, че около река Печора имало голямо количество от тисов дървен материал. Ние желаем да имаме сведения за него, защото това дърво е специална стока в кралството. Затова ви изпращаме един млад човек, чието име е Ленард Брайън, който има известни познания за разните видове дървен материал. Ако не може да се намери дърво, каквото ние желаем, можете да възложите на казания Ленард Брайън каквато работа намерите за най-подходяща за него, докато нашите кораби се завърнат идната година, тъй като той е нает за една година само с тази цел. Не се съмняваме, че той ще ви бъде от полза там, понеже има добри познания за стоките на тази страна, а за да получи образование, е живял повечето в Дания и разбира от производството на върви и въжета.

Също така ви изпращаме Антони Дженкинсън, джентълмен, човек, който е пътувал много и когото ние възнамеряваме да използваме за по-нататъшни пътувания според пълномощието, което му дадохме. Той трябва да получава по четиридесет лири годишно в течение на четири години, които да му се изплащат на половин година или както той поиска от вас. Нека заплатата му се смята от последния Великден.

Цените на стоките тук понастоящем са: една бала коноп — двадесет лири и повече; конопени кълчища — двадесет и осем лири квинтала; китова мас — девет лири тона; восък — четири лири квинтала; лой — шестнадесет лири квинтала. Вървите и въжетата са много скъпи, тъй като засега още не са пристигнали кораби от Дания.

Освен това нужно е да изпратите наново сметките, тъй като онези, които бяхте пратили с „Едуард“, бяха зацапани и изпокъсани, така че по тях не можахме да направим сметка. Също така трябва да ни изпратите точна бележка за всички стоки, които сте получили при последното пътуване на „Едуард“. Не пропускайте да направите това.

XVII

ПЪТУВАНЕТО НА КАПИТАН АНТОНИ ДЖЕНКИНСЪН ОТ ГРАД МОСКВА В РУСИЯ ДО ГРАД БУХАРА В
БАКТРИЯ В ГОДИНАТА 1558

На 23 април в годината 1558 аз тръгнах от Москва по вода, придружен от двама от вашите слуги, а именно Ричард Джонсън и Робърт Джонсън, както и от един татарин, като взех със себе си различни стоки, както се вижда от списъка.

На осмия ден пристигнахме в един хубав град, наречен Муром, на двадесет левги от Касимов, където измерихме височината на слънцето със секстанта и намерихме, че сме на 56 градуса северна ширина. Продължихме нататък и на единадесетия ден дойдохме в един друг хубав град и крепост, наречен Нижни Новгород, разположен при вливането на река Ока във величествената река Волга. От Рязан до Нижни Новгород, по двете страни на реката, се събира най-много восък и мед в цяла Русия. Останахме в гореказания град Нижни Новгород до деветнадесетия ден заради пристигането на един военачалник, който беше изпратен от императора да управлява Астрахан. Той пристигна начело на една флотилия от петстотин големи лодки, едни от които бяха натоварени с храни, войници и бойни припаси, а други със стока, и ние тръгнахме заедно с тях.

Казан е хубав град, построен по руски и татарски вкус, със здрава крепост, разположена на висок хълм, и заобиколен наоколо със земен насип и дървена ограда. Сега обаче императорът е заповядал да се събори старата ограда и да се построи каменна стена. Казан е бил богат град, когато се намирал в ръцете на татарите, и като самостоятелно царство той воювал с русите и им причинявал повече зло, отколкото който и да било народ. Но преди девет години руският император завладял града и пленил неговия хан, който бил съвсем млад. Той бил покръстен и възпитан в руския дворец заедно с двама други князе, които също били ханове на Казан. Като продължихме пътя си, ние минахме край една голяма река, наречена Кама, след което пристигнахме в Астрахан и като плавахме край северните и

североизточни брегове на Каспийско море, достигнахме до страната на татарите, които се наричат тюркмени. Тамошните жители, мюсюлмани по вяра, са били почти изтребени през годината 1558 в междуособни войни, придружени от глад, мор и други злини; по една или друга причина загинали над сто хиляди души.

Те са разделени на дружини, наречени орди, и всяка орда има свой господар, комуто те се подчиняват като на крал и го наричат мурза. Няма градове, нито къщи, а живеят в степта, като всеки мурза или крал е заобиколен от ордата си, т.е. хората си с жените, децата и добитъка им. Когато добитъкът изпасе тревата на едно пасище, те отиват на друго място. Когато пътуват, те натоварват къщите си, които са като палатки, на коли или каруци, теглени от камили. Така те се движат от място на място с колите си, в които се намират жените, децата и имуществото им, което е съвсем малко. Всеки мъж има най-малко четири-пет жени освен наложниците. Не използват пари, а разменят добитъка си за облекло и други необходими неща. Няма друго изкуство или наука освен войната, в която са много вещи; повечето време обаче пасат стадата си. Ядат много месо, особено конско, и пият кобилешко мляко, с което понякога се напиват. Те са размирнен народ и склонни към кражби и убийства. Не сеят жито, нито ядат хляб и се подиграват на християните, че ядат хляб, като казват, че ние живеем, като ядем върха на бурени. Но сега да продължа разказа си за моето пътуване.

На четиринадесети юли минахме покрай една стара крепост — стария Астрахан, и оставяйки го вдясно от нас, пристигнахме в новия Астрахан, който руският император завладял преди шест години. Град Астрахан е разположен на остров по склона на един хълм и вътре в него има крепост, заградена със земен насип и дървена ограда, която нито е хубава, нито е яка. Островът е гол и съвсем без гори и пасища. Земята не ражда жито и въздухът е вонящ поради (както предполагам) многото риба, особено есетра, с която жителите единствено се хранят, тъй като липсват месо и хляб. Те окачват рибата по къщите и из улиците, за да я сушат, поради което мухите там са толкова много, колкото не се е виждало в никоя страна, и представляват голяма напасть.

Страшен глад и чума върлували всред народа и особено измежду татарите, голям брой от които дошли в Астрахан да се предадат на русите и да търсят помощ от тях, защото страната им била

опустошена. Те обаче били зле приети и не били подпомогнати, така че голям брой от тях измрели от глад; по целия остров трупите им лежали на купища непогребани като трупове на животни и представлявали жалка гледка. Много от оцелелите били продадени от русите, а останалите изгонени от острова. По това време е щяло да бъде лесно да се покръсти този лош народ, ако самите руси бяха добри християни. Но как могат те да проявят състрадание към други народи, когато са безжалостни към собствения си народ? Докато бях там, аз можех, ако исках, да купя много хубави татарски деца от собствените им бащи и майки — едно момче или момиче за един хляб, който струва шест пени в Англия, но по това време ние имахме повече нужда от хранителни припаси, отколкото от такава стока. Астрахан е най-далечната крепост, която руският император е завладял от татарите по пътя към Каспийско море. Там се върши известна търговия, но толкова дребна и незначителна, че не заслужава да се споменава.

На деветнадесетия ден, понеже имахме западен вятър, ние държахме курс на изток-югоизток. Плавахме десет левги и минахме покрай една голяма река, която извира от страната Сибир. Тук няма търговия със стоки, тъй като хората не употребяват пари, а само воюват и пасат добитъка си; при това твърде са склонни към грабеж и убийства.

Когато бяхме на котва срещу тази река и всички наши хора бяха слезли на сушата, а на кораба бях само аз, защото лежах тежко болен, и петима татари (един от тях те считаха за свят човек, понеже бил ходил в Мека) към нас се приближи една лодка с тридесет души добре въоръжени татари, които започнаха да се качват в нашия барк. Когато видях това, нашият светец, който се казваше Ази, ги запита какво искат, като същевременно каза една молитва. Тогава тези скитници се спряха и заявиха, че са честни хора, изгонени от страната си, и че са дошли да видят дали на нашия кораб няма руси или други християни. На това нашият Ази смело отговори, че тук няма такива хора, като потвърди думите си със страшни клетви по техния обичай, който те не нарушават лесно. Скитниците му повярваха и си отидоха. И така, предаността на този татарин спаси както мен, така и екипажа и стоките ни.

На трети септември 1558 г. ние разтоварихме нашия барк и заедно с целия екипаж бяхме любезно приети от владетеля и хората му.

Но преди да заминем оттам, ние разбрахме колко зли и диви бяха тези хора: те всеки ден непрестанно ни тормозеха, нападаха ни, крадяха или просеха, повишаваха цената на конете, камилите и храната двойно от това, което беше отначало, и ни принуждаваха да купуваме дори водата, която пиехме. За всеки камилски товар, който тежеше четири квинтала, ние се съгласихме да дадем по три руски кожи и четири дървени паници.

На 14 септември, когато бяхме готови, ние напуснахме това място с един керван от хиляда камили. След като пътувахме пет дена, навлязохме във владенията на един друг княз. Тогава на пътя изскочиха няколко татари на коне, добре въоръжени, които били слуги на казания княз, наречен султан Тимор, господар на тази страна. Тези татари спряха кервана от името на своя княз, разтвориха вързопите и без да платят, взеха такива неща, каквито смятаха, че най-ще харесат на княза им. Аз отидох на кон при самия княз, представих му се, като го помолих да благоволи да ми даде паспорт, с който да пътувам през неговата страна, без да бъда ограбен от неговите хора. Той ме прие много любезно и удовлетвори молбата ми, като заповяда да бъда добре нагостен с месо и кобилешко мляко. Те не ядат хляб, нито пият друго нещо освен вода. Той нямаше пари да плати онези стоки, които взе от мен и които в руски пари може би струваха петнадесет рубли, но ми даде писмо и един кон, който струваше седем рубли. И така аз отпътувах оттам и се радвах, че се магнах от това място, тъй като чух да казват, че този княз бил голям тиранин.

Настигнах кервана и продължих пътуването си. Вървахме двадесет дена из пустинята, все покрай морето, без да видим град или човешко жилище. Носехме със себе си запаси от храна за толкова време и нуждата ни накара да заколим и изядем една от моите камили и един кон; и другите от кервана направиха същото.

През тези двадесет дни не намерихме друга вода освен тази, която черпехме от стари, дълбоки кладенци; тя беше малко солена, но понякога минаваха два-три дена, без да намерим дори такава вода. На 5 октомври пак дойдохме до един залив на Каспийско море, където намерихме хубава сладка вода.

След като си отпочинахме, тръгнахме оттам на следния ден и на седми достигнахме до една крепост, наречена Селизур, която е построена на висок хълм. Там живее князът, наречен хан, чийто жалък

дворец е изграден от кал и стените му са съвсем паянтови. Хората са бедни и между тях търговията е слаба. Откъм южната страна на крепостта се простира плодородна низина, където се отглеждат много хубави плодове. Там расте един плод, наречен карбус^[1], който е голям колкото тиква, отвътре жълт и сладък като захар. Там има също един вид жито, наречено йегур, чието стъбло прилича на стъблото на захарната тръстика и е толкова високо, а зърната му са като ориз и са събрани в грозд на върха на растението. Водата, с която се полива цялата страна, се докарва с вади от реката Оксус^[2] и това пресушава реката, която не се влива в Каспийско море, както е било някога. Вероятно е в скоро време, когато река Оксус пресъхне съвсем, цялата тази страна да бъде съсипана и да се превърне в пустиня поради липса на вода. На 16-и пристигнахме в един град, наречен Ургенч, където платихме мито както за хората, така и за камилите и конете си. След като престояхме там един месец, ханът на страната, наречен султан Али, се завърна от Хорасан^[3], който се намира в границите на Персия и който той неотдавна отнел от персийците; с тях той и другите татарски князе водят непрекъснати войни. Заповядаха ми да се явя пред този хан, комуто представих писмата на руския император. Той ме прие добре, зададе ми разни въпроси и при заминаването ми ми даде пропуск през своите владения.

Този град или градче Ургенч се намира в една равнина и е заграден със землени стени, дълги по моя преценка около четири мили. Сградите вътре в градските стени са измазани с глина, но порутени и разнебитени. Има една дълга покрита улица — това е градският пазар. Градът е бил превзет и напуцан четири пъти по време на граждански войни през последните седем години и по тази причина има само малко търговци и те са много бедни; в този град можах да продам само четири топа груб вълнен плат.

От Каспийско море до гореказания Селизур и във всички страни край това море хората не строят постоянни жилища и нямат градове, а живеят в пустата степ, като пътуват от място на място на големи дружини заедно с многобройния си добитък — камили, коне и овце, както питомни, така и диви. Овцете им са много високи, с големи бутове и тежат 60–80 фунта. Там има и много диви коне, които татарите често убиват с ястреби. Ястребите са приучени да се нахвърлят върху главата или врата на дивия кон, да го кълват и

разкървавят, така че конят да тича, докато се измори. Тогава ловците, които преследват жертвата си, убиват коня със стрели или меч. В цялата тази страна не расте трева, а едни храсти, подобни на пирен, от които добитъкът се угоява много добре.

Когато яздят, било, че отиват на лов с ястреби или на някакво развлечение, татарите винаги носят със себе си лък, стрели и меч. Те са добри стрелци с лък, както от кон, така и от земята. Тези хора не използват нито злато, нито сребро, нито други монети и когато имат нужда от облекло и други необходими неща, те ги получават, като дават в замяна добитък. Там няма хляб, тъй като те нито орат, нито сеят. Главната им храна е месо, особено конско месо, което режат на малки късчета и лакомо ядат с шепи. Главното им питие е прокиснало кобилешко мляко, както казах по-горе. Ядат месото, седнали на земята с кръстосани крака; така сядат и когато се молят. Нямам нито изкуство, нито наука. Живеят крайно лениво, обичат да седят в кръг на големи тълпи сред полето и да размишляват или разговарят за празни работи.

Така продължихме пътуването си и една вечер, когато вече си почивахме, след като бяхме поставили стража, при нас дойдоха четирима конници, които ние сметнахме за разузнавачи и затова им взехме оръжието и ги вързахме. Когато ги разпитахме, те признаха, че са видели следи от много конници, но не и от камили, което значеше, че пред нас има скитници и разбойници. Тогава ние изпратихме известие за това на султана в Кайте, който веднага пристигна с 300 души и поиска да види четиримата подозрителни пленници, които ние веднага му предадохме. Той ги разпита тъй строго и така ги заплаши, че те признаха, че на три дена път от нас ни чака в засада един прокуден княз с 40 души, който смята да ни унищожи, и че те самите са от неговата дружина.

Като разбра, че разбойниците не са многобройни, султанът отдели 80 души добре въоръжени хора, които начело с един капитан да тръгнат с нас и да ни придружават по пътя. Сам султанът се завърна обратно, като взе със себе си четиримата разбойници. Войниците пътуваха с нас два дни, като изядоха голяма част от хранителните ни запаси. Те вървяха пред кервана и след като обикаляха четири часа из пущинаците, препуснаха към нас с най-голяма скорост, каквато бе по силите на конете им, и ни казаха, че са открили следи от коне недалеч от нас. Разбирайки, че скоро ще срещнем неприятели, те поискаха от

нас да се приготвим. Същевременно те попитаха какво ще им дадем, за да продължат да ни придружават, защото, ако не ги задоволим, ще се върнат обратно. Ние им предложихме каквото смятахме за разумно, но те отхвърлиха предложението ни и искаха още. Понеже ние не се съгласихме да им дадем повече, те ни изоставиха и се върнаха при султана си, който (както ние предполагаме) беше осведомен за техния заговор. Три часа след като войниците си заминаха, което стана на 15 декември сутринта, ние забелязахме в далечината някакви конници, които се приближаваха към нас. Понеже си давахме сметка, че това са разбойници, ние се събрахме накуп — бяхме 40 души на брой, добре снабдени с оръжие и годни да се бият — и заедно казахме молитвите си, всеки според своята вяра; всички заявихме, че ще се бием и умрем заедно, и така се подготвихме за битката. Когато разбойниците дойдоха близо до нас, ние можахме да видим, че са 37 души на брой, добре въоръжени с лъкове, стрели и мечове, а капитанът им беше княз, изгонен от страната си. Те ни предложиха да се предадем, като казаха, че иначе ще бъдем избити. Ние обаче отказахме, след което те всички веднага започнаха да стрелят с лъковете си по пас и ние им отговорихме с ожесточена стрелба. Така битката продължи от сутринта до два часа през нощта, като много хора, коне и камили бяха ранени или убити от двете страни. Ако да не бяха четирите пищова, които аз и моите другари носехме и използвахме, те щяха да ни победят и избият, защото разбойниците бяха по-добре въоръжени, а също бяха и по-опитни стрелци. След като обаче ние убихме неколцина от тях и няколко от конете им с нашите пищови, те вече не смееха да се приближават толкова много. Поради това те предложиха примирие до идната сутрин, което ние приехме. Направихме си лагер на един хълм, нещо като крепост, като го заградихме отвсякъде с бали стока и вкарахме вътре конете и камилите си, за да ги запазим от стрели. Разбойниците също си направиха лагер на един хвърлей на стрела от нас, но те се настаниха между нас и водата, което беше много неудобно за нас, тъй като нито ние, нито камилите ни бяхме пили вода от два дни.

Когато мина полунощ, главатарят на разбойниците изпрати един свой човек до половината път между двата лагера да преговаря с нашия предводител. Пратеникът извика на висок глас, че князът иска от него да му предаде всички неверници (искаше да каже християни) в

кервана заедно със стоките им и че ако постъпи така, князът ще го пусне да продължи спокойно пътя си, като запази стоката си. На това нашият керван-паша отговори, че при него няма християни, нито други чужденци освен двама турци, които са от тяхната вяра, но че той по-скоро ще умре, отколкото да ги предаде, че не се плашим от техните закани и че когато се разсъмне, ще им докаже това.

На сутринта след тази нощ ние отново се приготвихме за битка. Когато забелязаха това, разбойниците поискаха да се споразумеем, като им дадем откуп. Накратко казано, по-голямата част от нашите хора не желяеха да започват нова битка и понеже щяха малко да изгубят, а имаха и пропуск да преминат през тези земи, ние бяхме принудени да приемем предложението и да дадем на разбойниците по двадесет парчета от девет различни стоки, както и една камила, на която ги натоварихме. Щом получиха откупа, разбойниците тръгнаха из пустата степ, а ние продължихме пътя си.

На 23 декември пристигнахме в град Бухара, който се намира в Бактрия. Този град е разположен в най-ниската част на страната и е обграден с висок земен насип, в който има много врати. Разделен е на три части, от които две са на хана и третата е за търговците и пазарите. За всеки вид занаятчии и търговци има отделна махала и отделен пазар. Градът е много голям и повечето къщи са измазани с кал, но има също и много разкошни къщи, храмове и паметници, изградени от камък и със златна украса, както и бани, тъй изкусно построени и отоплявани, че подобни няма никъде другаде по света. През града тече една малка река, но водата ѝ е много замърсена. Въпреки това там е забранено да се пие каквото и да било друго освен вода и кобилешко мляко. Който бъде заловен, че е престъпил закона, бива най-жестоко бит и шибан с камшици на откритите пазари. Има нарочно назначени чиновници, които имат право да влизат във всички къщи и да ги претърсват; ако намерят ракия, вино или медовина, чупят съдовете, разливат питието и най-жестоко наказват стопанина на къщата. Ако усетят по дъха на човека, че е пил, те, без да го разпитват, го отвеждат веднага и той не може да избегне наказанието.

Страната е била някога подчинена на персийците и населението говори персийски език, сега обаче е самостоятелно царство и води непрестанни войни с персийците поради верски различия, макар и двата народа да са мохамедански. Една причина за техните войни е, че

персийците не бръснат мустаците си, а бухарците и другите татари ги бръснат, което персийците считат за голям грях.

Ханът на Бухара няма голяма власт, нито богатства; доходите му са малки и главно градът го издържа. Той взема всяко десето пени от всички стоки, които се продават там както от занаятчиите, така и от търговците, и от това народът много обеднява. Държи населението в пълно покорство и когато остане без пари, изпраща свои чиновници по дюкяните на търговците да вземат стоки, за да си плати дълговете, или им налага насила да му дадат пари в заем, както стана, когато трябваше да ми плати известна сума пари, които ми дължеше за 19 топа вълнен плат. Парите им са сребърни и медни; злато не използват. Имат само една сребърна монета, която е равна на 12 английски пени, а медните пари се наричат пули и 120 от тях са равни на 12 пени. По-често се плаща с медни монети, отколкото със сребро, чиято стойност ханът заповядва да се повиши или да се снижи всеки втори месец, за да извлече изгода за себе си.

Получих заповед да се явя пред хана, комуто представих писмата на руския император. Той ни прие най-любезно, угости ни в свое присъствие и разговаря с мен приятелски за силата на императора и на турския султан, а също и за нашите страни, закони и вяра. Поиска от нас да стреляме с пищовите си пред него и сам почна да се упражнява в стрелба. Но след всичкото това гостоприемство, преди да отпътувам, той се прояви като истински татарин: замина за война, а ми дължеше пари и не ми ги плати преди тръгването си. И макар че всъщност той заповяда да ми се плати, аз бях удовлетворен само отчасти, защото бях принуден да отбия от цената и противно на очакванията ми за част от нея трябваше да приема стоки, а не пари. Но от бедняк като него не можех да очаквам по-добро плащане; затова бях доволен, че ми плати дори така, и побързах да си замина.

Все пак аз трябва непременно да похваля и препоръчам този варварски хан, който веднага след като пристигнах в Бухара, щом научи за битката ни с разбойниците, изпрати сто добре въоръжени войници, като им заповяда строго да не се завръщат, преди да са избили или заловили казаните разбойници. Изпълнявайки тази заповед, те обикаляли из пустата степ, докато открили дружината на разбойниците, избили част от тях и макар че неколцина избягали, четирима били заловени и доведени при хана. Двама от пленниците

бяха тежко ранени от нашите пищови по време на схватката. Ханът изпрати човек да ме повика да ги видя, след което заповяда за назидание на всички и четиримата да бъдат обесени пред вратите на двореца му, защото бяха благородници. И от възвърнатата стока една част ми бе предадена. Така получих истинско правосъдие от хана.

В град Бухара ежегодно се събират много търговци, които пътуват с големи кервани от околните страни — Индия, Персия, Русия и разни други, а в миналото и от Китай, когато за там можело да се пътува. Тези търговци обаче са толкова бедни и жалки, носят толкова малки количества стока и остават две-три години, докато я продадат, че няма надежда там да се върши добра търговия, която да си заслужава труда.

Главните стоки, които се докарват тук от гореказаните страни, са следните:

Индийците донасят тънки бели платна, които татарите навиват около главите си, както и всякакви други видове бели платове от вълна и памук, които служат за облекло; обаче злато, сребро, скъпоценни камъни и подправки не носят. Аз разпитах и разбрах, че търговията с тези неща се върши през океана и че пазарите, в които те се продават, са подчинени на португалците.

За споменатата страна Китай и за това, което научих за нея, мисля, че е най-добре да ви разкажа, когато се срещнем. Прекарах зимата в Бухара и се утешавах с това, че след много разпитване успях да изуча тамошната търговия, както и търговията на съседните страни. Щом настъпи годишното време, когато всички кервани тръгват на път, аз сметнах за добре и уместно да отпътувам и оттам да отида в Персия, за да проуча търговията в тази страна. Обаче напоследък бе започнала голяма война между персийския шах и татарските ханове, поради което пътищата бяха затворени. Един керван, който пътувал с разрешително, бил унищожен от скитници и разбойници, дошли от Индия и Персия. На десет дена път от Бухара керванът бил ограбен и мнозина от пътниците избити. От друга страна, имамът на Бухара, който има повече власт от хана, ми взе писмата на руския император, без които аз можех навсякъде да бъда взет в робство. По тези и разни други причини аз бях принуден да се върна пак към Каспийско море по същия път, по който бях дошъл. И така на 8 март 1559 година ние потеглихме от гореказания град Бухара с един керван от 600 камили. И

ако не бяхме тръгнали тогава, аз и спътниците ми щяхме да се изложим на риск да изгубим стоките и живота си, тъй като десет дена след нашето заминаване ханът на Самарканд пристигнал с войска и обсадил казания град Бухара.

На 23 април пристигнахме отново на брега на Каспийско море, където намерихме нашия барк, с който бяхме дошли, но той вече нямаше нито котва, нито въжа, нито ветрила. Обаче ние носехме със себе си коноп и сами си изплетохме въжа; направихме си и ветрила от памучно платно. Стъкмихме барка, доколкото можахме, само че нямахме котва. Докато се мъчехме да направим котва от едно колело на кола, от Астрахан пристигна един барк с татари и руси, който имаше две котви, и те се съгласиха да ни продадат едната. И така, като се приготвихме за път, вдигнахме ветрила и отплавахме. Аз и двамата Джонсъновци бяхме и за капитан, и за моряци. С нас пътуваха казаните шестима посланици и двадесет и пет души руси, които дълго време били роби в Татария и до нашето пристигане нямали нито свободата, нито средствата да се приберат по домовете си; тези именно бивши роби гребяха, когато имаше нужда. И така, плавайки понякога край брега, понякога без да виждаме суша, на 13 май поради насрещен вятър хвърлихме котва на три левги от брега. Тогава ни връхлетя страшна буря, която трая 44 часа, и понеже сами си бяхме изплели котвеното въже, то се скъса и ние загубихме котвата си. Тъй като брегът беше от подветрената страна и нямахме лодка да си помогнем, ние вдигнахме ветрила, очаквайки всеки миг да ни сполети смърт. Но бог се погрижи за нас: корабът навлезе в едно тясно заливче с тинесто дъно, където остана невредим, и така се спасихме. Прекарахме известно време в голяма тревога, защото, макар да бяхме спасили живота си от опасностите на морето, знаехме, че ако баркът ни се бе разбил, ние щяхме да бъдем избити или взети в робство от местните хора, които живеят дивашки в степта като зверове, без къщи и жилища. И така, щом бурята утихна, ние излязохме от заливчето, отплавахме право към мястото, където се намирахме, когато се скъса въжетото, и намерихме загубената котва; татарите много се чудеха как успяхме да направим това. Когато бяхме още в заливчето, бяхме си направили котва от колела на кола, които имахме на кораба, но щом намерихме котвата си, ние ги захвърлихме. Два дена след това откъм североизток ни връхлетя втора голяма буря. Баркът ни бе отнесен далеч навътре в

морето и вълните бяха толкова големи, че с големи усилия едва успяхме да го спасим да не потъне. Най-после, когато времето се оправи, ние определихме местоположението си по слънцето и като разбрахме край кои брегове плаваме, достигнахме, както желяехме, устието на река Яик^[4], на което татарите се много зарадваха, защото се страхуваха, че можем да бъдем отнесени към бреговете на Персия, чийто народ е голям техен враг.

Забележете, че по време на нашето плаване на кораба се развяваше знамето с червения кръст на свети Георги за чест на християнския свят, нещо, което, предполагам, не се бе виждало никога дотогава в Каспийско море. През това пътуване ние преживяхме разни случки, но въпреки всичко на 28 май пристигнахме благополучно в Астрахан.

Колкото до търговията между Шемаха в Медия^[5] и Табрис с други градове в Персия, аз разпитах и разбрах, че тя е подобна на търговията в Татария — малка по размер и с малка печалба. Осведомиха ме, че главната търговия на Персия е със Сирия и през нея стоките се пренасят до Ливанското море^[6]. На 10 юни ние тръгнахме от Астрахан за Москва, като по заповед на императора към нашата дружина се присъединиха и сто стрелци, за да се осигури безопасно пътуване на татарските посланици и на мен. На 2 септември пристигнахме в град Москва и на по следния ден аз се явих пред императора, целунах му ръка и му подарих една опашка от бяла китайска крава и един татарски тъпан. Тук засега прекъсвам писмото си и ви умолявам да проявите търпение към моя дълъг разказ, който поради разнообразното му съдържание не можах да направя по-кратък. Моля бога да подпомогне всичките ви начинания.

[1] Диня. Б.пр. ↑

[2] Река Амударя. Б.пр. ↑

[3] Историческа област в сев.-източен Иран. Б.р. ↑

[4] Някогашно име на р. Урал. Б.пр. ↑

[5] Старото име на северозападен Иран. Б.пр. ↑

[6] Източно Средиземно море. Б.пр. ↑

XVIII

НЯКОИ БЕЛЕЖКИ, СЪСТАВЕНИ ПО РАЗКАЗИТЕ НА РУСИ И ДРУГИ ЧУЖДЕНЦИ ЗА ПЪТИЩАТА ОТ РУСИЯ ДО КИТАЙ И ЗАПИСАНИ ОТ РИЧАРД ДЖОНСЪН, КОЙТО БЕШЕ В БУХАРА С МИСТЪР АНТОНИ ДЖЕНКИНСЪН

Най-напред от Астрахан до Серачик^[1] по море се пътува 15 дена. От Серачик до Бухара има 30 дена път; там няма човешки жилища и затова пътниците спят в собствени шатри, като носят със себе си запаси от храна. Макар че степта е суха, има много кладенци с хубава вода. От Бухара до Ташкент пътят е лесен за пренасяне на стоки: трае 14 дена, все по суша. От Ташкент до Оксиент^[2] е 7 дена. От Оксиент до Кашгар — 20 дена. От Кашгар до Совчик^[3] има 30 дена път; Совчик е първият граничен град на Китай. Тази страна Китай, казват, била цивилизована и невъобразимо богата. В Китай, по-голямата част от който се простира към изгряващото слънце, хората били белолики.

[1] Старо име на град Серах, разположен на югоизток от Каспийско море. Б.пр. ↑

[2] Си-чоу, град в Западен Китай. Б.пр. ↑

[3] Старо име на днешния Хоканд. Б.пр. ↑

XIX

ПИСМО НА КАПИТАН АНТОНИ ДЖЕНКИНСЪН ДО УВАЖАЕМИЯ КАПИТАН ХЕНРИ ЛЕЙН, АГЕНТ НА
МОСКОВСКАТА КОМПАНИЯ, ПРЕБИВАВАЩ ВЪВ ВОЛОГДА, ПИСАНО В МОСКВА НА 18 СЕПТЕМВРИ 1559
Г. СЛЕД ЗАВРЪЩАНЕТО МУ ОТ БУХАРА

Уважаеми сър, с ваше позволение искам да ви съобщя, че на четвърти този месец аз заедно с Ричард Джонсън и Робърт Джонсън се завърнахме и благодарение на бога всички сме в добро здраве. Стигнахме чак до Бухара и щяхме да продължим пътуването си по-нататък към страната Китай, ако да не бяха безспирните и постоянни войни, които се водят в тези безчовечни и диви страни, така че засега е невъзможно да се премине през тях; през последните три години никакви кервани от Бухара не са минавали по този път. И макар че нашето пътуване беше така тежко и опасно и ни причини такива загуби и разноски, каквито моето перо не може да опише, все пак ние ще можем да задоволим компанията, понеже открихме Каспийско море и имаме сведения за търговията със стоки, която може да се върши със страните около него, а също донесохме от тези страни стоки, които могат да се продадат с печалба. Бих желал да има по-голямо търсене на вълнени платове и други стоки, така че да се изкара печалба от продажбата на известни малки количества и да си заслужава да се върши търговия с тези страни.

От все сърце моля бога да ви закриля и да ви даде здраве.

На вашите заповеди
АНТОНИ ДЖЕНКИНСЪН

XX

СВИДЕТЕЛСТВО НА ГЕРАДУС МЕРКАТОР В ПОСЛЕДНАТА МУ КАРТА НА ЕВРОПА ОТНОСНО ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОТО ОТКРИТИЕ НА МОСКОВИЯТА, НАПРАВЕНО ОТ АНГЛИЧАНИТЕ ОТ СЕВЕРОИЗТОК

Извънредно прочутото плаване на англичаните през североизточното море ми даде повод и известни указания да поправа картата на Европа. Това откритие на северните части на Финландия, Лапландия и Московията се отнася до точната географска ширина и посоките на света. Освен това точното установяване на географската ширина на град Москва, направено от гореказаните англичани, ми даде безпогрешна основа да поправа разположението на страните вътре в континента. Благодарение на тази забележителна помощ, която ми бе дадена, аз сметнах за мой дълг да представя на света тази карта, която е по-точна и съвършена от тези, публикувани досега.

XXI

ПЪТУВАНЕТО НА МИСТЪР АНТОНИ ДЖЕНКИНСЪН ОТ ПРОЧУТИЯ ГРАД ЛОНДОН ДО СТРАНАТА ПЕРСИЯ, НАЗНАЧЕН И ИЗПРАТЕН ТАМ ПРЕЗ 1561 Г. ОТ МНОГОУВАЖАЕМАТА КОМПАНИЯ ЗА ПРЕЗМОРСКА ТЪРГОВИЯ, ЗА ДА СЕ ОТКРИЯТ СТРАНИ, ОСТРОВИ И ПРОЧИЕ

Качих се на вашия добър кораб, наречен „Суолоу“, в Грейвсенд и понеже имаше попътен вятър, вдигнах веднага котва. С божия помощ на 14 юли от гореказаната година пристигнах в залива Свети Николай в Русия. Тръгнах оттам и на 8 август дойдох във Вологда, която е на разстояние 700 мили от Холмогори. Останах там четири дена, за да изчакам пристигането на един от вашите кораби, в който беше натоварено едно ковчеже със скъпоценности, подарък, предназначен от ваша милост за негово императорско величество. След това заминах за град Москва, където веднага поисках да съобщят на секретаря на негово императорско величество за пристигането ми и че нося писма от нейно кралско величество до негово величество; и секретарят уведоми императора за това. Но тъй като бе зает с важни дела, а също се и готвеше да се жени за една черкезка дама от мохамеданска вяра, негово величество заповяда в течение на трите дена, през които щеше да се чествува тази тържествена сватба, градските врати да бъдат затворени и никое лице, било чужденец, било местен жител, да не излиза от къщи; причината за това ми остана неизвестна и до ден-днешен.

Получих заповед да се явя с писмата пред негово величество. Предадох му ги в собствените му ръце заедно с подаръците, които бяхте изпратили. Същия ден обядвах в присъствието на негово величество и ми се оказа голямо гостоприемство. Скоро след това аз поисках да узная дали ще ми се даде разрешение да премина през владенията на негово величество и да отида в Персия, както желаше нейно величество кралицата. Отговори ми се, че не трябва да отивам там, тъй като негово величество възнамерява да изпрати войска по този път в страната Черкезия и моето пътуване би било и опасно, и трудно.

Тъй като оставаше още много време до края на годината и понеже вече бях продал по-голямата част от вашите вълнени платове и дори стоки, предназначени за Персия, когато дойде време да се завърна в Англия, аз поисках паспорт и пощенски коне, за които щях да платя наем; искането ми бе удовлетворено. Но след като получих паспорта си и бях готов за път, в нашата къща дойде Осеп Напеа, който ми съобщи, че не трябва да заминавам, тъй като императорът не бил точно осведомен за заминаването ми.

След много спорове и възражения, виждайки, че настоявам да потегля, той ми заповяда да почакам, докато говори с императора за моето заминаване; аз останах доволен от това. След три дена той ме повика и ми каза, че по императорско благоволение аз не само мога да мина през неговите владения за Персия, но също ще получа и препоръчителни писма от негово величество до чуждите князе, като при това ме натовари с някои негови дела, които би било твърде дълго тук да изброявам.

На 15 март от гореказаната година аз отново обядвах в присъствието на негово величество в компанията на персийския посланик и други особи и негово величество собственоръчно ми подаде една купа с вино; след обета се сбогувах с негово величество. Заминах от град Москва на 27 април 1562 година по Волга заедно с горепоменатия персийски посланик, с когото много се сприятелихме и разговаряхме през целия път надолу по реката до Астрахан, където всички пристигнахме в добро здраве на 10 юни. Там отидох при военачалника, комуто бях препоръчан от негово императорско величество, който му заповядваше не само да ме подпомогне с всичко, от което ще се нуждая през време на престоя си там, но също нареждаше да ми се даде стража от 50 добре въоръжени стрелци и два струга^[1] или бригантини за плаването ми през Каспийско море, докато премина известни опасни места, където обикновено обикалят пирати и разбойници.

Аз и моите спътници отпътувахме от Астрахан и на северозапад попаднахме на земя, наречена Чалика Острива^[2], която се състои от четири кръгли острова наблизко един до друг. На следния ден отплавахме оттам и съзряхме бряг — това беше страната Тюмен^[3], където върлуват пирати и разбойници. Тъй като се страхувахме от тях, ние се оттеглихме навътре в морето на четиридесет мили право в

източна посока и там попаднахме на плитчини. Суша не се виждаше и там щяхме да загинем; спасихме се с големи усилия. Понеже вятърът беше насрещен и при това много силен, не можехме да го използваме. Принудени бяхме да хвърлим котва на три-четири фадъма дълбочина.

Понеже нямаше друг изход, ние задържахме кораба с две котви на носа, обаче изгубихме едната от тях. Бурята се усили, морето се развълнува и нашият барк почна да пропуска отвсякъде. Като изпомпвахме постоянно водата, ние с голяма мъка можахме да го задържим да не потъне. Макар че изхвърлихме в морето много от стоката, изгубихме лодката си, а и за самите нас имаше опасност да загинем било в морето, било на подветрения бряг, където щяхме да попаднем в ръцете на проклетите неверници, които само чакаха нашето корабокрушение. И беше съвсем невероятно да избегнем смъртта освен с божията сила и милост, тъй като бурята продължи седем дена.

На 3-и август, плавайки с попътен вятър в югоизточна посока, пристигнахме в един град, наречен Дербент, във владенията на хирканския княз. Като слязохме на брега, ние поздравихме тамошния управител и му поднесохме един подарък, а той угости мен и спътниците ми. Взехме прясна вода и отпътувахме. Дербент е стар град със старинен замък вътре в него, с дебели високи стени, изградени от бигор — строеж много подобен на нашия; бил издигнат още от Александър Велики, когато воювал срещу персийците.

Оттам, плавайки на югоизток и юго-югоизток около 80 мили, на 6-и август от казаната година пристигнахме в пристанището Шабран, където разтоварихме барка. Докато стоките бяха на брега, в моята палатка винаги имаше човек, който бодърствуваше, защото се страхувахме от разбойници, които там са многобройни. Управителят на тази страна дойде при мен и се държа много благосклонно. Аз му дадох един подарък и той постави четиридесет въоръжени свои хора да ме пазят и да бдят над моята безопасност. На 12-и същия месец пристигнаха новини от княза: той заповядваше да се явя незабавно пред него. За пътуването докараха четиридесет и пет камили, на които да натоварим стоките, както и коне за мен и моите хора. На 18-и същия месец аз дойдох до един град на име Шемаха в страната, наречена Хиркания, където князът има хубав дворец, в който ми отредиха да живея. Разтоварихме стоките и на следния ден ме повикаха при княза,

който ме прие много любезно и аз му целунах ръцете. Той ме покани на обед и ми заповяда да седна близо до него. Князът седеше в богато украсена шатра, изработена от коприна и обшита със златна сърма, шестнадесет фадъма дълга и шест фадъма широка, издигната на много приятно място на един склон, и пред нея имаше хубав шадраван с бистра вода, от която пиеха той и благородниците. Князът, дребен на ръст, с жестоко лице, бе разкошно облечен с дълъг копринен кафтан от златна сърма, обсипан с перли и скъпоценни камъни. На главата си носеше чалма с остър връх от златна сърма, който стърчеше нагоре половин ярд, а самата чалма бе направена от парче индийска коприна, дълго двадесет ярда и обшито със злато; в лявата страна на чалмата, в златна фунийка, богато украсена с емайл и обсипана със скъпоценни камъни, бе забодена китка пера. Обиците му имаха златни висулки, дълги цяла педя, накрая с два едри рубина на голяма стойност. Целият под на шатрата бе покрит със скъпи килими, а под самия княз бе постлан квадратен килим, обшит със сребро и злато и върху него бяха сложени две удобни възглавници. Князът и благородниците седяха в шатрата с кръстосани по турски крака, но когато негово височество забеляза, че за мен е мъчително да седя така, заповяда да донесат една табуретка и ме накара да седна на нея, както ние сме свикнали.

Понеже приближаваше време за обед, постлаха покривки на пода и поднесоха разни блюда с най-разнообразни гозби, наредени в една редица. Преброих 140 блюда, които след обема бяха вдигнати заедно с покривките. След това постлаха други покривки, донесоха кошници с разни видове плодове и 150 блюда с други яденета, така че всичко се донесоха 290 блюда. Князът се обърна към мен и каза: „хош гелдин“, което ще рече „добре дошъл“. После ми зададе различни въпроси както за вярата ни, така и за състоянието на нашите страни. По-нататък ме попита кой е най-силен — дали германският император, руският император или султанът; на този въпрос отговорих, както сметнах за най-уместно. След това запита защо съм дошъл и дали имам намерение да пътувам по-далеч. Отговорих, че съм изпратен от нейно най-превъзходно величество кралицата на Англия да отнеса писма до великия софта^[4], с които тя моли за приятелство между тях и свободно преминаване на английските търговци, на които да се дават разрешителни за пътуване и търговия в неговите владения, срещу което същите привилегии ще бъдат дадени на неговите поданици,

когато те дойдат в нашата страна за чест и в интерес на двете царства и за удобството на техните поданици. На 24 август той отново прати човек да ме повика. Аз отидох сутринта, но князът не беше още станал от леглото (неговият обичай е да не спи нощем, а да пирува с жените си, които са сто и четиридесет на брой, и да спи през по-голямата част от деня) и затова заповяда да тръгна с коня си заедно с много благородници от неговия двор, които отиваха на лов със соколи; те трябваше да ми покажат как се ловува със соколи и изобщо да ме развличат. Те изпълниха заповедта и убиха много жерави. Завърнахме се от лов към три часа след пладне. Князът бе вече станал и аз бях поканен да обядвам с него. Когато се приближих до входа на шатрата му, в негово присъствие двама благородници ме посрещнаха, носейки два кафтана, с каквито се обличат благородниците в страната — дълги до земята, единия от коприна, другия също копринен, но обшит със златна сърма, — изпратени от княза. След това ми казаха да сваля плаща си, който беше от черно кадифе, украсено със самурени кожи, наметнаха двата кафтана на гърба ми и така ме заведоха до княза, пред когото направих дълбок поклон и му целунах ръка. Той ми заповяда да седна близо до него и така аз обядвах в негово присъствие. През време на обедата беше много весел и ми зададе много въпроси, между другото как ми е харесал техният лов със соколи. Когато обедът свърши, аз помолих негово височество да ми даде разрешително да отпътувам за столицата на великия софта. Князът ме отпрати любезно и ми засвидетелствува голямото си благоволение, като назначи един свой пратеник, който да осигури безопасното ми пътуване, и при заминаването ми ми даде един хубав кон заедно със сбруята; той също пропусна стоките ми без мито. Тази страна Хиркания, сега наричана Ширван, се е ползвала с голяма слава в миналото и там е имало много градове и замъци. Сега обаче князът е васал на великия софта, който завладял страната преди няколко години и не само обезглавил всички благородници и по-богати хора, но и разрушил стените на градовете и замъците в княжеството, така че да няма бунтове.

На границата с Грузия има един друг град, наречен Араш^[5], който е най-главният град в тази област; там се върши оживена търговия със стоки. В околностите му се произвежда изобилно сурова коприна и в града идват да търгуват турци, сирийци и други чужденци. В това княжество могат също да се продават и купуват най-различни

доброкачествени и необходими стоки като памук, стипца и сурова коприна, която се произвежда в страната. Освен това от Източна Индия там се внасят всякакви видове подправки, билки и други стоки, но в по-малки количества, тъй като търговците не са сигурни, че ще има голямо търсене за такива стоки. Главната стока там са всякакви видове сурова коприна, която е в голямо изобилие. Недалеч от казания град се намира един замък, наречен Гълистон. Близко до този замък има един женски манастир — разкошна сграда, където е погребана дъщерята на княза по име Амелек-Чана, която се самоубила с нож, защото баща ѝ я насилвал да се омъжи за един татарски хан, а тя искала да остане целомъдрена. Момите в страната ходят там веднъж всяка година да оплакват смъртта ѝ.

На 6 октомври аз и спътниците ми напуснахме града и след като изминахме шестдесет мили, пристигнахме в един град, наречен Явате, в който князът има хубава къща, заобиколена с овощни и зеленчукови градини, пълни с плодове от всякакъв вид. След като пътувахме още десет дена, без да видим нито град, нито къща, дойдохме в града, наречен Ардабил, който е на тридесет и осем градуса северна ширина; той е стар град в провинцията Азербайджан, където обикновено биват погребвани персийските князе. Там Александър Велики се бил установил с двора си, когато нахлул в Персия. На четири дни път оттам е градът Табрис, в старо време наричан Таурис; той е най-големият град в Персия, но сега там няма такава търговия със стоки, каквато е имало някога, поради голямото нахлуване на турците. На 21-и потеглихме оттам, като пътувахме повечето през планини, и то нощем, а почивахме през деня; нямахме дърва за огън и бяхме принудени да купуваме скъпо сух конски и камилски тор от местните скотовъдци. На 2 ноември пристигнахме в Казвин, където е дворецът на софтата. Настаниха ни в една къща недалеч от двореца и два дена покъсно софтата заповяда на един княз да ме покани в дома си. От името на софтата този княз ме запитва как съм, дали съм в добро здраве, поздрави ме с добре дошъл и ме покани на обед, където ме посрещна най-любезно; оттам се прибрах в жилището си. Четири дена преди моето пристигане бе дошъл турски посланик, за да склучи вечен мир между султана и софтата. Той бе донесъл златен подарък и хубави коне с богати сбруи и други дарове, които се оценяваха на четиридесет

хиляди лири. След това бе сключен мир, който бе чествуван с радостни пирове и тържества и скрепен със страшни клетви.

При моето първо пристигане аз разговарях с ширванския княз по разни въпроси и той ме запита дали ние, англичаните, сме приятели с турците или не. Отговорих, че никога не сме имали приятелство с тях и че затова те не ни пускат да минаваме през техните земи, за да стигнем до владенията на софтата. Добавих, че недалеч от нас има един народ, наречен венецианци, който е в съюз с турците и чиито търговци продават нашите стоки във владенията на султана, като главно ги разменят срещу сурова коприна, която се произвежда там. Рекох, че ако бъде угодно на софтата и на другите князе в тяхната страна да допуснат нашите търговци да купуват и продават в техните земи и за тази цел ни дадат паспорти и пропуски, аз не се съмнявам, че там ще се развие такава търговия в тяхна полза, каквато никога не е имало дотогава, и че те ще бъдат снабдявани с наши стоки и ще има търсене за техните.

Когато разбра работата, князът остана възхитен и каза, че ще пише на софтата по въпроса. Той наистина писа и ме увери, че софтата ще удовлетвори молбата ми и че когато се върна при него (при княза), той ще ми даде пропуск и привилегии. Тогава турският посланик не бе още дошъл в страната, но когато дойде, работите излязоха другояче. Щом се сключи мирът, турските търговци заявили на посланика, че аз съм франк, че моето пристигане ще съсипе търговията им и че той ще направи добре, ако убеди софтата да не ми дава никакви привилегии, ако негово величество желае да запази съюза и приятелството си със султана.

На 20 ноември ме повикаха да се явя пред софтата или както още го наричат шах Томас. Към три часа дойдох пред двореца и докато още слизах от коня си пред вратата, преди краката ми да докоснат земята, един чифт от собствените обувки на софтата, такива, каквито той сам слага, когато става нощем да се моли, бяха поставени на краката ми, защото без тези обувки нямаше да ми позволят да стъпя на светата земя, понеже, бидейки християнин, те ме наричали помежду си гяур, т.е. неверник и нечист. На вратата на двореца нещата, които носех като подаръци на негово величество, бяха разделени на много части и предадени на разни дворцови прислужници да ги носят пред мен, тъй като никой от моите спътници и слуги освен преводачът ми не бе

допуснат да влезе в двореца. Като дойдох така пред негово величество, аз направих такъв поклон, какъвто смятах за уместен, и му предадох писмата на нейно величество заедно с подаръците, които той прие и ме запита от коя франкска страна съм и по каква работа идвам. На това аз отговорих, че съм от прочутия град Лондон, който се намира в благородното кралство Англия, и съм изпратен при него от най-превъзходната и милостива владетелка лейди Елизабет, кралица на казаното кралство, за да преговарям за приятелство и свободно преминаване на нашите търговци и нашите хора, които да могат да пътуват и да търгуват в неговите владения, да внасят своите стоки и да изнасят техните за чест на двамата владетели, за взаимната изгода на двете царства и за разбогатяването на техните поданици. Тогава той ме запита на какъв език са написани писмата. Отговорих, че са на латински, италиански и староеврейски. „Е — каза той, — в нашето царство нямаме човек, който да разбира тези езици.“ На това отвърнах, че на такъв прочут и достоен владетел като него не може да липсват хора от разни народи, които да могат да преведат писмата. Тогава той почна да ме разпитва за положението в нашите страни, за силата на германския император крал Филип и султана и кой от двамата е посилен. За да му доставя удоволствие, аз отговорих така, че да не подценявам султана, с когото той напоследък бе сключил договор за приятелство. След това той разговаря с мен за религия, като ме запита дали съм неверник или мюсюлманин, т.е. от мохамеданска вяра. На това аз отвърнах, че нито съм неверник, нито мохамеданин, а християнин. „Какво е това християнин?“ — запита той сина на грузинския цар, който беше християнин, но беше избягал при софтата. Грузинският княз му обясни, че християнин е този, който вярва в Исуса Христа и твърди, че той е син божи и най-великият пророк.

— И ти ли вярваш така? — попита софтата, като се обърна към мен.

— Да, така вярвам — отвърнах аз.

— О, ти, невернико — каза той, — ние не се нуждаем от приятелството на неверници.

След това ми каза да си вървя. Аз се зарадвах на това, направих дълбок поклон и си отидох, съпроводен от много от неговите царедворци и други, като след мен вървеше човек с тасче пясък в ръка и посипваше с пясък пода, където бях стъпвал, чак до вратата на

градината, макар че софтата вече не ме виждаше. След това се върнах в жилището си.

Така продължи известно време, като ежедневно при мен идваха разни придворни, изпратени от софтата да разговарят с мен за делата на руския император и за да научат по кой път имам намерение да се върна обратно — дали по пътя, по който бях дошъл, или по пътя през Ормуз и оттам с португалски кораб. На това аз отговарях, че не смея да се върна през Ормуз, тъй като португалците и ние не сме приятели. Много добре разбирах смисъла на техните въпроси, защото бях уведомен, че софтата възнамерява да воюва с португалците и ме смятал за техен шпионин, който иска да мине през неговите владения и да отиде при португалците; той мислел, че сме един народ, и ни наричал всички франки, но благодарение на бога нищо лошо не ми се случи.

След това софтата разговарял с благородниците и съвета си за мен, които го убедили, че той не трябва да ме приема любезно, нито да ми дава писма и подаръци, считайки, че аз съм франк, а този народ е враг на неговия брат султана. Но синът на княза на Хиркания дочул за тези съвещания и изпратил до баща си по свой човек писмо, с което му съобщавал, че се готви нещо срещу мен. Този милостив княз писал на софтата, че не би му подобавало и не би му правило чест да ми причини зло или неудоволствие, а че трябва да ме приеме любезно, тъй като съм дошъл в неговата страна по своя воля, а не по принуда, и че ако се отнесе зле с мен, малко чужденци биха идвали в страната му, което би било в негова вреда. След като софтата добре и основно разсъдил и премислил, той променил намерението си и на 20 март 1562 г. ми изпрати една дреха, извезана със златна сърма, и ме отпрати, без да ми стори никакво зло.

През времето, когато пребивавах в казания град Казвин, при мен дойдоха разни търговци, които бяха пристигнали от Индия. Разговарях с тях за търговия с подправки и те ми казаха, че биха донесли всякакви видове, ако са сигурни, че ще ги разпродадат; обещах им, че ще купя всичко, което донесат. Но преди да продължа разказа си за моето завръщане, искам да кажа нещо за страната Персия, за великия софта, за неговите владения, за законите и религията там.

Тази страна Персия е голяма и обширна и е разделена на много княжества и провинции. Всяка провинция има своя княз или султан,

които всички са подчинени на великия софта. Към морето по-голямата част от страната е равнина с много пасища, но навътре към сушата се простират високи и стръмни планини. На юг тя граничи с Арабия и Източния океан, а на север с Каспийско море и Татария. На изток достига до провинциите на Индия, а на запад до границите на Халдея, Сирия и турските земи. Този софта, който сега царува, не е никак храбър, макар че властта му е голяма и народът му войнствен. Поради неговата страхливост турците често нахлували в страната му. Той е на петдесет години, добре сложен и има пет деца. Най-големия си син държи затворен в тъмница, защото се страхува от неговата храброст и интриги. Хората са хубави, с добър цвят на лицето, горди и храбри, смятат себе си за най-добрия от всички народи както поради вярата и набожността си, която е съвсем погрешна, така поради другите си обичаи. Те са войнствени, обичат хубави коне и богати сбруи, лесно се разгневяват. Те са хитър и суров народ.

Моят кораб беше готов на брега на Каспийско море и понеже имахме попътен вятър, на 30 май 1563 г. се доверихме на божията милост и отплавахме. Пристигнахме в Астрахан, след като прекарахме на връщане не по-малко опасности по морето, отколкото на отиване, и останахме там до 10 юни. За безопасното ми пътуване нагоре по Волга ми дадоха сто души стрелци и на 1 юли пристигнах в град Казан. Бях съпроводен от град на град, докато на 20 август 1563 г., слава богу, пристигнах благополучно в град Москва заедно с такива стоки и скъпоценни камъни, каквито ми бе заповядано да донеса за императорската хазна. Предадох тези стоки, които бяха за сметка на негово величество, а именно скъпоценни камъни и копринени тъкани от всякакви видове и цветове, за голямо задоволство на негово величество. Останалите стоки, които принадлежат на вас, а именно ленено платно, сурова коприна и други стоки (както се вижда от списъка), бяха разтоварени във вашия склад, като част остана там и друга част бе натоварена на вашите кораби, които се завърнаха напоследък.

Като пристигнах в Холмогори, т.е. на морския бряг, намерих вашите кораби натоварени и готови да отплават. Аз сам се качих на вашия добър кораб „Суолоу“ на 9 юли 1564 г. и след като преминах през моретата с големи и крайни опасности, при които можеше да

изгубим кораба, стоките и живота си, на 28 септември, слава богу, пристигнахме благополучно тук, в Лондон.

- [1] Старинен руски речен гребно-ветроходен кораб (рус.). Б.пр. ↑
- [2] Островите Тюлени. Б.пр. ↑
- [3] Тюркмения. Б.пр. ↑
- [4] Персийския шах. Б.пр. ↑
- [5] Днешният Агдаш, град между Тбилиси и Баку. Б.пр. ↑

XXII

ПЪТУВАНЕТО ДО ПЕРСИЯ НА ТО. АЛКОК, КОЙТО БЕ УБИТ ТАМ, НА ДЖОРДЖ РЕН И РИЧ. ЧЕЙНИ,
СЛУЖЕЩИ НА УВАЖАЕМАТА КОМПАНИЯ ЗА ТЪРГОВИЯ С МОСКОВИЯТА, ОПИСАНО ОТ РИЧАРД
ЧЕЙНИ

В годината 1563 аз бях натоварен от мистър Анто. Дженкинсън и мистър Томас Глоувър, вашия агент в Русия, да замина за Персия по работите на ваши превъзходителства, като на Томас Алкок бе поръчано да уреди пътуването. На 10 май в годината 1563 ние потеглихме от един град, наречен Ярославъл, на път за Персия. На 24 юли пристигнахме в Астрахан. На 21 август бяхме вече в Шемаха, обаче княз Обдолокан се бе разположил с шатрите си сред полето, далеч от града. На третия ден след пристигането ни в Шемаха бяхме повикани да се явим пред княза. Дадохме му един подарък и той ни прие много добре.

Заповядаха ни да се явим пред княза, който, заобиколен от велможите си, седеше с кръстосани по турски крака в шатрата си, чийто под бе постлан с килими. Казаха ни да седнем, като князът посочи на всеки един от нас мястото му. Той заповяда на търговците на руския император да станат и да ни отстъпят по-първите места. На 20 октомври Томас Алкок замина от Шемаха за Казвин, като ме остави в Шемаха да събирам вземанията му, тъй като велможите дължеха пари за стоките, които бяха взели от нас. През времето, което прекарах там, успях да събера само малко от тези дългове. Когато чух, че Томас Алкок се е върнал от Казвин и е пристигнал в лагера на княза, аз тръгнах от Шемаха и го намерих там в безопасност заедно с всичките стоки, които бе докарал. През време на своя седемдневен престой там той се обърна към княза с молба да му се изплатят парите, които велможите му дължеха, но князът се разгневи. Виждайки, че князът няма да прояви благоволение към нас, Алкок ми нареди да тръгна за Шемаха с всичките стоки, които бе докарал от Казвин, и аз го оставих при двора.

На третия ден след пристигането ми в Шемаха получих вест, че Томас Алкок бил убит по пътя, когато идвал към града. След като се случи това, ваши превъзходителства нямаха измежду тези езичници друг свой човек освен мен. Понеже имах толкова стоки на ръцете си и виждайки как русите изпращаха с най-голямата възможна бързина своите стоки към морето, аз положих най-голямо старание и макар че разполагах само с четири души, по които да изпратя нашите стоки до брега на Каспийско море, успях два дена след убийството на Томас Алкок да изпратя всичките стоки, принадлежащи на ваши превъзходителства, с един капитан на име Уилям Огъст и един швед, за да могат те по-сигурно да пристигнат до брега на морето, бидейки добре запазени. Всички тези стоки пристигнаха след това в Русия в добро състояние и капитан Глоувър има разписка за това. След като изпратих стоките за Русия, аз останах още шест седмици в Шемаха, за да събирам сумите, които ни се дължаха, и най-после, след много усилия получих около хиляда и петстотин рубли, които предадох на мистър Глоувър при пристигането си в Москва.

Аз посях семето, а други хора събраха жътвата. Много пъти съм пътувал и по суша, и по вода с угрижено сърце за сигурността на вашите стоки, премисляйки как да наредя всички неща най-добре, а други обраха плодовете на моя тежък труд. Но аз винаги се обръщам с молитви към бога да ме избави от бедите, които ме сполетяваха, когато, бидейки на ваша служба, се намирах между езичници. Затова, като зная, че съм изпълнил дълга си, както един верен слуга трябва да го изпълни, аз умолявам ваши превъзходителства (макар че получих малко възнаграждение за службата си) да не извършват неправда спрямо мен и бог ще ви подпомогне още повече.

Искам също да съобщя на ваши превъзходителства това, което мисля за вашето пътуване до Персия. Това пътуване трябва да се повтори. Макар че не можахте да извършите сделки в Джилан^[1], тамошният княз живее само от търговия. При това градът е близо до Казвин и на не повече от шест седмици път до Ормуз, където се донасят всички подправки. Там (има предвид Джилан) може да се върши търговия. Но ваши превъзходителства трябва да изпратят там хора, които не са разпуснати, нито са пияници. Защото, ако такива хора отидат там, те ще ви докарат позор и ще ви създадат големи спънки, както се вижда от случая през 1565 г., когато Ричард Джонсън отиде в

Персия; щеше да бъде по-добре да го задържите, отколкото да го изпратите. Неговият порочен живот там бе причина да ни смятат лоши от русите.

От друга страна, ако такива хора се занимават с вашите дела при такива пътувания, вие никога няма да научите каква печалба може да се изкара. Защото как може такива хора да се стараят да вършат добра търговия, щом са склонни към такива пороци? И как може бог да им помогне да успеят във вашите дела? Но когато се започне търговия от мъдри и благоразумни хора, едва тогава ваши превъзходителства ще могат да търгуват там, но не и преди това. Защото, ако едно пътуване или един пазар започне зле от самото начало, ваши превъзходителства никога няма да разберат каква печалба може да се изкара след това.

[1] Днешният ирански град Бандар-Пахлави. Б.пр. ↑

XXIII

ПЪТУВАНЕТО НА МИСТЪР ДЖОН ХОКИНС ДО БРЕГА НА ГВИНЕЯ И ДО ОСТРОВИТЕ ОКОЛО НОВА ИСПАНИЯ, ИЗВЪРШЕНО ПРЕЗ 1564 Г.

С „Джизъс“ от Любек, 700-тонен кораб, „Саломон“, 140-тонен, „Тайгър“, 50-тонен барк и „Суолоу“, 30-тонен, със 170 души екипаж и снабден с морски оръдия и хранителни запаси, необходими за такова пътуване, капитан Джон Хокинс отплава с попътен вятър от Плимът на 18 октомври в лето господне 1564.

На 4 ноември съзряхме остров Мадейра, а на 6-и и Тенерифе, който сметнахме за един от Канарските острови. Нека кажа нещо за тези острови, които в старо време поради цветущото си състояние се наричали „*insulae fortunatae*“^[1], тъй като тяхното плодородие несъмнено далеч надминава плодородието на всички други страни. Там се прави по-хубаво вино, отколкото където и да било другаде в Испания; има изобилие от захар, аромати, стафиди и много други плодове, както и големи количества смола и сурова коприна. Тамошните хора имат също и много камили — младите се използват за храна, а старите служат за товарни животни. Те са приучени да коленичат, когато ги товарят или разтоварват. Природата им е, за разлика от другите животни, да се сношават заднишком. На вид са много грозни — имат малък корем, безформени крака и много широки копита. Тези животни се задоволяват с оскъдна храна — слама и стърнища, но са силни и могат лесно да носят пет центнера товар.

На 25-и капитан Хокинс пристигна на нос Бланко, който се намира на брега на Африка; там португалците ходят на риболов, особено през месец ноември; лови се много риба, главно кефал и налим. Хората в тази част на Африка са светлокафяви, имат дълги коси, не носят никакви дрехи и закриват само срамните си части. Бойните им оръжия са лъкове и стрели.

На 29-и дойдохме до островите Зелени нос. Там хората са целите черни и се наричат негри. Ходят без дрехи, скриват само срамните си части. На ръст са високи.

На 22 декември капитанът навлезе с двата барка в една река, наречена Каловза, като другите два кораба — „Джизъс“ и „Саломон“ — останаха на котва при устието на реката. Той отиде на двадесет левги нагоре по реката, докдето отиват португалците, купи от тях роби и се завърна с две каравели, натоварени с негри.

Португалците съобщиха на капитана, че наблизо се намира едно негърско село, където не само имало много злато, но и населението му се състояло от не повече от четиридесет мъже и стотина жени и деца, така че той може да отведе стотина роби. Капитанът реши да остане пред селото три-четири часа, за да види какво може да направи. След това заповяда на своите хора да сложат брони и да вземат оръжие. Четиридесет души, добре въоръжени, се качихме на лодките, като за водачи ни служеха няколко португалци. След като лодките стигнаха до брега една след друга, нашите хора противно на заповедта на капитана се пръснаха по един-двама, надявайки се, че като претърсват къщите, ще намерят злато. Обаче негрите се нахвърлиха върху тях и нараниха много от пръснатите моряци; ако вървяха по пет-шест души заедно, те щяха да могат да повалят и четиридесетте негри, както направиха техните другари. Докато ставаше това, капитанът с десетина души премина през селото, обаче на връщане срещнахме двеста негри на брега на реката, които започнаха да стрелят с лъкове по нас, докато се качвахме на лодките, и съсякоха няколко души, които се удавиха. Така ние се върнахме обратно малко обезсърчени, макар че капитанът външно се държеше учудващо бодро, с весел израз на лицето. При този набег ние заробихме десет негри и загубихме седем от най-добрите си моряци, а двадесет и седем бяха ранени.

Отплавахме от Сиера Леоне с всичките си кораби към Западна Индия и в течение на осемнадесет дена имахме безветрие, а от време на време и насрещни ветрове, което беше много лошо за нас, защото бяхме оскъдно снабдени с вода. С толкова много негри на борда и с такъв голям екипаж ние се намирахме в бедствено положение; но най-лошото бе, че се страхувахме, че докато стигнем до Западна Индия, негрите и мнозина от самите нас ще умрат от жажда. Но всемогъщият бог, който никога не оставя да загинат неговите избраници, ни изпрати на 16 февруари лек северозападен вятър, който не ни изостави, докато не приближихме острова на човекоядците, наречен Доминика, където пристигнахме в събота, 9 март. Човекоядците на този остров, а и на

другите съседни острови, са най-страшните бойци в цяла Западна Индия, както разказват испанците, които никога не са успели да ги покорят; те не малко пострадват от тях, когато спрат на някой от тези острови, за да се снабдят с прясна вода. Съвсем наскоро, няма и два месеца, една каравела спряла край острова, за да вземе вода, и през нощта туземците я нападнали, прерязали котвеното въже и вълните изхвърлили кораба на брега. Тогава човекоядците пленили моряците и ги изяли.

Пристигнахме до селището Кумана^[2] на Карибско море. Капитанът слезе там с една лодка, говори с едни испанци и им предложи да търгува с тях, но те му отговориха, че са прости войници, дошли наскоро там, и не могат да купят нито един негър. Тогава той ги запита къде има чешма с хубава вода и те му посочиха едно градче на две левги оттам, наречено Санта Фе, където намерихме чудесна вода. Близо до това градче живееха някакви индианци, които дойдоха на другия ден след пристигането ни и ни предложиха хляб, направен от един вид жито, наречено царевица, чиито зърна са големи колкото грах, а кочанът прилича на плода на лугачка, само че е дълъг една педя и покрит със зърна. Те също ни донесоха кокошки, картофи и ананаси, които ние купихме с мъниста, тенекиени свирки, огледала, ножове и други дреболии.

Картофите са най-вкусните корени, които човек може да яде, и далеч превъзхождат нашия пащърнак и нашите моркови. Тези индианци са светлокафяви като маслини. Косите на мъжете и жените са съвсем черни и с никакъв друг цвят. Нито мъжете, нито жените търпят косми по никоя част на тялото си и ги скубят всеки ден, още докато израстват. Те ходят съвсем голи, като мъжете покриват само члена си с една кратунка или парчета тръстика, завързани с връв около кръста, и оставят другите части на тялото си непокрити, без да се срамуват от това. Жените също не се обличат и слагат само парче плат, една педя широко, с което покриват срамните си части отпред и отзад. Всеки мъж носи лък и стрели; през време на война мажат стрелите с отрова и ги държат в колчани, направени от тръстикови стъбла. Не веднъж или два пъти, а ежедневно виждахме колко добри стрелци са те; толкова добри, че испанците много се боят от тях и се покриват (покриват също и конете си) с натъпкани с вълна юргани, два инча дебели, като не оставят нито едно място от тялото си открито за

неприятелските стрели освен очите си, които няма как да покрият, и въпреки това често ги улучват именно в това толкова малко незащитено място. Отровата е толкова силна, че когато човек бъде ранен с такава стрела, той умира за двадесет и четири часа.

Индианките не обичат да раждат, когато са млади, защото гърдите им увисват, а те считат, че това ги обезобразява, и затова, когато са млади, те премахват плода си, като казват, че само на стари жени подхожда да раждат. Освен това, когато родят дете, те веднага отиват да се измият, без да се суетят и без да лежат на легло, както нашите жени. Леглата им са хамаци, направени от памук и изкусно украсени с разноцветни върви. Когато пътуват, те ги носят със себе си; нощем ги завързват за две дървета и спят в тях с жените си.

Когато минавахме между сушата и острова, наречен Тортуга, капитанът видя много карибци на брега (някои бяха в канутата си); те правеха приятелски жестове и му показваха злато, с което искаха да кажат, че искат да купят стоки от нас. Тогава той спря, за да види какви хора са те. За две-три дреболии те ни дадоха накити, които носеха по себе си, и ние си заминахме. Карибците обаче настояваха да слезем на брега. Ако имахме стоки, с които да търгуваме, той не би отказал да изпълни молбите им, тъй като индианците, които бяхме видели дотогава, бяха много кротки хора. Тези обаче не бяха такива, а лукави диваци, които изяждат всеки човек, когото могат да хванат. Един губернатор, изпратен от испанския крал, спуснал лодка от кораба, за да разгледа брега, както направи нашият капитан, и карибците го повикали да слезе на сушата, като размахвали златни накити, с което показвали, че искат да търгуват. Испанецът, без да подозира някаква измама, слязъл с хората си на брега между тях. Щом стъпили на сушата, той и четири-пет души били хванати от индианците, които се нахвърлили върху тях и останалите моряци, повечето от които се спасили с бягство; заловените платили с живота си и били веднага изядени. Такъв е техният обичай — със злато да примамват непредпазливите в капана си. Когато се бият с испанците, те показват изумително умение: крият се в планините и горите, където испанците не могат да ги преследват с конете си; а в равнината, където един конник може да се справи със стотина от тях, те са измислили да забиват в земята дървени колове, а също и малки железни копия, за да осакатяват конете на неприятелите си. Те имат много повече злато,

отколкото всички испанци, и живеят в планините, където има голям брой мини, но испанците с големи трудности ги използват.

Ние продължихме плаването си край брега и стигнахме до един град, наречен Бурбурата, където нашите кораби хвърлиха котва и капитанът слезе на брега да говори с испанците, на които той каза, че е англичанин и че е дошъл да търгува с тях и затова моли да му се даде разрешение за търговия. Те бяха доволни, че той е вкарал корабите си в пристанището, и казаха, че ще му доставят толкова хранителни припаси, колкото желае. На следния ден някои от тях дойдоха и почнаха да се пазарят, но не се съгласяваха с цената, защото я намираха много висока. Тогава капитанът, като забеляза, че те искат непременно да свалят цената, прати човек да повика първенците на града и започна да се преструва, че смята да отплава, като им каза, че много съжалява, загдето толкова ги е обезпокоил. Като видяха, че той се готви да вдигне ветрила, те го попитаха поради каква причина толкова бърза да замине, щом благодарение на тяхната помощ той ще има възможност да получи разрешение за търговия.

На това капитанът отговори, че иска не само разрешение, но и печалба и понеже вижда, че тук не може да спечели нищо, ще потърси пазар другаде. Той им показа разписките за сумите, които е платил за негрите, изтъкна големите разноси, направени по плаването и за заплати на моряците, и каза, че за да навакса големите си разходи, трябва да продаде негрите на по-висока цена от тази, която му предлагат. Тогава те почнаха да го успокояват, че ще получи по-добра цена и че дори ако се случи да не му се издаде разрешително за търговия, той няма да губи време да чака, защото те са готови да купят и без разрешение. Капитанът им обеща да остане, за да може да продаде мършавите си негри и на следния ден той действително продаде някои от тях.

Капитанът разбра, че те нито ще се доближат до цената, която искаше, нито ще намалят определеното от краля мито и че той или ще изгуби много от сделката, или ще трябва да принуди чиновниците да отстъпят от митото, което беше прекалено високо. Затова на 16 април той приготви сто души, добре въоръжени с лъкове, стрели, аркебузи и копия, и тръгна с тях към града. Когато губернаторът ни видя, той веднага изпрати с най-голяма бързина пратеници да узнаят какво желае капитанът и да го помолят да не напредва повече, докато не получи

отговор, който той (губернаторът) незабавно ще му даде. Тогава нашият капитан им заяви, че кралското мито е прекалено високо, и поиска да го намалят, като каза, че е готов да плати седем и половина на сто мито за стоки, които се внасят във владенията на испанския крал, и че ако не се съгласят, ще им причини големи неприятности.

След като свършихме с търговията там, ние отплавахме. Предната нощ обаче карибците, за които вече споменах, двеста души на брой, пристигнаха да изгорят града и да изловят испанците. Но последните, които бяха по-бдителни поради нашето присъствие в пристанището, ги усетиха, когато се приближаваха, вдигнаха целия град на крак и плениха един индианец, а останалите избягаха. Пленникът беше набит на кол, който бе вкаран през задника и излезе през врата му.

Дойдохме на един остров, наречем Кюрасао. На този остров купихме кожи и намерихме месо — говеждо, овче и агнешко, което там е в изобилие. Увеличението на добитъка там е нещо изумително: десетината глави добитък от всеки вид, внесени от губернатора преди 25 години, са се размножили така, че сега има най-малко сто хиляди животни. Всяка година се колят по 1500 животни и въпреки това добитъкът продължава да се увеличава. Колят животните заради кожата, а от месото вземат само езиците, като останалото се оставя на лешоядите.

С голямата лодка капитанът слезе на брега и отиде до Ранчерия, едно място, където испанците някога са вадели перли, и там говори с един испанец, който му каза колко далеч е Рио де ла Хача. Нашият капитан отиде там и разговаря с кралския ковчезник на Западна Индия, чието седалище е на този остров. Каза, че съвсем спокойно е търгувал в Бурбурата, и помоли да му се разреши да търгува и тук. Ковчезникът обаче отговори, че вицекралят му забранил да издава разрешения за търговия и понеже узнал, че плаваме покрай брега, му изпратил нарочна заповед, ако нахлуем, да се съпротивлява с всички сили. Капитанът възрази, че той е тук с една армада на нейно величество английската кралица и че е изпратен по други нейни дела, но насрещни ветрове са го принудили да дойде към тези острови, където той се надява да намери такъв приятелски прием, какъвто би намерил в Испания, тъй като между техните владетели съществува приятелство. Обаче като видя, че те противно на всеки здрав разум ще

му забранят да търгува, и понеже имаше достатъчно бойни сили, той поиска от тях да изберат едно от двете: или да му дадат разрешително за търговия, или да понесат тежките последици от отказа си. Тогава те решиха да му дадат разрешение, но му предложиха цена наполовина от тази, на която той бе продавал роби дотогава. Капитанът се върна на своя кораб и им написа едно писмо, в което казваше, че те са се отнесли много враждебно към него и с цената, която предлагат за стоката, са му опрели нож о гърлото, макар че той им иска твърде умерена цена. Но щом те му поднасят това за вечеря, той ще им върне същото за сутринната закуска. На следващата сутрин той даде един изстрел с тежкия кулеврин^[3], за да предупреди града, и като заповяда на сто души моряци да сложат брони и да вземат оръжие, слезе на брега с тях. В голямата лодка бе наредил да поставят два бронзови фалконета^[4]. Като ни видяха да слизаме на сушата, хората от града веднага се строиха в боен ред, забиха барабани и с развети знамена тръгнаха към брега; бяха 150 души пехота и със силни викове ни се заканваха. Като видях, че са толкова самоуверени, нашият капитан заповяда на канонирите да открият с фалконетите стрелба, която доста ги изплаши. При всеки изстрел те лягаха на земята и когато ние се приближихме, те развалиха бойния си ред и се пръснаха. Техните конници, тридесетина на брой, имаха много внушителен вид, както препускаха нагоре-надолу с конете си, като в едната ръка държаха хубавите си бели щитове от гьон, а в другата къси копия. Но когато ние стъпихме на сушата, те побягнаха, защото съвсем не допускаха, че ще се осмелим да слезем наистина на брега. Затова, докато капитанът строяваше моряците, те изпратиха при него конник с бяло знаме да моли за примирие. Капитанът обаче отхвърли молбата на пратеника и продължи да върви напред. След това ние можахме спокойно да търгуваме с тях. Междувременно ние взехме вода доста далеч от брега, тъй като реката беше толкова силна, че водата край устието ѝ беше сладка, а не солена. В тази река видяхме много крокодили от разни големини, някои дълги като лодка, с четири крака, дълга широка уста и дълга опашка; кожата им е толкова твърда, че сабя не може да я пробие. Обикновено живеят във водата и са много лакоми; главната им храна е риба, но не се отказват и от животни и хора.

На 5 юли ние съзряхме едни пясъчни острови, които се наричат Тортугас. Там капитанът слезе на брега с голямата лодка и намери

толкова много птици, че за половин час я напълни с тях; да имаше още десет лодки, щеше и тях да напълни. Тези острови се наричат Тортугас^[5] поради големия брой костенурки, които се въдят там. Те живеят и във водата, и на сушата, но се размножават на брега, където изкопават големи дупки и там снасят 300–400 яйца, като ги покриват с пясък; яйцата се излюпват от слънчевата топлина и поради това костенурките се размножават толкова много. Събрахме няколко твърде големи костенурки; гърбът и коремът им са покрити с кост, дебела един инч. Опитахме месото им, което много прилича на телешко, и понеже в тях намерихме яйца, вкусихме също и от тях; имаха много приятен вкус.

Продължихме плаването си покрай брега на Флорида и на 15 юли хвърлихме котва в един залив, където живеят французи. Държахме курс близо до сушата, защото търсехме вода, и всяка нощ стояхме на котва, за да не би да пропуснем някое място, където има сладка вода. Денем капитанът плаваше с голямата лодка край брега, влизаше във всяко заливче и разговаряше с различни туземци. Намериха киселец, който растеше обилно като трева, а там, където бяха къщите им, имаше голямо изобилие от царевица и просо, както и едро грозде, което на вкус твърде прилича на нашето английско грозде. Имаше също и голям брой сърни, които идваха до брега пред нас. Къщите им не са по много заедно, защото в една къща живеят по стотина души. Приличат на големи хамбари и вътре не са разделени с прегради, а имат само една отделна стаичка за вожда и жена му. Палят огън също както негрите, като търкат две дървета едно о друго. За облекло мъжете използват еленови кожи, като някои от тях покриват само срамните си части, а други си връзват кожи и отпред, и отзад. Тези кожи те боядисват, някои жълто и червено, други черно и жълтокафяво, всеки според вкуса си. Те боядисват и телата си с чудновати петна и ивици, всеки както му хрумне.

Жените също използват кожи за облекло, но повечето от тях носят рокли от мъх, който е малко по-дълъг от нашия. Съшиват изкусно парчета мъх и си правят нещо подобно на дълга риза; косите си носят дълги до раменете. В тази река капитанът влезе с лодката си и откри един 80-тонен френски кораб и две големи лодки. Той заговори с тези хора и те му казаха, че на две левги нагоре по реката има форт, който те са построили и в който се намира техният началник господин

Лодоньер с известен брой войници. Нашият капитан отиде там и беше много любезно приет от генерала, който му каза, че те са изпаднали в отчаяно положение поради липса на храна, понеже са донесли много малко припаси със себе си. При пристигането си били двеста души и за кратко време изяли всичката царевица, която могли да купят от околните жители, и след това, за да получат храна, били принудени да служат на един флоридски вожд срещу неприятелите му. Наложило се да събират жълъди, да ги счукват на дребно, да ги промиват с много вода, за да премахнат горчивия им вкус, и след това да ги ядат вместо хляб; ядели също и корени, много от които били вкусни и полезни. Този тежък живот дотегнал на войниците (но те дори не си давали труд да ловят риба в реката, която тече пред самите врати на форта, а чакали всичко да им се сложи направо в устата). Те се разбунтували срещу командира си и осемдесет души от тях взели един барк и една лодка и заминали. С гребане достигнали до островите Хиспаниола^[6] и Ямайка, където ограбили испанците. Завладели две каравели, натоварени с вино и касава (това е хляб, направен от корени), много други хранителни припаси и съкровища, но били толкова дръзки, че дори не благоволили да заминат с плячката си; смятали, че представляват такава сила, че никой няма да посмее да ги закачи, и затова останали в пристанището на Ямайка, като ежедневно слизали на брега да се разхождат най-спокойно.

Скоро обаче един кораб и една галера излезли от Санто Доминго и пристигнали в пристанището. Испанците хванали двадесет души от тези разбойници и обесили повечето от тях, а останалите откарали в Испания. Двадесет и пет души обаче успели да избягат с лодката и се върнали във Флорида, където, щом слезли на брега, били заловени и хвърлени в затвора. По искане на войниците четирима от водачите били веднага осъдени и увиснали на бесилката. Тази загуба на шестдесет души много отслабила и обезсърчила останалата част от гарнизона, защото той се лишил от най-добрите си войници. А понеже нямали никакви хранителни запаси, с които да преживеят, те постоянно искали царевица от местните жители, на които тази просия омръзнала. Тогава французите били принудени да почнат да грабят и да вземат храна насила. Разгневените индианци отвлекли няколко войници в горите и ги убили. Така между тях и французите се започнали постоянни схватки. Понеже едва четиридесет войници

останали ненаранени и имали храна само за десет дена, повечето от тях напуснали форта, преди ние да дойдем. Виждайки в каква беда са изпаднали, нашият капитан им даде от своя кораб двадесет бурета брашно и четири бъчви боб, както и разни други необходимими храни, които можеше да отдели от нашите запаси; и за да им помогне по-лесно да се върнат във Франция, закъдето се готвела да отплават още преди да пристигнем, той им даде по тяхна молба единия барк от петдесет тона. Французите бяха изпаднали в голямо затруднение, макар че там земята ражда достатъчно; но понеже бяха войници, желаеха да живеят от потта на други хора. Земята ражда много грозде, без да бъде обработвана, и през времето, което французите били там, те напълнили двадесет големи бъчви с вино. Има и много корени, които са доста добри за ядене, удивително много сърни и разни други диви животни, както и птици, които могат да се използват за ядене. С тези храни човек може да преживее, стига да има жито или царевица, за да си направи хляб, защото от царевицата става много добър и вкусен хляб. А именно царевицата най-много липсвала на французите, защото нямали земеделци, които да я посеят. Затова тези, които се заселят там, ще имат нужда от земеделци да обработват земята и да сеят царевица. Като носят със себе си печени кочани царевица, индианците могат да пътуват цял ден. Така аз видях как шестдесет туземци, натоварени с покъщнина, изминаха петдесет левги. Когато пътуват, индианците носят със себе си един особен вид суха трева, с която натъпкват едно съвсем малко гърненце, в чийто страничен отвор е забодено късо тръстиково стъбло; като запалят тревата, те смучат дима през тръстиковата пръчка и този дим утолява глада им. По този начин те могат да преживеят четири-пет дни без храна и вода. Когато французите най-напред дошли тук, за една бравичка получавали два фунта злато, защото индианците не знаели цената му. Обаче войниците били толкова алчни, че вземали златото и не им давали нищо срещу него. Откъде се добива това злато, французите и досега не знаят. Изглежда, че туземците ценят златото и среброто, защото, изчуквани на листове и гравирани, те ги носят на вратовете си. Има и златни листове, кръгли като палачинка, с дупка в средата, които жените използват, за да повдигнат гърдите си, защото смятат, че големите увиснали гърди ги загрозяват. За златни и сребърни мини французите не били чували. От индианците те получавали много едри перли.

Испанците преди карали ежедневно двеста-триста туземци да вадят миди; те излизали с канута или по-скоро големи лодки, които побирали по тридесет души; от тях половината се гмуркали във водата, а другата половина отваряли мидите да търсят бисери. Мидите, в които се намирали най-дребни перли, се вадят от дълбочина седем-осем фадъма, а най-големите — от единадесет-дванадесет фадъма.

За животните в тази страна освен сърни, лисици, сиви зайци, земеровни зайци, порове, рисове и леопарди какви още има, не мога да кажа. Смята се обаче, че се срещат лъвовете, тигри, както и еднорози. В реките има също много риба: щука, костур, съомга, пъстърва и разни други дребни риби. А има и едри риби, някои дълги колкото човешки ръст и дори повече, които са и съответно широки, с муцуна като меч, дълга един ярд. От морските птици, непознати в Англия, забелязах пеликани, за които разправят, че уж били най-любящите майки: когато не можели да уловят риба, за да не останат гладни малките им, те вадели кръв от корема си и ги хранели. Те имат тяло като на кокошка, с дълъг врат и дълъг, дебел клюн, а от долната челюст до гърдите виси толкова голяма кожа, че в нея може да се побере риба, едра колкото човешко бедро; поради голямото си гърло и дълга човка тази птица изглежда много грозна.

От Флорида отплавахме за Англия на 28 юли. Сбогувахме се с французите, които останаха още там и най-усърдно се готвеха да ни последват, колкото се може по-скоро. Поради честите насрещни ветрове нашето пътуване продължи толкова, че хранителните ни запаси започнаха да се привършват, и ние на няколко пъти изпадахме в отчаяние, обаче бог се смили над нас и ни помогна. Той чу жарките ни молитви, отправени към него, и ни прати благоприятен вятър, който в навечерието на празника Св. Вартоломей ни закара към плитчините на Нюфаундланд, където уловихме голям брой трески; с тази риба облекчихме много бедственото си положение. Със силен попътен вятър на 12 септември благодарение на бога пристигнахме благополучно в Падстоу на брега на Корнуол. През цялото пътуване загубихме двадесет души, но донесохме голяма печалба на търговската компания, която бе уредила плаването, а също и на цялото кралство, тъй като донесохме голямо количество злато, сребро, перли и други скъпоценни камъни. Затова нека божието име се слави во веки веков. Амин.

- [1] Щастливи острови (лат.). Б.пр. ↑
- [2] Пристанищен град в сегашна Венесуела. Б.пр. ↑
- [3] Дълго оръдие. Б.пр. ↑
- [4] Леки оръдия. Б.пр. ↑
- [5] Костенурка (исп.). Б.пр. ↑
- [6] Днешният остров Хаити. Б.пр. ↑

XXIV

ПИСМО НА МИСТЪР АРТЪР ЕДУАРДС, ПИСАНО НА 26 АПРИЛ 1566 Г. В ШЕМАХА, МЕДИЯ, ДО ДОСТОПОЧТЕНИЯ СЪР ТОМАС ЛОДЖ, РИЦАР И ГРАДСКИ СЪВЕТНИК; В НЕГОВО ОТСЪСТВИЕ ДА СЕ ПРЕДАДЕ НА МИСТЪР ТОМАС НИКЪЛС, СЕКРЕТАР НА УВАЖАЕМАТА КОМПАНИЯ, КОЯТО ТЪРГУВА С РУСИЯ, ПЕРСИЯ И СЕВЕРНИТЕ И ИЗТОЧНИТЕ СТРАНИ

Уважаеми сър, като си спомням моя дълг, отправям сърдечни молитви към бога да запази вас и близките ви в отлично здраве и да въздигне още повече достолепието ви. Последното си писмо ви изпратих на 26 юли 1565 г. от Астрахан, откъдето Ричард Джонсън, аз и Александър Кичин отплавахме на 30-и същия месец. Поради насрещни ветрове едва на 23 август пристигнахме в пристанището Нивовая^[1], закъдето бяхме тръгнали. Там, след като разтоварихме стоките ви на сушата с голям труд и усилията на много хора, като си помагахме със скрипци, които сами изобретихме и направихме, изтеглихме вашия барк през една крайбрежна ивица от пясък и чакъл в една малка река, а корабните ветрила и въжа заедно с други неща изпратихме в една къща, която наехме в едно близко село. Щом успяхме да намерим камили, на 5 септември потеглихме оттам и пристигнахме в град Шемаха при Обдолокан, княза на тази страна. Той прие подаръците ни, като ни благодари за нашето доброжелателство и ни запита дали мистър Дженкинсън е в добро здраве и дали ще дойде пак по тези места. Каза ни да седнем на един хвърлей камък от шатрата му, където той седеше, заобиколен от съвета и благородниците си, като ни изпращаше от яденето, което беше пред него. Когато си тръгнахме, той поиска от нас да изложим писмено намеренията и молбите си, за да може по-добре да разбере желанията ни. Но докато се занимавахме с това, на 21 октомври бог отне живота на този добър княз и наш приятел. Неговата смърт е

причина да не можем още да съберем някои вземания. Както и да е, ние не се съмняваме, че ще получим всичките парични суми, които ни се дължат. В страната станаха големи смутове. От онези, които бяха членове на съвета на стария княз или имаха някакво влияние върху него, едни са в затвора, на други бъркат в кесията, а трети са отведени при шаха. Тези смутове бяха отчасти причина да не можем продадем стоките с по-голяма печалба, както иначе бихме могли. Вашият агент Ричард Джонсън купи четири коня, понеже възнамеряваше да изпрати в Казвин Александър Кичин, когото бог прибра на 23 октомври. А преди него си отиде от този свят Ричард Дейвис, един от вашите моряци. Сега няма с кого да ги заместим. И без това четирима моряци бяха недостатъчни да обслужват вашия барк, а сега ни е останал само един, чието име е Уилям Смит, един добродетелен младеж, който ни служи добре тук. Поради липса на моряци, които си разбират от работата, през време на една буря без малко не претърпяхме корабокрушение, тъй като едната страна на барка се бе напълнила с вода, но благодарение на бога, който ни помогна, ние с големи усилия можахме да го спасим. Тук моряците могат да вършат и друга полезна работа през зимата. Много търговци тук биха били много доволни да изпратят стоките си по море чрез нас, като платят високо навло. Сега един търговец тук е готов да плати двадесет рубли навло за превоз на двадесет камили до Астрахан. Обаче корабите, които ще плават в Каспийско море, трябва да не газят повече от пет фута, защото на много места водата е много плитка. За в бъдеще ние трябва да се погрижим руските кораби да бъдат по-здрави и тогава те ще ни вършат добра работа. В миналото някои наши хора много се мъчиха да получат от шаха привилегии и разрешения за търгуване. Сега, надяваме се, с божия помощ такива писма ще могат да се получат. Щом веднъж се издействуват и получат привилегии, ще можем да живеем спокойно, да си отдъхнем и бързо да разгърнем голяма търговия със сурова коприна и копринени платове, с всякакви видове

подправки, билки и други стоки, както това е известно на мистър Антони Дженкинсън. Истината по убийството на Томас Алкок не се знае със сигурност. Някои мислят, че това е дело на един благородник, от когото казаният ваш служител настойчиво е искал да си плати дълга, но че благородникът толкова се оскърбил от думите му, че заповядал да го убият. Други обаче наистина мислят, че на излизане от двореца, яздейки сам, коварни негодници са го причакали, смятайки, че носи много пари, и са го убили. Почтените търговци се радват, че сме тук, и търсят да се запознаят с нас, като се стараят да ни услужат с каквото могат и говорят в наша полза на първенците в страната.

За всички видове стоки, купени или продадени, ще бъдете подробно уведомени от вашия агент Ричард Джонсън, чиито сметки и книги аз не мога да видя и да проуча. Вашите вълнени платове бяха хубави и добре сортирани. Те се продават и ще се продават от 150 до 160 шахи^[2] топа. Двеста топа се продадоха по-евтино, макар че можеха да се продадат по-скъпо. Сто топа продадохме по 146 и 147 шахи единия, макар че можеше да се изкара повече, ако се използваха обстоятелствата. В същото време купихме отгук, за да ги изпратим в Англия, 11 бали сурова коприна, по 25–26 батмана в бала (един батман е равен на 7 фунта, което е около 6 фунта и половина по английска мярка). Платихме от 66 до 70 шахи за батман. Коприната е фина и хубава; сега по-груба коприна може да се намери съвсем малко. Дано бог да помогне компанията да може да намери пазар за своите стоки, така че да можем да платим с тях поне половината коприна, която бихме купили тук. Компанията може да получава 30–40 хиляди фунта коприна годишно. От Астрахан с нашия барк ние можем да отплаваме за един град, наречен Джилан, където стипцата е много евтина; оттам я докарват в Шемаха и тук я продават два биста^[3] батмана, което е равно на пет пени наши пари. Аз купих 223 батмана за проба. В Джилан също има достатъчно сурова коприна, за да се попълнят запасите на компанията. От Казвин до Ормуз се пътува с камили около

30 дена. В писмото си до управителя аз писах за цените на стоките, които зная — както цените на подправките, така и на някои билки. Трябва да знаете, че тук има големи количества тисово дърво, подходящо за дъги на бъчви. Наредих да се закупят три конски товара, за да видя качеството му; дърветата обаче бяха отсечени в неподходящо годишно време — през април — и съдържат много сок. Вашият агент ще ви изпрати известно количество за проба. Аз писах писмо на мистър Глоувър, вашия агент, за да му кажа мнението си какви руски стоки според мен е най-добре да се закупят за тази страна и също да изпрати тук някого, който знае руски, защото имаме нужда от такъв човек. И в бъдеще компанията ще направи добре, като наема служители, за да ги изпрати тук, да внимава те да бъдат дискретни, опитни и да разбират от търговия. Тя би трябвало също да изпрати някого, който знае португалски, защото тогава ще можем да купим роб, който говори и езика на страната, и португалски; той ще ни превежда при всички сделки и ще пази тайна, без да съобщава нищо на русите, защото те са недоволни, че ние търгуваме в тези земи и че нас ни обичат повече от тях, тъй като те са склонни към пиянство и са много мразени от тукашните хора. Желателно е ваши превъзходителства да не изпращат на служба тук хора, които имат този порок. Вашите лондонски червени платове не трябва да се изпращат тук, защото за тях не може да се вземе повече от 18 шахи на аршин. Тук има червени платове, боядисани във Венеция, чийто червен цвят по се харесва в Ориента. Хората тук обичат да носят дрехи от сукно, а простолюдието се облича с груби вълнени платове. По-богатите търговци носят сукно. Ще направите добре, ако изпратите пет-шест бали сукно — черни, червеникавокафяви и други тъмни цветове, за които може да се вземат 20 шахи аршина, ако не и повече. Тук има слухове, че крал Филип е разбил напълно турците при Малта и пленил 70–80 техни капитани.

Бих желал да имам повече време да ви пиша и ви моля да ме извините за това надраскано писмо, което, след като го прочетете, дайте и на мистър Никълс да го види.

На вашите заповеди
ваш слуга
АРТЪР ЕДУАРДС

-
- [1] Пристанище на западния бряг на Каспийско море между Дербент и Баку. Б.пр. ↑
- [2] Стара персийска монета. Б.пр. ↑
- [3] Дребна персийска монета. Б.пр. ↑

XXV

ПЪТУВАНЕТО ДО ПЕРСИЯ НА МИСТЪР АРТЪР ЕДУАРДС — АГЕНТ, ДЖОН СПАРК, ЛОРЪНС ЧАПМАН,
КРИСТОФЪР ФОСИТ И РИЧАРД ПИНГЪЛ ПРЕЗ ГОДИНАТА 1568

Благоволете да научите, че вашият агент, мистър Артър Едуардс, и ние тръгнахме от Ярославъл през юли 1568 г. и на 14 август пристигнахме в нашето пристанище с вашия кораб „Грейс ъф Год“, в който стоките, слава богу, бяха в добро състояние. Не намерихме обаче хора, готови да ни помогнат да разтоварим кораба, и при това тук не зачитат привилегиите, които, както почитаемата компания бе уведомена, шахът ни бе дал. Когато свалихме на суша стоките, ние бяхме принудени да разопаковаме балите и да продаваме по цени, които тукашните хора налагаха, защото иначе щеше да бъде по-зле за нас. Султанът бързо ни подпомогна с камили, на които натоварихме стоките, и потеглихме за Шемаха, където пристигнахме на 1 септември. Тук пазарът обаче бе тъй изобилно снабден с всякакви видове стоки от търговци, дошли преди нас, че никой не искаше да купи ни един топ вълнен плат. Онези, пристигнали от Русия, бяха донесли стоките си тук и в други градове, така се развалиха продажбите, които иначе бихме могли да извършим.

Вашият агент се отпрати за Казвин, като взе със себе си по-голямата част от стоките и двама от слугите на ваши превъзходителства — Джон Спарк и мен, за да помогнем за по-добрата продажба на платовете. Той остави в Шемаха Кристофър Фосит и Ричард Пингъл с триста и петдесет топа платове, по-голямата част от които, доколкото разбирам, и досега стоят непродадени. Пътюм ние случайно успяхме да разменим в едно градче девет топа

вълнен плат срещу осемдесет и четири батмана канела, като платовете оценихме на сто и петдесет шахи топа.

Понеже бяхме недалеч от Тифлис^[1], главния град в тази страна за продажба на платове, аз убедих вашия агент да ме изпрати там, за да видя какво може да се направи. Като получих от него петдесет и четири топа плат, аз направих това пътуване, но намерих, че в този град има вече голямо количество сукно и груби вълнени платове, докарани някои от турци, които живеят там, други от арменци, които ги купуват в Алепо, и трети от тамошни граждани, които пътуват до Венеция и ги купуват, така че никой не ми предложи и едно пени повече от сто и четиридесет шахи за един топ плат. Тъй като вашият агент ми бе наредил да не оставам там повече от седмица, а да побързам да замина за Казвин и освен това, понеже се стараех да поддържам високи цените на стоките на почитаемата компания, аз намерих начин да ги разменя срещу подправки, които не ме задоволяваха нито по качество, нито по цена. Въпреки това, като имах предвид колко трудно се продават в Тифлис вашите вълнени платове и от друга страна, като чух последните новини, че пътят за Ормуз е затворен поради войната с индийците, което е истина, аз сметнах за необходимо да купя подправките, чиито цени и тегло се виждат от моите сметки.

В този град случайно срещнах търговеца на губернатора на Грозни, който доста желаше да купи от мен сто топа плат за господаря си. Той ми даде добра полица за изплащането на парите, показва ми пълномощното, дадено от господаря му, пък и чух добри отзиви за него и понеже беше християнин, аз склоних да сключа сделка с него и му продадох сто топа плат за сто и шестдесет шахи топа. После изпратих преводача си обратно в Шемаха да закара стоките, които бях купил в Тифлис. Както разбирам, при неговото пристигане там управителят не искал да изпълни задължението си да приеме стоките, като казал, че няма нужда от тях. Толкова държат на думата си хората в тази страна. Като купят стока

и след това тя не им хареса, те я връщат и те принуждават да им върнеш парите въпреки писмата на шаха, за които те не дават пет пари.

Когато се отвори пътят за Ормуз, откъдето засега не идват такива количества подправки, каквито ваши превъзходителства търсят, тук в Тифлис ще могат да се продадат срещу пари или да се разменят срещу стоки 300–400 топа вълнен плат, по цвят и качество като мострите, които ви пратихме. Доколкото разбирам, в тази страна годишно ще могат да се продадат до хиляда топа груб вълнен плат и сто топа сукно.

Не е възможно да се прекъсне търговията между венецианците и цялото множество арменски търговци, освен ако почитаемата компания намери начин да получава от тях годишно по сто мулешки товара стока, като ги плати една трета в пари, а за остатъка достави платно и вълнени платове, по цвят подходящи за тази страна.

На шест дни път от Тифлис растат в изобилие шикалки^[2], които венецианците ежегодно носят тук и продават по два биста тифлиския батмай, който, както казва вашият тукашен агент, е равен на шест английски фунта. Предполага се, че ще се спечели благоволение на тукашните хора, ако се купува от тях. Засега това може да се постигне, ако се изпълнят дори само половината от препоръките, дадени по-горе.

Колкото до билки, намерих много както в Тифлис, така и в Казвин, но по качество съвсем не са такива, каквито се внасят в Англия от други места. И при това цените са толкова високи, че ако се купят, ще се изкара съвсем малка печалба. При пристигането ми в Казвин се носели слухове (както казва вашият агент), че шахът щял да купи всички стоки, които носим, и срещу това щял да ни даде коприна и подправки. Но по мои сведения той никога през живота си не е вземал плат за хазната си и няма и сега да почне да взема. Той търгувал само със сурова коприна, която винаги продавал срещу пари на арменци и турци.

Вавилон е на петнадесет дена път оттук и по достоверни сведения там имало много фурми, стока, подходяща за Англия. Градът е толкова близо до нас, че би могло лесно да се провери, ако този, чиито действия и думи са толкова различни от моите, имаше желание да стори това. Кашан е също само на седем дни път оттук и, както казват, там по всяко време имало много подправки, повече, отколкото където и да било другаде в страната.

Да се пътува из тази страна е тежко и мъчително не само понеже няма градове и села, където човек да може да се подслони през нощта и при нужда да подкрепи силите си със здравословна храна, но и поради липсата на вода, така че понякога се пътува по три дни наред, без да се намери и капка вода, годна за пиене от хора и животни; освен това винаги сме изложени на голяма опасност да бъдем ограбени от тези неверници, които считат, че всичките им грехове ще бъдат простени, ако умият ръцете си в кръвта на някого от нас. Затова по мое мнение е по-добре да бъдеш просяк в Англия, отколкото да прекараш като богат търговец седем години в тази страна, както сигурно ще разберат онези, които дойдат тук.

По нареждане на агента аз също отидох в Джилан както за да видя какво пристанище има там за вашия кораб, така и за да разбера какви стоки се продават най-добре и в какви количества. Пътят оттук дотам е толкова опасен и труден, че перото ми не може да го опише. Оттук никой не пътува за Джилан освен нещастници, които нуждата принуждава да отидат там да си купят ориз, за да преживеят, и те едва успяват да го донесат тук.

Градът Лахилан^[3], главният град в тази област, който посетих, е сега завладян от шаха и неговите войски. Страната е така опустошена и хората така ограбени, че никой не можеше да купи и един топ плат. Най-добрата стока, която може да се купи там, е суровата коприна; там също има и колкото щете стипца.

В тези градове са се установили много турски търговци, които външно показват, като че ли се радват на

нашето пристигане, но тайно са наши смъртни врагове и с всички средства се мъчат да попречат на продажбите ни. Те ни съветват да отидем в Халап^[4] с непродадените стоки, където, казват те, щели сме да бъдем добре приети въпреки големия брой венецианци, които са се установили там; митото било две на сто и нашите вълнени платове, колкото и да закараме, щели веднага да се продадат по дванадесет дуката, което прави 165 шахи тукашни пари. Но хора, които познават града, пазара и митата, ни казват противното, което е по за вярване, а именно, че там платове като нашите не се продават по-скъпо от осем дуката, че митото е тридесет на сто и повече и че никой град на света не е по-добре снабден с платна и вълнени платове, и то с хубави цветове; предполагам, че турците възнамеряват с хитрина да ни пратят там, за да ни вкарат в беда, боже опазй.

Цените на подправките са тези, които посочвам по-долу. Сега те са повишени, тъй като пътят за Ормуз е затворен. Но когато бог го отвори, аз възнамерявам, ако е рекъл господ, да отида сам да видя какъв е пазарът и след като се завърна, ще съобщя на ваши превъзходителства каква печалба може да се изкара. Черният пипер е 25 шахи за тифлиски батман, карамфилът — 50 шахи, белият пипер — 25 шахи, едри кори от мускатови орехи — 50 шахи, джинджифил — 24 шахи, всичко платено в брой, иначе няма и да видиш стоката. А най-добрият вид коприна се продава 60 шахи за тифлиски батман. И тъй засега свършвам писмото си, като моля бога да ви дава добро здраве.

От вашия покорен слуга
ЛОРЪНС ЧАПМАН

[1] Днешният Тбилиси, столица на Грузия. Б.пр. ↑

[2] В миналото шикалките са се използвали в бояджийството.

Б.пр. ↑

[3] Град в Иран. Б.пр. ↑

[4] Град на турско-иранската граница. Б.пр. ↑

XXVI

ПОСЛАНИЧЕСТВОТО НА ДОСТОПОЧТЕНИЯ ТОМАС РАНДОЛФ, БЛАГОРОДНИК, ПРИ РУСКИЯ
ИМПЕРАТОР В ГОДИНАТА 1568

На 22 юни в лето господне 1568 аз се качих на борда на „Хари“, който беше на котва при входа на пристанището в Харидж, заедно с придружаващите ме хора, на брой около четиридесет души; от тях половината бяха джентълмени, които желаеха да видят света.

В течение на дванадесет дена ние плавахме с попътен вятър, без бури или силно вълнение. След като заобиколихме Норкап, поехме курс точно на югоизток и така, плавайки между два залива, на тридесет и втория ден от заминаването ни от Харидж хвърлихме котва в пристанището Свети Николай, в устието на река Северна Двина. През цялото време на пътуването ни не видяхме нищо интересно освен голям брой китове, които се съешваха, и спермацет, плаващ по водата. В Свети Николай ние слязохме там, където се издига един манастир с двадесет калугери, построен целият от дърво. Облеклото на калугерите е зловещо, с черни качулки, както някога на нашите монаси. Черквата им е хубава, но пълна с рисувани образи, свещи и вощеници. Сградите са ниски и с малки килии. Те спят отделно, но ядат заедно. Отдадени на пианство, те са неуки, но могат да пишат; никога не проповядват, извършват много церемонии в черква и прекарват дълго време в молитва.

При пристигането ми техният игумен ми подари два големи ръжени хляба, разни видове солена и прясна риба, както морска, така и речна, една жива овца, черна с бяла муцуна, и след като с много тържествени думи ме покани да разгледам манастира, си отиде.

Реката, която се влива в морето на това място, се нарича Двина; много е широка, но плитка. Тази река извира на около 700 мили навътре в страната и на нея е разположен град Холмогори и множество хубави села, около които се виждат пасища, орна земя, гори и езера. Реката тече приятно между високи хълмове. Вътрешността на страната е населена, обаче бреговете са пусти и обрасли с високи ели.

В Холмогори се бавихме три седмици, тъй като не ни позволяваха да тръгнем, преди императорът да получи известие за нашето пристигане и да изпрати един благородник от своята свита, който да се погрижи да ни снабди с храна и всичко необходимо за царска сметка.

За всеки ден се отпущаха по две рубли за храна и питие, извън това, което се плащаше за наемане на лодки по реката и на осемдесет пощенски коня за пътуване по суша, заедно с повече от сто коли да носят моите вина и други товари.

Холмогори е голям град, построен целият от дърво, без крепостни стени и с разпръснати къщи. Хората са с груби обноски, облеклото им е просто, освен по празници и сватби. Жителите на този град се отдават много на пиянство.

В този град англичаните притежават собствени земи, дадени им от императора, и хубави къщи с кантори за тяхно удобство. Прекарах цели пет седмици по река Двина, докато пристигнах до Вологда, като хора теглеха кораба ми срещу течението, тъй като няма друг начин за пътуване. В този град императорът е изградил замък, заграден наоколо с висока и хубава стена от камъни и тухли. Тук, както и в другите техни градове, има много черкви, някои построени от тухли, останалите от дърво; срещат се и много калугери и калугерки. В града се води оживена търговия и множество търговци живеят там.

Оттам пътувахме до Москва с пощенска кола. Страната е равна, твърде хубава и приятна; тя е гъсто населена и има много хубави и големи ниви, пасища, ливади, реки и гори.

При Ярославъл преминахме реката Волга, която е повече от една миля широка. Тази река слиза до Каспийско море и по цялото си течение е плавателна за много големи плоскодънни кораби, които далеч надминават корабите, които се използват в нашата страна. За да достигне по тази река до Каспийско море, английската компания поръчала да се построи един 27-тонен барк, какъвто там не се е виждал досега.

В Москва пристигнахме към края на септември, но никой не ни посрещна, дори нашите съотечественици не дойдоха да ни видят и това възбуди подозрение у мен.

Докараха ни до една хубава и голяма къща, построена от императора нарочно за посланици. Двама джентълмени бяха назначени

да се грижат за нас — единият да ни доставя храна, а другият да следи да не излизаме от къщата и да не позволява никому да влезе при нас. Този, който ни пазеше, ни държеше така строго, че ние имахме сериозни основания да предполагахме, че срещу нас се крои нещо лошо. Нямахме възможност да отправим искане или молба да ни пуснат на свобода, нито дори да се явим пред тези чиновници.

След като прекарахме така 17 седмици, императорът изпрати човек да ни съобщи, че трябва да бъдем готови да отидем в двореца във вторник, 20 февруари, в осем часа сутринта.

Когато дойде часът да отида в двореца, двамата джентълмени дойдоха при мен облечени като князе, много по-богато, отколкото ги бях виждал преди. Те настояваха да тръгнем веднага, качиха се на конете си и аз, като посланик, се качих на един, който бях взел под наем, а моите хора за голямо тяхно огорчение трябваше да вървят пеша.

Посланикът (т.е. аз) бе въведен в една стая, придружен от двамата джентълмени. Останах там цели два часа, преди да ме повикат при императора. След това двамата джентълмени ме поведоха нагоре по едни стълби и влязохме в една голяма зала, където се намираха по моя преценка около триста души, всички в богати одежди, взети от гардероба на императора за този ден. Бяха насядали на три реда пейки, наредени край стените, по-скоро за да се придаде повече тържественост на приема, а не защото бяха знатни или високопоставени.

Като влязох в залата, най-напред си свалих шапката и направих пред тях дълбок поклон, какъвто смятах, че изискват техният тържествен вид, важни лица и разкошно облекло, но като видях, че никой от тях не отговаря на поздрава ми, отново си сложих шапката и така минах в стаята, където беше императорът. До вратата стояха двама джентълмени, съветници на императора, които ме поведоха към него, казаха ми да застана неподвижно в средата на стаята и да кажа, каквото имам да кажа. Аз отворих посланието на моята господарка кралицата, от чиято страна идвах, и моят преводач го прочете. Когато той произнесе името на кралицата, императорът стана прав и ми зададе разни въпроси относно нейното здраве и положение. Подаде ми ръка, за да покаже, че съм добре дошъл, каза ми да седна и ми зададе още други въпроси.

Аз предадох подаръка на нейно величество — една забележително голяма сребърна купа, изкусно изработена, със стихове, изгравирани по нея. Императорът ми разреши да се оттегля със свитата си, която цяла присъствуваше. Той ни поздрави с кимване на глава и каза: „Днес няма да имам гости на обед, защото съм зает с важни дела, но ще ти изпратя от моето ядене. Разрешавам на тебе и твоите хора да ходите свободно и увеличавам сумата за твоята издръжка в знак на нашата любов и благоволение към кралицата на Англия.“

Сбогувах се, като направих дълбок поклон, и изпратен от двама царедворци с по-висок чин от тези, които ме въведоха при императора, се завърнах в жилището си.

Един час по-късно при мен влезе един богато облечен княз, придружен от петдесет души, всеки от които носеше по едно сребърно блюдо с ядене, покрито със сребърен похлупак. Князът най-напред предаде двадесет хляба — хляб, какъвто яде императорът — и го опита; и след това ми подаде едно по едно всичките блюда, като вкуси от всички питиета, които бе донесъл. После князът и тези, които го придружаваха, седнаха заедно с мен и ядоха от императорското ядене. Преди да си отидат, аз ги възнаградих.

След няколко дена императорът пожела да разговаря с мен поверително и през нощта изпрати човек да ме повика. Дворецът беше далече и нощта студена. Бях си сменил облеклото и носех дрехи, каквито русите носят; много неудобно се чувствавах в тях.

След като разговарях с него повече от три часа, призори той ме отпрати и аз се върнах в жилището си, където прекарах повече от шест седмици. Към началото на април императорът отново ме повика и когато отидох в двореца, аз му говорих убедително в полза на нашите английски търговци, към които той е благосклонен, така че можах да издействувам от него по-големи привилегии; той удовлетвори също и останалите ми искания. Заръча ми да заведа в Англия като негов посланик един от благородниците му на име Андрей Савин, за да потвърди и той дадените привилегии и да преговаря по други въпроси с нейно величество. И така, напълно задоволен, аз бях отпратен от императора. Споменатият посланик и аз заминахме и към края на юли се качихме на кораба в пристанището Свети Николай. Пристигнахме благополучно в Лондон през септември същата година.

XXVII

РАЗКАЗ, НАПИСАН ОТ МАЙЛС ФИЛИПС, АНГЛИЧАНИН, ОСТАВЕН НА БРЕГА НА ЗАПАДНА ИНДИЯ ОТ МИСТЪР ДЖОН ХОКИНС ПРЕЗ 1568 Г.

В понеделник, 2 октомври 1567 г., при доста благоприятно време нашият адмирал, мистър Джон Хокинс, след като заповяда на всички капитани да бъдат готови да отплават с него, се качи на борда на „Джизъс“, вдигна ветрила и замина от Плимът на отдавна замисленото пътуване до Африка и Америка, като беше придружен от пет други кораба, а именно „Миниън“, „Уилям енд Джон“, „Джудит“ (чийто капитан беше мистър Франсис Дрейк, който по-късно получи титлата рицар), „Ейнджъл“ и „Суолоу“. Когато стигнахме до остров Гомера, един от Канарските острови, където, както това бе наредено от по-рано със заповед, се събраха всички наши кораби, които се бяха пръснали, ние взехме прясна вода и на 18-и същия месец хвърлихме котва на африканския бряг при Кабо Верде на дванадесет фадъма вода. Там нашият адмирал свали на брега около 160 души, за да ловят негри. Като навлязоха на шест мили навътре в сушата, те срещнаха голям брой негри, които нараниха с отровни стрели мнозина от нашите хора, така че те бяха принудени да се оттеглят на корабите. В тази битка те плениха само малък брой негри, обаче от нашите хора седем-осем души умряха по много странен начин: челюстите им така се стиснаха, че бяхме принудени да мушкаме пръчки, за да държим устата им отворени. На гвинейския бряг заловихме 150 негри. При нашия адмирал пристигна един негър като пратеник на вождата на едно негърско племе, което било тормозено от околните племенни вождове, и го помоли да помогне на племето им срещу неговите врагове. Адмиралът се съгласи и сам слезе на брега с двеста души от нашите хора. Вождът, който бе поискал нашата помощ, присъедини войните си към нашите моряци и с тази войска адмиралът нападна и подпали един град, където имаше най-малко между осем и десет хиляди негри. Когато видяха, че не могат да се съпротивляват, те се опитаха да се спасят с бягство, обаче 800–900 бяха пленени и нашият адмирал

трябваше да получи част от тях. Обаче негърският вожд не устоя на думата и обещанието си и през нощта тайно избяга заедно с пленниците, които пазеше. Въпреки това нашият адмирал все пак имаше близо 500 негри и реши, че е най-добре да замине с тях и другата стока, която бе натоварил на африканския бряг, за Западна Индия. Той заповяда да се вземат вода и дърва с най-голяма бързина, за да може да замине колкото е възможно по-скоро. При една буря ние загубихме „Уилям енд Джон“ и повече не чухме нито за кораба, нито за екипажа му.

На 3 февруари 1563 г. напуснахме африканския бряг при доста бурно време, поради което плаването ни беше трудно. Пътувахме 52 дена и на 27 март 1568 г. видяхме остров Доминика в Западна Индия. Оттам тръгнахме за Картагена, но не успяхме да продадем нищо. Нашият адмирал реши да заминем оттам, за да избегнем едни опасни бури, които се наричат урагани. И така на 24 юли 1568 г. ние потеглихме, като държахме курс на север, към Флорида. На 12 август избухна страшна буря, която трая 8 дена, и през всичкото време нашите кораби бяха опасно подхвърляни и блъскани насам-натам. Постоянно се страхувахме, че ще се издавим, докато най-после, за да се спасим, трябваше да влезем в пристанището Сан Хуан де Улуа или, както още го наричат, Веракрус, което пристанище обслужва град Мексико. На 16 септември 1568 г. ние влязохме в Сан Хуан де Улуа. Понеже испанците ни помислиха за флота на испанския крал, главните чиновници на страната се качиха на борда на адмиралския кораб, но когато разбраха, че са постъпили неблагоприятно, изпаднаха в голяма паника. Както и да е, нашият адмирал прие всичките много любезно. В пристанището имаше дванадесет кораба, натоварени, както разбрахме, със съкровища на стойност двеста хиляди лири, които бяха в наша власт. Адмиралът обаче не ги нападна и освободи гостите си, без да вземе от тях нито една пара. Той задържа само двама висши сановници, които имали голямо влияние, единия на име дон Лоренцо де Алва и другия на име дон Педро де Ривера, и по-късно ги изпрати при вицекраля на Мексико, който се намираше на шестдесет левги оттам, за да му съобщят, че лошото време ни е принудило да спрем тук, и да го помолят, като има предвид нуждите ни, да благоволи да ни достави храна и да ни разреши спокойно да поправим корабите си. И освен това, за да не избухне разпра между адмирала и хората му, от

една страна, и испанската флота, която всеки ден се очакваше да пристигне, от друга, и за да не се нарушава приятелството между двете кралства, да му кажат, че адмиралът смирено моли негово превъзходителство да издаде нарочна заповед за тази цел.

На следната сутрин ние съзряхме ветрилата на 13 големи кораба — това беше очакваната флота на испанския крал. Нашият адмирал изпадна в голямо смущение и се двоумеше как да постъпи: дали да попречи на тази ескадра да влезе в пристанището — нещо, което с божия помощ той можеше лесно да направи — и тогава тя щеше да се изложи на скорошно корабокрушение, а това щеше да представлява една загуба от един милион и осемстотин хиляди лири, или да я остави да влезе, в който случай испанците биха могли коварно да ни нападнат. Той избра по-малкото зло, т.е. да допусне испанските кораби в пристанището при обещание, че те няма да го нападнат, но реши да държи моряците нащрек, за да бъде готов да защитава себе си и хората си от възможна измама. Когато се завърна нашият пратеник, който бе отишъл при дон Мартин де Хенрикес, новия вицецрал, пристигнал със същата флота, той съобщи на нашия адмирал, че за да се запази приятелството между испанския крал и нашата господарка, всички наши искания ще бъдат благосклонно приети и честно изпълнени. Освен това вицецралят заявил, че е чул и разбрал колко честно и приятелски се е държал нашият адмирал към поданиците на испанския крал във всички пристанища, където е спирал. Нашите искания бяха изложени точка по точка и записани, както следва, а именно:

1. Да можем да получим хранителни припаси срещу пари, като ни се даде разрешение да продадем толкова стоки, колкото е потребно, за да задоволим нуждите си.

2. Да ни оставят спокойно да поправим корабите си.

3. Островът да остане в наше владение през време на нашия престой. Тъй като нашият адмирал беше вече поставил на брега единадесет бронзови оръдия, той искаше те да останат там, където са разположени, и никой испанец да не слиза на брега на острова, ако носи каквото и да било оръжие.

4. За по-доброто и сигурно поддържане на мирните отношения двете страни да разменят по дванадесет високопоставени джентълмени като заложници.

Вицекралят се съгласи писмено с тези условия, подписа ги собственоръчно и двете страни размениха по десет заложници. След това се споразумяха той и адмиралът да се срещнат и да си дадат честна дума един на друг, че ще изпълняват обещанията си. След като се извърши всичко това, с тръба оповестиха, че споразумението е сключено, и се даде заповед никой и от двете страни да не нарушава мира под страх на смъртно наказание. Флотата влезе в пристанището и корабите се поздравиха, както изискват морските обичаи. На следната сутрин, в петък, и англичани, и испанци се трудихме доста, докато закотвим английските кораби отделно и испанските отделно, като капитаните и по-долните чинове от двете страни проявяваха учтивост едни към други. Обаче вицекралят и губернаторът тайно събрали на брега хиляда избрани и добре въоръжени войници, смятайки на следния четвъртък, 24 септември, по обед да ни нападнат. По онова време, когато бяхме там, това пристанище беше малък каменист остров, не по-висок от три фута над водата на най-издигнатото място и не по-голям от един хвърлей на стрела във всички посоки, отделен от сушата на два-три хвърлея. По целия бряг няма друго място, където кораби да могат да спрат в безопасност. Северните ветрове по този бряг са много силни и опасни, затова, ако корабите не са здраво завързани и котвите им добре закрепени на този остров, за тях няма спасение — те бързо ще бъдат разбити и ще потънат. Нашият адмирал напълно разумно предвиди всичко това и затуй уговори островът да бъде оставен в наше владение; иначе испанците биха могли, ако пожелаят, да прережат нашите котвени въжета и тогава първият северен вятър щеше да отнесе и изхвърли корабите ни на сушата.

Наближаваше времето, когато испанците щяха да изпълнят своите коварни замисли. Сутринта на същия четвъртък започнаха да се проявяват признаци, че нещо се готви: те прехвърляха оръжие от един кораб на друг и насочваха оръдията си към онези наши хора, които бяха на острова. Тази очевидна подготовка за сражение накара нашия адмирал да изпрати човек, за да запита вицекраля какво означава всичко това. Последният му отговорил веднага, че гореспоменатите оръдия трябва да бъдат махнати от острова и му дава вицекралската си дума, че той ще ни защитава и ще ни закриля от всяко подло вероломство. Това беше в четвъртък сутринта. Нашият адмирал не остана доволен от отговора и понеже виждаше, че голям брой

испански войници бяха тайно натоварени на борда на един техен шестстотинтонен кораб, който се приближаваше до „Миниън“, той отново изпрати Робърт Барът, капитана на „Джизъс“ — той говореше много добре испански, — да поиска тези войници, които бяха на големия кораб, да слязат обратно. Тогава вицекралят, като разбра, че тяхната измама е напълно разкрита, задържа нашия капитан, нареди да дадат с тръба сигнал за атака и заповяда на войниците си да ни нападнат от всички страни както на брега, така и на корабите, което така ни смая и вся такъв внезапен страх между нас, че мнозина побягнаха и се опитаха да се качат на корабите, за да се спасят. Испанците, които, скрити на сушата, ни дебнеха из засада, бързо се прехвърлиха на острова с големи лодки, където безмилостно избиха всички наши хора, които можаха да настигнат. „Миниън“, донякъде подготвен отпреди да посрещне такава опасност, се отдалечи и издържа на първия удар на тристата души, които се намираха на големия испански кораб. Тогава те се опитаха да се качат на борда на „Джизъс“. Започна жестока битка и много от нашите моряци бяха убити, но все пак нашите хора се защитаваха добре и не допуснаха испанците да стъпят на кораба. После „Джизъс“ също успя да избяга и да отплава към „Миниън“. Сражението се разгорещи от всички страни. Обаче на острова испанците надвиха и взеха нашите оръдия, което много ни разтревожи. В тази голяма битка ние потопихме два големи испански кораба и изгорихме един, така че техните кораби не можаха да ни навредят, но от острова те ни биеха жестоко с нашите собствени оръдия — дотолкова, че „Джизъс“ беше тежко повреден. Внезапно два испански кораба, след като дадоха залп с оръдията си, се насочиха право към нас, което вся ужасен страх между нашите хора. Както и да е, „Миниън“ вече бе вдигнал ветрила и отплава, без да има заповед от адмирала, който едва успя да се качи на борда. Повечето от нашите моряци от „Джизъс“ се спасиха, като последваха „Миниън“ с корабната лодка, която обаче беше малка и не побра целия екипаж; онези, които не можаха да се качат в нея, бяха най-жестоко избити. От нашите кораби само „Миниън“ и „Джудит“ успяха да се измъкнат и всички, които не бяха на тях, станаха жертва на яростната жестокост на испанците. Самата истина е, че пленените от тях на острова наши моряци били окачени, вързани за китките, на високи колове и държани така, докато кръв бликнела от върха на пръстите им. От хората,

подложени на това мъчение, има един на име Копстоу, както и някои други, които са още живи и които благодарение на милостивото благоволение на всевишния отдавна са се завърнали в Англия; те още носят по ръцете си (и ще носят до гроба) следите и белезите от тези безчовечни и жестоки повече от варварски изтезания.

Повечето от нашите моряци бяха убити от испанците или се удавиха и всичките ни кораби освен „Миниън“ и „Джудит“ потопени или изгорени. „Джудит“ беше малък петдесеттонен барк, командуван от капитан Франсис Дрейк, който същата нощ се изгуби от очите ни, когато, бидейки в много тежко положение, бяхме принудени да отдалечим „Миниън“ на два хвърлея на стрела от испанската флота и да прекараме там нощта на котва. На следната сутрин вдигнахме котва, но излезе буря със северен вятър, което бе голяма беда за нас, тъй като ни бяха останали само две котвени въжета и две котви. На по-следната сутрин, след като бурята утихна и времето се оправи, ние вдигнахме котва и опънахме ветрилата. На борда обаче имаше прекалено голям брой хора, а хранителните ни запаси бяха много малки и нямаше да стигнат за дълго време. Обхвана ни страх, че ще загинем от глад, и мнозина изпаднаха в отчаяние. Гладът ни принуди да ядем кожи, котки, кучета, мишки, плъхове, папагали и маймуни. С една дума, неволята ни беше толкова голяма, че намирахме за вкусно и сладко всичко, което можехме да сложим в уста.

На 8 октомври отново слязохме на суша в южния край на Мексиканския залив, като се надявахме там да срещнем някои жители, от които да можем да получим храна, както и да намерим място, където да поправим кораба си, защото той бе така разбит, че ние с уморените си ръце едва успяхме да изхвърляме водата. Понеже бяхме тъй измъчени от глад, пък и се бояхме, че с този повреден кораб ще се издавим, ние изпаднахме в такова страшно отчаяние, че мнозина поискаха от адмирала да им разреши да останат на сушата, предпочитайки да се осланят на милостта на диваците, отколкото да продължават да се излагат на опасностите на морето, където, ако не загинеха всред морските вълни, гладът щеше накрай да ги принуди да се изядат едни други. Адмиралът с готовност се съгласи да удовлетвори молбата им, тъй като и сам смяташе, че е необходимо да намали броя на моряците на борда на кораба. Но когато той реши да остави половината екипаж на брега, изведнъж на моряците им дойде

друг ум: много от онези, които преди малко искаха да останат на сушата, сега мислеха другояче и го молеха да ги задържи на кораба. За да задоволи всички свои хора, без да обиди някого, нашият адмирал бе принуден да издаде следната заповед: той най-напред ще избере онези моряци, които му са най-нужни, а след това измежду онези, които искаха да слязат на сушата, ще пусне тези, от които може да се лиши. После той нареди половината моряци веднага да се откарат на брега с лодката, като им обеща, че следната година или сам ще дойде да ги прибере, или ще изпрати някого.

В понеделник, 8 октомври, вечерта всички слязохме на брега и намерихме сладка вода, от която някои от нашите хора пиха толкова много, че почти припаднаха и едва можахме да ги свестим два-три часа след това. Други пък — може би защото бяха пили солена вода преди това, може би защото ядоха едни плодове, които имаха ядки като бадеми — се подуха ужасно и бяха много зле; и изобщо всички бяхме много изтощени, слаби и отпаднали.

На следната сутрин решихме, че ще бъде най-добре да вървим по брега на морето, та дано намерим човешки жилища. И така, измокрени до кости, защото цяла нощ валя страшно, тръгнахме от хълма, където бяхме почивали през нощта, и слязохме в равнината, но там напредвахме с големи усилия, защото тревата и бурените бяха повисоки от човешки ръст. Морето беше от лявата ни страна, а отдясно се простираха обширни гори, така че, вървейки на запад, щем не щем, трябваше да минем през едни блата, където бяхме внезапно нападнати от едно войнствено индианско племе.

Хората от това племе, което се нарича чичимици, носят косите си дълги до коленете и боядисват лицата си в зелено, жълто, червено и синьо и това ги прави да изглеждат много грозни и страшни. Те водят непрекъснати войни с испанците, които често се отнасят жестоко към тях, защото у испанците няма милост. Когато ни видели да слизаме на брега, те помислили, че сме техните врагове, испанците. Известени от съгледвачите си, че сме слаби и отпаднали, без брони и оръжие, индианците внезапно нададоха силни и страшни викове и с ожесточение се нахвърлиха върху нас, като ни обсипаха с град от стрели. Ние бяхме принудени да се оставим на тяхната милост, тъй като нямахме никакви брони и никакво оръжие, освен един лек аркебуз и две ръждясали саби. Когато разбраха, че ние не искаме от тях нищо

друго освен милост и пощада и че не сме техните врагове, испанците, те се смилеха над нас, приближиха се и ни накараха да седнем. После отидоха до онези от нас, които имаха цветни дрехи, съблякоха ги съвсем голи и им взеха дрехите, но не закачиха тези, които носеха черно облекло. После си отидоха, без да ни причинят повече зло; при първото нападение обаче те убиха осем души от нашите. Скоро след като ни отнесоха дрехите, ние решихме, че ще бъде най-добре да се разделим на две дружини и когато се разделихме, половината от нас тръгнахме под водачеството на Антони Годард, който е още жив и сега живее в град Плимът и когото преди това бяхме избрали да бъде наш общ капитан. Тези, които тръгнаха с него (измежду тях бях и аз, Майлс Филипс), се отправихме на запад, накъдето индианците ни бяха посочили с ръце да вървим. Другата половина тръгнаха на север под командата на Джон Хупър. Започнахме да се броим колко души сме слезли на брега и се оказа, че сме били сто и четиринадесет, от които двама се удавиха в морето и осем бяха убити при нападението на индианците, така че сега бяхме останали сто и четирима. От тях 25 тръгнаха на запад с нас и 52 на север с Хупър и Инграм. Както Инграм често ми е казвал по-късно, трима души от тяхната дружина били убити, а 26 се върнаха отново при нас; онези 23 души, които се отправиха на север, изчезнаха и повече нищо не чухме за тях. Ние вървахме все на запад, понякога през такива гъсти гори, че трябваше с тояги да си проправяме път през къпинаци и храсти, за да не изподерем голите си тела. Понякога трябваше да преминаваме през равнини, обрасли с толкова висока трева, че едва се виждахме едни други. На някои места, както вървахме, някои от нашите хора внезапно падаха мъртви на земята, ударени от стрелите на индианците, които се криеха в потайни места, затулени зад дървета и храсти, и убиваха наши другари, както минаваха покрай тях, тъй като ние се пръскахме, за да търсим плодове да утолим глада си. Често ни измъчваха един вид мухи, които испанците наричат москитос. Големи са колкото комар и жестоко смучат човешка кръв. Те са толкова отровни, че ако ги убиеш, докато смучат, ухапаното място се подува страшно; а ако ги оставиш да се насмучат с кръв, те сами отлитат и остава само червено петно, малко по-голямо от ухапано от бълха. Вървахме така десетина-дванадесет дена, като капитанът често пращаше някои от нас да се покатерят на върха на високи дървета, та дано да съзрат някъде град

или селище, но те не успяваха да видят никакво човешко жилище. Най-после един от нашите хора видя една голяма река, която течеше от северозапад и се вливаше в морето. Скоро след това чухме изстрел от аркебуз, което много ни ободри, защото това показваше, че наблизко има християни и скоро ще намерим помощ и почивка. След един час, както вървахме, чухме да кукурига петел, което също беше голяма радост за нас. Така дойдохме до северния бряг на реката Пануко. От тази река пихме жадно, тъй като в течение на шест дни не бяхме намирали вода. Както си почивахме край реката, видяхме много испанци на отсрещния бряг, които яздеха нагоре-надолу край реката; бяха двадесетина конници. Те се качиха на канута и държейки юздите на конете, които плуваха зад тях, дойдоха на този бряг на реката, където бяхме ние, оседлаха конете си и застрашително препуснаха към нас. Нашият капитан Антони Годард ни предума да се предадем, защото, както бяхме голи и без оръжие, не можехме да окажем никаква съпротива. Като видяха, че сме християни, те повикаха да докарат още канута и ни прекараха по четирима в лодка на отсрещния бряг. Понеже разбраха от нашия капитан колко дълго сме били без храна, дадоха на всеки двама души по един хляб, направен от житото на тази страна, което испанците наричат маис^[1]; хлябовете бяха големи колкото един хляб за половин пени. Този хляб ни се стори много хубав и вкусен, защото не бяхме яли хляб от доста време. Пък и какво ли няма да ти се види вкусно и сладко, когато си гладувал толкова дълго?

Когато пристигнахме в града, тамошният губернатор се показва много строг към нас и ни заплаши, че ще обеси всички ни. После попита колко пари имаме. Ние действително имахме много малко пари — всичко на всичко петстотин пезос.

Когато взе от нас всичко, което имахме, той заповяда да ни затворят в една малка къща, която беше истинска кочина — толкова натясно бяхме, че едва не се издушихме. Мнозина от нашите хора бяха ранени от индианците още когато най-напред слязохме на суша и раните им бяха възпалени и много болезнени; затова те молеха испанците да доведат лекар, да облекчи страданията им. Губернаторът обаче отговори, че наш лекар ще бъде палачът, който ще излекува болките ни. Прекарахме три дена в това окаяно положение, без да знаем какво ще стане с нас, като през всичкото време ни ругаеха и наричаха английски кучета.

На четвъртия ден, когато всеки час очаквахме смъртта, дойдоха много въоръжени индианци и испанци и ни изведоха от къщата. Измежду тях зърнахме един, който носеше много нови въжета на края с клуп. Щом го видяхме, ние си рекохме, че е дошъл последният ни час. Плачейки, ние призовавахме бога за милост, молахме го да прости греховете ни и се готвехме за смърт. Когато излязохме от къщата, с тези примки те ни завързаха двама по двама с ръцете на гърба и ни заповядаха да минем през града и после от град на град ни заведоха в град Мексико, който е на деветдесет левги разстояние. Водеха ни само двама испанци, но от двете ни страни вървяха индианци, въоръжени с лъкове и стрели, за да не би да избягаме. На втория ден привечер стигнахме в един град, който индианците наричат Нохеле, а испанците Санта Мария, където имаше кармелитски манастир. Там калугерите се отнесоха много любезно към нас и ни дадоха топла храна — супа и овнешко, както и дрехи от бял вълнен плат да се облечем. Ние лакомо изядохме храната, но от много ядене се разболяхме от треска. Тук, на това място, един от нашите хора на име Томас Бейкър умря от раната си; той бе ударен със стрела в гърлото при първата ни среща с индианците.

На следната сутрин към десет часа тръгнахме оттам към Мексико, вързани по двама и пазени както преди, докато дойдохме до един град, наречен Меститлан, където имаше доминикански манастир. Този град има население всичко триста испанци — мъже, жени и деца. Калугерите ни изпратиха стотвено ядене; както те, така мъжете и жените от града се държаха с нас много благосклонно и ни дадоха ризи и други неща, от които се нуждаехме. Тук нашите хора бяха много болни от треска и освен това, понеже ядохме някакви плодове, получихме такъв лош запек, че десетина-дванадесет дена не можехме да се облекчим. На следната сутрин тръгнахме оттам с нашите двама испанци и индианците, които ни пазеха, както казах по-горе. Единият от двамата испанци, възрастен човек, през целия път се отнасяше много благородно към нас — гледаше да ни помогне доколкото му беше по силите и избързваше напред, за да ни достави храна и други необходими неща. Другият беше млад човек, който също пътуваше с нас и никога не се отделяше от пленниците. Той беше жесток и долен човек. Носеше пика в ръката си и понякога, когато нашите хора, прималели от слабост и умора, не можеха да вървят тъй бързо, както

той искаше, грабваше пиката с две ръце и така силно ги удряше между врата и раменете, че те падаха на земята. Тогава той крещеше и викаше: „Marchad, marchad, ingleses perros, luterianos, enemigos de Dios“, което на английски ще рече: вървете, вървете, английски кучета, лютерани, неприятели на бога.

По пътя за Мексико, на две левги от града, испанците са построили една черква, наречена „Света Богородица“, в която има изваян образ на света Богородица, изработен от сребро и позлатен, голям колкото висока жена. Пред образа има толкова сребърни кандила, колкото дни има в годината, и по празници ги запалват всичките. Когато и да мине испанец покрай черквата, макар и да е на кон, ще слезе от коня, ще влезе вътре и ще коленичи пред образа, който те наричат на испански Nuestra Senora de Guadalupe. На това място има студени бани, чиято вода е малко солена на вкус, но много помага за рани и язви. И всяка година на празника на света Богородица тук се стичат много хора да носят дарове и да се молят в черквата пред образа; казват, че света Богородица от Гвадалупе вършела много чудеса.

Тук срещнахме голям брой испанци на коне, както благородници, така и занаятчии, които бяха дошли да ни видят; тълпяха се, както хората се тълпят да гледат някакво чудо. От пазара испанците ни донесоха такова количество храна, която би могла да стигне за пет пъти повече хора. Някои ни дадоха шапки, други — пари. В това градче останахме два часа и оттам ни превозиха с две големи лодки до една болница. След като пристигнахме там, мнозина от тези, с които дойдохме заедно от Пануко, измряха в течение на две седмици. Скоро след като ни настаниха всички в болницата „Света Богородица“, където се отнасяха много добре с нас, започнаха често да ни посещават добродетелни господа и госпожи, които ни носеха, и то много изобилно, различни неща за ядене като сладка и мармелади, за да подкрепим силите си. В тази болница прекарахме шест месеца, докато оздравеем и укрепнем, и след това вицецарят заповяда да ни закарат в града Текскоко, където има тъмници, подобни на Брайдуел в Лондон. В този град се продават индианци да работят като роби, някои за десет години, други за дванадесет. Всички паднахме духом, когато разбрахме, че ще ни закарат там, за да ни използват като роби; бихме предпочели по-скоро смърт, отколкото робство. Както и да е, нямаше

как да избегнем съдбата си; обаче благодарение на божията милост ние срещнахме един човек на име Робърт Суитинг, син на англичанин и испанка, който говореше много добре английски. Той ни снабдяваше с овнешко, кокошки и хляб, които купуваше от индианците. Прекарахме два месеца строго затворени в тази тъмница и най-после се сговорихме помежду си да избягаме от затвора, пък да става каквото ще — бяхме готови по-скоро да умрем, отколкото да останем в това ужасно положение. Но като се измъкнахме от затвора, ние не знаехме накъде да бягаме, за да се спасим, при това нощта беше тъмна, валеше проливен дъжд и понеже нямахме водач, не знаехме в каква посока да вървим. Когато се развидели, видяхме, че сме съвсем близо до град Мексико, който е на 24 английски мили от Текскоко. Щом настъпи денят, испанците ни забелязаха, подгониха ни и скоро ни хванаха. Заведоха ни при вицекраля и главните съдии, които ни заплашиха, че ще ни обесят, загдето сме избягали от кралския затвор. Обаче в края на краищата ни изпратиха в градината на вицекраля и като отидохме там, срещнахме нашите джентълмени, които бяха предадени като заложници, когато нашият адмирал бе измамен в Сан Хуан де Улуа, както разказах по-горе, както и капитана на „Джизъс“ Робърт Барет. В тази градина ни оставиха да работим и да вършим каквото ни заповядат, като ни даваха само две овце на ден, които трябваше да стигнат за всички ни, а ние бяхме близо сто души, и на човек дневно по две хлебчета, големи колкото тия, които в Англия се продават по половин пени. Когато изминаха четири месеца, те изпратиха някъде нашите джентълмени, заложниците и капитана на „Джизъс“ и след това оповестиха из града, че който испански благородник желае да вземе за слуга англичанин, може да дойде в тази градина и да си избере едного. Имаха късмет тези, които дойдоха най-напред.

Тези благородници, които ни взеха за слуги или роби, ни облякоха от глава до пети в нови дрехи и ние живеехме при тях, като вършехме такава работа, каквато ни заповядаха — повечето да им прислужваме на масата, да бъдем лакеи и да ги придружаваме, когато излизат вън от къщи. По този начин ние останахме и слугувахме в град Мексико около година-година и нещо. След това мнозина от нас бяха изпратени от господарите си по разни мини, където да бъдат надзиратели на негрите и индианците, които работеха там. В тези мини мнозина от нас се възползваха от положението си и спечелиха много

пари. Понеже се отнасяхме добре с тях, индианците и негрите, които се трудеха под наш надзор, понякога отиваха в съботен ден след работното време да копаят в мините за нас и така ние всеки път получавахме сребро на стойност три марки. Някои седмици изкарвахме още повече и понеже живяхме и печелехме три-четири години при тези мини, мнозина от нас забогатяха. Колкото до онези джентълмени, които бяха предадени като зложници, те бяха изпратени в Испания с флотилията, където, както чух от хора, на които може да се вярва, мнозина от тях умрели от жестоките мъчения на испанската инквизиция. Робърт Барет, капитанът на „Джизъс“, бил отведен с флотата в Испания на следната година, където бил разследван от инквизицията и най-накрая бил осъден да бъде изгорен жив.

В годината божия хиляда петстотин седемдесет и четвърта инквизицията започна да се настанява и в Западна Индия, макар че това никак не харесваше на много от самите испанци. Главният инквизитор намери за най-добре първо да повика на разпит нас, англичаните, главно защото бе получил сигурни сведения, че мнозина от нас бяха много забогатели и бяха отлична плячка за инквизиторите. Така отново започнаха нашите теглила. Пратиха хора да ни търсят навсякъде из страната и оповестиха, че под страх от конфискация на цялото му имущество и на отлъчване от черквата никой не може да крие англичанин или каквато и да било част от неговото имущество. По този начин ние бяхме всички изловени, а каквото притежавахме, иззето и прибрано от инквизитора за негова употреба. И така от всички части на страната бяхме закарани като пленници в град Мексико и хвърлени в отделни подземни килии на затвора, където беше толкова тъмно, че не се виждаше нищо, освен ако се запали свещ; при това бяхме по един в килия, така че не се виждахме едни други и никой от нас не знаеше какво е станало с другите. Така прекарахме в строг затвор година и половина. Често ни викаха пред инквизиторите и накараха да кажем „Отче наш“, „Аве Мария“ и „Веруюто“ на латински, а господ знае, че голям брой от нас не можеха да ги кажат на никакъв друг език, освен на английски. И понеже Робърт Суитинг, нашият приятел от Текскоко, винаги присъствуваше на разпитите като преводач, той обясни, че ние можем отлично да ги кажем на нашия език, макар и не дума по дума, както са на латински. След това почнаха да ни питат под клетва дали вярваме в причастието и дали смятаме, че

след освещаването в потира остава хляб и вино, да кажем „да“ или „не“; после питаха дали вярваме, че нафората, която свещеникът вдига над главата си, и виното в потира са истинските и свършени тяло и кръв на Христа Спасителя, „да“ или „не“. Ако не кажихме „да“, чакаше ни сигурна смърт. После питаха дали са ни учили на противното, когато сме били в Англия. За да спасим живота си, ние бяхме принудени да кажем, че никога не сме вярвали в противното, нито са ни учили другояче. Тогава те ни обвиняваха, че не сме казали истината, че те знаели какво са ни учили в Англия и затова идния път трябва да отговорим по-добре, иначе ще ни подложат на мъчения и ще ни накарат, щем не щем, да признаем истината. И така, когато следния път пак ни заведоха на разпит, те пак ни питаха в какво сме вярвали, докато сме били в Англия, и също какво мислим или знаем за онези от нас, чиито имена те споменаха. Други път те ни обещаваха, че ако им кажем истината, ще проявят благосклонност и ще ни пуснат на свобода, но ние знаехме, че ласкавите им думи бяха само уловки и че ако им повярваме, рискуваме да изгубим живота си. Както и да е, бог милостиво ни помогна по таен начин, като ни научи да поддържахме първия си отговор, и ние все повтаряхме, че сме им казали истината и че за греховете и провиненията си пред бога, света Богородица и блажените светии, които сме извършили в Англия, ние чистосърдечно съжаляваме, молим бога за прошка и умоляваме инквизиторите за бога да имат предвид, че сме дошли в тази страна против волята си, принудени от лошото време, като твърдахме, че никога в живота си нито сме говорили, нито сме извършили нещо противно на техните закони и затова те трябва да се смилят над нас. Но нищо от това не помагаше. Те все ни викаха от време на време и около три месеца, преди да произнесат страшната си присъда, ние бяхме така изтезавани, че някои от нас бяха принудени да кажат това, което искаха инквизиторите, и това по-късно им струва живота. След като изтръгнаха достатъчно показания, за да произнесат присъда срещу нас, те заповядаха да се построи в средата на пазарния площад срещу главната черква голяма платформа, подобна на ешафод. Две седмици преди деня на присъдата с тръба събраха народа от всички части на града и тържествено обявиха, че който дойде на еди-кой си ден на пазарния площад, ще чуе присъдата на светата инквизиция срещу английските еретици. През нощта преди присъдата те дойдоха в

тъмницата, където бяхме затворени, и донесоха шутовски ризи, ушити от жълто памучно платно с червени кръстове по тях, наречени на техния език „санбенитос“, които бяха приготвили нарочно за нас. Толкова време прекараха да ни обличат в тия ризи, да ни извеждат на двора, да ни нареждат и да ни посочват в какъв ред трябва да отидем на следния ден до платформата или мястото, където ще се чете присъдата, че не ни оставиха да мигнем през цялата нощ. На следната сутрин на всеки от нас дадоха за закуска по чаша вино и филия хляб, пържена в мед, и около осем часа тръгнахме от затвора, всички облечени в жълти ризи, с въже около врата и с по една незапалена голяма восъчна свещ, боядисана в зелено, а от двете страни на всеки един от нас вървеше по един испанец. По този начин, вървейки в този ред, тръгнахме към високата платформа на пазарния площад, който беше на разстояние около един хвърлей на стрела, и там заварихме голямо множество народ от всички съсловия. Изкачихме се по една стълба горе на платформата, където имаше столове за всички ни, наредени според реда, по който щяха да извикват всеки един от нас да чуе присъдата си. След малко инквизиторите дойдоха и се изкачиха по една друга стълба, а подир тях пристигнаха вицекралят и главните съдии. Когато те всички седнаха, започнаха да идват много калугери — кармелити, августинци и францисканци, — на брой около триста души. Заповядаха да се пази тишина и след малко започна четенето на строгите и жестоки присъди.

Първият, когото повикаха, бе Роджър, главният оръжейник на „Джизъс“. Присъдата бе да изтърпи триста удара с камшик, качен на кон, и след това в течение на десет години да гребе като роб в галерите.

След него повикаха Джон Грей, Джон Браун, Джон Райдър, Джон Мун, Джеймс Котър и Томас Браун. Те всички бяха осъдени по на двеста удара с камшик, също качени на кон, и след това да гребат в галерите осем години.

После извикаха Джон Кейз — сто удара, седнал върху кон, и шест години в галерите.

След това повикаха един след друг 53 души и всеки от тях получи различно наказание — едни по двеста удара с камшик, други по сто, както и да бъдат гребци в галерите — някои за 6 години, други за осем, трети за десет.

Тогава бях извикан и аз, Майлс Филипс. Осъдиха ме да служа в манастир пет години и през всичкото време да нося шутовска риза или, както я наричат още, „санбенито“, но без бой с камшик.

После повикаха Джон Стори, Ричард Уилям, Дейвид Александър, Робърт Кук, Пол Хорсуел и Томас Хъл. И шестимата бяха осъдени да служат в манастир, някои за три години, някои за четири, и да носят „санбенито“ през това време, но без бой с камшик. Докато свърши всичко това, почна да се свечерява и тогава повикаха Джордж Ривли, Питър Момфри и ирландеца Корнелиус, които бяха осъдени да бъдат изгорени. Отведоха ги веднага до мястото на екзекуцията — на пазарния площад, недалеч от платформата. Там бързо пламъците ги погълнаха и те изгоряха живи. Колкото до нас, които бяхме вече чули присъдите си, на брой 68 души, откараха ни обратно в тъмницата. На следния ден, велики петък, в годината божия 1575, ни заведоха всички в двора на двореца на инквизитора, където бяха вече приготвени коне за онези, които бяха осъдени да бъдат бити с камшик и след това изпратени в галерите. Накараха ги, на брой 60 души, да се качат на конете голи до кръста и така ги развеждаха през главните и оживени улици на града да ги показват като зрелище на всички хора, а онези, които бяха назначени за палачи, най-жестоко ги биеха по голите гърбове с дълги камшици, докато достигнат определения брой удари. Пред нашите хора вървяха няколко глашатаи, които викаха: „Вижте тези английски кучета, лютерани и неприятели на бога.“ После ги върнаха в дома на инквизитора с гърбове, облени в кръв, отекли и с големи подутини, свалиха ги от конете и ги отнесоха в затвора, където останаха, докато ги изпратиха в Испания, за да изтърпят докрай мъченичеството си. А аз и още шестима други, които получихме присъди и бяхме осъдени да бъдем манастирски ратаи, бяхме отведени веднага след това в един манастир.

Аз, Майлс Филипс, и Уилям Лоуи бяхме изпратени в един доминикански манастир, където ни направиха надзиратели на индианските работници, които строяха една нова черква. Живеейки между индианците, аз научих отлично техния език, т.е. мексикански език, и много се сприятелих с тях. Открих, че те са много любезни и добродушни хора, способни и разумни, мразят от дън душа испанците и се отвращават от тях, защото те вършат такива ужасни жестокости спрямо тях и ги държат в такова подчинение и робство; затова

индианците и негрите постоянно дебнат случай да избягат. Изслужихме годините, на които бяхме осъдени, носейки постоянно шутовските ризи, и трябва да признаем, че калугерите се отнасяха много човечно към нас. Всеки от нас имаше стая с легло, постилка, завивки, храна и всичко беше чисто и спретнато. Нещо повече, много испанци и калугери се ужасяват и отвращават от тази жестока инквизиция и затова се стараеха да ни помогнат, доколкото можеха. Когато изтече срокът на наказанието ни, отново ни заведоха при главния инквизитор, свалиха ни шутовските ризи и ги закачиха в главната черква, като върху всяка риза поставиха надпис с името на този, който я е носил, изтърпяната присъда и добавката „разкалял се лютерански еретик“. Там бяха също закачени шутовските ризи на онези наши другари, които бяха осъдени да гребат в галерите, и също бяха написани имената и присъдите им с добавката „разкалял се лютерански еретик“. Там видяхме също ризите и имената на тримата, които бяха изгорени, с надпис „упорит лютерански еретик — изгорен“. Разрешиха ни да ходим из страната и да си намерим каквато можем работа, обаче не се чувствувахме съвсем свободни, защото знаехме много добре, че постоянно ни дебнеха и следяха поведението ни, така че нито веднъж не посмяхме да кажем нещо непозволено или да гледаме навъсено. Дейвид Александър и Робърт Кук се върнаха да служат при инквизитора, който скоро след това ожени и двамата за две от своите негърки. Ричард Уилям пък се ожени за една богата вдовица от Бискайя, която му донесе 4000 пезос зестра. Колкото до мен, аз не можах наистина да се реша да се ожения в тази страна, макар че ми се правеха много хубави предложения. Не ми харесваше да живея там, където трябваше навсякъде да виждам и чувам за отвратителното идолопоклонство, което съществуваше там, и при това никога да не смея да кажа и дума срещу него. Постоянно копнеех за родната си страна и желях да се завърна в нея. Реших да се науча да тъка фини платове — смес от коприна и вълна, и от коприна и лен. Затова се споразумях с един тъкач да ме вземе за три години като негов чирак. Дадох му сто и петдесет пезос да ме научи на занаята и по този начин заживях по-спокоен живот, без да възбуждам подозрения. Все пак един ден ме повикаха пред инквизитора, който ме попита защо не се женя. Отговорих му, че съм се условил да уча занаят. „Е — каза инквизиторът, — аз зная, че ти имаш намерение да избягаш, и затова

ти заповядвам да не напущаш града и да не се доближаваш до пристанището Сан Хуан де Улуа, нито до никое друго пристанище. Иначе ще бъдеш изгорен като непоправим еретик.“ На това аз отговорих, че охотно ще се подчиня. „Добре — каза той, — постарай се да бъде така.“

И така аз останах и изучих занаята. Към края на моето чиракуване в Мексико се разчу, че англичаните са стоварили голяма войска в пристанището Акапулко на Южното море и идат към Мексико да го ограбят. При тази новина невъобразим страх обхвана населението и мнозина измежду богатите започнаха да се готвят да бягат заедно с жените и децата си. Настана суматоха и вицекралят заповяда да се съберат всички испанци в Мексико. Тогава мен, Майлс Филипс, ме повикаха пред вицекраля да ме попитат дали познавам един англичанин на име Франсис Дрейк, който бил брат на капитан Хокинс. На това аз отговорих, че капитан Хокинс има само един брат, който е на около шестдесет години и сега е губернатор на Плимът в Англия.

Събраха осемстотин души под началството на разни командири и изпратиха двеста от тях в Акапулко, където се казваше, че се намира капитан Дрейк. Тези двеста войници бяха под командата на доктор Роблес Алкалде де Кортес, с когото аз, Майлс Филипс, тръгнах като преводач, за което ми бе дадено разрешение от инквизиторите. Когато стигнахме в Акапулко, разбрахме, че капитан Дрейк бил заминал оттам преди повече от месец. Нашият капитан се качи с войниците си на един малък кораб — около шестдесет тона — и аз го придружавах като преводач. Държахме курс на юг към Панама и плавайки покрай брега, стигнахме южно от Гватемала, където най-после срещнахме други кораби, които идваха от Панама. Те ни увериха, че капитан Дрейк не е по тия брегове. Затова ние се върнахме отново в Акапулко. Докато плавахме по морето, аз бях много весел, защото се надявах, че ако срещнем капитан Дрейк, той ще плени всички ни и тогава, спасен от опасностите и несгодите, които ми тровеха живота, ще мога отново да се завърна в моята страна Англия. Мъчно би могъл някой да си представи болката и скръбта, които ме измъчваха вътрешно, макар че бях принуден външно да изглеждам спокоен. Нашият капитан докладва на вицекраля за това, което бе извършил. Тогава вицекралят отново ми заповяда да не напущам Мексико и постоянно да бъда в дома на майстора си, така че да бъда готов, един час след като ме повикат, да се

явя при него. Въпреки това, когато един месец по-късно някои испанци трябваше да заминат за един град на 18 левги от Мексико, за да закарат кожи и кошенил^[2], и моят майстор получи разрешение от секретаря да ги придружа, аз тръгнах с тях. Те ме сдобиха с всичко необходимо и ми дадоха добър кон. Понеже имахме достоверни сведения, че флотата е готова да отплава, а ние бяхме на три дни път от Сан Хуан де Улуа, аз реших, че сега е най-благоприятният момент да избягам. Осмелих се да побягна, защото разчитах на познанията си по испански — говорех този език като истински испанец — и защото си мислех, че веднъж като стигна до Сан Хуан де Улуа, могат да ме вземат за войник и така да отпътувам с флотата за Испания. И така късно една вечер, при хубава лунна светлина аз се измъкнах и яздейки две нощи и два дена ту направо, ту с криволичене, като през цялото време почивах съвсем малко, на втория ден привечер пристигнах в град Веракрус. Едва слязох от коня, и след половин час за мой лош късмет ме хванаха и заведоха при тамошните съдии. Заловиха ме, защото подозираха, че съм синът на един благородник от Мексико, който бил избягал от баща си. Вдигна се голяма глъчка и всички твърдяха, че съм син на еди-кого си от Мексико, което аз решително отричах, като казвах, че не познавам такъв човек, но те не искаха да ми вярват, настояваха, че аз съм онзи, когото търсят, и затова решиха да ме изпратят в затвора. За мое още по-голямо нещастие, като ме поведоха към тъмницата, съвсем случайно от тълпата се обади един беден човек, който бе дошъл в града да продава кокошки, и каза на съдиите, че са несправедливи към мен и че той действително знае много добре, че аз съм англичанин, а не испанец, че съм от хората на капитан Хокинс и че три-четири години ме е виждал да нося „санбенито“ в доминиканския манастир. Като видяха, че не мога да отрека това, и понеже разбраха, че съм избягал от Мексико и съм дошъл тук, за да отплавам с флотата, веднага ме хвърлиха в затвора. Седях с опечалено сърце в килията си и постоянно си повтарях как можа този човек, който ме познаваше, да се намери там в онзи момент. Всъщност той истински ми съчувствуваше, загдето се намирах в това тежко положение, и мислеше, че с думите си ще ми помогне да се отърва от опасността, която ме грозеше. Обаче обратно на неговите очаквания аз изпаднах в още по-голяма беда и рискувах да загубя живота си. Още щом пристигнах в тъмницата, веднага ми сложиха вериги на краката и така останах три седмици

заедно с други затворници, осъдени да гребат в галерите. Един затворник, с когото се сдружихме, поиска от един свой приятел, който често идваше да го види през решетката на тъмницата, като му носеше вино и храна, да купи два ножа, чиито тъпи страни да бъдат като пили. Този приятел донесе ножовете, които бяха така направени, че с тях всеки затворник би могъл да изпили веригите си. Едната от тях моят другар бе поръчал за мен и ми я даде за два пезос — цената, която бе платил, за да я направят; това прави осем шилинга наши пари. Когато получих този нож-пила, страшно се зарадвах и го скрих в долната част на ботуша си, от вътрешната част на левия си крак. Обаче три-четири дни след това внезапно ме извикаха от килията и ме заведоха при главния съдия, който заповяда веригите с кръгли халки да бъдат свалени и изпратени на ковача, а на мен да поставят нови окови от друг вид, които имаха едно дебело желязо между двете халки, а също и да поставят белезници на ръцете ми. Така окован, след малко ме качиха сам на една кола, която бе готова да потегли с още много други коли. Те всички бяха натоварени с разни стоки, донесени от Испания с флотата. Колата, в която бях аз, вървеше най-напред и понеже бях сам в нея, докато пътувахме, аз започнах да се опитвам да измъкна ръцете си от белезниците. Това беше малко болезнено, но понеже имам много тънки ръце, аз можах да ги измъкна и после отново да ги вкарам в халките. И както пътувахме, когато колата вдигаше най-голям шум и коларите бяха най-заети, аз пилях оковите си. На осем левги от Веракрус, както се изкачвахме по един висок хълм, едно от колелата на каруцата се счупи, така че другите коли ни задминаха и коларят, който трябваше да ме пази, отиде да търси някой индианец-дърводелец да поправи колелото. Когато се свечери, бидейки сам в колата, аз доизпилих веригите на краката си; издебнах в тъмнината благоприятния момент, преди още колите да слязат от хълма, и се вмъкнах в гората, като носех веригите и белезниците със себе си, както и няколко сухара и две малки питки сирене. Щом навлязох в гората, хвърлих железата в един гъсталак и ги покрих с мъх, след което тръгнах без път и вървах бързо цяла нощ. Така по милостта на всемогъщия бог се освободих от оковите и белезниците си освен от халката, която бе поставена на врата ми, и за втори път излязох на свобода.

На следната сутрин, когато изгря слънцето, аз разбрах в каква посока трябва да вървя, за да не попадна в ръцете на испанците. Реших да вървя през горите и планините, все право на юг, за да се отдалеча колкото мога повече от пътя, който води за Мексико. Обут в ботуши, с желязна халка на врата, запасен с хляб и сирене, аз вървях бързо и още същия ден следобед срещнах няколко индианеца, които бяха тръгнали на лов за сърни. Заговорих им на техния език, разказах им колко дълго съм бил държан в затвора от жестоките испанци и ги помолих да ми помогнат да изпиля желязната халка на врата си, което те охотно сториха. Те заедно с мен се радваха много, че съм избягал от ръцете на испанците. След това поисках един от тях да ме преведе през тези планини в южна посока и те с готовност се съгласиха. Заведоха ме в един индиански град, който беше на осем левги разстояние, където останах три дена, защото се чувствавах малко болнав. В този град със златото, което бях скрил в подплатата на дрехата си, си купих кон от един индианец; платих за него шест пезос. И така, пътувайки на юг, след две левги случайно настигнах един францискански калугер, с когото бях близък в Мексико. Познавах го като крайно религиозен и добър човек, който много се възмущаваше от жестокостта на инквизиторите и изобщо се отнасяше много любезно с мен. Понеже имах доверие в него, аз му казах откровено, че имам намерение да рискувам и да се опитам да напусна страната, стига само да намеря кораб. Помолих го да ми помогне, което той направи, като не само ми посочваше най-безопасния път, но ме и придружаваше в течение на три дена и щом дойдехме до индиански къщи, просеше от жителите пари, така че се събраха 20 пезос, които той ми даде, когато се разделихме. Така стигнахме до град Гватемала на Южното море, който е на 250 левги от Мексико; останах там шест дена, тъй като конят ми беше много изморен. Оттам пътувах на югоизток още седем дена. След това наех двама индианци за водачи, купих кокошки и хляб да ни стигнат за по-дълго време, а също взех със себе си огниво и прахан, за да палим огън всяка нощ, тъй като имаше много диви зверове, пък и за да си готвим яденето. И всяка нощ, щом спирахме да почиваме, моите индиански водачи запалваха два големи огъня, между които поставяхме коня и ние самите лягахме. Нощем чувахме как реват львовете, тигри, пантери и други зверове и виждахме някои от тях, чиито очи блестяха като огънчета в тъмнината. Пътувайки така дванадесет

дена, най-после дойдохме до пристанището Кавалос^[3], разположено на Източното море. Това пристанище е удобно за влизане на кораби, но няма нито замък, нито крепостна стена. Аз отпратих двамата си водачи, слязох до пристанището и видях няколко кораба, натоварени главно с вино от Канарските острови. Говорих с един от капитаните, който ме запита от кой край съм и аз му рекох, че съм роден в Гранада. „Значи сме земляци“ — отвърна той. Поисках от него да ме вземе на кораба, за да се прибера в родината си, като казах, че ще си платя за пътуването. Той се съгласи при условие, че му покажа позволително за пътуване или препоръчително писмо. „Защото — каза той — ти може да си убил някого или да бягаш от кредиторите си.“ Възразих му, че няма такава причина, и накрай се споразумяхме срещу 60 пезос да ме закара в Испания. Много се зарадвах на късмета си, продадох коня си и се запасих с кокошки и хляб, да има с какво да се храня през време на пътуването. И така след два дена вдигнахме платна и плавахме, без да спираме, докато стигнахме Хавана, където заварихме цяла испанска флотилия, която се завръщаше в Испания от Западна Индия. Тук постъпих като войник на адмиралския кораб на ескадрата.

Така вдигнахме ветрила и изкарахме много тежко пътуване, защото имахме насрещни ветрове. Държахме курс на североизток и не зърнахме земя, докато не стигнахме до Аренас Гордас, съвсем близо до Сан Лукар. Там бе издадена заповед никой да не слиза на брега, без да получи разрешение. Един от моряците ме познал и каза на капитана, че съм англичанин, което аз, слава богу, имах късмет да чуя; защото, ако не бях го чул, това щеше да ми струва живота. Аз се правех, че нищо не зная, и се преструвах на весел и доволен, че най-после сме пристигнали благополучно. Скоро след това дадох разрешение да слезем на брега и аз се бутах да сляза измежду първите. Капитанът обаче дойде при мен и каза: „Ей, ти, ти ще дойдеш в Севиля с мен по вода.“ Веднага разбрах смисъла на думите му — явно имаше намерение да ме принесе в жертва на светата инквизиция. Такова е невежото усърдие на мнозина суеверни испанци — те смятат, че извършват добро дело пред бога, ако доведат някой лютерански еретик да бъде изгорен жив. И така, разбирайки добре всичко това, аз си давах вид, че не подозирам нищо, и продължавах да бъда весел и радостен, като впрочем съзнавах много добре, че трябва непременно да избягам. И така, като издебнах времето, когато капитанът спеше в кабината си,

аз се спуснах тихо по вантите в корабната лодка, незабавно прерязах котвеното въже и като притеглях въжетото, с което тя бе привързана за брега, скочих на сушата и оставих лодката да се носи накъдето ще. Тъй с божия помощ аз избягах този ден и без да спирам в Сан Лукар, вървах цяла нощ по пътя, по който видях, че и други отиват за Севиля. На следната сутрин успях да намеря един майстор, при когото се услових да тъка копринени платове. Намерих си жилище близо до работилницата и не смеех за нищо на света да изляза, за да не би някой да ме познае. Четири дни след като бях се заловил за работа, чух един от калфите да казва, че инквизицията усилено търсела някакъв си англичанин, който пристигнал в Испания с флотата. „Такъв еретик лютеран бил този англичанин — казваше той, — та да ще господ да ми помогне да го открия, веднага ще го предам на светата инквизиция.“ А аз си седях тихо и мирно, без да смея да изляза от вратата навън, и се преструвах на неразположен. Щях да работя, докато спечеля пари да си купя нови дрехи. Като изкарах така три месеца, аз си поисках заплатата и си купих нови дрехи, облякох се от глава до пети в ново облекло, различно от облеклото, което носех на кораба; но все пак не смеех прибързано да излизам навън. След като разбрах, че в Сан Лукар имало някакви английски кораби, които се готвели да отплават за Англия, аз взех една лодка, качих се на борда на един от тях и помолих капитана да ме закара в Англия, като му казах тайно, че аз съм един от онези, които капитан Хокинс остави на брега в Западна Индия. Той обаче много любезно ме помоли да го извиня, че не смее да се намесва в такива работи, и ме помоли да се завърна, откъдето съм дошъл. Когато чух това, сълзи измокриха бузите ми и само един бог знае с колко наскърбена душа се сбогувах с него. След това отидох в Пуерто де Санта Мария^[4], което е на три левги от Сан Лукар, и се записах войник, за да замина с галерите на испанския крал, който се готвеха да отплават за остров Майорка. Като пристигнах там към края на коледните празници, заварих в пристанището два английски кораба, единият от които заминаваше за Лондон, а другият за югозападна Англия; те бяха вече натоварени и само чакаха попътен вятър. Отидох при капитана на кораба, който щеше да пътува за югозападна Англия, и му казах, че съм прекарал две години в Испания, за да науча езика, и сега желая да се прибера в къщи и да видя приятелите си, тъй като вече нямам пари за издръжка. След като се споразумяхме за цената, аз се

качих на борда. И тъй благодарение на благоволенieto на всемогъщия бог след шестнадесетгодишно отсъствие и след като преминах през много и разни беди и нещастия, аз се завърнах в родната си страна Англия през месец февруари в годината 1582 и пристигнах в Пул с кораба „Ландрет“.

[1] Царевица. Б.пр. ↑

[2] Червена боя, която се добива от един вид листна въшка. Б.пр.

↑

[3] Днешният град Пуерто Кортес в Хондурас. Б.пр. ↑

[4] Пристанищен град близо до Кадис. Б.пр. ↑

XXVIII

ИМЕНАТА НА СТРАНИТЕ, ДО КОИТО АЗ, АНТОНИ ДЖЕНКИНСЪН, СЪМ ПЪТУВАЛ ОТ 2 ОКТОМВРИ 1546 Г., КОГАТО ПОТЕГЛИХ ЗА ПРЪВ ПЪТ ОТ АНГЛИЯ, ДО ГОДИНАТА БОЖИЯ 1572, КОГАТО СЕ ЗАВЪРНАХ ОТ ПОСЛЕДНОТО СИ ПЪТУВАНЕ В РУСИЯ

Най-напред отидох във Фландрия и оттам тръгнах да пътувам през Германия. След като прехвърлих Алпите, влязох в Италия, оттам се отправих на път през Пиемонт за Франция, което кралство обходих основно.

Също съм пътувал през кралствата Испания и Португалия и съм плавал във всички посоки по моретата на Леванта^[1] и съм бил на главните острови в тези морета: Родос, Малта, Сицилия, Кипър, Кандия и разни други.

Бил съм в много области на Гърция, в Мореза и Ахая, където се намира старият град Коринт.

Пътувал съм много през Турция, Сирия и разни други страни в Мала Азия.

Минавал съм през планините на Ливан за Дамаск, пътувал съм през Самария, Галилея, Филистиния или Палестина, стигал съм до Ерусалим и съм обиколил светите места.

Бил съм на различни места в Африка като Алжир, Кола, Бона, Триполи и теснините в залива на Тунис.

Плавал съм на север в леденото море, където постоянно беше ден и десет седмици наред слънцето не залязваше. Тези плавания бяха до Норвегия, Лапландия, Самогития^[2] и други странни места.

Пътувал съм през всички обширни владения на руския император и Московията, които се простират от границите на Норвегия и Лапландия до Каспийско море.

Бил съм в разни страни около Каспийско море като Казан, Крим, Ногай^[3] и разни други, които имат странни обичаи и религии.

Плавал съм по Каспийско море и съм открил всички околни области като Черкезия, Ширван и много други.

Пътувал съм 40 дни отвъд това море към Източна Индия и Китай през различни пустини, голи степи и съм минавал през пет татарски ханства, както и през всички тюркменски земи и Загатай чак до големия град Бухара в Бактрия, много пъти не без големи рискове и опасности.

След всичко това в годината 1562 аз отново преминах през Каспийско море в друга посока и слязох в Армения, в един град, наречен Дербент, построен от Александър Велики, и оттам през Медия, Партия и Хиркания достигнах до Персия. Там престоях осем месеца в двореца на великия софта, наречен шах Тамасо, комуто предадох писмата на нейно величество и завръщайки се обратно, минах през разни други страни. Най-последно направих още две пътувания от Англия до Русия — едното през 1566 г., а другото през 1571 г.

И тъй, понеже се чувствавам уморен и вече остарял, аз съм доволен, че си почивам в собствената си къща, като главно се утешавам с това, че моят труд беше почетен и аз бях възнаграден от нейно величество и другите, на чиято служба съм бил.

[1] Източното Средиземноморие. Б.пр. ↑

[2] Стара балтийска провинция. Б.пр. ↑

[3] Областта между Дон и Волга. Б.пр. ↑

XXIX

ЕДИН ПОЧТЕН ТЪРГОВЕЦ ПОМОЛИ СВОЯ ПРИЯТЕЛ ДА ГО ПОСЪВЕТВА И НАСОЧИ КАК СЕ УБИВАТ
КИТОВЕ. ГОДИНА 1575. НА ТАЗИ МОЛБА БЕ ОТГОВОРЕНО ТАКА

За да се убиват китове, трябва да се приготви 200-тонен кораб.

Трябва да има 55 души на борда, които да заминат от Уордхаус през месец април, като бъдат запасени с четири квинтала и половина сухар на човек. Трябва да се вземе също:

250 бъчви за сухарите;

150 бъчви ябълково вино;

6 квинтала растително масло;

8 квинтала сланина;

6 бъчви говеждо месо;

280 фунта сол;

150 фунта свещи;

225 фунта боб и грах;

Солена риба и херинги — в подходящо количество;

4 бъчви вино;

14 фунта синапово семе и една ръчна мелница за пипер;

1 точило;

800 празни бъчви;

350 връзки обръчи за бъчви;

800 чифта капаци за бъчвите;

10 шипа за харпуните;

3 въжета за малките копия;

2 скрипеца за обръщане на китовете;

1 въже, 27 фадъма дълго, за обръщане на китовете;

15 големи копия;

18 малки копия;

50 остриета за харпуни;

6 брадвички за разрязване на китовете;

2 дузини големи ножове за кълцане на китовете;

2 големи куки за обръщане на китовете;

3 чифта къси въжета с куки на двата края за спущане на бѣчви;
6 куки за прѣти;
3 дузини прѣти за железните острия на харпуните;
6 макари за обръщане на китовете;
10 големи кошници;
10 железни лампи за осветление;
5 казана от по 150 фунта и 6 черпака;
1000 гвоздеа за лодките;
18 брадви и брадвички за цепене на дърва;
12 връзки върви и 6 дузини въдици;
2 чука за забиване на клинове;
4 дузини гребла за лодките;
6 фенера.

Барут и прахан за аркебузите, ако се окаже нужда. Още трябва да се вземат 5 лодки, пет души, които да хвърлят харпуните, двама, които да разсичат китовете, петима бѣчвари и един-двама домакини.

XXX

ИЗВЕСТНИ ДОВОДИ, ПОКАЗВАЩИ, ЧЕ Е ВЪЗМОЖНО ДА СЕ ДОСТИГНЕ ДО МОЛУКСКИТЕ ОСТРОВИ,
КАТО СЕ ПЛАВА НА СЕВЕРОЗАПАД, НАПИСАНИ ОТ МИСТЪР РИЧАРД УИЛС, БЛАГОРОДНИК

Говори се за четири прочути пътя към онези плодородни и богати острови, обикновено наричани Молукски, които постоянно се посещават за печалба и към които ежедневно пътуват кораби заради богатите подправки, които растат там. Разположени на изток от нулевия меридиан, на разстояние почти половината от географската дължина на земята, под екватора, тези острови са обитавани от неверници и варвари. Там е страшно горещо. И все пак тамошното изобилие на богатства се търси усилено, макар пътуването дотам да струва скъпо и пренасянето им до Европа да е много опасно. Пътят, който следват португалците, е известен на всички хора: това е югоизточният път около Африка, като се заобиколи нос Добра Надежда — за него се говори толкова, той е добре познат и по този маршрут се пътува много, така че не изглежда нужно тук да се дават повече сведения.

Вторият път е на югозапад, между Западна Индия или Южна Америка и южния континент, през тесния проток, през който Магелан мина първи преди няколко години и му даде името си. За испанците би било несъмнено удобно да минават по този път, тъй като той се намира близо до тамошните техни владения, ако теченията и ветровете им позволяваха да се върнат. Обаче тъй като не е възможно да се плава срещу вятъра и течението, този път не се използва никак или се използва съвсем малко, макар че е много добре известен.

Третият път е на североизток, отвъд Европа и Азия, който достойният и знаменит рицар сър Хю Уилъби търсеше, като се излагаше на опасности, и накрай стана жертва на студа — замръзна и загина. И наистина този път съществува само във въображението на географите. Ясно е за всеки разумен човек, а и опитът доказа, че не е възможно да се плава в онези северни морета, вечно покрити с лед и сняг, в противната влага и мрачните мъгли на този студен климат, при

слабите слънчеви лъчи, които не могат да прочистят въздуха, и при неудобството да се живее тъй близо до полюса в нощ, която трае пет месеца.

Сър Хъмфри Гилбърт, учен и храбър рицар, разглежда обстойно един четвърти път до гореспоменатите щастливи Молукски острови. Но този път е опасен, преминаването е съмнително и плаването не е добре познато.

Най-напред кой може да ни увери, че има проходим път на северозапад, когато не може да се мине на североизток? Не се ли намират и двата пътя на еднакво разстояние от северния полюс? Ако общата карта на света, начертана от Ортелиус, е вярна, не е ли океанът отвъд Америка по-отдалечен на запад от нашия меридиан с 30–40 градуса, отколкото са крайните източни точки на Китай? В североизточните морета благородният рицар сър Хю Уилъби загина от студ. Можете ли тогава да обещаете по-добър успех на друг изследовател на северозапад?

Да приемем, че Западна Индия не представлява непрекъснатата суша чак до полюса; да приемем, че между нея и полюса има проток; нека заливът да се намира по-близо до нас, отколкото обикновено показват картите; нека допуснем, че там няма други трудности; все пак от това не следва, че оттам имаме свободен път за Китай. Нека да вземем за пример Средиземно море: ние плаваме до Александрия в Египет, а варварите носят перлите и подправките си от Молукските острови, като плават нагоре по Червено море или Арабския залив до Суец, който е на три дена път от горепоменатия град. И все пак няма морски път от Александрия за Молукските острови поради провлака между двете морета. По същия начин, макар и северният път да е свободен на 61 градуса северна ширина и да е известно, че западният океан отвъд Америка, обикновено наричан Мар дел Сур, е отворен на 40 градуса на север от остров Япония, все пак в северна посока има триста левги над Япония. А там може да има земя, която да пречи на преминаването от море в море, и Америка да е свързана с Азия.

Освен това няма да има полза да се прави едно толкова дълго, мъчително и съмнително пътуване, щом в Китай няма да ти позволят да слезеш на брега, за да закупиш коприна и сребро, нито ще можеш да вземеш подправки и бисери от Молукските острови поради пиратите в тези морета.

И най-после всичкият този труд ще отиде напразно и всички направени разходи ще бъдат чиста загуба, ако накрай нашите пътешественици не могат да се завърнат обратно и да донесат в родната си страна тези блага и богатства, които с риск за корабите и с опасност за живота си са търсили в чужди страни. На североизток няма път, югоизточният път се държи от португалците, които са господари на тези морета. На югозапад Магелановото плаване ни показва, че източното течение е толкова бясно в този проток и навлиза с такава сила в тесния залив, че едва ли някой кораб може да се върне по този път.

За да се отговори на това възражение, можем да се позовем на плаванията на Кабот и други пътешественици. Достатъчно е обаче свидетелството на мистър Фробишър, който напоследък мина по този път между всички тези острови от лед и планини от сняг, дори отвъд залива, който се спуска надолу от север, и макар че на някои места, завръщайки се през август, той плава през ледове, дебели един инч, все пак се прибра благополучно в Англия.

Откъде, моля ви се, е дошъл насрещният прилив, който мистър Фробишър е срещнал, след като е проплавал доста дълго разстояние през тези протоци, ако имаше провлак между гореказания северозападен залив и Мар дел Сур, който да свързва Азия и Америка?

Грубите индиански канута минават през тези морета, португалците, сарацините и маврите пътуват постоянно нагоре-надолу по моретата, които се простират от Япония до Китай, от Китай до Малака и от Малака до Молукските острови. И няма един англичанин, по-добре въоръжен от тях (няма да говоря повече за нашата военна флота), ще се страхува да плава в този океан? И в кои морета изобщо няма пирати? При кое плаване няма опасности?

Нашите мореплаватели няма защо да търсят път за връщане през североизток, нито ще бъдат принудени да се опитват да минат през Магелановия проток на югозапад или пък да се излагат на опасност от португалците на югоизток: те могат да се завърнат през северозападния път, по който са минали на отиване.

XXXI

ДОСТОЙНИЯТ ПОДВИГ НА ДЖОН ФОКС, АНГЛИЧАНИН, КОЙТО ОСВОБОДИ 266 ХРИСТИЯНИ ОТ
ТУРСКИ ПЛЕН НА 3 ЯНУАРИ 1577 ГОДИНА

За нашите английски търговци е обичайно да пътуват по търговия до Испания. И така през 1563 г. един кораб, наречен „Грите полумесеца“, с 38 души екипаж и добре снабден с бойни припаси, за да може добре да посрещне неприятели, отплава от Портсмът с попътен вятър при започването на отлива и се насочи към Севиля, един град в Испания, с намерение да търгува там. Когато приближиха протока, моряците забелязаха, че са обградени от осем турски галери по такъв начин, че нямат никаква възможност да избягат или да се изплъзнат, а трябва или да се предадат, или да бъдат потопени.

Когато собственикът на кораба разбра това, той мъжествено насърчи хората си, като ги призова храбро да покажат, че са сърцати мъже, и им припомни безстрашието, което сънародниците им винаги са проявявали в миналото, че те и при най-отчаяни положения са надвивали неприятеля и са излизали победители дори когато това е изглеждало невъзможно. „Такава винаги е била храбростта на нашите сънародници — каза той — и такава е непобедимата мощ на бога.“

След това капитан Гроув, един хубав мъж, се изправи с меч в едната ръка и кръгъл щит в другата и се обърна предизвикателно срещу неприятеля. Следвайки примера му, скочиха собственикът на кораба, помощник-капитанът, боцманът, домакинът, всички добре въоръжени. Забиха барабаните, засвириха тръбите и тези бойни звуци биха повдигнали духа на всеки мъж, стига да има сърце и малко смелост.

Джон Фокс, канонирът, след като разположи оръдията си по такъв начин, че стрелбата им да бъде най-поразяваща, започна да изпраца гюлетата си към турците. Скоро те толкова се приближиха, че стрелците започнаха да стрелят с лъковете си и стрелите им падаха тъй на гъсто по галерите, че от турците паднаха двойно повече убити, отколкото от християните. Турците обаче стреляха с оръдията си

двойно по-бързо срещу християните и стрелбата им трая тъй дълго, че корабът им беше зле ударен и разбит под водолинията. Когато забелязаха това, турците побързаха да вземат кораба ни на абордаж, при което много от тях платиха с живота си. Въпреки всичко те се качиха на нашия кораб. Но тук те срещнаха такава ожесточена съпротива, че по-добре щеше да бъде за тях да не бяха си търсили белята. Защото англичаните се показаха сърцати бойци и мъжествено въртяха копия и алебарди. Собственикът на кораба, капитанът, боцманът и групата моряци около тях се биеха така юначно, че турците доста се изплашиха. Но боцманът се показа най-храбър от всички. Никой от неприятелите не можеше, нито смееше да се изпречи насреща му, докато най-послед една стрела му разкъса гърлото и един удар в гърдите го повали; така падна той и извика сбогом на другарите си. Броят на турците беше толкова голям и натискът им толкова силен, че ние не можахме да издържим дълго и бяхме натикани така на гъсто един до друг, че вече не можехме да си служим с оръжията си. По тази причина неколцина от нас бяха заловени живи, макар че никой от тях не искаше да се предаде и предпочиташе да умре. Само помощник-капитанът, голям страхливец, се държеше настрана от боя, без да мисли, че се опозорява и дава лош пример на другарите си. Накрай турците победиха. Християните трябваше да слязат в галерите и да станат гребци. Щом отидоха там, дрехите им бяха измъкнати през главите или смъкнати от гърбовете и така те трябваше да се заловят за греблата.

Близо до град Александрия, пристанищен град под турско владичество, има един залив, който е защитен със здрави стени и там турците обикновено изкарват галерите си на брега всяка година през зимата, за да ги поправят и подготвят за пролетта. В този залив има една тъмница, където заробените и пленниците, които гребат в галерите, биват затваряни през това време, докато морето утихне и галерите могат да плават по него. Всеки пленник е тежко окован с вериги, които му причиняват голяма болка и му разраняват краката. В тази тъмница бяха хвърлени и нашите християни и строго пазени. Но не след дълго капитанът и собственикът на кораба бяха откупени от приятели. Другите пленници останаха в предишното си тежко положение освен един, Джон Фокс, който беше доста сръчен в бръснарския занаят и по тази причина успя да облекчи положението си

и да получава от време на време по-добра храна. На него му провървя: най-после бог се смили и накара управителя на затвора да се държи по-благосклонно към него и да му разрешава да влиза и излиза от пристанището, когато пожелае, като му плащаше известна сума пари, но все пак с верига на крака си. Такава свобода при същите условия получиха и още шест души затворници — поради дългото време, прекарано в тъмницата, те не извикваха опасения у тъмничарите, които не подозираха, че тези нещастници могат да избягат или да им направят някаква беля. И на тези шестима позволиха да ходят из залива, също както на Джон Фокс, с вериги на краката, и да се завръщат вечер в затвора.

В годината божия 1577, през зимата, след като галерите бяха благополучно пристигнали в обичайното си пристанище, турците свалиха мачтите, ветрилата и другите принадлежности и всички техни капитани и моряци се прибраха по домовете си. В тъмницата по това време имаше двеста шестдесет и осем затворници от шестнадесет различни народности, които турската флота беше пленила. Между тях имаше и трима англичани, единият от които се наричаше Джон Фокс от Уудбридж, графство Съфък, другият Уилям Уикни от Портсмът, графство Саутхамптън, и третият Робърт Мур от Харич, графство Есекс. Този Джон Фокс, към когото се отнасяха по-меко, бе изкарал вече 13–14 години в робство и този живот му бе омръзнал. Той постоянно премисляше по какъв начин би могъл да избяга. Понеже непрестанно размишляваше върху това, той се убеди, че бог няма постоянно да наказва децата си.

Недалеч от залива и малко встрани, на единия край на града, имаше гостилница, която някой си Петер Унтикаро бе наел, като плащаше известен бакшиш на началника на пристанището. Този Петер Унтикаро беше християнин, испанец по рождение — прекарал в робство около тридесет години, но никога не се бе опитвал да избяга. Винаги се държеше тихо и кротко, докато той и Джон Фокс, който често ходеше в кръчмата му, не си разкриха взаимно какво мислят за затвора и ограниченията на свободата си. И така Джон Фокс най-сетне обясни на Унтикаро начина за бягство, който той възнамеряваше да използва. След седем седмици те бяха вече достатъчно обмислили как да изпълнят кроежа си. Споделиха намерението си с другите пет души, които излизаха денем от затвора, защото смятаха, че могат да им се

доверят, и решиха след три дни да осъществят замисленото бягство. След това Джон Фокс и Петер Унтикаро се уговориха да съберат всички затворници на другия ден, който беше последният ден на декември, и тогава Джон Фокс да разясни на всички какво е намислил и начина на действие. Когато затворниците се събраха, той им разказа как и кога си бяха наумили да постигнат целта си и без големи трудности ги убеди да подкрепят предприятието им. Когато Джон Фокс видя готовността им да избягат, той им раздаде пили, които беше събрал за тази цел с помощта на Петер Унтикаро, като нареди всеки затворник да се е освободил от веригите си в осем часа на другия ден.

Следната вечер Джон Фокс и шестимата му другари, събрани в кръчмата на Петер Унтикаро, прекараха времето си във веселие, за да не бъдат заподозрени, че кроят нещо, докато настъпи нощта и дойде времето да изпълнят замисъла си. Тогава той прати Петер Унтикаро при началника на пристанището да му каже, че уж един от градските първенци, с когото началникът беше познат, го вика. Началникът се съгласил да тръгне с него, като заръчал на пазачите да не затварят вратите на пристанището, защото ще се върне съвсем скоро.

Междувременно другите седмина се въоръжиха с каквито оръжия можаха да намерят из пристанището. Джон Фокс взе една сабя без дръжка, която направи годна за използване, като изви единия ѝ край като дръжка; другите се въоръжиха с шишове и мечове, каквито можаха да намерят.

Началникът на пристанището се завърна, но понеже не видя никаква светлина и не чу никакъв шум, веднага разбра, че става нещо. Джон Фокс, който стоеше зад ъгъла на тъмницата, изскочи пред него. Когато го видя, турчинът извика:

— О, Фокс, с какво съм заслужил смърт, та искаш да ме съсечеш?

— Ти, негоднико, си изпил толкова християнска кръв и сега моята ръка ще ти покаже какво заслужаваш! — викна Фокс, вдигна сабята и му нанесе такъв удар, че разцепи главата му на две и турчинът веднага грохна мъртъв на земята. След това Петер Унтикаро влезе вътре и каза на другите шестима какво е станало с началника на пристанището. Те веднага изскочиха навън и някои го промушиха с шишовете си, други го насякоха с мечовете си, отрязаха му главата и така го накълцаха, че никой не би могъл да разпознае чий е този труп.

Тогава тръгнаха тихо към пристанището и се промъкнаха вътре. Там имаше шестима пазачи, един от които ги попита кои са те. „Приятели!“ — отговориха Джон Фокс и другарите му. Когато всички бяха вече вътре, Фокс каза: „Сега, момчета, няма и по един турчин за всекиго от вас. Свършете си работата!“ И затворниците така се нахвърлиха върху пазачите, че веднага ги избиха. Тогава Джон Фокс залости здраво вратата и я подпря с едно оръдие.

След това влязоха в къщичката на тъмничаря, където до леглото му намериха ключовете на крепостта и на тъмницата, както и по-добри оръжия. В стаята имаше и едно ковчеже с богато съкровище — само дукати, което Петер Унтикаро и двама други отвориха и напълниха пазвите си със златни монети. Джон Фокс не се и докосна до жълтиците и каза, че не е дошъл да граби греховното съкровище на неверниците, а за да почете бога и да извоюва своята и тяхната свобода.

Сега осемте души, въоръжени с оръжия, които им харесваха, и смятайки, че са достатъчно силни да се справят с по-многоброен враг, се върнаха в тъмницата. Фокс отключи външната и вътрешните врата и извика затворниците, едни от които се заловиха да разбият с таран вратата на двора, а други да стъкмят една галера, която беше най-добрата в залива, като ѝ поставят мачти, ветрила, гребла и всички други неща, необходими за една галера.

В тъмницата имаше неколцина пазачи, които Джон Фокс и другарите му избиха. Но докато ги избиваха, се появиха още осем турци, които, като видяха освободените затворници, избягаха на покрива на затвора. Джон Фокс и дружината му трябваше със стълби да се изкачат при тях и там се разигра гореща схватка. Някои от хората на Фокс бяха убити, други ранени, а трети само одраскани, но без тежки рани. Три куршума пробиха дрехите на Фокс, но без да го засегнат. Петер Унтикаро и другите двама с натежали от злато пазви едва носеха греховното и нечестиво съкровище. В тази схватка броят на християните, които бяха ранени, беше равен на броя на убитите турци.

Един от турците, който беше прободен и падна от покрива на тъмницата, така зарева, та всички съседни разбраха, че затворниците са се разбунтували. Тогава те вдигнаха на крак цяла Александрия, която е разположена на западната страна на пътя, и крепостта, намираща се

накрая на града, близо до пътя, както и другата крепост, която е на север от пътя. Сега Джон Фокс и хората му нямаха друг път за бягство освен един, който изглеждаше тъй невъзможен за тях, както е било невъзможно за евреите да преминат през Червено море или да съборят стените на Йерихон^[1]. Но нашият бог прави възможни и такива невъзможни неща.

Сега брегът на залива беше пълен с яки войници, работници и моряци, които с охота вършеха работата си. Едни носеха хранителни припаси на галерата, други муниции, трети гребла, едни едно, други друго, но най-голямата част отблъсваха неприятеля от стената. Казано накратко, не се губеше нито миг, никой не стоеше незапет, ничия работа не бе ненужна или напразна. Така че за кратко време галерата беше снабдена с всичко необходимо. Тогава всички скочиха в нея с невероятна бързина, опънаха здраво ветрилата и се предоставиха на милостта и благоволенieto на онзи, в чиито ръце са и вятърът, и времето.

Сега галерата плава и е вече извън спокойните води на залива, но от двете крепости стрелят с всичките си оръдия по нея и срещу гюлетата им няма защита. Сигурно ще потънат. Как могат да избегнат това? Гюлетата летят от двете страни и галерата е точно в средата между двете крепости.

Но никой от бегълците не се страхуваше от гюлетата, които свиреха край ушите им, и нито един не бе ударен, нито дори докоснат от четиридесетте и пет изстрела, които се дадоха от крепостите. Бог държеше своя щит и пазеше галерата и така изпита вярата им докрай. Тя отплава надалеч, без да бъде дори одраскана от някое гюлле, и скоро се озова извън обсега на турските оръдия. Тогава Джон Фокс и хората му можаха да видят как турците се струпват на тълпи на брега и се разтичват да стъкмяват галерите си, което не можеше да стане бързо, тъй като нямаха готови нито гребла, нито мачти и ветрила, изобщо на никоя галера нямаше нищо. Но все пак те носеха каквото им попадне подръка, едни на една галера, други на друга, и понеже никой не ги ръководеше, между тях цареше такава бъркотия, че явно те не можеха да достигнат бегълците. Освен това нямаше кой да поеме командването дори на една галера, защото морето беше тъй развълнувано, че всички стояха ужасени и замаяни на брега.

Когато християните бяха на сигурно разстояние от брега, Джон Фокс ги събра и поиска от тях да благодарят на всевишния за избавлението си, да паднат най-смирено на колене и да го молят да им помогне да стигнат до някоя приятелска страна и да не ги въвежда в нови опасности, щом като с всемогъщата си ръка ги е освободил от такова тежко робство и тегло.

И така, след като всички казаха молитвите си, те веднага се заловиха за греблата, като се заместваха едни други, когато се уморяваха, и се стремяха с всички сили да стигнат до някоя християнска земя, като се водеха, доколкото можеха, по звездите. Но ветровете духаха от разни посоки и едни ги тласкаха насам, други нататък, така че накрай те съвсем се объркаха. Нямаха вече храна на галерата и едно нещастие замени другото. Казано накратко, настъпи такъв глад, че в течение на двадесет и осемте дни, през които те плаваха по морето, осем души умряха от изтощение за голяма почуда на останалите.

Така се случи, че на двадесет и деветия ден от тръгването им от Александрия те попаднаха на остров Кандия и слязоха в Галиполи^[2], където за тях се погрижиха тамошният игумен и калугерите и ги задържаха да останат там, докато си отпочинат и се съвземат. Те оставиха там сабята, с която Джон Фокс бе убил началника на пристанището, и като най-драгоценна вещ я окачиха в манастира за спомен.

След като получиха позволение да заминат оттам и решиха, че времето е благоприятно, те отплаваха покрай брега и стигнаха Таранто, където продадоха галерата си и си разделиха парите, като всеки получи своята част. След това дойдоха пеша до Неапол, където се разделиха и всеки пое пътя към дома си. Оттам Джон Фокс тръгна за Рим, където бе добре приет от един англичанин, който разказал на папата за неговото достойно дело. Папата го възнагради щедро и му даде писма до испанския крал, който също го посрещна много добре за неговия достоен подвиг и му отпусна по двадесет пени на ден. Оттам, понеже желаше да се завърне в собствената си страна, той замина за Англия, щом се яви сгоден случай, което стана през годината божия 1579. Когато пристигна там, той отиде в двореца и разказа всичките си пътувания на Съвета. Като взе предвид състоянието на този човек и обстоятелството, че е изгубил голяма част от младостта си в робство,

Съветът прояви щедрост и за своя чест реши да го подпомогне сега, когато беше вече в напреднала възраст, както и за да насърчи всички истински християни.

[1] Библейски разкази за чудотворното преминаване на евреите през Червено море, когато бягали от египетско робство, и за внезапното рухване на стените на обсадения от тях град Йерихон. Б.пр.

↑

[2] Пристанище на остров Крит, а не Галиполи на Дарданелите. Б.пр. ↑

XXXII

ПРОЧУТОТО ПЪТУВАНЕ НА СЪР ФРАНСИС ДРЕЙК В ЮЖНОТО МОРЕ И ОТТАМ ПО ЦЯЛОТО ЗЕМНО
КЪЛБО, ПРЕДПРИЕТО В ГОДИНАТА БОЖИЯ 1577

На 15 ноември 1577 г. мистър Франсис Дрейк замина от Плимът с една флотилия от пет кораба и баркове и 164 души джентълмени и моряци, като каза, че ще пътува за Александрия.

На 24 ноември на брега на Северна Африка открихме един остров, наречен Могадор. Между него и континента се образуваше хубаво и сигурно пристанище, в което нашите кораби навлязоха.

На този остров нашият адмирал направи една голяма лодка с вече одялани дъски, които носехме от Англия. Напуснахме това място на последния ден от декември и плавайки край брега, забелязахме няколко испански рибарски лодки. Подгонихме ги и заловихме три от тях. Като продължихме пътя си, срещнахме три каравели, които също завладяхме. На 17 януари пристигнахме в Кабо Бланко, където останахме четири дена и през това време нашият адмирал, който бе слязъл на брега с хората си, ги обучаваше на военно изкуство, за да ги подготви за възможни сражения на суша.

Тръгнахме от това пристанище на 22 януари, като взехме със себе си една от португалските каравели, която бе тръгнала за островите Зелени нос да товари сол. На един от тези острови, наречен Майо, спряхме да си починем малко. На този остров има в изобилие кози и диви кокошки и оттам може да се вземе сол без никакъв труд. Тамошните хора я трупат на купчини и тя постоянно се събира в големи количества от морската вода, която залива пясъка и после се изпарява от силното слънце.

Между другото намерихме там един плод, наречен кокосов орех. Понеже той не е много известен в Англия, сметнах за нужно да го опиша.

Дървото няма нито листа, нито клони и на самия му връх плодът, голям колкото човешка глава, расте на гроздове. Но след като махнеш най-външната кора, виждаш, че под нея има конци или върви, както

бих ги нарекъл, а под тях твърда черупка, която може да побере обикновено около половин литър, понякога литър, понякога по-малко. Вътре в черупката, която е дебела не по-малко от половин инч, ще намерите едно твърдо и съвсем бяло вещество, което е вкусно и сладко като бадеми. Вътре в него има бистра течност, която, като я изпиеш, ще намериш, че не само е твърде приятна и сладка, но и действа много подкрепително и ободряващо.

Нашият адмирал отплава оттам на 31-ви същия месец и мина покрай остров Сантяго, но доста надалеч, за да бъдем в безопасност от местните жители. Те действително дадоха три изстрела с оръдията си, обаче гюлетата им не ни достигнаха и не ни причиниха никаква вреда. Планините и височините на острова, казват, се владеели от маврите, които някога били заробени от португалците, но избягали по пустите места на острова, където техният брой бил много голям.

Съзряхме два кораба с вдигнати ветрила и подгонихме единия от тях. Накрая се качихме на борда му с една лодка и не срещнахме никаква съпротива; от този кораб взехме голямо количество вино.

След като напуснахме тези острови, ние се приближихме до екватора, където настана безветрие, което трая три седмици; въпреки това ни връхлитаха големи бури, страшни светкавици и много гръмотевици. Но покрай тези несгоди имахме и възможност да наловим голямо количество риба — делфини, бонито и летящи риби; от последните някои падаха на палубата, откъдето не можеха да излетят поради липса на вода, защото, когато крилете им са сухи, те не могат да хвърчат.

Първата земя, която достигнахме, беше Бразилия; видяхме я на 5 април на 33 градуса ширина към Антарктика. Когато туземците ни видяха, те запалиха големи огънове (като жертвоприношение на дяволите, както по-късно се научихме) и като произнасяха заклинания, трупаха пясъка на купчини и вършеха разни други церемонии. По този начин те смятат да накарат всеки кораб, който се приближи до сушата, да заседне на плитчини и да предизвикат бури, които да го разбият и изхвърлят и него, и хората на брега.

Нашият адмирал нарече мястото, на което спряхме, „Нос на радостта“, защото тук всички кораби се снабдиха с прясна вода. Температурата беше приятна и въздухът много благоуханен. Изобщо страната беше красива, привлекателна и с извънредно плодородна

почва. Видяхме голям брой големи и силни елени, но не зърнахме никакви хора. Когато обаче навлязохме навътре, по мократа глина забелязахме следи от човешки стъпки, които показваха, че тамошните хора са много едри. После се завърнахме на корабите си, вдигнахме котва и се приютихме между един скалист остров и сушата — скалата намаляваше силата на морските вълни и ние се намирахме в пълна безопасност; на тази скала убихме няколко морски вълка или, както обикновено ги наричат, тюлени, за да попълним хранителните си запаси.

Оттук ние взехме курс към 36-ия градус, и влязохме в голямата река Ла Плата, където измерихме дълбочина 54–55 фадъма и половина в сладката вода. Нашият адмирал обаче не намери тук добър залив, както се надяваше, и затова на 27 април излязохме отново в океана и плавайки покрай брега, намерихме един красив и доста подходящ залив с многобройни и удобни острови, на много от които имаше толкова тюлени, че с тях бихме могли да напълним всичките си кораби.

Когато нашият адмирал беше на брега на един от тези острови, местните хора излязоха пред него, като подскачаха и танцуваха. После поискаха да правят размяна с него, но не искаха да вземат нищо от ръка, а предметът трябваше да се хвърли на земята. Те бяха чисти, хубави и силни хора, тичаха бързо и изглеждаха много пъргави.

Взехме вода и си набавихме запаси от тюленово месо; убихме 200–300 тюлена за един час.

На следния ден ние пак се приютихме в много добър залив, наречен от Магелан Пуерто Сан Хулиан. Там на брега видяхме една бесилка и предположихме, че на това място Магелан е езекутирал някои от своите непокорни и разбунтувани моряци.

Докато бяхме на котва там, нашият адмирал започна да разследва старателно действията на мистър Томас Даути и намери, че те не бяха такива, за каквито ги смяташе, а че предизвикваха раздори, подбуждаха към бунт и излагаха на голям и непоправим риск успеха на цялото пътуване. След това той събра целия екипаж и го запозна с подробностите на разследването, които се оказаха верни — отчасти от признанията на самия капитан Даути и отчасти от показанията на свидетелите. Когато нашият адмирал установи всичко това, макар че лично много обичаше мистър Даути, както сам тържествено обяви в присъствието на всички, той каза, че поставя грижата си за

сигурността на плаването, очакванията на нейно величество и честта на страната над личното си отношение към един човек (както и наистина трябва да бъде). И когато делото бе основно разгледано и всичко извършено в добър ред, така както би могло да бъде извършено при прилагането на закона в Англия, решено бе мистър Даути да получи наказание съответно с тежестта на престъплението си. Когато видя, че няма друг изход, освен да понесе търпеливо наказанието си, той пожела да се причести преди смъртта си. Нашият свещеник, мистър Флечър, подпомогнат в това благочестиво дело от нашия адмирал, му даде светото причастие. След като се извърши това и мястото на екзекуцията беше приготвено, той прегърна адмирала, сбогува се с екипажа и като се помоли за кралицата и кралството, спокойно постави главата си на дървника, където завърши живота си. После адмиралът държа няколко речи пред целия екипаж, като ни призова към единство, подчинение, обич и грижа за нашето пътуване. И за да укрепи духа ни, той поиска всеки един от нас да се подготви идната неделя да се причести, както приятели и братя во Христе трябва да правят; всички приеха причастие по много благоговееен начин и доволни се заловиха за работата си.

На 20-и достигнахме до Магелановия проток, който води към Южното море. На един нос на сушата намерихме един труп, чиято плът бе напълно изгризана.

В този проток има много защитени заливи, където може да се вземе прясна вода, обаче на тях им липсва най-важното удобство: водата там е толкова дълбока, че никой не може да достигне дъното и да хвърли котва освен в някоя тясна река или кътче, или между скалите, така че ако се появи внезапен порив на вятъра или насрещни ветрове (което много често се случва по тези места), корабите се излагат на доста голяма опасност.

Бреговете от двете страни на протока са планински, страшно високи и покрити със сняг. Там е извънредно студено, с постоянен мраз и сняг. Дърветата са изкривени от силните ветрове, но са вечнозелени и под тях изобилно растат и се размножават множество хубави и благоуханни треви.

На 24 август пристигнахме до един остров в протоците, където намерихме голямо количество птици, едри като гъски, които не можеха

да летят. За по-малко от един ден убихме 3000 от тях и се запасихме изобилно с храна.

Седем дни по-късно една голяма буря ни вкара в Южното море, като ни изтласка на двеста левги и нещо на запад и на един градус южно от протока. На тази ширина и толкова левги на запад на 15 септември в шест часа вечерта имахме лунно затъмнение. Но това затъмнение нито влоши положението ни, нито пък то се подобри, когато месецът почна да се показва отново. Затъмнението на морето продължи все така силно и при нас беше седем пъти по-тъмно, отколкото бе затъмнен месецът.

От залива, който нарекохме залив „Северинг ъф френдс“^[1], бяхме отнесени назад към протоците на ширина 57 градуса и една трета. На тази ширина хвърлихме котва между островите, където намерихме сладка и много хубава вода, както и билки с особени свойства. Недалеч оттам влязохме в един друг залив, където намерихме хора, мъже и жени, които стояха голи в лодките си и обикаляха островите, за да търсят храна. С тях разменихме такива неща, каквито те имаха.

Завръщайки се оттам отново на север, ние открихме на 3 октомври три острова, в един от които имаше такава изобилие на птици, че ако се опише, ще изглежда невероятно.

Ние плавахме на северозапад, предполагайки, че брегът на Чили е в тази посока, както е показано на картите, а по-късно открихме, че в действителност брегът отива на североизток и изток. Изглежда, че тази част от Чили не е била действително открита досега или че не е била вярно отбелязана, защото има най-малко 12 градуса разлика. Може би е посочена така нарочно, за да заблуждава, а може и да се дължи на невежество.

На 29 ноември хвърлихме котва при един остров, където адмиралът заповяда да се спусне лодка и слезе на брега с десет души моряци. Там намерихме туземци, към които испанците се отнасяли така сурово и жестоко, че нещастните хора били принудени, за да запазят свободата и безопасността си, да избягат от континента и да се укрепят на този остров. Тези хора слязоха при нас до самата вода и проявиха голяма любезност, като ни донесоха картофи, разни корени и две много тлъсти овце, които нашият адмирал прие и им даде в замяна други неща. Те го увериха, че ще може да вземе сладка вода от

острова. Но на следния ден, когато той изпрати двама души с лодка, за да напълнят бъчвите, местните хора ги взели за испанци (към които те не проявяват милост, щом ги хванат), нахвърлили се върху им и както предполагаме, са ги убили.

Когато нашият адмирал видя това, той реши да не остава повече там. Вдигнахме котва и отплавахме към брега на Чили. Приближавайки се към сушата, ние срещнахме един индианец в кану, който, като ни помисли за испанци, дойде при нас и ни каза, че в един град, наречен Сантяго, имало голям испански кораб, натоварен в царство Перу. Заради това ценно сведение нашият адмирал му даде някои дрънкулки, от които той остана много доволен и тръгна с нас, за да ни заведе до пристанището, наречено Валпараисо.

Ние наистина намерихме кораба на котва с осем испанци и трима негри на борда, които, смятайки ни за испанци и приятели, ни посрещнаха, като почнаха да бият барабан. Щом се качихме на палубата, един от нашите хора на име Томас Мун се нахвърли върху тях и повали едного на дъските, като му викаше: „Абајо, регго!“, което на английски ще рече „лягай, куче“. Друг един испанец почна да се кръсти и да се моли. Казано накратко, ние ги набутахме всички в трюма освен едного, който внезапно направи отчаян скок през борда в морето, доплува до брега и тръгна за град Сантяго, за да даде тревога.

Понеже там имаше не повече от девет къщи, жителите веднага побягнаха и напуснаха селището. Адмиралът заповяда на една група моряци да се качат в нашата лодка и в лодката на испанския кораб и сам отиде с тях до къщите, които ограбихме. След това отидохме до един малък параклис, влязохме вътре и намерихме един сребърен потир, два малки съда за вино за причастие и една престолна покривка, които нашият адмирал даде на корабния свещеник Флечър.

В града намерихме също и един склад, пълен с чилийско вино и много кедрови дъски. Взехме всичкото вино и няколко дъски, да ги използваме за гориво. Напуснахме пристанището, след като най-напред свалихме на сушата всички испанци освен един, Джон Гриего, грък по рождение, когото нашият адмирал задържа на кораба, за да го използва като пилот, който да ни отведе до пристанището на Лима.

Докато плавахме, нашият адмирал разгледа испанския кораб и намери в трюма голямо количество чилийско вино както и 25000 пезос от чисто злато на стойност 37000 испански дуката. След това

пристигнахме до един град, наречен Кокимбо. Тук адмиралът изпрати на брега 14 души да вземат вода, но испанците ги забелязаха и изпратиха 300 конници и 200 души пехота. Успяха да убият с мускет един от нашите хора, но останалите се върнаха на борда благополучно и испанците си отидоха. Ние отново слязохме на брега и погребяхме нашия другар. Тогава испанците се върнаха обратно, като носеха бяло знаме, но ние не им се доверихме и вдигнахме ветрила.

Оттам отидохме до едно пристанище, наречено Тарапака. Като слязохме на сушата, видяхме един испанец, заспал на брега, до когото лежаха 13 кюлчета сребро, които тежаха колкото 4000 испански дуката; взехме среброто и оставихме човека.

Недалеч оттам, като отивахме за вода, срещнахме един испанец и едно индианско момче, които караха осем ламии или перуански овце, които са големи като магарета. Всяка овца носеше на гърба си по две кожени торби, които съдържаха по 50 фунта чисто сребро, така че, като качихме на корабите овцете и товара им, ние намерихме във всички торби 800 фунта сребро.

Оттам отплавахме до един град, наречен Арика, и като влязохме в пристанището, заварихме там три малки барки, които ограбихме. В един от тях намерихме 57 кюлчета сребро, всяко от които тежеше около 20 фунта и имаше формата и големината на тухла. Нашият адмирал се задоволи с плячката, взета от корабите, и напусна града. Отплавахме оттам и се отправихме към Лима.

Пристигнахме там на 13 февруари и като влязохме в пристанището, видяхме около дванадесет кораба на котва. Капитаните и търговците се чувствуваха в безопасност, защото никога дотогава не са били нападани от неприятели, така че нашият адмирал успя да ограби тези кораби и в един от тях намери сандък със златни и сребърни чинии и прибори, както и голямо количество копринени платове и ленени платна. От моряците на този кораб научихме, че един друг кораб, наречен „Какафуего“, натоварен със съкровища, бил заминал към Пайта. Щом чухме тази новина, веднага напуснахме пристанището, като предварително прерязахме котвените въжета на испанските кораби в пристанището и ги оставихме да се носят по вълните накъдето щат — било към морето, било към брега, — а ние с най-голяма скорост отплавахме да търсим „Какафуего“. Но той беше вече заминал за Панама. Адмиралът продължи преследването и пътьом

срещна един барк, натоварен с въжа и платна. Качихме се на барка, претърсихме го и намерихме 80 фунта злато и едно златно разпятие, обсипано с едри смарагди. Взехме всичко това, както и част от въжата, които можеха да ни послужат за нашите кораби.

Тръгнахме отново да преследваме „Какафуего“ и нашият адмирал обеща на екипажа, че който първи забележи испанския кораб, ще получи златна верижка за награда. Случи се така, че Джон Дрейк, както се качваше на марса, към три часа забеляза „Какафуего“ и около шест часа ние вече го настигнахме. Дадохме три топовни изстрела и пречупихме задната му мачта. След това го взехме на абордаж и в него намерихме големи богатства — бижута и скъпоценни камъни, тринадесет сандъка, пълни със златни и сребърни блюда и прибори, осемдесет фунта злато и двадесет и шест тона сребро. Мястото, където взехме тази плячка, се нарича нов Сан Франциско, на около 150 левги от Панама.

Продължихме плаването, като държахме курс на запад, и не след дълго срещнахме един кораб, натоварен с ленени платна, изящни порцеланови чинии от бяла глина, както и голямо количество китайски копринени платове; всичко това прибрахме на нашия кораб.

От собственика на кораба, един испански благородник, който също беше на борда, нашият адмирал взе един златен сокол, украсен на гърдите с едър смарагд. Той задържа при себе си испанския пилот и освободи кораба.

Този пилот ни доведе до Гуатулко. Слязохме на брега, отидохме в града и влязохме право в градската община, където заварихме един съдия, който заедно с трима други чиновници съдеше трима негри затова, че се наговаряли да подпалят града. Подкарахме и съдиите, и обвиняемите пред себе си и ги качихме на борда на един от нашите кораби, където накарахме главния съдия да напише писмо, с което да заповяда на всички граждани да не ни безпокоят, докато вземаме вода. След като се снабдихме с вода, ние пуснахме пленниците и после ограбихме града; в една къща намерихме делва, която побираше почти две крини, пълна със сребърни монети, и я отнесохме на един от нашите кораби.

Томас Мун, един от нашите хора, залови един испански благородник, който бягаше от града, претърси го и намери у него една

златна верижка и няколко скъпоценни камъка, които прибра, и после пусна испанеца да си върви.

Нашият адмирал смяташе, че вече достатъчно е отмъстил както за личните оскърбления, нанесени му от испанците, така и за обидите и униженията, нанесени от тях на нашата страна и на кралицата; и понеже предполагаше, че когато се завърне, нейно величество ще бъде доволна от успехите му, реши да не плава повече край испанския бряг, но да обмисли и обсъди кой би бил най-добрият път за връщане в Англия.

Той смяташе, че няма да бъде добре да се завърне през Магелановия проток по две причини. Първо, за да не би испанците да го причакат там с големи сили, с които няма да бъде възможно да се справи, понеже му беше останал само един кораб. Другата причина бяха опасностите при входа на протока откъм Южното море, където бушуваха постоянни бури, както той знаеше от собствен опит, а освен това имаше и много пясъци и плитчини край брега. Затова, смятайки, че е неразумно да поема тези рискове, той реши да вземе курс към Молукските острови и оттам да поеме пътя, който следват португалците, покрай нос Добра Надежда.

След като взе това решение, той започна да обмисля кой е най-добрият път към Молукските острови и понеже на мястото, където се намирахме, имаше безветрие, той сметна, че е необходимо да отплава на известно разстояние на север, за да използва източния вятър. Затова вдигнахме ветрила и плавахме най-малко 600 левги, за да попаднем на добър вятър.

На 5 юни ние бяхме вече на 43 градуса северна ширина. Там въздухът беше толкова мразовит и вятърът щипеше така жестоко, че моряците почнаха да се оплакват от студа, който ставаше все по-силен, колкото повече отивахме на север. Тогава ние сметнахме, че най-добре ще бъде да се приближим към сушата; така и направихме. Тук брегът не беше планински, а ниска равнина и когато слязохме до 38 градуса, богу бе угодно да ни вкара в един добър и хубав залив, като ни прати попътен вятър да влезем в него.

В този залив хвърлихме котва и туземците, чиито къщи бяха до самия бряг, се приближиха до нас и поднесоха подарък на нашия адмирал.

Когато дойдоха при нас, те много се чудеха на нещата, които носехме, и адмиралът (със своята естествена и обичайна човечност) се отнесе любезно към тях и щедро им подари дрехи, с които да прикрият голотата си. Те останаха тъй удивени от добротата му, че ни помислиха за богове, и ние не успяхме да ги убедим в противното.

Къщите им са кръгли, вкопани в земята и отгоре са поставени пръти, свързани като връх на камбанария, и понеже прътите са плътно наредени един до друг, вътре е много топло.

Спят на земята върху папур, настлан покрай стените, а в средата на хижата е огнището. Мъжете ходят голи, а жените разчесват папур, както ние разчесваме коноп, и от него си правят широки поли, които завързват около кръста си, така че бедрата им са покрити; а на раменете си намятат нещавени еленови кожи. Тези жени са много покорни и слугуват на мъжете си.

Индианците си отидоха, но след известно време ни посетиха отново и донесоха със себе си пера и торби с тютюн като дарове. Когато дойдоха на върха на хълма, в подножието на който бяхме издигнали палатките си, те се спряха и един от тях, когото бяха избрали за говорител, държа дълга реч, докато се измори. Тогава те оставиха лъковете си на хълма и слязоха, носейки подаръци.

Междувременно жените — те бяха останали на хълма — започнаха да се самоизмъчват по най-жесток начин и да си драскат кожата по бузите, от което ние заключихме, че вършеха някакво жертвоприношение. По същото време нашият адмирал и моряците започнаха да казват молитви, а свещеникът да чете светото писание, което индианците слушаха много внимателно. Изглежда, че нашата служба им направи силно впечатление.

Новината за нашето пристигане се пръсна по цялата страна и туземците, които живееха наоколо, дойдоха при нас, между тях и самият им вожд, един хубав мъж, висок и снажен.

Пред вожда вървеше един мъж и носеше нещо като жезъл или боздуган, върху който бяха окачени две корони, една по-голяма и една по-малка, с три необикновени дълги верижки. Короните бяха оплетени от нещо и изкусно украсени с разноцветни пера, а верижките бяха като че ли от кост. Само на малцина от племето се позволява да носят такива верижки. След него вървеше самият вожд, заобиколен от телохранителите си и облечен в заешки и други кожи. Отзад идеха

обикновените хора, голи и с намазани лица — едни с бяла боя, други с черна, трети с други бои.

Междувременно нашият адмирал строи хората си, заповяда им да маршируват вътре зад оградата на нашия лагер и така посрещна индианците с един военен парад.

Когато се приближи до нашите укрепления и палатки, онзи, който носеше жезъла, запя и в такт с песента започна да танцува с тържествен израз на лицето. Вождът, неговата стража и всички, които го следваха, запяха и започнаха да танцуват по същия начин; само жените танцуваха мълчаливо. Адмиралът им позволи да влязат в укреплението ни, където те продължиха песента и танците, но не прекалено дълго. След това със знаци накараха нашия адмирал да седне и вождът им и много други индианци започнаха да го молят да вземе тяхната земя под свое покровителство и да стане техен вожд, като с жестове обясняваха, че ще му дадат всички права върху областта им и те сами ще станат негови поданици. За да ни убедят още повече, вождът и всички други индианци едногласно и с голяма почит изпяха още една песен, след което поставиха короната на главата на адмирала, а верижките около врата му. Той сметна за неуместно да се откаже от тези почести, защото не знаеше дали това няма да принесе голяма чест и полза на страната ни. Затова от името на нейно величество и в нейна полза той прие жезъла, короната и званието господар на тази страна.

След като свършихме каквото трябваше, нашият адмирал и екипажът обиколихме страната, където се намират техните села, и видяхме множество едри и тлъсти елени — по хиляда животни в едно стадо.

Нашият адмирал нарече страната Нови Албион поради две причини: първо, защото към морето се простират високи бели скали, и второ, за да може тази област да има някаква връзка по име с нашата страна, която някога се е наричала така.

Няма място тук, където, ако се разкопае, да не е вероятно да се открие злато или сребро.

Преди да си тръгнем, нашият адмирал издигна паметник, за да увековечи нашето идване тук и да прогласи правата на нейно величество върху тази земя. На един голям кол той закова плоча, върху която бяха издълбани името на нейно величество, датата и годината на нашето пристигане тук, както и свободно изявеното от индианците

желание провинцията и нейният народ да бъдат под владичеството на нейно величество. Под плочата бе поставен образът на кралицата и нейният герб, изобразен върху монета от шест пени, а отдолу бе написано името на адмирала.

Изглежда, че дотогава испанците никога не са идвали в тази част на страната и изобщо не са откривали никакви земи на много градуси по на юг.

След като заминахме оттам, ние плавахме, без да съзрем земя до 13 октомври, когато попаднахме на някакви острови на 8 градуса северно от екватора. Към нас се приближиха голям брой канута, в едни от които имаше по четири души, в други по шест, а в някои и по четиринадесет, и те всички носеха кокосови орехи и други плодове. Техните канута са издълбани в ствол на дърво, и то много изкусно и хитроумно. Както отвътре, така и отвън те са съвсем гладки; имат нос и нещо като кърма, която се вдава навътре дъгообразно и е много висока; украсени са с бели черупки и от двете им страни има по две греди, дълги около ярд и половина.

Тези хора изрязват в долната част на ушите си кръгла дупка, така че ушите им са много провиснали, и в тези дупки закачват доста тежки предмети. Ноктите на ръцете им са дълги един инч, а зъбите им са черни като катран.

Понеже бяхме приятели с португалците, взехме курс към островите Тагулада, Зелон и Зевара; на първия от тези острови растат много канелени дървета.

На 14 ноември забелязахме Молукските острови и рано на следната сутрин хвърлихме котва. Нашият адмирал веднага изпрати човек да занесе на краля един кадифен плащ като подарък и като знак, че идва с мирни намерения, като му каже, че ние не желаем нищо друго, освен да търгуваме и разменяме стоки, каквито носехме в голямо количество.

Изпълнен с голямо благоволение към нас, кралят събщи на нашия адмирал, че ще получим всички неща, от които се нуждаем, и в знак на своето добро разположение изпрати своя печат. Кратко време след това той лично дойде на нашия кораб, за да го отведе в един подобър залив от този, в който се намирахме.

Преди това обаче той изпрати четири големи и широки канута, във всяко едно от които седяха по неколцина от най-висшите му

сановници, наметнати с мантии от бяло ленено платно. Над главите им, от единия край на кануто до другия, бяха обтегнати на тръстикова рамка тънки благоухаещи рогозки, които ги пазеха от горещото слънце. Под тези рогозки седяха, подредени според сана си, тамошните първенци, някои от които бяха сериозни и внушителни старци с добродушен бащински вид. Имаше също млади и хубави хора, облечени в бяло като другите; останалите бяха войници.

Хората в канутата бяха въоръжени с разни видове оръжия: повечето носеха мечове, щитове, ками освен другите оръжия като копия, пики, аркебузи, лъкове и стрели.

Те гребяха около нашия кораб и минавайки край нас, изразяваха почитта си по най-тържествен начин.

Кралят беше висок на ръст и изглеждаше възхитен от звуците на нашата музика. Нему, както и на всичките благородници, които го придружаваха, нашият капитан раздаде подаръци.

Най-после кралят помоли нашия адмирал да му разреши да си отиде, като обеща да дойде пак на следния ден. Междувременно той ни изпрати храна, за да попълним запасите си. Така още същата вечер ние получихме брашно, което те наричат саго. Правят го от върховете на едни дървета и то има вкус на кисела извара, но се топи в устата като захар; от него правят питки, които могат да преседят десет години и пак да бъдат годни за ядене. Донесоха ни също голямо количество ориз, кокошки, сурова течна захар, захарна тръстика и много карамфил.

Кралят бе обещал да дойде на кораба, но не удържа обещанието си, а изпрати брат си да го извини и да покани нашия адмирал да слезе на сушата. Кралският брат предложи да остане като заложник, докато адмиралът се завърне благополучно на кораба, но последният не се съгласи — не му хареса, че кралят не изпълни обещанието си; все пак, за да не го обиди, той изпрати няколко души от по-първите си хора в двореца.

Най-после кралят, пазен от дванадесет копиеносци, пристигна с лодка, покрита със сенник от ковано злато. Нашите хора станаха на крака, за да го посрещнат, а той ги поздрави с добре дошли и се държа много любезно с тях. Беше облечен по обичая на страната, но много по-разкошно от другите. Богато украсено златотъкано платно го покриваше от кръста до земята. Прасците му бяха голи, но на краката

си имаше обувки от щавена кожа. В чалмата му бе вплетена верижка от златни халки, а на врата му висеше верижка от големи двойни халки, направени от чисто злато. На пръстите си имаше шест много красиви камъка. Той седна на трон и от дясната му страна застана един паж, който му вееше с ветрило, дълго два фута и широко един фут, богато извезано и украсено с осем сапфира, прикрепено на три фута дълга пръчка, за която пажът го държеше.

Този остров е най-главният в Молукския архипелаг. Кралят и народът му са мохамедани по вяра и през някои новолуния постят; през тези пости те не ядат, нито пият през деня, а само през нощта.

Като имаше предвид голямото разстояние, на което още се намирахме от Англия, нашият адмирал реши, че не е добре да се бави повече тук. И така ние вдигнахме котва и отплавахме до един малък остров южно от Целебес, където остъргахме дъното на кораба и го насмолихме отново. Тази работа, както и други поправки, ни отне 26 дена. Целият остров е обраснал с гори. Дърветата са дебели и високи, съвсем прави, без клони освен на върха и листата им са много подобни на листата на нашия зановец в Англия. По целия остров всяка нощ между дърветата се носят безкрайни облаци от светулки, които не са по-големи от обикновените мухи в Англия и представляват необикновено зрелище: сякаш всяко дърво и всяка вейка горят като свещи.

Като свършихме работата си тук, вдигнахме котва и опънахме ветрилата. Имахме обаче неблагоприятен вятър и с големи трудности минахме северно от Целебес, където насрещни ветрове ни принудиха да вземем отново курс на юг. Този път беше много мъчен и опасен поради безкрайния брой плитчини както край островите, така и навътре в морето. На 9 януари 1579 г. ние се ударихме в подводна скала: заседнахме здраво и останахме така от 8 часа вечерта до 4 часа следобед на другия ден. През това време ние бяхме загубили всяка надежда за спасение. Нашият адмирал обаче се показва храбър човек и с пълно доверие в божията милост и покровителство. Направихме всички възможни усилия, които богу бе угодно да благослови, така че най-после щастливо се избавихме от тази опасност.

Облекчихме заседналия на скалите кораб, като изхвърлихме в морето три тона карамфил, осем оръдия и известно количество брашно и боб. И тогава вятърът (сякаш по особено божие благоволение) се

промени — престана да духа от дясната ни страна и задуха от лявата. Ние веднага вдигнахме ветрилата и този благоприятен вятър откъсна кораба от скалите и го понесе в морето за голяма утеха на нашите сърца. За това толкова голямо благодеяние отдадохме възхвала и благодарност на бога.

На следния 8 февруари стигнахме до плодородния остров Баратаве. Хората на този остров са високи на ръст, с красиви тела, държат се учтиво, търгуват честно и са любезни към чужденците. Мъжете ходят голи и покриват само главите си и срамните си части. Всички мъже носят по нещо на ушите си — като обици. Жените са облечени от кръста до глезените, носят голям брой гривни, някои от които са направени от кост, други от рог, трети от месинг и най-леките от тях тежат по наша преценка най-малко две унции.

Тези хора купуват много ленено платно, от което си правят чалми и пояси.

Островът им е и богат, и красив; там има много злато, сребро, мед и сяр, в добиването на които те са много вещи и изкусни.

Има изобилие от най-различни плодове: мускатови орехчета, джинджифил, чер пипер, лимони, краставици, кокосови орехи, саго и много други. Откакто напуснахме Англия, не бяхме намирали такова място, където да има повече удобства и по-добра храна.

Отправихме се към Ява и когато пристигнахме там, бяхме посрещнати много любезно и почитателно. Островът се управлява от петима крале, които народът нарича раджи.

От тези петима крале четирима веднага дойдоха на борда на кораба, а след това двама-трима идваха и по-често. Те страшно обичат да носят цветни дрехи, особено червени и зелени. От кръста нагоре телата им са голи, освен главите, на които носят турски чалми, както жителите на Молукските острови. От кръста надолу носят пола от копринен плат — всеки в любимия си цвят, — която се влече по земята.

Във всяко село има една къща, в която се събират всички. Мъже, жени и деца идват в нея два пъти дневно и всеки носи храна, каквато иска — едни носят плодове, други варен ориз, трети печени кокошки, четвърти саго и т.н. Слагат всичката храна на една дълга маса, висока три фута, сядат край нея, ядат и се веселят заедно.

Варят ориза си в глинени гърнета, които имат формата на обърнат захарен конус и са надупчени на много места, както нашите лейки, с които поливаме градините си. Широкият край на конуса е отворен и през него те насипват ориза, без да наливат вода. Поставят гърнето с ориза в едно друго, по-голямо гърне, сложено на огъня и пълно с кипяща вода. Врялата вода навлиза в конусообразния съд, сварява ориза, който омеква, набъбва и запушва дупките на гърнето, така че повече вода не влиза в него. Колкото по-дълго го държат на огъня, толкова по-твърд става оризът и накрай се превръща в твърдо и хубаво тесто, от което, като му прибавят растително и животинско масло, захар и разни подправки, правят разни гозби, много приятни на вкус и твърде хранителни.

Френската шарка^[2] е много разпространена тук и хората се лекуват, като седят голи на слънце от десет до два часа и по този начин отровната течност изтича навън. Малко преди нашето заминаване местните хора ни казаха, че недалеч от мястото, където се намирахме, имало други кораби, големи колкото нашия, и ни предупредиха да се пазим. Щом чу това, нашият адмирал реши да не се бави повече тук. От Ява отплавахме за нос Добра Надежда, който беше първата земя, която видяхме. Но ние не спряхме там, нито на никое друго място, докато не стигнахме до Сиера Леоне на брега на Гвинея. Минахме близо до нос Добра Надежда и открихме, че това, което португалците разказват за него — че бил най-опасният нос на света, където върлували непрестанно ужасни бури и имало големи опасности за мореплавателите, — е свършено невярно.

Този нос е много величествен и най-красивият от всички, които видяхме при обиколката си на земното кълбо. Минахме край него на 8 юни.

Оттам продължихме пътуването си към Сиера Леоне на брега на Гвинея, където пристигнахме на 22 юли и се запасихме с храна. Там имаше много слонове, както и някакви особени стриди, които се вдят по един вид дървета, като снасят яйцата си по тях и се размножават безкрайно.

Пристигнахме в Англия на 3 ноември 1580 г., т.е. три години след заминаването ни.

[1] Раздяла на приятели (англ.). Б.пр. ↑

[2] Сифилис. Б.пр. ↑

XXXIII

ВТОРОТО ПЪТУВАНЕ НА КАПИТАН МАРТИН ФРОБИШЪР, ИЗВЪРШЕНО В ЗАПАДНИТЕ И СЕВЕРОЗАПАДНИТЕ ОБЛАСТИ ПРЕЗ ГОДИНАТА 1577, С ОПИСАНИЕ НА СТРАНАТА И ХОРАТА

На Петдесетница, 26 май 1577 г., капитан Фробишър отплава от Блауол с един от корабите на кралицата, наречен „Ейд“ (сто и осемдесет тона), и два малки барка, единия наречен „Габриел“ и другия „Майкъл“. Той беше придружен от 180 души офицери, войници и моряци, и добре снабден с хранителни припаси за половин година. Това беше второто му пътуване, предприето за да открие нов път за Китай, до който се предполагаше, че може да се достигне, като се заобиколи северната и северозападната част на Америка. Така нашите търговци биха могли да отиват и да се връщат със стоки от най-северните части на Европа до източните брегове на Азия и то за много по-кратко време, поради което този път ще бъде от по-голяма полза и по-удобен за тях и ще им донесе по-големи печалби.

Носени от хладен вятър, ние пристигнахме на 7 юни до Оркадите или както народът ги нарича Оркнейски острови, където се снабдихме с прясна вода. Докато се занимавахме с тази работа, нашият адмирал разреши на офицерите и войниците да слязат на брега, за да се поразтърчат. Щом стъпихме на сушата, местните хора изскочиха от бедните си хижи и с писъци вдигнаха тревога, за да известят на съседите си, че са нападнати от неприятели, но с кротки увещания ние ги накарахме да се върнат по домовете си. Изглежда, че те бяха наплашени поради чести нападения на пирати. Къщите им са съвсем просто построени от кръгли речни камъни; нямат комини и палят огън в средата на хижата. Стопанинът, жена му, децата му и другите членове на семейството ядат и спят на единия край на къщата, а добитъка държат на другия край. Живеят диво и скотски. Понеже нямат дърва, горят торф и сух кравешки тор. Сеят жито, ечемик и овес, с които плащат на княза си наем за земята и по този начин издържат него и семейството му. Ловят големи количества риба, която сушат на

вятър и слънце. Готвят храната си много мръсно и я ядат без сол. Тяхната вяра и черква са подобни на тези на шотландците.

Отплавахме оттам на 8 юни и продължихме пътуването си до 4 юли. През всичкото това време нямахме нощ, но това не представляваше някакво неудобство и не беше пречка, когато ни се доцеше да четем книги и да се забавляваме по друг начин, за да убием времето. По онези места тази благоприятна дневна светлина трае по-малко от шест седмици, докато слънцето е близо до Тропика на рака.

Срещнахме големи ледени планини, половин миля дълги — някои по-големи, други по-малки — които се издигаха 30–40 фадъма над водата и които, както предполагаме, опираха здраво на дъното на морето. На това място с нашия лот едва можехме да измерим дълбочината.

Тук вместо приятните благоухания на ароматни смоли и сладките песни на пойните птички, които се разнасят в по-умерените пояси, ние вкусахме през месеците юни и юли бурните пориви на северния вятър, размесени със сняг и град не по-малко силни, отколкото през най-лютата нашенска зима. Каква внезапна промяна!

Целият този бряг е обграден с лед като с някакво непрекъснато укрепление и така защитава страната, защото онези, които биха се опитали да слязат на сушата, биха се изложили на голяма опасност. Три дни наред нашият адмирал се опитва да слезе на брега с корабната лодка въпреки голямата опасност, но не успя и най-после се отказа от намерението си. По целия бряг се издигат високи планини, покрити със сняг. Плавахме четири дена край тази земя и никъде не видяхме човешки жилища. Малки птички долетяха до нашия кораб, което ни накара да смятаме, че във вътрешността на страната климатът е по-поносим и подходящ за живот, отколкото изглежда откъм морето.

На 16 юли достигнахме до земя. Между два острова има широк проход или проток, наречен Фробишъров проток, по името на нашия адмирал, който пръв го откри.

Докато той разглеждаше страната близо до брега, някои от местните хора се показаха, като подскачаха и танцуваха, надавайки странни писъци и викове, което предизвика възхищение у нашите хора. Понеже нашият адмирал желаше да ги примаме с честни средства да се приближат до него, той заповяда да им се подадат ножове и други неща, но те отказваха да вземат каквото и да е от ръцете ни. Само

когато сложихме предметите на земята и се отдалечихме, те дойдоха да ги вземат, като оставиха свои вещи в замяна. Най-после двама от тях оставиха оръжията си и се приближиха към адмирала и капитана, които също оставиха оръжието си, и като заповядаха на войниците да стоят настрана, сами отидоха при двамата туземци. След като се поздравиха мълчаливо и известно време си правеха знаци като глухонеми, адмиралът и капитанът се опитаха да ги хванат, но туземците се измъкнаха и побягнаха към лъковете и стрелите си. След това се върнаха и се нахвърлиха яростно върху нас (без да обръщат внимание на събралите се недалеч наши войници, които бяха готови да се отбраняват) и със стрелите си раниха неколцина от нашите хора. Ние успяхме да уловим единия, но другият избяга. На следния ден, 19 юли, нашият адмирал се завърна на кораба и каза, че според него тези голи планини вероятно крият в недрата си големи богатства; всички много се зарадваха на думите му.

Четири дни след като бяхме спрели на входа на протока, северозападният вятър разпръсна леда в морето и ни отвори широк път. Навлязохме в протока и нашият адмирал с голямо старание търси и най-после намери един хубав залив за кораба и барковете. Хвърлихме котва на това място, което представляваше сигурно убежище; там обаче един от нашите хора се помина скоропостижно.

След като пуснахме котва, нашият адмирал и толкова хора колкото можеха да се отделят от корабите тръгнаха под строй из страната, като най-напред по негово нареждане всички едногласно благодарихме на бога за благополучното пристигане. След това той заповяда да се молим, щото негово божествено величество да благоволи да дари дълголетие на нашата кралица, от чието име той и цялата ни дружина завладявахме страната. Най-после каза, че чрез нашата християнска грижа и усърдие този варварски народ, живеещ в езичество и безбожие, ще може да бъде обърнат в правата вяра, така че да познае надеждата за спасение в Христа, изкупителя на нашите грехове.

С развято знаме ние марширувахме навътре из страната толкова, колкото сметнахме за нужно, като от време на време трупахме камъни по високите хълмове и по други места, за да означим, че те са английско владение и да посочим на онези, които може един ден да пристигнат след нас, че страната е вече завладяна от името на друг

владетел от тези, които първи са я открили. Скалите на тези земи, вероятно свързани с Америка, святкат и блестят на слънцето като злато; също така лъщи и пясъкът на дъното на бистрата вода, обаче това потвърждава старата поговорка: не всичко, което блести, е злато.

На западния бряг видяхме да се носи по водата една мъртва риба, която имаше на главата си прав спираловиден рог, дълъг два ярда без два инча. Тъй като беше отчупен от края, можеше да се види, че рогът е кух и когато някои от нашите моряци мушкали в кухината паяци, те веднага умирали; аз лично не видях тези опити. По това свойство ние предположихме, че тази риба е морски еднорог^[1].

След като нашият адмирал откри толкова количество предполагаема златна руда, каквото го задоволи, той се завърна на „Майкъл“. Плавайки покрай западния бряг, недалеч от мястото, където бяха закотвени корабите, той откри един удобен залив и влизайки в него, за да измери дълбочината на водата, забеляза при входа му две палатки от тюленови кожи, към които се отправи, придружен от неколцина моряци. Щом видяха чужденци, туземците побягнаха в планината. Нашите хора влязоха в палатките и оставиха там някои дреболии — цветни стъкла, звънчета, ножове и други подобни — и се върнаха обратно, без да вземат нищо освен едно куче. Те също оставиха в палатките едно писмо, перо, мастило и хартия, за да могат нашите хора, които адмиралът бе изгубил предната година (ако някой от тях е останал жив), да бъдат известени за нашето идване.

Когато се върнахме пак на мястото, където се намираха преди техните палатки, видяхме, че те ги бяха преместили по-далеч в залива или протока, откъдето, ако бъдат подгонени по суша, ще могат да избягат с лодките си по морето. Ние се разделихме на две групи и заобикаляйки планината, внезапно ги открихме на сушата. Щом ни зърнаха, те незабавно хукнаха към лодките си, като от бързане мнозина от тях не си взеха дори гребла. Отправиха се навътре в залива, където нашите две лодки ги пресрещнаха и ги принудиха да слязат на брега. Те толкова бързо гребат, че ако всички имаха гребла, щяхме само да си губим времето да ги гоним.

Когато слязоха на брега, те яростно нападнаха нашите хора с лъкове и стрели. Нашите обаче раниха трима от тях със стрели. Отчаяни, ранените туземци скочиха от скалите в морето и се удавиха. Хванахме две жени, които не можеха да избягат заедно с мъжете,

едната защото беше много стара, а другата защото носеше малко дете в ръце. Някои от нашите моряци, които предполагаха, че старата клетница е дявол или вещица, събуха ботушите ѝ от еленова кожа, за да видят дали има разцепени копита. Понеже беше много грозна и уродлива, пуснаха я да си върви, а младата жена и детето отведохме. Това място нарекохме Кървав нос.

Като разбрахме колко свирепи и жестоки са туземците, ние решихме въпреки нежеланието си да бъдем и ние малко жестоки: върнахме се в палатките им и ги разграбихме. Там намерихме една стара риза, един жакет, един колан, а също и обувката на нашите хора, които бяхме изгубили предната година.

Богатството на тамошните хора не се състои от злато, сребро и скъпоценни предмети, а от палатки и лодки, направени от еленови или тюленови кожи, и кучета, които приличат на вълци. Тези хора са едри и добре сложени. Цветът на лицето им е доста подобен на цвета на изгорелите от слънце лица на нашите селяни, които си изкарват хляба, като постоянно работят на открито.

Носят доста дълги коси, много рошави и отрязани отпред с камък или нож. Жените носят дълги коси, сплетени на две плитки, които висят от двете страни на лицето, а останалата част от косата е събрана на кок. Някои жени си издраскват лицата, брадичките, бузите, челата, китките на ръцете и в драскотините слагат тъмносиня боя, която не се изличава.

Всичката си храна — месо, риба, птици — ядат сурова или сварена слабо в кръвта на животното и малко вода. Понеже им липсва вода, те смучат твърд лед с такова удоволствие, с каквото ние смучим кристална захар.

Когато се намират на места, където няма храна, те скубят каквато трева расте там и я ядат не по човешки като салатата, за да възбудят апетита си, а като животни, по необходимост, без да я мият или да прибавят сол или растително масло. Не употребяват нито маси, нито столове, нито покривки за приличие. Когато пръстите или ножовете им са окървавени, те ги изчистват като ги облизват с език; по този начин са сигурни, че не са загубили нищо от храната си.

Те държат кучета, доста подобни на нашите вълци, които, както ни обясни със знаци нашият пленник, те впрягат в шейни, както ние впрягаме волове или коне, и превозват имуществото си по леда или

снега от едно място на друго. А когато тези кучета не могат да бъдат използвани за тази цел или пък когато поради липса на други храни настъпи глад, хората убиват кучетата и ги изяждат.

Те се обличат с кожата на убитите от тях животни, като ги съшиват със сухожилията им.

Обуват се в кожени панталони с космите от вътрешната страна, а особено жените слагат по два-три чифта панталони едни върху други. В тези панталони те слагат ножове, игли и други необходими неща, които носят със себе си.

Обработват кожата си така, че те стават меки и гъвкави и запазват космите си. В студено време и през зимата обличат кожените си дрехи с космите отвътре, а през лятото с космите навън. Друго облекло нямат.

Животните, рибите и птиците, които убиват, те използват за храна, питие, палатки, постелки, завивки, дрехи, панталони, обувки, конци, ветрила за лодките и много други необходими неща, от които се нуждаят, и това представлява цялото им богатство.

Живеят в палатки от тюленови кожи, опънати върху четири здраво забити чамови греди. Кожите са защити една за друга със сухожилия и прикрепени за дървения скелет така, че входът на палатката е винаги обърнат на юг или срещу слънцето.

Имат два вида копия: едните с много костени куки отпред и по средата; те приличат на нашите шишове за печене, но са малко по-дълги. Издялват ги много лесно от дърво. Другият вид копия, които са по-големи, имат костен връх, изострен от двете страни, и са доста подобни на рапира; мисля, че това е най-опасното им оръжие.

Лодките им, направени от кожи, опънати върху дървени ребра, изкусно свързани с кожени ремъци, са също два вида. Едни от тези лодки побират само един човек, който гребе с едно гребло.

Какво понятие имат за бога и какви идоли обожават, не разбрахме добре. По-склонен съм да смятам, че са човекоядци, т.е. че ядат и човешко месо. Каквото животно или риба да намерят мъртви, колкото и да са разложени и зловонни, те ги изяждат, както ги намерят, без да ги сготвят.

Бреговете от двете страни на протока са много високи, със скалисти планини, покрити с много сняг. Рядко се срещат малки полета, но без трева, освен една ниска тревица, приличаща на мъха,

който расте по мочурливи почви, откъдето вадим торф. Няма никакви дървета. Накратко казано, в тази страна няма растения, чиито корени или плодове да могат да бъдат от полза и употреба за човека. Във всеки случай там се срещат голям брой елени, чиито кожи приличат на магарешки; главите и рогата им далеч надминават по дължина и ширина главите и рогата на елените в нашата част на света. Краката им са големи като на нашите волове — измерихме ги и се оказаха седем-осем инча широки. Има също мечки, които се хранят с риба, зайци, вълци и разни видове морски птици.

На 24 август, след като се бяхме вече снабдили с месо достатъчно за екипажите на трите кораба, макар и още да не бяхме задоволили ненаситното си желание да съберем повече познания за страната, хората и други неща, както смятахме по-рано, ние тръгнахме обратно. На 17 септември достигнахме Ландс Енд в Англия и оттам се отправихме за Милфорд Хейвън.

През цялото пътуване загубихме двама души — единият по божия воля умря от болест, а другият бе отнесен от една голяма вълна, която заля палубата.

Нашият адмирал наименова разни острови, планини, носове и заливи на имената на разни благородници и други свои приятели джентълмени както на единия бряг, така и на другия.

[1] Нарвал. Б.пр. ↑

XXXIV

ИЗ ЕДНО ПИСМО ДО МИСТЪР РИЧАРД СТЕЙПЪР, ПИСАНО ОТ ДЖОН УИДЪЛ В САНТУС (БРАЗИЛИЯ) НА
26 ЮНИ 1578

Уважаеми сър и драги приятелю мистър Стейпър, преди около три дена аз се споразумях с един италиански благородник да се ожения за дъщеря му след четири дни. Дъщеря му е единственото му дете и той смята, че по-добре да я даде на мен, отколкото на кой да е португалец в страната. Като зестра той ми дава дял в една захарна работилница, която притежава и която произвежда хиляда аробас^[1] захар годишно. Тази женитба представлява за мен около 2000 дуката приход. Моят тъст също възнамерява да даде в мои ръце управлението на цялата работилница, в която работят 60–70 роби, и да ме направи свой пълномощник. Отправлям благодарност към господа бога, загдето ме постави в такова положение на чест и изобилие на всякакви неща.

Преди няколко дни говорих с един търговец и един капитан, които ме уверяваха, че били открили мини за сребро и злато и всеки ден чакат да пристигнат майстори, за да почнат да ги експлоатират. Когато мините започнат да работят, страната ще забогатее много.

Аз говорих с търговеца и капитана, както и с тъста си, които управляват цялата провинция, да докараме един кораб със стоки от Лондон и те обещаха да ми дадат разрешение за внос, като казаха, че аз съм вече пълноправен поданик на страната. Ако тук пристигне кораб със стоки, които се търсят в страната, и ако бог даде той да пристигне благополучно, може да се изкара голяма печалба. Стоките, които вие бихте изпратили тук от Лондон, ще се продават три пъти по-скъпо и след това със

спечелените пари може да се закупи бяла захар по 400 реиса^[2] аробата.

Едно пътуване дотук ще бъде толкова приходоносно, колкото до Перу. Ако вие и капитан Осборн искате да търгувате тук, аз ще сключа сделки с вас преди кой да е друг, в името на нашето старо сърдечно приятелство от едно време. Ако имате желание да се заемете с това предприятие, намерете, ради бога, някой хубав барк от 70–80 тона и го изпратете с португалски пилот в пристанището Сан Висенте в Бразилия, което е на границата с Перу.

С настоящето писмо искам също да ви съобщя по какъв начин трябва да подготвите пътуването както относно стоките, така и в друго отношение.

Най-напред трябва да натоварите в кораба хампшърски и девоншърски вълнени платове и да го отпратите от Лондон през октомври. Когато корабът стигне на Канарските острови, да се разпродадат платовете и с парите да се купят и натоварят петнадесет тона вино, което да бъде от добро и отлично качество, както и шест дузини щавени кожи със следните цветове: оранжеви, светлокафяви, жълти, червени и с хубав черен цвят. За това пътуване са необходими три бъчви маслиново масло или сто и петдесет делви от други растителни масла. В Лондон можете също да натоварите на кораба следните количества стоки:

- четири топа небелено ленено платно средно качество;
- един топ тънко ленено платно;

- четири дузини ножици от всякакви видове;

- двадесет дузини евтини големи ножове, които да бъдат свързани на вързопи;

- четиристотин лакти манчестерски памучни платове, най-много черни и зелени и по-малко жълти;

- осем-десет дузини шапки, половината украсени с копринени панделки, другата половина с обикновени панделки;

- шест дузини груби ризи;

- шест дузини заключалки за врати и сандъци;

две дузини стъклени чаши от разни видове;
три дузини рокли от груб вълнен плат;
четиристотин фунта калаени съдове, каквито се
употребяват в Португалия, главно малки чинии и подноси;
двадесет фунта подправки — карамфил, канела, чер
пипер и шафран;
два квинтала бял сапун;
три фунта конци — бели, черни и сини;
шест ярда черно кадифе;
две бурета с гвоздеи за кораби и барки;
четири ярда червена, черна и синя тафта и малко
зелена;
четири тона желязо.

Не се съмнявайте, че с божия помощ аз ще туря
всичко в ред, така че да останете доволен и да изкарате
печалба. Моля се на светия дух да пази винаги вас и
близките ви.

Ваш предан приятел
ДЖОН УИДЪЛ

[1] Португалска мярка за тегло, равна на 32 фунта. Б.пр. ↑

[2] Португалска парична единица. Б.пр. ↑

XXXV

ТРЕТОТО ПЛАВАНЕ НА КАПИТАН ФРОБИШЪР, КОЙТО ТВЪРДИ, ЧЕ Е ОТКРИЛ КИТАЙ ПРЕЗ 1578 Г.

Когато капитанът се завърна от второто си пътуване, веднага след пристигането си в Англия той с най-голяма бързина се отправи към двора, който тогава беше в Уиндзър, за да съобщи на нейно величество за своя голям успех при последното си плаване, за изобилието на златна руда и за други важни неща, които бе открил в тези северни области. Той бе сърдечно поздравен от много благородници за голямото си приключение и препоръчан на нейно величество, която го посрещна най-милостиво и му изказа благоволенията си. Нейно величество също похвали и другите офицери, които го придружаваха, заради тяхната смелост, проявена в едно тъй опасно предприятие. Понеже сметна, че това последно пътуване увеличава вероятността да се открие златна руда и че има изгледи да се добият големи богатства и печалби, а също дава надежда да се открие нов път за Китай, нейно величество назначи специална комисия, която да проучи основно въпроса. Членовете на комисията, след като достатъчно проверяваха и изпитваха рудата, докладваха на нейно величество, че работата е сериозна. Тогава се реши да се подготвят кораби и всички други необходими неща, защото се направи сигурна сметка, че печалбата от разработката на вече откритите залежи най-малко ще компенсират разносните на експедицията. Намери се за нужно за по-доброто пазене на новооткритите области, както и за по-нататъшното проучване на вътрешността и тайните на тези земи, а така също и за по-нататъшното издирване на пътя за Китай, да се оставят там на гарнизон известен брой избрани войници. Тогава беше сглобено изкусно едно хитроумно измислено дървено укрепление и натоварено на части на корабите. По този начин войниците, които трябваше да презимуват там и да прекарат цяла година, щяха да бъдат предпазени от снега и студа, а същевременно и защитени от нападенията на тамошните жители. Множество смели млади

джентълмени сами предложиха да участвуват в това голямо приключение. Общият брой на онези, които трябваше да заминат, беше сто души: 40 души трябваше да бъдат моряци, които да обслужват корабите; 30 рудничари — да добиват златната руда, която ще бъде натоварена следната година; 30 войници, които да пазят останалите, като в това число влизаха и офицерите, златотърсачите, хлебарите, дърводелците и всички други необходими хора. След като бяха снабдени с всичко, което им бе нужно, 15 кораба бяха готови да отплават. От тях 12 трябваше да се върнат със своя товар от златна руда в края на лятото, а останалите 3 щяха да останат там, за да бъдат използвани от капитаните, които ще живеят там цялата година. Адмиралът и всички капитани дойдоха в двора, който тогава пребиваваше в Гринуич, за да се сбогуват с нейно величество. Тя им оказа милостиво благоволение и ги насърчи в тяхното предприятие. Освен другите хубави подаръци и големи обещания тя даде на адмирала една хубава златна верижка. Останалите капитани ѝ целунаха ръка, сбогуваха се и всеки се отправи към поста си.

Заминахме от Харидж на 31 май. Плавайки на запад край южния английски бряг, най-после на 6 юни достигнахме ирландския бряг при нос Клир. Тук подгонихме един малък барк, смятайки го за пиратски кораб, но се оказа, че горките хора са от Бристол: нападнал ги френски кораб, французите ги ограбили и избили мнозина от тях, а останалите така тежко наранили, че те вероятно щяха да загинат в морето. Нашият адмирал, който добре разбира дълга си като войник и англичанин и знае какво значи да изпаднеш в беда, когато плаваш по море, помогна на тези ранени хора, като им раздаде мехлеми да лекуват раните си, както и храна и питие, за да облекчат изтерзаните си сърца.

Плавахме около четиринадесет дена, без да видим земя или живо същество, освен някои птици като буревестници, чайки и други.

На 20 юни в два часа през нощта адмиралът забеляза земя и разбра, че това е Западна Фризландия^[1]. Той и другите офицери слязоха на брега. Те бяха първите християни, за които със сигурност знаем, че са стъпили на тази земя. Затова адмиралът я провъзгласи за владение на нашата господарка, нейно величество английската кралица. Той откри също и един удобен залив за корабите, където видяхме няколко малки лодки на местните жители.

Щом видяха, че се приближаваме, тези прости и диви хора се изплашиха и избягаха. Оставиха в палатките си всичкото си имущество и между другите неща ние намерихме едно сандъче с малки гвоздеи, от което разбрахме, че са търгували с някои цивилизовани хора.

Нашите хора отведоха само две от кучетата им, като оставиха в замяна звънчета, огледалца и други дреболии от нашата страна. Тази земя несъмнено дава голяма надежда, че ако се проучи добре, в нея може да се открият огромни богатства.

Излезе силен попътен вятър и на 23 юни ние отплавахме оттам към Фробишъровия проток. След това се насочихме на юг към морето, защото на север от брега срещнахме много плаващи ледени блокове.

В понеделник, последния ден на юли, „Саламандър“ случайно заби целия си нос в един голям кит. Ударът беше толкова силен, че корабът спря и не можеше да мръдне нито напред, нито назад. Китът нададе силен и грозен рев, хвърли се нагоре с цялото си тяло и, размахвайки опашка, се гмурна в дълбочините. Два дни по-късно видяхме един голям мъртъв кит да се носи по водата.

Много пъти бяхме спирани от плаващи ледове и се блъскахме в тях като в огромни планини. Щом някои кораби от флотилията намереха свободно от ледове място, навлизаха в него и минаваха през най-страшни опасности — истинско чудо беше, че можеха да се отърват благополучно. Два от корабите, „Джудит“ и „Майкъл“, изчезнаха и ние предположихме, че са потънали, тъй като не чухме нищо за тях цели двадесет дена. Стотонният барк „Денис“, както търсеше проход между ледовете, бе така силно ударен от една ледена планина, че потъна пред очите на моряците от цялата флотилия. „Денис“ сигнализира, че е в опасност, като даде изстрел с едно голямо оръдие. От всички кораби с готовност му се притекоха на помощ. Така че целият екипаж бе спасен с лодки. С този кораб обаче потъна част от къщата, която трябваше да бъде построена за онези, които щяха да презимуват там.

Внезапно от югоизток излезе страшна буря. Вятърът духаше от морето право към протока и носеше зад нас ледени блокове, събрани от цялото крайбрежие, и по този начин ни препречваше пътя към откритото море. Понеже бяхме заградени с опасности от всички страни, някои кораби, които можаха да намерят места с по-малко

ледове и свободно пространство за движение, свиха ветрила и се оставиха да ги носят вълните. Някои други се привързаха за големи острови от плаващ лед или хвърлиха котва край тях, като заставаха на подветрената страна, смятайки, че по този начин ще бъдат защитени от страхотните ветрове и от опасността от по-малките бързо носещи се ледени блокове. Други пък бяха така плътно обкръжени от безброй ледени планини и острови, че бяха принудени да се оставят на благоволенieto на безжалостната стихия, като използваха стари въжета, дюшеци, мачти, дъски и други подобни, които те провисваха от бордовете на кораба, за да се защищават от страховитото люшкане и да омекотяват ударите на леда.

Угодно бе богу да ни изпрати на следния ден по-благоприятен вятър от запад-северозапад, който не само разпръсна и отнесе леда пред нас, но и ни даде и повече свободно пространство в морето, така че за голяма наша утеха флотилията можа да се събере и корабите да си помагат един на друг — било за да поправят ударените корпуси, било да сменят пречупените топмачти, било да оправят ветрилата и въжата. Сега цялата флотилия се отправи към морето с намерение да остане там, докато слънцето разтопи ледовете или силата на вятъра ги разпръсне; и понеже бяхме доста далеч от брега, корабите свиха ветрила и останаха на дрейф.

На 10 юли, понеже времето продължаваше да е тъмно и мрачно, някои кораби се заблудиха в мъглата и се откъснаха от адмиралския кораб и останалата част от флотилията. Те плаваха ту в една посока, ту в друга, понеже сами не знаеха дали ще бъде най-добре да търсят флотилията, като се върнат назад в морето през големия брой плаващи ледове или да следват един несигурен курс през онези води, които те не знаеха дали са открито море, залив или проток, или пък да плават край брега, където поради тъмните мъгли не можеха да забележат опасностите.

Вицеадмиралът капитан Йорк, понеже беше загубил от очи флотилията, се върна обратно към морето, следван от още два други кораба.

Капитанът на „Ан Франсис“ също реши да се отправи към морето, докато се оправи времето, за да може да определи местоположението си по слънцето. С невероятни усилия и рискове той излезе от това опасно място и се озова в открито море, но поради

непрекъснатата мъгла и борбата с ледовете моряците така се измъчиха и отчаяха, че много пъти бяха готови да скочат на някой плаващ леден остров, за да избягнат непосредствената опасност, с надежда да продължат живота си макар и само за кратко време, отколкото да потънат заедно с кораба.

Някои се надяваха да се спасят, като възседнат празни сандъци, други бяха решени да съединят с въжета капаците на люковете и да се привържат здраво за тях заедно с вещите си и така да бъдат изтеглени на брега с корабната лодка, която иначе не би могла да побере и половината от екипажа. Но дори ако по този начин пристигнеха благополучно на сушата, те щяха да загинат от липса на храна или пък щяха да бъдат изядени от изгладнелите местни кръвопийци и човекоядци.

Останалата част от флотилията, следвайки курса, установен от адмирала, който избираше пътя, навлезе на повече от шестдесет левги навътре в този предполагаем и съмнителен проток, като от дясната ѝ страна се простираше непрекъсната суша, а пред нея беше открито море.

Адмиралът може би още отначало бе открил грешката си и знаеше, че това не е старият проток, но все пак постоянно убеждаваше всички, че държим верен курс и се намираме в познатия проток. Аз по-скоро предполагам, че той се преструваше, за да накара флотилията да го следва, та да може по-добре да разгледа тия места. И някои от екипажа казаха, че той сам по-късно признал, че ако не било заради възложената му задача и заради грижата му за флотилията, той искал и можел да мине в Южното море, за да разсее всяко съмнение относно пътя, който търсехме за богатата страна Китай.

Доста дълго време вече корабът „Ан Франсис“, останал сам, ту се приближаваше, ту се отдалечаваше от Куинс Форланд, без да може да влезе в някой залив поради леда, макар че многократно се опитваше да стори това — ледените блокове затваряха пътя му и не го допускаха до залива. След като от двадесет дена не бяха виждали флотилията поради гъстите мъгли, които ги бяха отделили от другите кораби в дълбокия залив, който погрешно мислеха за проток, на 23 юли моряците на „Ан Франсис“ успяха да стигнат с големи усилия едно място в протока, наречено нос Хатон, където срещнаха седем кораба от флотилията.

Когато ни срещнаха, те поздравиха адмирала по морския обичай, като дадоха един залп с всичките си оръдия. Другите кораби, също изразиха радостта си, като дадоха оглушителни залпове.

На 27 юли корабът от Бриджуотър се откъсна от ледовете и се присъедини към флотилията. Моряците ни разказаха за чудните си приключения и опасностите, които са преживели. Корабът им толкова пропушал вода, че непременно трябвало да намерят защитен залив, където да го поправят; носът на кораба им действително беше тъй разбит от ледените блокове, че те с големи усилия успяваха да задържат кораба над водата. За по-малко от половин вахта, т.е. само за два часа, казваха те, трябвало да правят по петстотин изпомпвания. Моряците им бяха толкова капнали от умора от непрекъснатото помпане и от прекараните опасности, че молеха за помощ от другите кораби. Освен това те съобщиха, че на мястото, където са били, морето било пълно с ледени блокове и крайно опасно за плаване, а самият проток бил изцяло замръзнал, така че да се достигне до протока Каунтис ъф Уорик, където бяха хвърлили котва нашите кораби, било най-невъзможното нещо на света.

Някои от нашите хора почнаха да говорят тайно помежду си срещу упоритостта на нашия адмирал. Някои настояваха да намерим наблизко залив, за да си отпочинем известно време и да поправим разбитите си кораби, докато северният и северозападният вятър разпръснат ледените блокове, така че морето да стане свободно за плаване. Някои други пък се забравиха дотам, че почнаха да говорят бунтовнически, като казваха, че им е все едно дали ще бъдат обесени, когато се приберат в Англия, или ще загинат всред ледовете.

Адмиралът, който главно мислеше да постигне целта, която си бе поставил, и имайки предвид краткото време, което му оставаше, за да натовари с руда такъв голям брой кораби, реши да отплава и да се върне отново в залива или да загине при този отчаян опит.

Със своята лодка той се опитваше да мине между островите, като че ли уж търси удобен залив, а всъщност мислеше само дали може да открие някаква руда по тези места.

Междувременно, докато флотилията стоеше на едно място близо до подветрения бряг и разколебаните екипажи не знаеха какво да правят, внезапно от изток-югоизток ни връхлетя ужасна буря и ледове почнаха заплашително да се събират около нас.

При тази буря, която се разрази на 26 юли, настъпи страшно остър студ и завая такъв гъст сняг, че нито можехме да се виждаме един-друг, нито можехме да отворим очи да оправяме въжата и ветрилата. Върху люковете се натрупа половин фут сняг, който така измокри дрехите на нещастните моряци, че дори онези, които имаха по няколко ката дрехи, бяха измокрени до кости. Поради мокротата и студа, както и поради преумората от борбата с ледовете мнозина от екипажа се разболяха. Това още повече обезсърчи някои от тези окаяни хора, които никога преди не бяха преживявали подобно нещо. Всички се убедиха, че щом през лятото има такова време, зимата там сигурно ще бъде страхотна.

Адмиралът, въпреки голямата буря, щом зърнеше и най-малкото свободно пространство вода, влизаше в него през някой отвор между ледовете и излизаше през друг и сам така храбро избираше пътя, че принуди флотилията да го следва. Най-после с невероятни усилия, избягвайки хиляди опасности, той премина през ледовете и след многобройни безуспешни опити на 31 юли се върна в тъй дълго желанния залив, където хвърли котва.

Когато пристигнахме там, с учудване и голяма радост видяхме два кораба, закотвени в залива — „Майкъл“ и малкия барк „Габриел“, които отдавна се бяха изгубили и нямаше никаква вест от тях.

Мистър Уолфол, един учен човек, назначен от Съвета на нейно величество за свещеник и проповедник на флотилията, държа една хубава проповед и призова всички ни да бъдем особено благодарни на бога за странното и чудесно избавление. Този мистър Уолфол, макар да бе устроил добре живота си в своя край и да имаше голям доход, добра и почтена съпруга и много послушни деца, не се отказа да участва в това трудно пътешествие, защото единствената му грижа бе да спасява души и ако е възможно да покръсти тези езичници.

Веднага щом слязохме на брега, адмиралът свика всички капитани на съвет.

Всички екипажи бяха събрани, хранителните запаси и други необходими неща прегледани и преброени и всеки бе натоварен със задача според чина и службата си. На рудничарите бе посочено къде да работят, а моряците се заловиха да разтоварват корабите.

Междувременно капитаните се заловиха да търсят нови залежи, а златарите да опитват рудата.

На 9 август адмиралът започна да обмисля как да издигне укреплението за онези, които трябваше да останат тук през цялата година. Само източната и южната част на сградата бяха пристигнали и те не бяха цели и в добро състояние: много греди и дъски бяха използвани, за да предпазят корабите от блъскащите ги ледове и бяха изпотрошени. След като всичко бе прегледано и се направи точна сметка, оказа се, че няма достатъчно питие и гориво за отопление за сто души — това бе броят на хората, които бе замислено да останат тук, — тъй като най-големите запаси бяха в корабите, които още не бяха пристигнали. Виждайки колко недостатъчни бяха необходимите за презимуване неща, капитан Фентън предложи да остане там, но само с 60 души. Тогава повикаха дърводелците и зидарите и ги запитаха колко време ще им трябва да издигнат една сграда за шестдесет души. Те казаха, че ако има достатъчно материал, ще им трябват осем-девет седмици, а на това място можеше да се остане само още двадесет и шест дена. Затова адмиралът и неговият съвет се съгласиха и решиха тази година да не се строи дървена сграда.

На 13 август зидарите завършиха една къща, която капитан Фелтън заповяда да се построи от камък и вар на остров Каунтис ъф Уорик, с цел да се види дали ще устои до идната година или снегът ще я затрупа и студът ще я разруши, или местните хора ще я разтурят. И за да могат тези оскотени и нецивилизовани хора да бъдат по-предразположени към нас при следващото ни идване, в къщата оставихме различни предмети, които носехме от Англия, като звънчета и ножове, на които те особено се радват — ножовете, защото им са полезни, а звънчетата, защото им доставят голямо удоволствие. Оставихме също и оловни фигурки, представляващи мъже, жени и конници, огледалца, свирки и пищялки. Направихме вътре и една печка, върху която поставихме печен хляб, за да го видят и опитат.

Заровихме в земята дървения материал за нашето бъдещо укрепление и също посяхме грах, жито и други семена, за да проверим идната година плодородието на почвата.

Когато флотилията беше почти готова да бъде натоварена, адмиралът събра всички капитани и офицери на съвет и им каза, че много желае да се опита да направи още някое откритие и че с божия помощ той не само ще се върне с кораби, натоварени с руда, но възнамерява да донесе и доказателства, че е открил още една част от

страната. Капитаните бяха доволни и съгласни да предприемат това плаване, както би разпоредил и заповядал адмиралът, обаче след дълги разисквания се разбра, че новото пътуване е свършено невъзможно, най-вече поради мрачните мъгли, постоянните снеговалежи и бурните ветрове, които непрекъснато измъчваха хората. Освен това с всеки изминат ден времето се влошаваше и това беше убедителен довод, че зимата приближава. От друга страна, на всички кораби питейната вода беше недостатъчна, тъй като бъчвите бяха доста повредени и пропуцаха. И при все това, въпреки всички изтъкнати доводи, адмиралът сам се качи на една лодка и по на север в протока откри, че при протока Бер и остров Хол няма непрекъсната суша, както се предполагаше най-напред, а отделни острови, които образуваха нещо като архипелаг; събра и други сведения, които запази в тайна и се върна при флотилията.

На последния ден на август флотилията напусна протока Каунтис, с изключение на „Джудит“ и „Ан Франсис“, които останаха, за да се снабдят с прясна вода и потеглиха на следния ден.

Благодарение на бога, флотилията се завърна в Англия към 1 октомври — едни кораби в едни пристанища, други кораби в други.

По време на цялото плаване във флотилията умряха всичко не повече от четиридесет души — брой не много голям, като се имат предвид всички опасности на пътуването.

[1] Гренландия. Б.пр. ↑

XXXVI

НЯКОИ УПЪТВАНИЯ, ДАДЕНИ ОТ МИСТЪР РИЧАРД ХАКЛУТ ОТ МИДЪЛ ТЕМПЪЛ^[1] НА МИСТЪР МОРГАН ХЪБЪЛТОРН, БОЯДЖИЯ, ИЗПРАТЕН В ПЕРСИЯ ПРЕЗ 1579 Г.

Англия има най-добрата вълна и най-добрите платове на света и въпреки това платовете, произведени в кралството, не намират добър пазар, ако не са добре боядисани. Затова много желателно е да се види как боядисват платовете в чуждите страни, тъй като от това кралството ще спечели добро име и продажбата на нашите платове в чужбина ще се увеличи и разшири, а това ще създаде възможност да се даде работа на нашите бедни както в производството на платове, така и в бояджийството. Главно по тази причина вие ще бъдете изпратен в чужбина за сметка на града. За да задоволите лордовете и да оправдаете очакванията на търговците и на вашата компания, нужно е да се постараете да се завърнете обратно с повече познания в занаята, отколкото имате сега.

Цената на един плат се повишава с една пета, една шеста или една седма вследствие на цвета и начина на боядисване. И затова да се намери начин за боядисване в хубави цветове и то като се намалят наполовина сегашните разноски, ще означава голяма полза за кралството, тъй като в бъдеще ще се спестят големи разходи. По тази причина трябва да се погрижите да придобиете познания за материалите, употребявани в боядисването — треви, бурени, кори, смоли, разни видове пръст и прочие, — във всички страни, през които минете.

В Персия ще намерите най-добрите килими на света и то с отлични цветове. Вие трябва да употребите всички средства да научите начина на боядисването, защото техните килими са така боядисани, че нито дъжд, нито вино, нито оцет могат да оставят петна върху тях.

Тъй като в Персия се боядисват много копринени платове, нужно е да научите също и това, тъй като между боядисването на вълнени

платове и боядисването на коприна има известно сходство, а пък понеже нашите търговци възнамеряват да внесат много сурова коприна в кралството, ще бъде още по-наложително да проучите този въпрос.

В Персия има хора, които боядисват ленени платна. Ще бъде уместно да научите и това, ако можете. В миналото в Англия са се произвеждали цветни ленени платна, от които някои от отлично качество са още запазени, но това изкуство е вече забравено и не може да се открие никъде в кралството.

Персийците умеят да обработват испански кози кожи, като ги украсяват с разни видове цветни мотиви и то в най-ярки бои; такива кожи носят благородниците там. Няма да е зле да изучите и това изкуство. Там ще намерите също и индиго. Ако можете да си доставите тревата, от която се прави тази боя — било самото растение, било семето му — и я донесете в Англия, ще направите голяма услуга на страната. Но заедно с това научете се как се добива самата боя и ако можете да се снабдите с тревата, изпратете я суха в Англия, защото е възможно тя да расте естествено тук.

Когато се върнете обратно, донесете всички материали и вещества, с които боядисват в Русия и също в Персия, така че компанията да може да ги види.

Бих желал в жилището си ежедневно да правите в някое малко гърне опити във вашето изкуство, щом от време на време научите нещо от местните хора.

Всеки ден записвайте каквото научите, за да не би да го забравите или пък бог ви повика при себе си. И при всяко пътуване искам от вас да съобщавате писмено това, което сте научили, или поне да държите бележките си на сигурно място в сандъка си, така че и при смърт страната да може да се възползва от сведенията, за които сте изпратен, и да не понесе напразно разноските по пътуването ви.

Научете там как се извлича боята, която се получава от логууд^[2]. По този начин няма да бъде нужно да купуваме тази боя толкова скъпо и да обогатяваме нашите врагове.

Ако преди завръщането си можете да привлечете някой добър работник, който умее да тъче турски килими, вие ще въведете това изкуство в кралството и чрез това ще увеличите работата на вашата компания.

- [1] Име на един от правните факултети в Лондон. Б.пр. ↑
- [2] Вид дърво, от което се извлича черна боя. Б.пр. ↑

XXXVII

ПИСМО НА ГЕРАДУС МЕРКАТОР, ОТПРАВЕНО ДО МИСТЪР РИЧАРД ХАКЛУТ ОТНОСНО
ЗАМИСЛЕНОТО ОТКРИТИЕ НА СЕВЕРОИЗТОЧНИЯ ПЪТ. ГОДИНА 1580

Сър, желая Артър Пет да бъде осведомен по някои въпроси, преди да замине. Плаването до Китай по източния път е несъмнено лесно и кратко и аз често съм се чудил защо, след като бе така щастливо започнато и повече от половината път бе открит, то бе изоставено и вниманието бе насочено на запад. Отвъд Нова земя има голям залив, който от едната страна е затворен с грамадния полуостров Табин^[1]. В този залив се вливат големи реки, които минават през цялата страна Серика^[2] и понеже са, както мисля, плавателни и за големи кораби, по тях може да се стигне до сърцето на континента. Така ще се намери лесен начин да се търгува с всякакви стоки и да се пренасят от Китай и други съседни кралства в Англия. Но смятайки, че плаването в тези води е било спряно по някаква важна причина, аз реших, че вероятно императорът на Русия и Московия е попречил на по-нататъшни пътувания. Но ако по негова милост и с негово благоволение корабоплаването може да се продължи, аз бих посъветвал да се търси този залив и споменатите реки и в тях да се избере някое удобно за пристанище място за английските търговци, откъдето по-късно, при по-благоприятни възможности и с по-малко опасности, ще може да се открие целият бряг на Китай. Че магнитният полюс е недалеч оттам, аз узнах чрез известни наблюдения. Около този полюс, мисля, че има многобройни скали, поради които корабоплаването е твърде мъчно и опасно. И все пак смятам, че западният път, който сега се търси, е по-труден, тъй като е по-близо до магнитния полюс, към който, мисля, че не е благоразумно

да се приближават кораби. И понеже магнитният полюс е различен от земния, колкото повече се приближават до него, толкова повече иглата на компаса се отклонява от север, понякога на изток, понякога на запад, според това дали човек се намира на изток или на запад от основния меридиан.

Това е странна промяна, която може много лесно да измами мореплавателя, освен ако той е запознат с несигурността и колебанията на компаса и прибегне до инструментите си, за да определи географската ширина. Ако капитан Артър не е добре подготвен в това отношение или не умее, когато забележи грешката си, да я поправи веднага, страхувам се, че лутайки се нагоре-надолу, той ще загуби време и ще бъде пленен от ледовете по средата на пътуването си. Защото този залив, казват, всяка година замръзва изцяло. Ако това е наистина така, най-добрият съвет, който мога да дам за тяхната сигурност, е да потърсят убежище в този залив и в реките, за които споменах, и от името на нейно кралско величество да изпратят човек, чрез който да се запознаят с великия хан^[3] и да спечелят приятелството му. Мисля, че от устията на големите реки до Камбалу^[4], столицата на хана, няма повече от 300 германски мили.

Много бих желал да зная колко висок е приливът в пристанището на Московията, където спират вашите кораби. И също дали морето в този проток винаги тече в една посока — на запад или на изток и дали то се оттегля и приижда както приливите и отливите в средата на Ламанша, т.е. дали тече шест часа на запад и шест часа на изток, тъй като от това зависят други важни предположения. Бих желал мистър Фробишър да наблюдава същите явления при своето плаване на запад. Относно Канада и Нова Франция, които са нанесени върху моите карти, те бяха взети от морската карта, начертана от един свещеник по описанията на някакъв френски пилот, добре запознат с тези области. Аз не се съмнявам, че очертаванията на бреговете и географските ширини са доста

близо до истинските, тъй като освен мрежата от градуси, морската карта имаше и една друга мрежа, направена за брега на Нова Франция, чрез които грешката в географските ширини, допуснати поради отклоненията на компаса, могат да бъдат поправени.

Ако има нещо друго, което вие бихте желали да поискате от мен, аз най-охотно ще ви го съобщя, като моля също да бъдете така любезен да ми изпратите всички наблюдения, направени през тези две пътувания, които вие ще получите. Това, което мога да извлека от тях, аз най-точно ще ви съобщя с писмо, стига само тези сведения да могат да допринесат изгоди за корабоплаването, това отлично занимание, което е тъй полезно за нашия християнски свят. Сбогом, мой учени приятелю.

Дюисбург, херцогство Клеве.

28 юни 1580 г.

Доколкото е по силите ми, напълно на вашите заповеди

ГЕРАРДУС МЕРКАТОР

[1] Полуостров Ямал. Б.пр. ↑

[2] Сибир. Б.пр. ↑

[3] Китайският император. Б.пр. ↑

[4] Пекин. Б.пр. ↑

XXXVIII

БЕЛЕЖКИ, ДАДЕНИ ПРЕЗ 1580 Г. НА МИСТЪР АРТЪР ПЕТ И МИСТЪР ЧАРЛС ДЖАКМАН, ИЗПРАТЕНИ ОТ ТЪРГОВЦИТЕ НА МОСКОВСКАТА КОМПАНИЯ ЗА ОТКРИВАНЕТО НА СЕВЕРОИЗТОЧНИЯ ПРОТОК

Тъй като по югоизточния път за Индия португалците са построили известни пристанища и укрепления, в които да се отбиват по време на пътуването, и вие също ще трябва да видите от кои острови и пристанища ще имате нужда при вашето плаване на североизток. По тази причина аз искам от вас да отбележите всички острови и да им направите скица с двойка цел: първо, за да можем да ги използваме като пристанища, и второ, за да разберем дали заради тях диваци или цивилизовани владетели биха искали да пречат на търговията ни в тази посока.

А ако тамошните жители не са християни, ще бъде добре по-голямата част от нашите стоки да бъдат винаги в наше владение, а не на разположение на чужденците. Затова би било добре да намерите някой малък остров в Скитското море, който ние бихме могли да заселим, да укрепим и да превърнем в сигурен търговски център, откъдето в течение на времето да можем да снабдяваме тези езически народи с наши стоки.

И ако такива острови не могат да бъдат намерени в Скитското море, близо до азиатския континент, тогава намерете заливи около остров Нова земя, така че да можете да презимувате там първата година. Ако можете за кратко време да стигнете до Камбалу, да разтоварите стоките и да отплавате обратно, на връщане вие ще можете да стигнете чак до някое пристанище около Нова земя. Така, ако не можете да отидете до Камбалу и да се върнете в Англия за едно лято, ще се приберете през следващото лято, колкото е възможно по-скоро, за да могат по-бързо да се разпродадат стоките, които ще донесете от Изтока.

Ако намерите тези земи населени с хора, вероятно е с времето там да създадем голям пазар за нашите топли вълнени платове. А ако

изобщо там няма хора, вие ще трябва да отбележите къде може да се намери изобилие от китове и други риби.

А ако по тези места видите, че климатът е умерен и почвата позволява да растат там дървета и треви, че има обработваема земя и вода, а в морето има много риба, ние бихме могли да заселим там излишната част от нашето население, както португалците правят в Бразилия, така че тези заселници да могат да бъдат полезни за Англия, като приютяват нашите кораби и ни снабдяват с храни.

А може би във вътрешността на страната да се намерят дървета за мачти, борова смола, катран, коноп и други неща, необходими за военната флота.

Ако се окаже, че има проток по пътя за Скитските морета, той трябва много внимателно да се отбележи, защото който крал владее този проток, както датският крал владее датските протоци, само той ще може да търгува с тези области в североизточната част на света както за своя собствена полза, така и за полза на поданиците си или пък да изкарва чудесна печалба, като облага с мито минаващите през протока чужди кораби. Ако се открие такъв проток, трябва да се запишат близките заливи, дължината на протока и всички други неща от значение, като при това трябва да накарате всички моряци да се закълнат да пазят всичко в тайна.

Трябва много да се грижите да пазите хората си, тъй като вашият брой е толкова малък и по никакъв начин да не рискувате живота на нито един от моряците.

Доведете със себе си, ако можете, някой младеж от Камбалу или от някой друг цивилизован град, дори ако срещу него трябва да оставите там някой от вашите хора.

Донесете също и от плодовете на страната и ако те не са трайни, изсушете ги и така ги запазете.

Вземете със себе си и семената на всички странни треви и цветя, защото такива семена, донесени от друга страна на света, и то от толкова далеч, ще възхитят мнозина със своята странност, така че когато тези растения израснат, те ще продължат да радват хората дълго време.

Ако достигнете до Камбалу, донесете оттам картата на тази страна. Донесете и някои старопечатни книги, за да видим дали там са имали печатници, преди те да бъдат изобретени в Европа, както пишат

някои хора. Ако пристигнете в Камбалу, обърнете особено внимание на тяхната бойна флота и си запишете нейната сила, броя на корабите, начина, по който ги строят, устройството на ветрилата и въжата, котвите, оръдията, бронята и мунициите.

Отбележете си също каква е здравината на стените и укрепленията на техните градове, оръдията им и дали имат аркебузи, барут и куршуми.

Изобщо проучете силата на страната по море и по суша.

Обърнете особено внимание на тяхното облекло и покъщнина, както и на материала, от който са направени, така че един търговец да може да прецени техните стоки, а също и техните нужди.

Да се обърне внимание на техните магазини и складове, както и на стоките, които са в изобилие там, а също и на цените им.

Стоки, които трябва да вземете:

вълнени платове във всички ориенталски цветове, копринени плюшове, пъстри платна, платове кардирани само от едната страна, испански одеяла;

плъст от всички цветове;

копринени шапки; моряшки шапки — ако за тях се намери добър пазар, това ще бъде истинска благодат за бедните хора, които ги плетат;

нощни подплатени шапки от левантинска тафта в различни цветове;

плетени копринени чорапи в ориенталски цветове;

жартиери, колани от говежда или друга кожа с позлатени или непозлатени токи;

ръкавици от всички видове — плетени, кожени и парфюмирани;

обувки от испанска кожа и други кожи, кадифени обувки и пантофи;

плетени и кожени кесии;

плетени нощни шапки;

прибори от калаено-оловна сплав, за да се види дали ще има търсене за тази английска стока — шишета, кани, лъжици и прочие от тази сплав;

стъклени чаши, изработени в Англия;

огледала, големи по размер и хубави, за жени;

обикновени очила;

пясъчни часовници;
гребени от рог;
разни видове ленени платна;
носни кърпи, извезани с разноцветна коприна;
стъклени очила срещу прах;
ножове в ножници с едно или две остриета, добре наточени;
всякакви видове големи и малки игли;
копчета.

Трябва да носите със себе си всички видове сребърни английски монети, за да ги покажете на управителите на Камбалу, защото на умните хора среброто говори без думи, и то много повече отколкото можете да си представите.

Ние ще наредим на нашите хора да произвеждат ключалки, ключове, резета, закопчалки и прочие, големи и малки, отлично изработени, на чиято продажба трябва да обърнете особено внимание. Изобщо, ако се намери широк пазар за каквито и да било стоки, произведени в кралството, покрай печалбата на търговците това ще бъде от по-голяма полза за нашия народ, отколкото Кристчърч, Брайдуел и Савой и всички други приюти за бедни.

Вземете със себе си картата на Англия, изработена в хубави цветове, от най-големите, за да покажете от коя страна идвате. Също така и един голям план на Лондон, за да покажете и столицата ни. По реката Темза да бъдат изрисувани множество кораби от всички видове, за да се види каква голяма търговия със стоки става там.

Свитъци от пергамент, тъй като ние можем да изнесем големи количества, без това да навреди на кралството; те ще заемат малко място в кораба.

Носете и лепило, от което имаме големи запаси.

Червена охра за боядисване. Имаме големи мини за охра, но тя не се търси.

Проверете какво търсене има за шафран, защото в кралството се добива най-добрият шафран на света, а отглеждането му ще даде работа на бедните и ще облекчи положението им.

Черни заешки кожи. Опитайте се да продадете от тях в Камбалу, защото имаме тази стока в изобилие.

Преди да предложите стоките си за продажба, постарайте се да научите какви стоки има в страната. Ако закарате там кадифе, тафта,

подправки или други такива стоки, каквито вие сами желаете да натоварите и докарате в Англия, не ги продавайте много скъпо, за да не би след това да не можете да купите техните стоки така евтино, както бихте желали.

Антимон. Проверете дали има голяма употреба, защото бихме могли да натоварим цели флотилии с него, а тук не го използваме освен в малки количества при изливане на камбани.

Едно боядисано ковашко духало. Може би там не ги използват.

Една чугунена тенджерка. Това е обикновена стока в кралството.

Отбележете специално какви добри бои се използват в тези области. Вижте техните бояджийници, както и материалите и билките, които се използват за боядисване, и донесете проби от боите и материалите.

Вземете за своя собствена употреба всякакви приспособления за ловене на риба и птици.

Вземайте само първокачествени стоки, защото фалшиви и подправени стоки ще ви донесат само неуважение и ще ви създадат лошо име.

XXXIX

ДОКЛАД ЗА ПЪТЕШЕСТВИЕТО ПРЕЗ 1579, 1580 И 1581 ГОДИНА, ИЗВЪРШЕНО ЗА СМЕТКА НА КОМПАНИЯТА НА АНГЛИЙСКИТЕ ТЪРГОВЦИ, ЗА ДА СЕ НАМЕРЯТ НОВИ ПАЗАРИ В ПЕРСИЯ И МЕДИЯ, СЪСТАВЕН ОТ РАЗНИ ПИСМА НА КРИСТОФЪР БЪРЪ

Корабите, с които агентите заминаха за Св. Николай^[1] в Русия, отплаваха от Грейвсенд на 19 юни 1579 г. и пристигнаха в Св. Николай на 22 юли, където агентите и търговците слязоха, а стоките бяха разтоварени и прехвърлени на малки речни кораби, които да ги прекарат по реката до град Вологда. Като плаваха непрекъснато — баркът се движеше ту с ветрила, ту с гребла, ту бе тласкан с пръти, ту теглен с въжета от брега, — на 19 август агентите стигнаха до град Вологда, разтовариха стоките и останаха тук до 30 август. Намериха талиги, т.е. коли, на които ги претовариха, и се отправиха към Ярославъл. На 7 септември, в пет часа следобед, двадесет и петте коли, натоварени със стоки, пристигнаха на източния бряг на реката Волга, срещу Ярославъл.

Тогава трите струга или баркове, наети да превозят стоките до Астрахан, където щяха да срещнат кораба, който щеше да закара стоките в Персия, дойдоха на уговореното място на брега на река Волга и товаренето започна. Търговците стигнаха Нижни Новгород на 17 септември следобед и като показаха писмата от императора, с които им се позволяваше да преминават свободно, без да заплащат мито, отплаваха и на 22 септември в пет часа следобед пристигнаха в Казан или близо до него, а оттам потеглиха и стигнаха в Увек на 5 октомври, около 5 часа сутринта. Този град е разположен на средата на пътя между Казан и Астрахан. В околностите расте в изобилие сладник^[2] и почвата е твърде плодородна. Тук видяха също ябълки и череши. Увек се намира на 51 градуса и 30 минути. Тук някога имало доста хубава каменна крепост и близо до нея се намирал град, наричан от русите Содом. Този град и част от крепостта (както разправяха русите) били погълнати от земята като божие наказание за греховете на хората, които живеели там. Днес още личат развалини от крепостта и някои

гробове, където, изглежда са били погребани знатни люде: на една надгробна плоча можеха да се видят фигурите на кон и ездач с лък в ръка и колчан със стрели, който виси от колана му. На една друга плоча се виждаха части от някакъв герб и букви, издълбани на него, едни вече изтрити от времето, а останалите повредени; по формата на тези, които бяха запазени, решихме, че това са арменски букви.

Заминаха от Увек на 5 октомври в пет часа следобед и на 10 октомври достигнаха до Переволок, но не спряха, а само преминаха покрай града. Седем версти по-надолу, на един остров на име Царицин, цяло лято руският император държи стража от петдесет стрелци, която наричат с татарската дума „караул“.

На 16 октомври всички пристигнаха благополучно в Астрахан, където намериха кораб за Персия, в добро състояние и готов да вдигне ветрила. На 17 октомври четиримата главни агенти на компанията — Артър Едуардс, Уилям Търнбул, Матю Талбот и Питър Гарард — бяха поканени на угощение от главния секретар на Астрахан, Василий Фьодорович Шелепин, който им разказа за трудностите и опасностите в Медия и Персия: турците с помощта на кримските татари завладели и държали под своя власт по-голямата част от Медия; от друга страна, понеже приближаваше зимата, ако английските търговци смятат да отплават с кораба си, те трябва да бъдат готови за опасностите, които биха могли да ги сполетят по моретата. Като чува това, агентите решиха да прекарат цялата зима в Астрахан, та да узнаят повече за положението в тези страни.

На 19 ноември задуха северен вятър, настъпи голям мраз и в реката имаше твърде много лед. На следващия ден, 20 ноември, реката замръзна и остана така чак до Великден.

На 6 януари беше Богоявление и русите от Астрахан пробиха дупка в леда на река Волга, след което с голяма тържественост благословиха водата по обичая на страната си, като всички войници в града стреляха с пушките си по леда за удоволствие на капитана на крепостта, който стоеше близо до кораба, а след това стреляха с голямото оръдие на крепостта.

На 31 януари настъпи голямо лунно затъмнение, което продължи около час и половина, преди луната да се появи отново. Тя бе обгърната в пълен мрак в продължение на половин час.

На 7 март 1580 година пред Астрахан се явиха 1400 конници — ногайски и кримски татари, които се разположиха на стан: едни заеха брега на Волга, държан от кримските татари, други ногайския бряг, но никой не се приближи до острова, където се намира Астрахан. Казваха, че двама от синовете на княза на кримските татари били сред тях. На 8 март татарите изпратиха човек при капитана на Астрахан да го предизвестят, че ще го посетят. Той пък им отвърна, че е готов да ги посрещне, и като взе едно голямо гюлле в ръка, нареди на пратеника да предаде, че такова оръжие има достатъчно и няма да му липсва, докато не свърши битката. На 9 март дойдоха известия, че кримските татари били решили да нападнат града или крепостта и затова правели снопове от тръстика, с които да преплават реката. На 13 март те разтуриха стана си и се отправиха на север към ногайските земи.

На 17 април отклонението на компаса в Астрахан беше $13^{\circ}40'$ в западна посока. Тази пролет в Астрахан се получиха сведения, че персийската царица (царят им бил сляп) повела голяма войска срещу турците, които владеели Медия, и им нанесла голямо поражение, но въпреки това турците все още държали Дербент и по-голямата част от Медия. След като се съвещаваха помежду си, агентите на компанията решиха да оставят половината от стоките в Астрахан с Артър Едуардс, а другата половина да натоварят на кораба, с който тримата агенти да заминат до бреговете на Медия, както бяха намислили по-рано, и да видят какво може да се направи.

На 19 април проводиха Еймос Райъл и Антони Марш, хора на компанията, от Астрахан нагоре по реката до Ярославъл, за да изпратят писма в Англия. Те получиха нареждане да задържат в Русия стоките, които ще получат от Англия тази година, предназначени за търговия в Персия, докато не проверят какво може да се направи в тези земи.

На 1 май сутринта, когато корабът бе готов за отплаване, агентите поканиха княза и главния секретар на угощение на борда, където ги посрещнаха така любезно, че те останаха твърде доволни, а когато князът и главният секретар си отиваха, дадоха залп с всички оръдия на кораба. Около девет часа вечерта вдигнаха котва и отплаваха от Астрахан. На 7 май сутринта минаха покрай едно дърво на левия бряг на реката, което се нарича дървото на Мохамед, и около три версти на юг от това дърво се намира едно място, наречено Учуг, където има няколко къщурки и императорска стража да пази рибарите,

които поддържат бента. На 9 и 10 май достигнаха плитчини и бяха принудени да облекчат кораба. На 15 май с големи усилия и мъки освободиха кораба от плитчините и пясъчните наноси. На 21 май при северозападен вятър вдигнаха ветрила и плаваха на югозапад и след това на юг до единадесет часа; дълбочината на водата беше девет фута. По пладне измериха ширината и откриха, че се намират на $44^{\circ}47'$ и че дълбочината на водата е три фадъма и половина, което значеше, че са отминали плитчините.

Оттам отплаваха при силен северен вятър в посока запад-югозапад и като изминаха осем левги, в два часа сутринта на 27 май достигнаха до Билдих в Медия, където пуснаха котва при дъно девет фута. След малко пристигна една лодка със седем-осем души — двама турци, останалите персийци, васали на турците, — които се качиха на кораба и ги поздравиха с добре дошли; изглеждаше, като че ли се радват на тяхното пристигане. Те обясниха на търговските агенти, че турците са завладели цяла Медия и че турският паша останал в Дербент заедно с войската си; Шемаха — казаха те — била съвсем разорена и там не останали никакви жители или съвсем малко. Понеже желяеха да говорят с пашата, агентите изпратиха един от хората на компанията, Робърт Голдинг, при управителя на Баку — този град е разположен досам брега на морето — да го уведоми за пристигането им, да му каже какви стоки са донесли и да го помолят да им даде разрешение за преминаване, за да могат спокойно и безопасно да прекарат стоките си.

Когато пратеникът им се яви при управителя на Баку, той го прие много приятелски и след като узна какви са дошлите с кораба и какво са донесли, като че ли твърде много се зарадва. Казаният Голдинг се завърна на кораба. Търговските агенти заповядаха да се опъне на брега една палатка по случай идването на управителя, който пристигна около три часа следобед, съпроводен от тридесетина души войници, облечени в ризници; някои от тях носеха сребърни защитни ръкавици, други стоманени ръкавици, всичките твърде изящно изработени. Агентите го посрещнаха при палатката си и след като се размениха твърде приятелски поздравии, те му поднесоха като дар една кадифена и една алена дреха. Търговските агенти го помолиха да им помогне да бъдат приети от пашата. Той отвърна, че искането им е разумно, и добави, че тъй като пътят до Дербент, където се намирал пашата, бил

опасен, щял да изпрати хора напред да известят за тяхното идване и да съобщят какви стоки биха искали да разменят, та да може казаният паша да подготви такива стоки. След това помоли агентите да се посъветват и да му обадят какво най-много желаят да купят и какви количества да им се доставят.

Същата нощ потеглиха на коне от морския бряг за едно село на около десет мили, където по време на вечеря управителят надълго разговаря с мистър Гарард за нашата страна, като го разпитваше къде се намира, какви страни има наблизо и с кого търгуваме. Когато от отговорите разбра, че сме англичани, той попита дали нашият владетел е неомъжена кралица и когато потвърдихме това, попита дали нашата земя се нарича Ингилтере или не.

Когато сложиха вечерята, той ги покани да се нахранят. След тяхната супа от ориз и вареното месо донесоха подноси с разварен ориз, примесен с мед, и най-последно дойде цяла печена овца. Управителят задаваше различни въпроси на мистър Гарард и Кристофър Бъръ по време на вечерята, питаше за нашите ястия, дали ядем месо или риба по своя собствена воля или защото ни е наредено. По тези места не пият нищо друго освен вода. След вечеря, като се разхождахме из градината, управителят запита мистър Гарард дали в Англия спят в къщите или в градините си, и кое той предпочита. Мистър Гарард му отвърна, че спят кой където пожелае, но обикновено спят в къщите. Тогава управителят нареди да поставят легла в къщата и поиска от роднината си да се грижи за нас през нощта.

Сутринта твърде рано той изпрати коне за останалите търговци, които щяха да пътуват за Дербент, като по хората си изпрати и десет овце за намиращите се на кораба наши хора. В това село имаха турска баня, в която управителят отиде сутринта, като покани мистър Гарард също да се изкъпе, което той и стори. Скоро след като излязоха от турската баня, докато двамата закусваха, пристигнаха мистър Търнбул, мистър Талбоа и Томас Хъдсън, капитанът на кораба, и след като всички хапнаха, тръгнаха за Баку. Кристофър Бъръ обаче се завърна на кораба, тъй като си бе наранил крака и не можеше да издържи пътуването. Поеха за Дербент не по обичайния път, защото бил опасен, а вървяха през горите, докато достигнаха почти до самия град. Един пратеник препусна с коня си пред тях с писмото на управителя до пашата, за да го предизвести за идването на английските търговци.

Пашата се зарадвал твърде много, когато узнал тази вест, и изпратил няколко войника да ги посрещнат: войниците ги посрещнаха на около две мили вѣн от града и ги поздравиха най-почтително. Пред самия град благородници, капитани и други първенци бяха излезли да ги посрещнат и заведат в крепостта и града. При влизането им в крепостта дадоха залп с двадесет от най-големите оръдия и пашата изпрати на мистър Търнбул един отличен кон със скъпоценно седло, което струваше най-малко сто марки. Всички бяха представени на пашата, който, след като разговаря с тях, поръча да донесат една наметка от златотъкан плат и да я поставят на раменете на мистър Търнбул. После отпрати всички да си отпочинат, защото бяха морни от пътя, като каза, че на другия ден сутринта ще разговаря с тях. На следния ден те го помолиха да им издаде разрешително за търговия във всички градове и части на неговата област, като предложиха, ако негово превъзходителство желае да притежава някои от стоките, които те носят, да пише на управителя на Баку и стоката ще му бъде предадена. Отговорът на пашата беше, че той с готовност ще им даде разрешение за търговия, обаче е загрижен за тяхната безопасност, тъй като са дошли толкова отдалече, а положението в областта е неспокойно. Затова той им предлага да пренесат стоката си в Дербент и да я продадат тук, като им обещава да им достави каквито стоки желаят и да ги вземе под своя закрила. Тогава търговските агенти изпратиха Томас Хъдсън обратно до кораба с нареждане да го докара в Дербент, а пашата изпрати с него един благородник да уведоми управителя на Баку какво са решили.

На 29 май стоките бяха разтоварени и пренесени в градините на пашата, където той си отбра каквото желаше, като взе като мито един топ вълнен плат на всеки двадесет и пет топа или каквото и да било друго, което прави четири на сто. Агентите решиха да изпратят част от стоките си в Баку, за да ги разпродадат по-бързо там, и затова получиха писмо от пашата до управителя на Баку, написано твърде благосклонно за агентите. След това тези стоки, на стойност почти хиляда лири, бяха натоварени и изпратени с един малък кораб, местна направа, а именно: сто топа вълнени платове, седем топа сукно, две бурета кърмъзна боя, две бурета калай, четири бурета железни пръчки. Със същия кораб отплаваха Уилям Уинкъл, Робърт Голдинг и Ричард Ралф, хора на компанията, заедно с двама руси, от които единият преводач, и

четирима моряци. Платиха за превоза на хората и товарите до Баку, макар че, когато пристигнаха, успяха да продадат малко от стоките. Управителят на Баку се отнесе към тях твърде приятелски както поради писмото на пашата, така и понеже агентите на компанията се бяха държали много любезно към него, както описах по-горе.

Робърт Голдинг, желаейки да проучи каква търговия може да се извърши в Шемаха, който град е на един ден път от Баку, се отправи натам. На връщане го нападнаха разбойници и го простреляли в коляното със стрела; за малко щял да изгуби и стоките, и живота си, ако не бил успял да убие един от конете на нападателите с аркебуза си и да простреля един турчин през двете бузи с пищова си. На 6 август съобщиха на агентите на компанията, че корабът им бил съвсем прогнил и толкова негоден, че не могат да се завърнат с него в Астрахан. Тогава те се спазариха и уговориха с един арменец, на име Яков, да наемат един тридесет и пет тонен барк, наричан тук бус, който бе дошъл от Астрахан същата година. Вече всичките стоки бяха натоварени и бусът бе готов да отплава за Дербент, когато се разрази страшна буря: възетата, малки и големи, се изпокъсаха, корабът бе изхвърлен на сушата и се разби на късове в скалите. Всички на кораба се спасиха, спасена бе и част от товара. Но ковчежето, в което държаха сребърните талери и жълтиците, които бяха получили срещу стоките на компанията, продадени в Баку, падна от барка във водата и потъна. Топовете платно, което не можаха да извадят от кораба, също бяха изгубени, но други по-скъпи неща бяха спасени.

На 18 август търговските агенти получиха от пашата 500 батмана сурова коприна, което беше част от това, което им се дължеше, като пашата ги покани да дойдат на следния ден за останалите стоки, както бе уговорено.

На 19 август агентите отидоха при пашата, както той бе поръчал, но този ден той не ги прие, а наредил да им кажат, че те трябвало да проверят дали не му дължат нещо, което твърде смути търговските агенти. Тогава Търнбул отвърна, че животът им и всичко, което те притежават, зависят от волята на пашата; отговориха им, че въпросът съвсем не стоял така, ами трябвало да проверят книгите си, за да видят какви са сметките им с пашата. На 20 август получиха вест, донесена им с един бус, пристигнал от Астрахан, че Артър Едуардс, когото

търговските агенти бяха оставили там с половината от стоките, бил мъртъв.

На 23 август агентите получиха още петстотин батмана коприна от пашата.

На 5 септември Тобиас Аткинс, помощникът на канонира, умря от дизентерия. Погребах го на 6 септември на две мили южно от крепостта на Дербент, където обикновено арменците-християни погребват своите мъртви.

На 26 септември натовариха 40 бали коприна на кораба. От този ден до 2 октомври запасяваха кораба с хляб, прясна вода и други припаси, нужни за плаване по море. Същия ден, 2 октомври, бе внезапно наредено на агентите на компанията незабавно да напуснат къщата, където бяха настанени, и да излязат с вещите си вън от града, поради което те бяха принудени да пренесат нещата си на брега до кораба и да прекарат нощта там. Причината за внезапното им изгонване от града (както разбраха по-късно) била, че пашата бил предизвестен за пристигането на керван със заплатите на войската, изпратени му от султана, който керван вече приближавал Дербент.

На 3 октомври всички стоки бяха натоварени на кораба. Тогава агентите отидоха при пашата да се сбогуват и да го помолят да има грижа за онези от хората на компанията, които те бяха изпратили в Баку. Той нареди да запишат имената им и обеща, че нищо няма да им липсва и нищо лошо няма да им се случи. След като се сбогуваха с него, агентите се качиха на кораба, за да отплават за Астрахан с благоприятния юго-югоизточен вятър, но тъкмо да вдигнат ветрила, на брега се появи човек, който ръкомахаше. Изпратиха лодка до брега да го вземе — оказа се, че бил един арменец, изпратен от Уилям Уинкъл да донесе писмо, с което той описваше накратко нещастията със загубата на буса и съобщаваше, че плавал от Билдих към Дербент с една малка лодка, но бил принуден да слезе на едно крайбрежно селище, известно под името Арменското село. Тогава агентите наредиха корабът да го изчака, но това ги забави и те пропуснаха южните ветрове; по тази причина големи беди ги сполетяха по-късно поради ледовете, когато навлязоха в река Волга, както ще разкажа по-долу.

На 4 октомври, когато още духаше юго-югоизточен вятър, Кристофър Бъръ бе изпратен да слезе на брега в Дербент, за да набави

някои неща, необходими за плаването, и докато бе на сушата, видя как пристигнаха колите със заплатите на турците, пазени от двеста войници и сто души стража извън капитаните и велможите. Пашата, придружен от капитаните и войниците си, облечени във великолепни дрехи и всички въоръжени, излязоха на около три-четири мили от Дербент и посрещнаха дружината, която пазеше съкровището, най-тържествено и с голяма радост. Най-важното за тях бяха парите, защото само преди няколко дни войниците бяха готови да нахлуят в двора на пашата да си искат заплатите. Парите бяха натоварени на седем коли и с тях караха и десет бронзови оръдия.

В Медия нямаше никакви ценни стоки освен сурова коприна, но и тя можеше да се купи само от пашата. Скоро след като дошъл тук, той наложил данък върху коприната. С нашите търговци той не спази всички уговорки, макар и отношението му към тях да не бе съвсем лошо. Той взе повечето от стоките, които те носеха, като им даде ниска цена, и понеже им достави много стоки, които те иначе не биха могли да си набавят поради размирните времена и опасностите при пътуване, той можеше да прави с тях каквото си иска.

Новините, които чува в Астрахан във връзка с войните между турците и персийците, не бяха много далеч от истината: с помощта на кримските татари турските войски нападнали и завладели Медия през 1577 година. Султанът назначил Осман паша (същият паша сега е управител на Дербент) за управител на цялата област; Осман паша избрал за свое седалище Шемаха, главния град на Медия и средище на търговията в тази провинция.

Когато пашата установил ред в страната, както сметнал за добре, и поставил войска, където намирал, че е нужно, той разпуснал останалата войска и изпратил войниците обратно. Персийците, като узнали, че турската войска е разпусната и се завърнала в Турция, събрали своята войска и предвождани от царицата си, отново завладели Медия, като я опустошили с огън и меч — унищожили хора, добитък и всичко останало, което могло да послужи на турците. След като разорили страната, достигнали до Шемаха, където споменатият паша, назначен за управител от султана, се бил установил, и обсадили града. Пашата, като видял, че не може да им устои, побягнал в Дербент, където и останал.

Дербент е яка крепост, изградена още от Александър Велики, и така разположена, че персийците, които нямат оръдия, могат да я завладеят само с продължителна обсада, като накарат турците да се предадат от глад. Когато турците избягали от Шемаха, персийците навлезли в града и го оплячкосали — не оставили ни живо същество, ни някаква стока и се завърнали в Персия.

Ширината на Дербент (направени бяха няколко измервания) е $41^{\circ}52'$. Отклонението на компаса на това място е 11 градуса на запад. Разстоянието от Дербент до Билдих е 46 левги по суша. Разстоянието от Дербент до Шемаха по суша е 45 левги. От Шемаха до Баку е около 10 левги, може би 30 мили. От крепостта на Дербент на изток до брега на Каспийско море се издигат две каменни стени, дълги една английска миля. Тези стени са 9 фута широки и 28–30 фута високи, а разстоянието между тях е 160 геометрични крачки, т.е. 800 фута.

На 5 октомври по пладне, при северо-североизточен вятър те вдигнаха котва и отплаваха от Дербент, като следваха брега в южна посока, за да намерят хората си: но след като изминаха 4 левги, вятърът стана източен, така че те бяха принудени да пуснат котва на три фадъма дълбочина.

На 6 октомври отплаваха и излязоха в открито море, където хвърлиха котва на дълбочина седем фадъма. Корабът имаше голям теч и беше толкова прогнил между главната мачта и кърмата, че човек можеше с нокът да стърже дъските му.

На 7 октомври около 7 часа сутринта отплаваха със северозападен вятър. Като взеха предвид, че е късна есен, че корабът е в лошо състояние, тече и е прогнил, решиха да не се бавят повече да чакат Уинкъл и другарите му, а да ги оставят да плават сами. Насочиха се към Астрахан и плаваха на север-североизток до полунощ, като изминаха шестнадесет левги. След това вятърът се обърна, задуха от север-северозапад, засили се и излезе голяма буря, поради което свиха всички ветрила с изключение на предното ветрило, което бяха принудени да оставят, за да могат да държат кораба срещу вълните. На 8 октомври около два часа сутринта голямата лодка при кърмата на кораба потъна и те бяха принудени да срежат въжето ѝ с голямо съжаление и тревога, защото се бяха надявали да се спасят с нея, ако корабът почне да потъва. Около десет часа сутринта видяха земя на пет левги на юг от Дербент, където пуснаха котва на дълбочина три

фадъма; дъното беше покрито с черна тиня, така че котвата се задържа добре за тяхна голяма радост. От Арменското село, където се намираха, Уинкъл и другарите му видели как минава корабът и изпратили човек през нощта по брега да го следва. Той дойде до мястото, където корабът беше на котва, покачи се на върха на едно дърво и с факел в ръка започна да дава знаци. От кораба забелязаха сигналите, свалиха малката лодка и изпратиха няколко моряци на сушата. Те се завърнаха с писмо от Уинкъл, в което той съобщаваше какви стоки има в Арменското село и молеше да бъде взет на кораба заедно с другарите си и стоките.

На 12 октомври духаше северозападен вятър. Вдигнаха ветрила и се отправиха към Арменското село, където отново пуснаха котва. Една лодка дойде до кораба и събщи, че татарите може и да ограбят нашите хора, ако нашите канонири не ги защитят. Наредиха на лодката да се завърне и да им каже да побързат да се качат на кораба, каквото и да им струва. Така всичките се качиха на кораба същия ден с изключение на Ричард Ралф и двамата руси, но с идването на лодката задуха югоизточен вятър, появи се вълнение, така че се принудиха да я качат на борда и да останат на котва до 13 октомври, когато настъпи хубаво време. На сутринта спуснаха лодката на вода и я изпратиха да докара споменатия Ралф и двамата руси, които вече чакаха на брега, а заедно с тях и двама испанци, пленени при Голета на брега на Тунис, които служели като войници при турците. Взеха и тези испанци на кораба (от християнско милосърдие), за да ги освободят от робство и да ги откарат в Англия; и двамата бяха пуснати на свобода в Лондон през септември 1581 г. На 16 октомври задуха вятър от изток-югоизток, вдигнаха котва и отплаваха в северна посока към Астрахан.

На 30 октомври при югоизточен вятър, както плаваха в североизточна посока, корабът толкова се доближи до брега, че се принудиха незабавно да свият ветрилата и отново да пуснат котва, откъдето повече не я вдигнаха. В този ден си разделиха хляба, но като ги видя в нужда, бог им изпрати две ята яребици, които дойдоха от брега и ту кацаха, ту литваха от кораба. Хората се успокоиха, а един от тях, който лежеше болен и за чийто живот нямаше голяма надежда, оздравя.

На 13 ноември сутринта Еймос Райъл беше изпратен към Астрахан с една лодка, за да достави храна и коли, които да ги спасят и

да им помогнат, но той не успя да достигне по-далеч от Четирите острова, когато реката замръзна. Тогава той се принуди да изостави лодката и да се отправи към Астрахан пеша. В същия ден прехвърлиха стоките на мауни и оставиха кораба на котва с двамата руснаци, които заедно с още други трима души срещу двадесет рубли се задължиха да го закарат в някое пристанище, където да презимува в безопасност, или да се грижат за него цяла зима, както беше на котва. Парите щяха да им се платят, след като свършеха работата. Задуха североизточен вятър, от който морето замръзна така, че не можеше да се гребе, нито можеха да се направляват мауните, които се носеха по волята на вятъра и леда. И тъй продължиха да бъдат влачени от леда на югоизток в морето в течение на четиридесет часа. Големи бяха опасностите, които ги заплашваха, докато ледът ги носеше, защото често пъти, когато ледовете се разчупваха от силата на вълните и вятъра, ледени блокове се носеха нагоре-надолу и се струпваха един върху друг с такава сила, че беше страшно да ги гледа човек. Няколко пъти това се случи толкова близо до самите мауни, че им се струваше, че блоковете ще ги потопят и всички ще загинат на часа. Но бог, който дотогава ги беше опазил от много опасности, ги избави и този път.

Три-четири дни след като бяха отнесени в морето, когато ледът бе достатъчно дебел и здрав да издържи тежестта им, те разтовариха стоките: четиридесет и осем бали или вързопа от сурова коприна и още други неща, наредиха ги на леда и ги покриха с каквото можаха. След това поради недостиг на храна решиха да оставят всичките стоки на леда и да идат на брега. Начупиха сандъците си и с други подръчни средства си направиха шейни, за да ги влачат по леда, след това се облякоха и с каквато храна имаха и колкото можеха да носят тръгнаха в един час през нощта, като вървяха по леда в северна посока.

Рано на следващата сутрин се изгубиха, понеже русите ги убедиха да следват един път, който вървеше прекалено много наляво (макар мистър Хъдсън да беше против) и поради това четири или пет дни се скитаха по леда, като не знаеха дали са навлезли в земите на кримските татари или не. Най-сетне тъй се случи, че попаднаха на един път, по който бяха минавали хора и който водеше обратно към морето. Поеха по този път и като го следваха, след два дни се озоваха на едно място, което се нарича Червените скали и бе познато на неколцина от нашите хора.

Тук и пренощуваха, но нямаха никаква храна освен два хляба. Двамата руснаци, които, както вече казах, трябваше да пазят кораба, ги настигнаха и ги увериха, че ледовете начупили кораба на парчета и те едва се спасили.

На сутринта тръгнаха рано и към девет часа срещнаха Еймос Райъл с дърводелеца на кораба и един канонир, току-що пристигнал от Англия, с около 65 коня и толкова казаци, които да водят конете, както и 50 стрелци за охрана, натоварени с храни; изпратени били от княза да пренесат стоките до Астрахан. Тази среща много зарадва агентите.

Те изпратиха обратно Томас Хъдсън, капитана и Тобиас Парис, неговия първи помощник, да заведат Еймос Райъл и руските войници да приберат стоките, а самите те с хората си продължиха към Астрахан, където пристигнаха на 30 ноември.

На 3 декември, рано сутринта, Томас Хъдсън и тези, които го придружаваха, се отправиха към оставените стоки и същия ден натовариха, каквото намериха, на шейни и с подходяща бързина тръгнаха към Астрахан. Починаха през нощта, но още преди да се азори, ги нападна голяма орда ногайски татари на коне, които надаваха страшни викове и крясъци. Нашите хора обаче се бяха оградили с шейните, така че татарите не смееха да се нахвърлят върху им, а само язدهа наоколо и пущаха стрели по тях, като раниха само един русин в главата. Когато обаче се съмна, те се отдалечиха на голямо разстояние от нас, защото нашите бяха голяма сила за тях и повече не ги нападаха. Същия ден нашите хора се отправиха към Астрахан, където стигнаха здрави и читави на 4 декември около три часа следобед. Всички много се радваха, че имаха щастието да се спасят от толкова страшни беди, премеждия и несгоди, които им се случиха по време на пътуването, и славеха всемогъщия бог, който милостиво ги беше запазил и избавил от тях. Презимуваха в Астрахан, където се радваха на благоразположението и приятелството на княза, управителя и останалите сановници. Тази зима не се случи нищо, което да заслужава да се отбележи.

През пролетта на 1581 година, към средата на март, започна ледоходът и от Астрахан нагоре ледът се изчисти. На 9 април, след като всичките стоки, върнати от различни части на Медия, бяха натоварени на един малък речен кораб, търговските агенти Уилям Търнбул, Матю Талбоа, Джайлс Кроу, Кристофър Бъръ, Майкъл Лейн,

канонирът Лорънс Прауз, Рандолф Фокс, Томас Хъдсън, Тобиас Парис, бояджията Морган Хъбълторн, лекарят Рич, Робърт Голдинг, Джон Смит, дърводелецът Едуард Рединг и канонирът Уилям Перин, както и четиридесет души руси, от които тридесет и шест казаци-гребци, а останалите пътници — заминаха от Астрахан нагоре по Волга към Ярославъл. Оставиха в Астрахан непродадените английски стоки и ги повериха на Еймос Райъл, У. Уинкъл и Ричард Ралф, като им наредиха да продават и разменят доколкото е възможно и с онова, което получат в замяна, да се завърнат в Ярославъл през лятото, когато императорският кораб тръгне нагоре по Волга.

На 26 април пристигнаха със своя кораб в Казан, където останаха до 4 юни. Оттам агентите изпратиха Джайлс Кроу в Москва да занесе писмата им. На 29 април достигнаха до Вологда, където завариха стоките си непокътнати в добро състояние. Още същия ден Уилям Търнбул и Питър Гарард се отправиха от Вологда по реката за Холмогори. Пристигнаха благополучно на 16 юли и тук завариха търговските агенти от Русия. Изпратените от Англия кораби бяха на рейда, почти натоварени и готови да отплават.

На 25 юли отплаваха от рейда Св. Николай за Англия с кораба „Елизабет“.

На 26 юли оттук отплаваха корабите „Томас Ален“ и „Мери Сюзън“, като Уилям Търнбул, Матю Талбоа, Томас Хъдсън и останалите бяха на „Томас Ален“. Стоките, донесени от пътуването до Персия, бяха натоварени на кораба „Уилям и Джон“, чийто капитан се наричаше Уилям Бигат, а на него също така пътуваха Питър Гарард и Тобиас Парис.

На връщане времето беше лошо и бури разпръснаха корабите. „Уилям и Джон“ пусна котва в пристанището Нюкасъл на 24 септември, откъдето Питър Гарард и Тобиас Парис пристигнаха в Лондон по суша и известиха за пристигането на кораба.

На 25 септември и двата гореспоменати кораба пристигнаха невредими в лондонското пристанище и пуснаха котва пред Лаймхаус и Уопинг, където бяха разтоварени през 1581 г.

[1] Пристанище на устието на р. Северна Двина. Б.пр. ↑

[2] Билка, чиито изсушени корени се използват като разслабително. Б.пр. ↑

XL

ЗА ХРАСТА, КОЙТО РАЖДА ПАМУК, НАРИЧАН ОЩЕ ГОСАМПИН

В Персия има памук в изобилие, и то отличен памук. Той расте на едно ниско дърво или по-скоро храст, подобен на шипка, и стига до кръста на човек или малко над него. Храстът има стъбло, подобно на шипката, силно разклонено, като на всяко клонче има плод или по-скоро кръгла шушулка, която съдържа самия памук. Когато кутийката нарасне колкото орех, тя се отваря и се вижда памукът, който прилича на овча вълна. Кутийката продължава да расте, докато стане голяма колкото юмрук, и се превръща в рехава топка. Тогава почват да го берат, както се бере зрял плод. Семките на тези храсти са големи колкото грахово зърно и донякъде плоски, а не закръглени. Засаждат ги в разорана земя, където те растат в изобилие из много области в Персия и различни други места.

XLI

ДОКЛАД ЗА ПЪТЕШЕСТВИЕТО НА СЪР ХЪМФРИ ГИЛБЪРТ, ПРЕДПРИЕТО ПРЕЗ 1583 ГОДИНА С НАМЕРЕНИЕ ДА СЕ ОТКРИЕ ПОДХОДЯЩО МЯСТО И ДА СЕ ОСНОВЕ КОЛОНИЯ ОТ ЗАСЕЛНИЦИ-ХРИСТИЯНИ В ОБШИРНИТЕ ОБЛАСТИ НА СЕВЕРОЗАПАД ОТ ПОЛУОСТРОВ ФЛОРИДА, КЪДЕТО КЛИМАТЪТ Е УМЕРЕН, ЗЕМЯТА ПЛОДОРОДНА И ИМА ИЗОБИЛИЕ ОТ МИНЕРАЛИ И КОИТО ОБЛАСТИ НЕ ПРИНАДЛЕЖАТ НА НИКОЙ ХРИСТИЯНСКИ ВЛАДЕТЕЛ. ДОКЛАДЪТ Е СЪСТАВЕН ОТ МИСТЪР ЕДУАРД ХЕЙ, КОЙТО ЕДИНСТВЕН УСТОЯ ДО КРАЯ И С ОСОБЕНАТА БОЖИЯ ПОМОЩ И ПОДКРЕПА СЕ ЗАВЪРНА В АНГЛИЯ

Джон Кабот и неговият син Себастиан бяха първите откриватели на тази обширна земя, простираща се от полуостров Флорида до островите и която днес наричаме Нюфаундланд; цялата тази територия те провъзгласиха за владение на английската корона.

Скоро след като Христофор Колумб бе открил островите и континента на Западна Индия от името на Испания, Джон и Себастиан Кабот откриха останалите земи на север от Флорида и ги обявиха за притежание на Англия.

Колчем впоследствие испанците, забогатели твърде много от откритията си на юг, се опитваха да проникнат във Флорида, опитите им оставаха съвсем безуспешни и най-сетне те напълно се обезсърчиха, сякаш бог бе очертал границите, отвъд които те не можеха да минат.

Французите пък, които имат още по-малко основание от испанците да предявяват претенции върху тези северни земи, оспориха откритията на англичаните, узурпираха правата ни и измислиха имена на области, реки, заливи, носове и полуострови, като че ли те първи са ги открили; при все това бог досега не им позволи да установят трайно владение там въпреки многократните им опити да го сторят.

Когато сър Хъмфри Гилбърт за първи път се зае да открие области в Америка — след като нейно величество му бе дала твърде широки пълномощия да завладее и засели по свой избор всякакви далечни земи, обитавани от езичници, които не са притежание на никой християнски владетел, — мнозина достопочтени господа се стекоха при него и пожелаха да участвуват в експедицията.

Приготовленията бяха толкова големи, че се очакваше да се стъкми могъща флотилия, годна да се справи със силна чужда флота. Обаче сред толкова голям брой желаещи да участвуват наистина имаше и люде с най-различен нрав. И когато корабите бяха донякъде подготвени и моряците бяха готови да се качат на тях, някои от онези, които бяха обещали да подкрепят пътуването, не устояха на думата си и оставиха адмирала да отплава, придружен само от малцина верни приятели.

Сър Хъмфри беше вложил много средства, за да организира тази експедиция, и макар че поради това състоянието му бе силно накърнено, той не се обезсърчи и продължи приготовленията за замисленото плаване.

В подкрепа на неговото начинание се яви измежду другите рицарят сър Джордж Пекам, твърде ревностен поддръжник на експедицията, който помогна много както със съвети, така и в разходите. Други господа се присъединиха според силите си, готови да рискуват богатствата си и живота си. Незабавно започнаха да подготвят плаването: съоръжаваха кораби, товареха муниции и хранителни припаси, набираха моряци и ги снабдяваха с всичко необходимо, но се натъкнаха на такива трудности и пречки, че не успяха да завършат приготовленията си за по-малко от две години.

Решихме да поемем северен курс и да следваме, доколкото е възможно, най-прекия търговски път към Нюфаундланд. Оттам, след като си починем и попълним запасите си, да продължим на юг, като не пропускаме и най-малката река или залив в тази огромна страна, които според нас си заслужават да бъдат използвани.

Потеглихме във вторник, 11 юни, лето господне 1583, като флотилията включваше следните кораби: „Дилайт“ — 120 тона, барка „Роли“ — 200 тона, стъкмен от сър Уолтър Роли, „Голдън хайнд“ — 40 тона, „Суолоу“ — 40 тона и „Скуиръл“ — 10 тона.

Бяхме на брой към двеста и шестдесет души, измежду които имаше добре подбрани хора, владеещи разни занаяти: корабостроители, зидари, дърводелци, ковачи, рудничари и майстори леяри. Освен това за развлечение на нашите хора и за да спечелим диваците, бяхме снабдени с най-различни музикални инструменти. Не бяха пропуснати и най-малките играчки, кукли, облечени като танцьори на морис^[1], кончета и украшения за майския прът^[2]. Всичко

това щеше да бъде радост за диваците, които желяехме да спечелим с честни средства. Бяхме взели и най-различни дреболии за размяна.

На следващия четвъртък въпреки добрия попътен вятър около полунощ баркът „Роли“ ни изостави. Впоследствие казваха — и това е твърде вероятно, — че моряците заболели от заразна болест и се добрали до Плимът в много тежко положение. Така и не разбрах истинската причина. В едно съм убеден, че собственикът, капитан Роли, не пожали средства да стъкми кораба си.

По това време се намирахме на 48 градуса ширина и бяхме много обезпокоени от загубата на най-големия кораб във флотилията ни. Попаднахме в гъста мъгла, която ни затрудни, защото корабите не можеха да плават заедно, а се разпръснаха и на 26 юли „Суолоу“ и „Скуиръл“ се отделиха от флотилията.

На 27 юли забелязахме ледени планини, които се носеха по морето недалече от нас.

Преди да достигнем Нюфаундланд, на около 50 левги от източния му бряг, отминахме плитчините Банкс, където португалците и французите ловят твърде много риба. Понякога тук се събират стотина и повече кораба, които започват риболова през април и свършват през юли. През риболовния сезон човек може да разбере, че се намира при Банкс, без да измерва дълбочината, само по огромния брой морски птици, които се носят над плитчините и се хранят с вътрешностите на изкормените риби, изхвърляни от рибарите.

Зърнахме един остров, наречен Пенгуин, по името на едни морски птици, които тук се въдят в невероятно изобилие; те не могат да летят, крилата им не могат да поддържат тялото, което е твърде голямо (не много по-малко от гъска), и са страшно тлъсти. Французите ги ловят на острова без никакви трудности и осоляват месото им в бурета.

Като следвахме брега, достигнахме до един остров на име Бакалаос, на не повече от две левги от сушата. Тук отново срещнахме „Суолоу“, които бяхме изгубили в мъглата, и от радост целият екипаж започна да хвърля шапките си във въздуха и морето.

Поддържахме курс на юг, докато стигнахме до един залив, наречен Сейнт Джон, и пред неговия вход заварихме „Скуиръл“ на котва. Английските търговци, които същевременно се редуваха като адмирални на риболовните флотилии от същото пристанище, не

позволяваха на „Скуиръл“ да влезе в него. Подготвихме оръдията си, решени да влезем със сила, въпреки че в залива имаше тридесет и шест кораба от най-различни страни. Но преди това нашият адмирал изпрати лодка да съобщи, че нямаме никакви враждебни намерения и че имаме заповеди от нейно величество за това наше плаване.

След като заехме удобно място на рейда и хвърлихме котва, капитаните ни се събраха при нашия адмирал. Тук се стекоха капитаните и собствениците на английската риболовна флотилия, за да узнаят намеренията на адмирала ни и причината за нашето пристигане. Те останаха много доволни, когато той им показва пълномощията си и обясни, че целта ни е да завладеем тези земи от името на английската корона. Поиска им на съвсем законно основание да му окажат помощ при поправката на корабите ни, както и да снабдят флотилията с припаси, доколкото можеха да ни ги доставят както от тяхното пристанище, така и от други близки заливи.

Реши се освен това всеки един кораб от флотилията ни да представи на търговците и капитаните на риболовните кораби списък на нещата, от които се нуждаеха. Когато това бе направено, на корабите, както английски, така и чужди, бе наложено да дадат своя умерен принос, за да се събере нужното количество. На това португалците се отзоваха с по-голяма готовност, отколкото капитаните от останалите страни, и щедро дадоха исканите припаси. По този начин получихме необходимите ни количества и в повече от исканото: дадоха ни вино, мармелад, отлични сухари, зехтин и всякакви деликатеси, като ни носеха всеки ден прясна съомга, пъстърва, омари и друга прясна риба.

На следващия ден адмиралът нареди да опънат палатката му и придружен от свитата си, покани търговците и капитаните, както англичани, така и чужденци, да присъствуват на церемонията, с която ще обяви тези земи за английско владение. Той прочете пред всички заповедите на нейно величество, които бяха преведени на чужденците. По силата на този акт той влезе във владение на споменатото пристанище Сейнт Джон и на земите на двеста левги наоколо, като нейно величество кралицата става владетелка на цялата тази територия. След това адмиралът нареди по английски обичай да му предадат една пръчка и шепа пръст от същата земя и така придоби тази земя като своя собственост за вечни времена, която ще остане

притежание и на потомците му или на онези, на които те я прехвърлят. Той прочете и обяви три закона, които влизаха в сила на часа. Те гласяха, както следва: първият за вярата, която на обществени места следва да бъде в съответствие с англиканската черква, вторият — за поддържането на правата и владението на нейно величество върху тези територии и че при всякакъв опит за враждебни действия от страна на едно или група лица виновните ще се съдят и наказват със смърт за държавна измяна според британските закони; третият закон разпореждаше, че ако някой изрече обидни за нейно величество слова, следва да му се отрежат ушите, а корабът и имуществото му да се конфискуват.

След като тези закони бяха обявени, множеството, както англичани, така и чужденци, изрази покорството и съгласието си. След това недалеч от това място издигнаха дървен стълб и приковаха на него английския герб, изработен от олово.

Онази земя, която днес наричаме Нюфаундланд, а французите Бакалаос, представлява остров, или по-скоро по мнението на някои множество острови, разположени в северните части на Америка, при устието на една голяма река в Канада, наречена Свети Лаврентий.

Земите на юг и на север, на протежение между триста и четиристотин мили, започват от нос Рейс и стигат до Гранд бей. По острова има много отлично защитени и безопасни заливи за корабите.

През юни, юли, август и септември тук е по-горещо, отколкото в Англия през същия сезон. Хора, които са били тук през ноември и декември, казват, че снегът бил извънредно дълбок. Но и да допуснем, че в тези южни страни действително настъпват големи студове, по-силни от студовете в Англия, те не могат да бъдат толкова страшни, както онези в Швеция, и са много по-слаби от студовете в Московското царство или Русия, а тези страни са многолюдни и там се справят със суровия климат, като си служат с печки и топло облекло, хранят се с месо и пият силни напитки; а няма причина тези неща да липсват в Нюфаундланд, ако се реши островът да бъде заселен.

Диваците на север са, общо взето, безопасни. Природата се е отплатила за негодите на суровите студове с множество богатства, например с невероятно количество най-разнообразни риби, речни и морски, като пъстърва, съомга и други непознати нам. Има също така и треска, която привлича кораби от много страни, и тези места са

станали най-прочутите риболовни райони в света. Изобилствуват китове — за тях вече идват в заливите Плацентия и Гранд бей, където претопяват китовата мас. Тук има и много големи херинги, които превъзхождат херингите около Норвегия, но никой не ги лови. Има и различни други риби с много вкусно месо като бонито, калкан и омари, а и безброй други видове, които никой не лови. Срещат се и миди, които имат перли, но перлите не приличат по цвят на онези от Изтока.

От богатствата и стоките, които могат да се извлекат от острова и от континента, трябва да споменем: смола, катран, луга, чамов материал, дървета, подходящи за корабни мачти, кожи за щавене и за кожуси, коноп, лен, жито, разни въжа, ленени платове, метали и много други неща.

Дърветата са предимно бор, ела и кипариси и от трите се получава смола и терпентин.

От тревите и пасищата стадата се угояват за съвсем кратко време — за по-малко от три седмици, — както го доказаха английските търговци, докарали със себе си овце, за да имат прясна храна по пътя. Грах, който нашите сънародници сеят през май, израства добре и се бере в началото на август.

Казват, че има различни видове соколи и ястреби. Тук яребиците са сиво-бели, по-изобилни, отколкото у нас, и по-големи, с груби крака, подобни на гълъбовите; веднъж нашите хора слязоха на брега и убиха много от тях с тояги, защото са толкова тлъсти, че не могат да летят. Също има и косове, конопарчета, канарчета и други малки птички. Има и различни животни — елени и бизони или някакво животно, което, ако се съди по следите му, има копита колкото на вол. Срещат се също мечки, рисове, леопарди, някои по-големи, някои по-малки; има също вълци и лисици, които по север са черни и чиито кожи се ценят много в някои страни в Европа. Има и видри, бобри, белки. Повечето от хората, които били около адмирала, разправят, че той хванал жив самур. И една стотна от животните не можахме да видим в тези необитавани земи, но заради споменатите животни ние прославяхме всемогъщия бог, който в щедростта си бе наспорил земята със същества, които принасят полза човеку.

Често се среща желязо, има и олово и малко мед; за благородните метали не мога да твърдя нищо със сигурност.

Адмиралът се интересуваше най-вече от метали и нареди на нашия майстор, познавач на руди и вещ в топенето им, да бъде особено старателен в работата си. Той потърси наоколо и най-напред донесе някаква руда, която по-скоро съдържаше желязо, отколкото друг метал. След това намери руда, която предаде на адмирала с много доволен вид и тържествено заяви, че ако той и хората му търсят сребро, тъкмо това е намерил.

Не можех да подкрепя самоуверените слова на нашия майстор и онова, което той заяви, не ме задоволи. Попитах адмирала за мнението му и поисках да видя проба от същата руда, на което той отвърна: „Бъди доволен. Стига ми онова, което видях. Изпратих пробата на кораба и нека не говорим повече за това, докато сме тук, в залива. Не бива ни дума да се спомене по въпроса, за да не разберат португалците, бискайците и французите, които са наблизко. Когато излезем в открито море, ще направим проба и ако желаем, можем да се завърнем тук отново.“ Този отговор ми се стори разумен.

Докато почтените люде измежду нас бяха заети с приготовленията по отплаването ни, разни негодници с долни склонности замисляха коварни дела. Едни се готвеха да се измъкнат през нощта с един от корабите ни, но щом узнахме за заговора, ние им попречихме. Други пък се събраха и отвлякоха от близкия залив един кораб, натоварен с риба, като свалиха нещастния капитан на сушата. Мнозина от хората ни се измъкнаха в горите и се изпокриха, като изчакваха сгоден случай и начин да се приберат в Англия с някой от корабите, които ежедневно отплаваха от тези брегове. Някои бяха болни от дизентерия и мнозина измряха, поради което адмиралът разреши на много хора да се завърнат у дома. С една дума, по една или друга причина броят на хората ни дотолкова намаля, че след като направихме преглед на онези, решени да останат до края на плаването ни, се оказахме със съвсем малко хора, способни да обслужват корабите. Затова адмиралът реши, че е уместно да изпрати „Суолоу“, снабден с каквито провизии можеше да отдели, да върне болните в Англия.

Адмиралът реши да се качи на фрегатата „Скуиръл“, която беше най-подходяща за изследване на бреговете, и да огледа всички заливи, дори и най-малките, където голям кораб не може да влезе. Затова

стъкмиха фрегатата, като я претовариха с малки оръдия, по-скоро за да всява страх, отколкото за отбрана на кораба и хората.

Подготвиха „Дилайт“, „Голдън хайнд“ и „Скуиръл“ за плаване и натовариха провизиите — вино, хляб или сухари, прясна и осолена риба, зехтин, както и мармелад, смокини и лимони и други припаси в бурета; с други думи, бяхме така снабдени с храна, сякаш идвахме от някой многолюден град, където има всичко в изобилие.

Напуснахме пристанището Сейнт Джон във вторник, 12 август.

Привечер във вторник, 27 август, адмиралът нареди на моряците от фрегатата си да измерят дълбочината на водата. При ширина четиридесет и четири градуса дъното беше на 35 фадъма, покрито с бял пясък.

Вечерта беше приятна и времето добро, но имаше признаци за предстояща буря. По-голямата част от нощта срещу сряда моряците на „Дилайт“ свиреха с тромпетите, флейтите, барабаните и корнетите, сякаш пееха лебедовата си песен.

В четвъртък, 29 август, излезе бурен югоизточен вятър, който докара със себе си дъжд и гъста мъгла, така че нищо не се виждаше на един кабелт. Капитан Кокс, като се вгледа към сушата, видя, както му се стори, високи бели канари и веднага извика „земя“, макар че след това никой не може да види суша; вероятно белите гребени на вълните са му се сторили като бели канари поради мъглата и лошата видимост.

Незабавно сигнализирах на „Дилайт“ да се отправи към открито море, понеже такъв голям кораб като него щеше да бъде изложен на още по-голяма опасност. Обаче те не следяха сигналите и не разбираха заплахата, докато не ги сполетя нещастieto. Корабът заседна, скоро бурята разби кърмата и я направи на трески. Останалите кораби (т.е. фрегатата, където се намираше адмиралът, и „Голдън хайнд“) се насочиха на изток-югоизток и сетне взеха южен курс, дори направо срещу вятъра, само и само да се спасят, защото откритото море се намираше в тази посока. Измъквайки се от тези опасни места, непрекъснато измервах дълбочината: тя беше ту седем фадъма, ту пет, после четири и след това още по-плитко; по-нататък отново ставаше дълбоко, но изведнъж стана четири фадъма, а след това три. Междувременно морето се разбушува страшно. Най-сетне с божията помощ успяхме след отчаяни усилия да излезем в достатъчно дълбоки води.

Опитахме се да спасим изпадналите в беда моряци по всякакви начини. Но всичко беше напразно — тъй им било писано от провидението; и въпреки това целия ден и част от следващия ден обикаляхме, доколкото беше възможно, около разбития кораб и гледахме към него, като се надявахме да видим някого.

Внезапната загуба на най-големия ни кораб, натоварен с много припаси, ни смути и опечали. Но гибелта на хората, около стотина души, беше още по-тежка загуба.

На фрегатата вече изпитвахме недостиг от храна и дрехи; затова помолиха адмирала да се върнем в Англия, преди всички да загинат. Даваха знаци на моряците на „Голдън хайнд“, за да обяснят бедственото положение, в което бяха изпаднали, сочейки към устата си и към тънките си дрехи, станали на парцали. И онези на „Голдън хайнд“ веднага се съгласиха с тях и изказаха желание да се завърнат в Англия.

Адмиралът извика капитана и помощника на „Голдън хайнд“ на борда на фрегатата и им посочи редица причини, които налагаха да се завърнем непредвидено.

Той няколко пъти повтори тези думи: „Бъдете доволни, видяхме достатъчно и не съжалявайте, за направените разходи. Идната пролет ще отплаваме, снабдени царски, стига само бог да ни помогне да се завърнем благополучно в Англия. Затова, моля ви, нека не се мъчим повече тук, където трябва да се борим със стихииите.“

И тъй в събота следобед, 31 август, сменихме курса и се насочихме обратно към Англия.

Вятърът беше попътен, но твърде силен и морето бурно, така че вълните едва не погълнаха фрегатата, на която се намираще адмиралът.

Той дойде на борда на „Хайнд“, за да може лекарят да го превърже, тъй като си бе наранил крака на някакъв пирон. И тъй, като се уговориха винаги да окачват нощем фенери, така че корабите да се виждат един друг, той се върна на фрегатата; по никакъв начин не можахме да го уговорим да остане на „Хайнд“, който беше по-сигурен кораб. Веднага след това излезе страшна буря, с която се преборихме и този път. Слава на господата.

Когато времето се оправи, адмиралът още веднъж дойде на борда на „Хайнд“, за да се повесели с капитана, помощник-капитана и моряците, и това беше последният път, когато го видяхме; остана при

нас от сутринта до вечерта. Той съжеляваше за загубата на големия кораб, още повече за хората, но най-вече за книгите и бележките си и за още нещо, не можах да схвана какво; по-късно подразбрах, че говори за късовете руда, които му донесоха в Нюфаундланд. Каквото и да е било, споменът го развълнува толкова много, че той не може да се сдържи и започна да бие прислужника си, обхванат от страшна ярост, дори сега, толкова време след като корабът бе загубен. Причината била, че един ден, още когато времето беше добро — имаше безветрие около бреговете на Нюфаундланд, — той наредил на прислужника си да се качи на големия кораб и да донесе някои неща, измежду които най-важното било парчето руда, а момчето забравило и не го донесло. А след това не се случил удобен момент отново да го изпрати на главния кораб; пък и не подозирал, че краят на „Дилайт“ е толкова близък.

Впрочем разни подхвърлени от него забележки и думи по мое мнение още повече потвърждават вероятността да се разработи богатата мина там; защото сега през всичкото време той мислеше само за Нюфаундланд. И за разлика от по-рано, когато най-щедро раздаваше дялове, сега не беше съгласен да раздава толкова големи дялове, особено от околностите на Сейнт Джон, каквито някои английски търговци бяха поискали.

Най-сетне го попитаха какви средства ще има, когато се завърне в Англия, та говори за толкова големи приготовления, които смятал да започне през пролетта. Отвърна, че бил решил да съоръжи две флотилии — едната да изследва южната област, другата за севера. „Това оставете на мене — отговаряше той, — ни пени няма да поискам от никого. Нося добри известия на нейно величество и тя сигурно ще бъде достатъчно милостива да ми заеме десет хиляди лири, затова бъдете весели.“ Последните думи повтаряше често и твърде разпалено, защото беше твърдо убеден и имаше непоклатима вяра в неизмеримата полза от това плаване.

Колкото и да го убеждаваха и молеха приятелите му, всичко остана напразно — не успяха да го отклонят от упоритото му решение да се върне на фрегатата си, чиито палуби бяха претоварени с най-различни оръдия, мрежи и други съоръжения, които правеха този толкова малък кораб твърде тежък за плаване през океана по това време на годината.

Когато капитанът на „Хайнд“ най-настоятелно го помоли да не се връща на фрегатата, ето какво отвърна той: „Няма да изоставя малобройния екипаж, с когото съм преживял толкова бури и опасности, точно сега, когато сме на път към дома.“ А истината за неговото упорство бяха злословията, че се страхувал от морето; така че решението му да се върне на фрегатата бе по-скоро продиктувано от безразсъдна смелост, отколкото от разумна твърдост.

В понеделник, 9 септември, следобед фрегатата, заливана постоянно от вълните, насмалко не потъна, но и този път се спаси. Адмиралът стоеше на кърмата с книга в ръка и ни махаше весело. Щом „Хайнд“ се доближи дотолкова, че можехме да се чуваме, той ни извика, че човек може да иде на оня свят еднакво бързо и когато плава по море, и когато е на сушата.

Същата нощ този понеделник, около полунощ, във всеки случай не по-късно, светлините на фрегатата, която плаваше пред „Голдън хайнд“, внезапно изчезнаха от погледа ни и начаса вахтеният извика, че фрегатата е потънала; и действително тъкмо това се бе случило — точно в този момент океанът я бе погълнал. И въпреки мрака цяла нощ останахме будни и гледахме към мястото, където потъна фрегатата; и през останалия път, докато стигнахме до бреговете на Англия, все поглеждахме натам.

Въпреки страшните несгоди, лошото време и опасността да се издавим угодно бе богу „Голдън хайнд“ да пристигне в Англия и да пристане във Фалмът в неделя, 22 септември.

Всички участници, съсипани от умората и скуката на едно тъй безплодно според тях плаване, се прибрах изнурени, без да бъдат възнаградени за труда, мъките, несгодите, недояждането и непрестанната опасност за живота им.

И въпреки многото трудности, недоволства, бунтове и заговори, болести и смърт, аварии и корабокрушения угодно бе богу да поддържа между моряците разумен сговор и разбирателство.

И тъй описах историята на нашето плаване, последното дело на рицаря сър Хъмфри Гилбърт, който, макар и вече да не е между живите, ще бъде запомнен с блестящите си добродетели: той остана твърд и непоколебим в едно предприятие по всичките си цели честно и богоугодно — да открие, завладее, да постави в служба на бога и подчини на християнско благочестие онези далечни езически страни в

Америка, които не бяха притежание на християни и с пълно право принадлежат на английската корона.

Впрочем освен плодовете, които един ден може да даде нашето плаване в тези северозападни страни, имаше и друга полза — пречките, смутовете и бедите както през време на приготовленията, така и при самото пътуване поправиха буйния нрав, който бяхме забелязали у този благородник, нрав, който помрачаваше многобройните му останали добродетели.

Тогава, както се беше преобразил и се бе приближил до божия образ, се изпълни волята на провидението да го приеме при себе си.

[1] Английски народен танц. Б.пр. ↑

[2] През пролетта в Англия издигали прът на площадите на селата и връзвали на него цветни въжета, на които се люлеели. Б.пр. ↑

XLII

РАЗКАЗ ЗА ПЪТУВАНЕТО НА КОРАБА „ДЖИЗЪС“ ПРЕЗ 1583 Г. ДО ТРИПОЛИ В СЕВЕРНА АФРИКА, В КОЙТО ПРИКЛЮЧЕНИЯТА И БЕДИТЕ НА НЕКОЛЦИНА АНГЛИЧАНИ СА ВЯРНО ОПИСАНИ ОТ ТОМАС САНДЪРС

Това пътешествие беше уредено от достопочтения сър Едуард Осбърн, първи търговец в компанията за търговия с Турция, и капитан Ричард Стейпър, които наеха един кораб на име „Джизъс“ с водоизместимост сто тона. Ковчезник-домакин беше Уилям Томсън, син на притежателя на кораба. Агенти на компанията бяха Роман Сонингс, французин, и Ричард Скегс, човек на споменатия капитан Стейпър. Собствениците на кораба сключиха с търговците договор за наемането му срещу хиляда марки, като се уговориха гореказаният кораб с божия помощ да се отправи за Триполи, на брега на Северна Африка, т.е. най-напред от Портсмът до Хавър в Нормандия, оттам за Сан Лукар, още познат като Сейнт Лукас, в Андалусия и оттам за Триполи, и след това обратно до Лондон. Собствениците на кораба изпратиха някой си Ричард Даймънд за капитан, а той си избра помощник някой си Андрю Дайър. И тъй около 16 октомври лето господне 1583 споменатият кораб се отправи на път. Лошото време ни закара до Фалмът, където останахме до първи януари. Тогава излезе благоприятен вятър и ние отплавахме оттам; на 20 януари пристигнахме благополучно в Сан Лукар. Около 9 март отплавахме оттам и към 18 март стигнахме в Триполи на африканския бряг, където беят на тази страна, както и обикновените люде ни посрещнаха много добре. Оттам се изнася главно зехтин; понеже и беят също се занимава с търговия, агентите на компанията купиха зехтин от него, така че не платиха износно мито и го натовариха на корабите.

В гореказания град имаше един човек на име Патроне Норадо, оставен от брат си като заложник срещу дълг от четиристотин и петдесет крони, дължими на един тукашен турчин за стоки, изпратен в християнския свят с един негов кораб. Разправяха, че след като

пристигнал в християнския свят, брат му попаднал в развратна компания, проиграл кораба на комар и повече не се върнал обратно.

Същият Патроне Норадо, понеже нямал никаква надежда да се завърне в страната си, като видял, че се открива възможност да избяга с нашия кораб, се уговорил с агента Сонингс да доплува до брега на един от островите по крайбрежието и когато корабът е извън опасност, капитанът да го вземе и откара в Тулон, който град е в провинцията Марсилия.

Корабът бе подготвен за отплаване на 1 май и преди да вдигне ветрила, нашите агенти отидоха да се сбoguват с бея, който твърде любезно им пожела добър път. Когато се качиха на борда, те наредиха на капитана и моряците бързо да изкарат кораба от пристанището. Капитанът им отвърна, че това е невъзможно, защото вятърът духа в противна посока и е прекалено силен. Тогава се заехме да изтеглим кораба с въжета, обаче след малко беят изпрати лодка с трима души да се качат на кораба и да наредят на Сонингс да слезе на сушата. Когато агентът отиде при него, беят поиска да му се заплати износно мито за зехтина. Сонингс му отвърна, че негово величество бе обещал да го даде без мито. Въпреки това беят, като истински поганец, който не изпитва боязън от бога, нито държи на думата си, макар да заема такава висока длъжност, не устоя на обещанието си и принуди Сонингс да заплати митото до последната пара. След това му нареди да замине бързо, защото иначе еничарите щели да го накарат да свали зехтина на сушата.

Тези еничари са войници на султана и тяхната власт е по-голяма от властта на бея. И тъй споменатият агент напусна дома на бея, дойде до брега и извика лодка от кораба, с която доведе на борда Патроне Норадо. Моряците бяха любопитни да узнаят кой е този човек, на което Сонингс отвърна, че бил негов сънародник, пътник. „Дано не даде господ — рекоха моряците — да си навлечем беля с тоя човек.“ Тогава Сонингс възрази гневно: „Какво ви засягат моите работи? Ако се случи нещо лошо, аз отговарям за всички.“

Турчинът, комуто Патроне Норадо дължал пари, открил, че заложникът му го няма, и предположил, че е на нашия кораб. Незабавно отишъл при бея и му рекъл, че неговият длъжник Патроне Норадо сигурно е на английския кораб. Тогава беят изпрати при нас лодка с трима души, които наредиха на Сонингс да слезе на сушата.

Без да спомене нещо за Норадо, той отговори, че незабавно ще дойде със собствената си лодка, но щом те си тръгнаха, нареди да продължим да теглим кораба с въжета и заяви, че ще слезе на сушата, когато види онези негодници обесени. Като видя, че Сонингс не слиза на брега, а продължава да изтегля кораба, беят веднага заповяда на канонира на крепостта да даде три изстрела по нас без гюлета. Тогава всички се обърнахме към Сонингс и го попитахме защо стрелят по нас, а той отговори, че еничарите искат зехтинът да бъде свален на сушата и затова трябва бързо да отплаваме. Боят, след като нареди да дадат три изстрела без гюлета, заповяда на всичките си канонири да се опитат да потопят кораба ни, но те не можеха да ни улучат, поради което той изпрати да обявят в неговото банио (така наричат тъмницата, където държат пленниците нощем), че онзи, който може да ни потопи или да ни принуди да се върнем, ще получи свободата си и сто крони. Един испанец на име Себастиан, който някога бил прислужник във Фландрия, се обадил и заявил, че ако това обещание се изпълнело, той се наемал или да ни потопи, или да ни принуди да се върнем обратно; казал, че залага живота си, ако при първия изстрел не направи на трески горната част на кормилото, с втория не ни удари под водолинията, а на третия, с изстрел от тежкото оръдие, не свали мачтата ни. Точно така и стана: и когато се видяхме с отнесено кормило, пречупена мачта и пробойна под водолинията, бяхме принудени да се върнем обратно.

А този Себастиан нито получи свободата си, нито стоте крони, обещани му от бея за усърдието му, а след като си свърши работата, бе отново върнат в затвора; от това може да се съди колко турчинът-неверник държи на думата си, макар че можеше да изпълни обещанието си, още повече че беше бей.

Тогава нашите търговци, като не виждаха друг изход, слязоха на сушата заедно с петима от екипажа, а от крепостта престанаха да стрелят — дадоха всичко на всичко тридесет и девет изстрела, без да ранят никого.

И когато нашите търговци слязоха на сушата, беят заповяда да ги оковат заедно с останалите моряци с най-големите вериги, тежаци по 40 оки, на групи по четирима. Когато пристигнахме, повече от стотина турци се качиха на кораба, претърсиха го и ни свалиха дрехите от гърба, разбиха сандъците ни и ограбиха всичко, което носехме; а се

намериха и християни-негодници, които също се качиха на кораба, разграбваха стоките ни и се държаха така лошо, както турците. Помощник-капитанът държеше в ръка една библия, печатана в Женева, и както ми я показваше, главният канонир на бея се доближи и му я взе. Тъй като аз знаех езика им, отидох при ковчежника на бея и му заявих, че божията воля е била да попаднем в ръцете им, но те би трябвало да ни оставят да изповядваме вярата си, както позволяват на испанците и на хората от други страни да следват своята вяра; той се съгласи, че е така. След това му съобщих, че главният канонир е взел една библия от един от нашите хора и ковчежникът отиде начаса да му нареди да върне библията, което той и стори.

След това пристигна пашата, който държи пленниците на бея, да ни свали на сушата и тогава, като си спомних тежката участ на нещастните пленници, докато се намират в робство у тези неверници, отидох до моя сандък и извадих една делва зехтин и напълних една кошница със сухари. Пашата ми рече: „Дай ми делвата със зехтина и когато дойдеш в тъмницата, ще ти я върна“, но повече не го видях.

На 1 май 1584 година влязох в баниото, т.е. тъмницата, и видях нашите търговци и останалите от екипажа във вериги; а като знаех, че и нас ни очаква същото, помислих си: може ли да има толкова кораво сърце, което да не ни съжали при гледката или разказа за тъжната ни участ?

На втория ден на май беят и съветниците му се събраха да ни съдят. Първи изправиха пред тях агентите и капитаните и беят ги попита защо не слязоха на сушата, когато той ги повика. А Роман Сонингс му отвърна: „Ако някой е нарушил закона, аз единствен съм виновен и никой друг.“ Тогава беят начаса отсъди казаният Роман Сонингс да бъде обесен на северната кула. От него премина към споменатия вече Патроне Норадо, а след това се обърна към помощник-капитана Андрю Дайър, но не говори много с него и също го осъди да бъде обесен на западното укрепление.

Тогава другият от нашите агенти на име Ричард Скеге коленичи пред бея и рече: Умолявам те, ваше височество, или помилвай нашия помощник-капитан, или ми позволи да умра вместо него, защото той няма никаква вина за тази работа. И тогава тукашните хора, на които държанието на Ричард Скегс се понрави, помолиха бея да помилва и двамата. Тогава той изрече следните думи: „Ето, заради тебе помилвам

помощник-капитана.“ При тези думи турците започнаха да викат и да крещят: „Отведете помощника, да не стои повече пред бея.“ След това той се върна в тъмницата, където се намирахме, разказа ни за случилото се и всички много се зарадвахме за щастливото избавление на Скегс, който спаси и себе си, и нашия помощник-капитан, като се застъпи за него.

Но скоро след това радостта ни се превърна в двойна мъка, защото междувременно беят промени решението си, тъй като един от неговите хора го посъветва иначе: докато помощник-капитанът не умре, нито корабът, нито стоките могат да се конфискуват, нито пленниците да се обърнат в робство. Затова беят отново нареди да изправят помощника пред него и макар че го бе вече помилвал, го осъди на обесване.

Когато Роман Сонингс видя, че го очаква неминуема смърт, той обяви, че е готов да приеме тяхната вяра, като по този начин се надяваше да си спаси живота. Тогава турчинът рече: „Ако приемаш вярата ни, кажи словата, които следва да се изрекат“, и той ги изрече. Но те му казаха: „Сега, щом си възприел турската вяра, ще умреш като турчин“, и тъй стана, както турците, които присъствували на екзекуцията, ни разказаха. А Патроне Норадо, който преди беше свободен и не правеше нищо, бе осъден на вечно робство.

Беят осъди всички ни на вечно робство на султана, а корабът и стоките бяха конфискувани в полза на султана. Тогава ние всички коленичихме и отдадохме благодарност богу за тъжната участ, която ни сполетя, и изцяло поверихме съдбата си в ръцете на всевишния.

Но нека най-напред да опиша унижителното робство, мъките и глада, защото на всеки пет души отпускаха хляб за по пет аспри на ден, което се равнява на две пени — съвсем малко пари за издръжка; спяхме на голи дъски, като се завивахме с по едно просто наметало; насила, твърде грубо ни бръснеха както главата, така и брадите. Само три дни след като ни затвориха, аз и шестима от другарите ми заедно с осемдесет италианци и испанци бяхме изпратени на една галера да пленим един малък гръцки кораб — кармозела, който идваше към Африка да отвлича негри. Излязохме от Триполи и се отправихме към мястото, където той се намиреше — на двеста и четиридесет левги от Триполи. Оковаха ни по трима на гребло и гребяхме голи до кръста. Боцманът на галерата се разхождаше зад мачтата, а помощникът му

отпред и всеки един от тях държеше в ръка бич от изсушена волска кожа. Обхванеше ли ги дяволското им лошо настроение, биеха християните без всякаква причина. Даваха ни по половин хляб на ден без нищо друго освен вода. А когато наближихме мястото и видяхме кармозелата, не ни оставиха нито игла, нито шило, нито ножче или каквото и да било оръжие, ни денем, ни нощем под заплахата от хиляда удара по петите с тънки пръчки. Бяхме жестоко оковани, така че не можехме да си раздалечим ръцете повече от един лакът и всяка нощ по три пъти преглеждаха веригите ни, за да проверят дали са здраво заковани. В продължение на три часа преследвахме кармозелата и след това я пленихме; загубихме двама души в боя. От гръцка страна загинаха петима и четиринадесет бяха тежко ранени, а здравите бяха обърнати в роби и оковани за греблата. След петнадесет дни отново се върнахме в Триполи, където ни използваха като роби за всякаква работа. Мене пратиха на една каменоломня да троша камъни, други ги пренасяха, трети теглеха коли с пръст; някои бъркаха хоросан, а други изкачваха камъни, тъй като по това време турците строяха своя джамия; тъй ни използваха като роби за всичко.

Скоро след като ни хванаха, писах писмо на баща си в Англия, който живееше в Тависток, в Девъншър, като подробно му описах бедите, които са ни сполетели. Също писах в Константинопол на нашия посланик. И двете писма бяха предадени, както беше обещано. Когато баща ми получил писмото и разбрал за нашето нещастие, каква се е случило и как сме наказани, той се обърна към негово превъзходителство херцога на Бедфорд, който в скоро време уведоми нейно величество за тази история и тя като твърде милостива владетелка се заела с нашето освобождение. Тогава достопочтеният сър Едуард Осборн изпратил с най-голяма бързина писмо до английския посланик в Константинопол да осигури освобождаването ни; последният издействувал разрешение от султана и го изпратил в Триполи по капитан Едуард Бартън заедно с един съдия на султана.

Щом узна за тяхното идване, беят нареди на началника на тъмницата никой от англичаните (като имаше предвид нашата компания) да не се изпраца на работа. След това заповяда да извикат капитан Бартън и останалите хора от неговата свита и попита споменатия капитан Бартън какво известие носи. Съдията отвърна, че неговият повелител, султанът, ги е изпратил, защото бил уведомен, че

някакъв английски кораб на име „Джизъс“ бил конфискуван от казания бей преди около година. „Сега — рече той — моят повелител ни изпрати тук с нарочно послание до теб, да освободиш казания кораб и стоките и също да пуснеш на свобода англичаните от същия кораб, които си заловил и държиш като пленници.“ Така съдията предаде султанското послание на бея, който, след като прочете посланието, нареди английските пленници да бъдат доведени пред него и заповяда на началника да ни свали веригите. Когато това беше извършено, бей рече: „Вие, англичани, знаете, че нарушихте законите на тази земя и според същите тези закони някои от вашата компания бяха, както знаете, осъдени на смърт, а вие на вечно робство. Независимо от това, като виждам, че тъй е угодно на моя повелител, султана, да опрости вашите престъпления и да ви върне свободата, ето, аз ви предавам на този благороден англичанин.“ И тъй той предаде на него онези от нас, които бяха оцелели. Освободиха ни на 28 април 1585 година, за което следва да възхваляваме всевишния цял живот и както изисква дългът ни, да се молим за дълголетие на милостивата ни кралица, за грижите ѝ за нас, нейните нещастни поданици, за това, че тя поиска и осигури освобождаването ни, а също да благодарим на нейния почитаем държавен съвет. Аз лично винаги ще се моля особено за благополучието и доброто здраве на достопочтения херцог на Бедфорд, който наскоро почина и чиято душа несъмнено е в рая при всевишния, който желае да приеме там всички ни, защото той понесе най-ужасна и позорна смърт на кръста, за да изкупи греховете ни и за да може светът да живее навеки. Амин.

XLIII

ИНСТРУКЦИИ НА АНГЛИЙСКИЯ ПОСЛАНИК ДО МИСТЪР РИЧАРД ФОРСТЪР, НАЗНАЧЕН ЗА ПЪРВИ АНГЛИЙСКИ КОНСУЛ В ТРИПОЛИ, В СИРИЯ

Братовчеде Форстър, изпращам ти тези кратки напътствия, за да ги имаш предвид, когато, ако е такава волята на всевишния, пристигнеш благополучно в Триполи, в Сирия. На следния ден след като пристигнеш (или на втория, или третия), дай да се разбере, че си изтощен и неразположен по причина на пътуването, а през това време ти и най-мъдрите между онези, които те съпровождат, трябва да прецените как е най-добре да се представиш на бейлербея, кадията и другите сановници. Там ще прикрепят към тебе един еничарин (както са дали на френския консул), чиито обноски ти трябва да наблюдаваш и да го следваш, но по такъв начин, че да не те сметнат за по-долен от него; по въпроса нашите сънародници, живеещи там, могат да те посъветват. Относно поведението, което следва да държиш, трябва да имаш предвид, че както френският, така и венецианският консул ще гледат на тебе със завист; ако видят, че си мъдър и благоразумен, те няма да смеят да ти навредят. Но ако забележат каквато и да било слабост у тебе, те няма да пропуснат случай да ти напакостват. Те са лукави, злонамерени и лицемерни; затова винаги трябва да ги подозираш в лоши замисли и да бъдеш предпазлив в действията си. Ако наши сънародници, които са избягали от страната, случайно дойдат там по търговия, няма да им позволяваш да търгуват, ще задържиш в затвора по-главните от тях, а на останалите ще забраниш всякаква търговия във владенията на султана. Хората на компанията следва да защитаваш според привилегиите, които са ти дадени и съгласно получените нареждания по най-добрия възможен начин. С търговските въпроси ще се занимаваш само тайно и след като се посъветваш с търговците. Трябва грижливо да пресмяташ разходите на домакинството си, така че добросъвестно да допринесеш за печалбата на компанията, а ще бъде и в полза на собственото ти здраве да се храниш умерено. Навреме се запасявай с провизии, защото онзи, който

ги купува едва когато почувствува нужда от тях, вреди на компанията си и подпомага търговеца на дребно. Колкото до самия тебе, назначаваме те със заплата петдесет или шестдесет дуката, т.е. двадесет в сапун, останалите в подправки, от които по-голямата част ще бъде в пипер, който се харчи твърде много. Писано в резиденцията Рапамат, 5 септември 1583.

XLIV

ПЪТЕШЕСТВИЕТО НА МИСТЪР РАЛФ ФИЧ, ТЪРГОВЕЦ ОТ ЛОНДОН ПРЕЗ ТРИПОЛИ В СИРИЯ, ОТТАМ ЗА ГОА В ИЗТОЧНА ИНДИЯ И ЦЯЛОТО ЦАРСТВО НА ВЕЛИКИЯ МОГОЛ ЗЕЛАБДИН ЕХЕБАР И ПРЕЗ МОЩНАТА РЕКА ГАНГ ДО БЕНГАЛ, ПЕГУ, ДО ЦАРСТВО СИАМ И ОТТАМ ДО МАЛАКА, КОХИН И ЦЕЛИЯ БРЯГ НА ИЗТОЧНА ИНДИЯ, ЗАПОЧНАЛО В ЛЕТО ГОСПОДНЕ 1583 И ЗАВЪРШИЛО ПРЕЗ ЛЕТО ГОСПОДНЕ 1591, КАТО ВЯРНО И СТАРАТЕЛНО СА ОПИСАНИ СТАРИННИТЕ ОБРЕДИ, НРАВИ И ОБИЧАИ НА ТЕЗИ НАРОДИ И ИЗКЛЮЧИТЕЛНО БОГАТАТА ТЪРГОВИЯ И СТОКИТЕ НА ТЕЗИ СТРАНИ

През лето господне 1583 аз, Ралф Фич, търговец от Лондон, понеже имах желание да видя страните от Източна Индия, бях изпратен в тези страни от достопочтения сър Едуард Осборн и мистър Ричард Стейпър, лондонски граждани и търговци, бидейки придружен от мистър Джон Нюбъри (търговец, който вече беше посетил Ормуз по-рано), Уйлям Лийдс, бижутер, и Джеймс Стори, бояджия. Качихме се в Лондон на един кораб на име „Тайгър“ и се отправихме към Триполи в Сирия. Оттук взехме пътя за Алепо, като пътувахме седем дни с един керван. Достигнахме до Алепо, където намерихме приятна компания, и заедно се отправихме за Бирра, който се намира на два дни и половина път с камила.

Макар Бирра да е малък град, в него има изобилие от храни. Близо до стената на града тече реката Ефрат. Тук закупихме лодка и наехме един капитан и лодкари, за да достигнем до Вавилон. Тези лодки се построяват само за едно плаване: течението е толкова бързо, че те не могат да се върнат обратно. Превозват те до един град Фелугия и там продаваш лодката за малка сума — онова, за което си заплатил в Бирра петдесет пиастра, продаваш тук за седем или осем. Не бива да се плава само с една лодка, защото, ако лодката случайно се разбие, трудно ще ти бъде да опазиш стоките си от арабите, които постоянно се навъртат край реката и грабят пътниците; нощем, когато лодката е привързана, трябва да има будна стража. Огнестрелните оръжия вършат отлична работа, много се боят от тях.

Макар и неголям, Вавилон е многолюден град и през него минават много чужденци, защото оттук има пътища за Персия, Турция и Арабия. Оттук тръгват керваните за тези и други страни. Тук има

големи количества хранителни продукти, които идват от Армения по течението на реката Тигър. Носят стоките на салове, направени от кози мехове, напълнени с въздух и покрити с дъски. След като разтоварят стоките, отпушват меховете и ги пренасят обратно с камили, за да се използват отново. Някога Вавилон е принадлежал на Персийското царство, но сега го владеят турците.

Вавилонската кула е построена на отсамния бряг на реката Тигър, на около седем-осем мили от града, и със срутените си стени представлява развалина от всички страни; изгубила е първоначалната си форма и прилича на малка планина. Построена е била от изпечени тухли, изсушени на слънцето, и с тръстикови пръчки и палмови листа помежду им. Разположена е сред една голяма равнина между реките Ефрат и Тигър.

На два дни път от Вавилон, наблизко до един град, наречен Айт, може да се види нещо странно: от един отвор в земята непрекъснато изригва отвратителен дим и кипящ катран, който се изтича по едно широко поле, което е винаги пълно с катран. Мюсюлманите твърдят, че това било входът на ада. Понеже имат катран в изобилие, местните хора намазват лодките си с два-три инча катран отвън, така че те не пропускат вода.

В миналото града Басра бил владение на арабите, но сега принадлежи на турците. Всички те са разбойници и нямат постоянни жилища, а се местят от място на място с камилите, козите и конете си, като водят жените и децата си със себе си. Облечени са с широки сини ризи, ушите и носовете на жените им са целите в медни и сребърни пръстени, а на краката си носят медни халки.

Басра се намира близо до Персийския залив и в този град става голяма търговия с подправки и лекарства, които идват от Ормуз. Също така има много жито, ориз и фурми, които растат тук и се продават във Вавилон и околностите, Ормуз и из цяла Индия. Спуснах се от Басра до Ормуз през Персийския залив с един кораб, направен от дъски, свързани с кайро, т.е. върви, направени от влакната на кокосови орехи; пролуките между дъските са запушени с тръстика и слама, поради което този вид кораби пропускат много вода. През нашето плаване до Ормуз Персия се намираше отляво, а брегът на Арабия отдясно. Отминахме много острови и измежду тях прочутия остров Бахрейн, откъдето идват най-хубавите кръгли перли на Изтока.

Остров Ормуз има обиколка от двадесет и пет до тридесет мили и това е най-сухият остров на света: нищо не расте по него, има само сол, а всичко необходимо се носи от Персия, която се намира на около дванадесет мили оттам. Всичките острови наоколо са много плодородни и оттам изпращат всякакви храни в Ормуз. Тук португалците имат крепост, разположена близо до морето, където португалският крал държи свой капитан с необходимия брой войници, една част от които са в крепостта, а друга в града. В този град има търговци от всички народности, много мюсюлмани и други езичници. Тук търгуват много с всякакви подправки, лекове, коприна, копринени платове, прекрасни персийски килими — най-хубавите на света, — хубави бисери, изпращани от остров Бахрейн, и много персийски коне, които се използват в цяла Индия. Кралят им е мюсюлманин, избран и подчинен на португалците. Жените им са облечени в странни дрехи и носят на носовете и ушите си много халки, обсипани със скъпоценни камъни, огърлици около врата и гривни по ръцете и краката. От ушите им висят сребърни и златни обици, а от двете страни на носа по една дълга златна лента. Дупките на ушите им толкова много се разширяват от тежестта на скъпоценните камъни, че човек може да провери три пръста през тях. Скоро след като пристигнахме тук, ни затвориха в тъмница и капитанът на крепостта дон Матиас де Албукерке взе част от стоките ни, а после, на 11 октомври, ни качи на кораб и ни изпрати в Гоа при вицекраля, който по това време беше дон Франсишко де Маскареняш. Корабът, с който пътувахме за Гоа, беше собственост на капитана и пренасяше сто двадесет и четири коня, а всякакви стоки, пренасяни за Гоа с кораб, на който са натоварени коне, не се облага с мито в Гоа; мито се заплаща само за конете и нищо не се плаща за стоките, но ако пристигнеш с кораб, който не пренася коне, трябва да заплатиш осем на сто мито за стоките си. Първият град, в който пристигнахме в Индия на 5 ноември, след като отминахме бреговете на Синд, се нарича Диу и е разположен на един остров в царството Камбай^[1]: това е най-яката крепост на португалците в тези страни. Диу е малък град, но добре запасен със стоки, защото тук товарят множество кораби с най-различни стоки за протока на Мека, за Ормуз и другаде. Камбай е главният град на една обширна и многолюдна страна и е изпълнен с хубави сгради; настъпи ли обаче глад, хората са готови да продават децата си съвсем евтино. Последният владетел на

Камбай бил султан Баду, който бил убит по време на обсадата на Диу. Скоро след това градът бил завладян от великия могол, царя на Агра и Делхи, които се намират на четиридесет дни път от Камбай. Тук жените носят огромен брой гривни от слонова кост по ръцете си и толкова им се радват, че са готови по-скоро да се откажат от храна, отколкото да се разделят с гривните си. На 10 ноември пристигнахме в Чаул, построен на сушата, който се състои от два града — единия португалски, другия мюсюлмански. Португалският, ограден със стена, е по-близо до морето и се издига над залива. Малко над него се намира мюсюлманският град, управляван от мюсюлманския цар на име Кса-Малуко. Тук има оживена търговия с всякакви подправки и лекове, сурова коприна и копринени платове, сандалово дърво, слонова кост, много порцелан и захар. Тук расте едно дърво, което наричат палма; палмата е най-полезното дърво на света: винаги ражда плод, от него правят вино, добиват масло, захар, оцет, въжа, дървени въглища, листата му използват за покриви на къщи, корабни платна и рогозки, на които седят или спят; от клоните изграждат къщите си, правят метли, а от дървото — кораби. Сокът изтича от горната част на дървото. Отрязват един клон, здраво обвързват мястото и закачат глинено гърне, което изпразват сутрин и вечер; след това преваряват сока, добавят стафиди и така за кратко време получават силно вино. Обичаите им са съвсем странни — почитат кравите и толкова благоговейт пред изпразненията им, че с тях измазват стените на къщите си. Не могат да убият нищо, дори въшка. Смятат за грях да се отнеме живота на каквото и да било живо същество. Не ядат месо, а се хранят с корени, ориз и мляко. И когато мъжът умре, изгарят жена му заедно с него, ако тя го е преживяла. Ако тя не желае да бъде изгорена, обръсват главата ѝ и всички гледат с презрение на нея. В Камбай не убиват нищо, нито позволяват животното да бъде убито. В града имат болници за осакатени кучета, котки и птици; готови са да дават храна и на мравките.

Гоа е главният град на португалците в Индия и там живее вицекралят с двора си. Разположен е на един остров, чийто бряг е може би двадесет и пет-тридесет мили дълъг. Гоа е хубав град и климатът му е поносим за град в Индия. Островът е приятен, пълен с овощни и зеленчукови градини, и палмите са в изобилие. На него има няколко села. Тук се срещат търговци от всички страни. От Португалия

всяка година тук пристига цяла флотилия, която после продължава за Кохин, където товарят черен пипер за Португалия. Щом пристигнахме, веднага ни хвърлиха в затвора и после ни изправиха пред един съдия, който поиска документите ни и ни обвини, че сме били шпиони, но нищо не можа да докаже. Останахме в затвора до 22 декември и след това ни пуснаха на свобода под гаранция две хиляди дуката, със задължението да не напускаме града. Гаранцията ни набавиха един английски йезуит, отец Стийвънс, и един набожен човек, негов приятел. Ние решихме, че е по-добре веднага да си възвърнем свободата, отколкото да рискуваме да останем роби в тази страна; казаха ни също, че ни чака и страпачо — мъчение, при което издигат жертвата с въже, вързана за китките, след това я пускат да пада надолу. Затова на 5 април 1585 година сутринта избягахме оттам. След като се прехвърлихме през реката, два дена вървахме не без страх, защото не знаехме пътя, нито пък имаше кой да ни води, тъй като не смеехме да се доверим никому. Първият от градовете, в който попаднахме, беше Белгаум, където има голям пазар на диаманти, рубини, сапфири и много други скъпоценни камъни. От Белгаум отидохме до Бижапор, един твърде голям град, където е седалището на владетеля им. Идолите им са издигнати сред горите в храмове, които те наричат пагоди. Някои от идолите представляват крави, други — маймуни, трети — биволи, някои са подобни на пауни или дяволи. Тук има много слонове, с които ходят на война. Има и големи количества злато и сребро. Къщите им са каменни, много хубави и високи. Оттук отидохме в Голконда. Тук се намират първокачествени диаманти. Градът е хубав и приятен, има красиви къщи от тухли и дървени греди, изобилие от плодове и хубава вода. И мъже, и жени ходят препасани с плат около кръста, без никаква друга дреха, защото тука е много горещо.

Зимата тук започва към края на май. В тази страна има едно пристанище в закътан залив на име Масулипатам, което е на осем дни път към Бенгалския залив, и където идват много кораби от Индия, Пегу^[2] и Суматра, тежко натоварени с пипер, подправки и други стоки. Земята е прекрасна и плодородна. Оттук отидох в Берхампур. Тук парите са сребърни — дебели и кръгли сребърни монети на стойност двадесет пени и среброто им е чисто. Страната е извънредно обширна и многолюдна. През зимата — която тук е през месец юни, юли и август — улиците са непроходими, освен на кон, поради високата вода.

Къщите са направени от глина и покрити със слама. Тук се продават големи количества бели и боядисани памучни платове; растат също в изобилие жито и ориз. В много градове и села, през които минахме, видяхме сватби между осем и десетгодишни момчета и петшестгодишни момиченца. Двете деца, възседнали заедно пищно украсен кон, преминават през града с шумна музика и след това се завръщат у дома си, където има угощение с ориз и плодове, цяла нощ танцуват и така завършва сватбата. Не спят заедно, преди да навършат десет години. Оттук отидохме до Агра, като по пътя минахме през множество реки, които бяха придошли от дъждовете, така че често се налагаше да ги прегазваме, а понякога и да ги преплуваме, рискувайки живота си. Агра е голям и многолюден град, изграден от камък, с широки, хубави улици; покрай него тече прекрасна река, която влиза в Бенгалския залив. Градът има яка крепост и отлично поддържан ров, който трудно може да се преодолее. Разправят, и това изглежда да е вярно, че в Агра и Фатехпур царят имал хиляда слона, тридесет хиляди коня, хиляда и четиристотин питомни сърни, осемстотин наложници, безброй леопарди, тигри, биволи, петли и соколи — просто човек да гледа и да се чуди. Дворът му бил великолепен. Имал прекрасни коли, много от тях с изящна резба и позлата — двуколки, които се теглят от два малки бика, високи колкото най-едрият кучета в Англия; биковите могат да теглят двама-трима души наравно с един кои; колите са покрити с коприна или твърде фин плат и ги използват, както ние използваме каретите. Тук се стичат търговци от Персия и Индия и се докарват големи количества коприна, тъкани, скъпоценни камъни — рубини и диаманти, а също и перли. Владетелят е облечен в бяла дреха, подобна на риза, привързана с връв от единия край, а на главата си носи цветна кърпа, обикновено на червени и жълти ивици. Никого не допускат в дома му освен евнусите, които пазят жените му. Във Фатехпур останахме и тримата чак до 28 септември 1585 г. и след това капитан Джон Нюбъри се отправи към Лахор, откъдето възнамеряваше да тръгне за Персия и оттам, като мине през Алепо или Константинопол, до който от тези два града може да стигне по-бързо, да се прибере в Англия. Препоръча ми да замина за Бенгал и за Пегу, като ми даде дума, ако е рекъл господ, след две години да дойде в Бенгал с английски кораб. Оставих Уилям Лийдс, бижутера, на служба на цар Зелабдим Ехебар, който го прие добре, даде му къща, петима

роби, кон и по шест шилинга на ден за издръжка. Заминах от Агра за Бенгал заедно със сто и осемдесет кораба, натоварени със сол, опиум, смола, олово, килими и най-различни други стоки, надолу по реката Джумна. По тези страни имат странни церемонии. Брамините, техните свещеници, идват до водата с една връв около врата си и след един дълъг обред загребват вода с шепи, като най-напред промушват двете си ръце през връвта и след това издърпват първо едната си ръка и после другата. Хранят се с ориз, масло, мляко и плодове. Молят се голи във водата, посипват храната си с подправки и я ядат, както са голи; а за опрощение лягат на земята и се изправят около тридесет-четиридесет пъти, като вдигат ръце към слънцето и целуват земята, при което ръцете и краката им са изпънати, а десният крак е винаги по-напред от левия.

При всяко лягане те драсват с пръст по една черта на земята, за да знаят кога да завършат обряда си. Брамините поставят знаци по челото, ушите и гърлото си с един особен вид жълт прах. Жените им идват, пеейки, до водата на групи по двадесет-тридесет, умиват се и извършват известни обреди, като си поставят цветни знаци по челото и лицето; след това вземат част от багрилото със себе си и се отдалечават, като пеят. Дъщерите им се женят на десет години или порано. Мъжете имат право да държат по седем жени. Те са хитър и лукав народ, по-лоши от евреите. Мощната река Ганг тече от северозапад на изток и се влива в Бенгалския залив. По тези места има много тигри, яребици, гургулици и всякакви други птици. Тук има множество просяци, които ходят голи и хората много ги уважават. Тук видях един просяк, който беше изключителен сред останалите: беше съвсем гол, брадата му беше страшно дълга и дългите му коси покриваха срамните му части. Ноктите на пръстите му бяха по два инча дълги, защото никога не искал да ги реже, нито да проговори дума. Придружаваха го осем-десет други просяци, които говореха вместо него. Заговореше ли ги някой, той слагаше ръката на гърдите си, покланяше се, но дума не казваше. Отказал да разговаря и с владетеля. Страната е плодородна и многолюдна. Тук река Ганг е много широка и по нея има много острови. Водата ѝ е много сладка и приятна и околните земи плодородни. Отидохме до Бенарес — многолюден град, в който се тъкат големи количества памучни платове и пояси за мюсюлманите. Тук заварих най-големия брой

идолопоклонници, които някога съм виждал. В този град се стичат на поклонение езичници от далечни страни. По бреговете на реката има множество хубави къщи и във всичките или повечето от тях има дървени или каменни идоли на зли сили: едни, подобни на лъвове, леопарди, маймуни и пауни, други, които изглеждат като хора — мъже и жени, а някои представляват някакъв четирирък дявол. Хората ходят съвсем голи и носят само една малка превръзка около кръста. Жените им носят гривни и обици, а на врата обръчи, направени от сребро, мед, калай или слонова кост, украсени с кехлибар и обсипани с ахати. Поставят си голямо червено петно на сред челото и червена черта на темето. През зимата, която тук е през месец май, мъжете носят подплатени с вата памучни роби, подобни на нашите дюшеци, и подплатени шапки, подобни на нашите бакалски хавани, с прорез за очите и вързани под ушите. Ако някой мъж или жена се разболеят и изглежда, че ще умрат, оставят ги да лежат пред идолите една нощ и това или ще им помогне, или ще ги довърши. И ако човекът не се оправи през тази нощ, приятелите му идват, седят до него известно време и плачат; след това го пренасят до брега на реката, слагат го на един сал от тръстика и го оставят да го отнесе водата. Главните им идоли са черни и грозни, целите обсипани със скъпоценни камъни, с чудовищни уста и позлатени уши, а зъбите и очите им са направени от злато, сребро или стъкло; едни държат някакъв предмет в ръцете си, други — друг предмет. Не може да се влезе с обувки в храмовете, където ги държат. Пред тях непрестанно горят кандила. Тук жените са дотолкова напичани със сребро и мед, че колкото й да изглежда странно, не носят обувки заради сребърните и медните пръстени, които надяват на пръстите на краката си. Тук, в Патна, видях един човек, който се преструваше на пророк — седеше на един кон сред пазарището и се правеше на заспал, а множество хора се доближаваха до него, докосваха краката му и целуваха ръцете му. Смятаха го за свят човек, но аз съм уверен, че той беше ленив безделник. Оставих го там, както си спеше. Хората в тези страни са склонни да вярват на всякакви такива празни приказки и лицемерни измамници.

За пет месеца стигнах от Агра до Бенгалския залив, плавайки надолу по реката Джумна и после по Ганг, но разстоянието може да се измине и за много по-кратко време.

Хули, разположен на 23 градуса северна ширина, е градът, който португалците владеят в Бенгалия; наричат го Порто Пикено. Недалеч от Порто Пикено, на северозапад, в страната Ориса се намира едно пристанище на име Ангул. В миналото Ориса е била самостоятелно царство и нейният владетел бил твърде благоразположен към чужденците. Ежегодно множество кораби от Индия, Суматра, Малака и много други места идват в това пристанище Ангул, откъдето товарят големи количества ориз, памучни платове, захар и бял пипер, зехтин и други храни за Индия.

На 28 ноември 1586 година се отправих за Пегу на един малък кораб или, както ги наричат тук, фойст, собственост на някой си Алберт Каравальос. Духаше попътен северозападен вятър и ние държахме курс на югоизток, който ни докара до плитчините при Негрис в Пегу. Ако беше излязъл насрещен вятър, щяхме да изхвърлим много от товарите през борда, защото бяхме така тежко натоварени с пътници и стоки, че човек едва намираше място да легне. След три дни достигнахме до Козмин, твърде хубав град, с отлично разположение и добре снабден със стоки. Хората са много високи и добросърдечни; жените са със светла кожа, лицата им са закръглени и имат малки очи. Къщите им са издигнати на високи здрави колове и те се качват в тях по стълби, защото се боят от тигрите, които са многобройни. Страната е много плодородна и ражда всякакви неща. Тук има огромни смокини, портокали, кокосови орехи и други плодове. По бреговете се издигат високи хълмове, но след като отминахме пясъчната ивица пред пристанището, видяхме, че страната представлява низина, където се стичат няколко реки, по които всички се движат нагоре-надолу с лодки, наречени прау, и живеят с жените и децата си в тях.

Пегу е много голям и хубав град, ограден с яки каменни стени и дълбок ров. Състои се от два града: стар и нов. В стария град живеят чуждите търговци, както и много местни търговци. Стоките се продават в стария град, който е твърде обширен и има много предградия. Къщите са направени от тръстика, която наричат бамбук, и покрити със слама. До къщата си всеки търговец има склад за стоките, изграден от тухли, който наричат годоун. Градът е голям и многолюден, построен във формата на квадрат с отлични стени и широк ров с вода около него, пълен с крокодили. Има двадесет порти, направени от камък, и за всеки площад има пет порти. За стражата по

стените има множество красиви кулички, направени от дърво и позлатени. Улиците са най-хубавите улици, които някога съм виждал: прави от едната порта до другата и толкова широки, че десет-дванадесет души могат да яздят наредени в редица. От двете им страни, пред вратата на всяка къща, са посадени палми, които разкрасяват улицата и хвърлят дебела сянка, така че човек може да върви по сянка през целия ден. Къщите са направени от дърво и покрити с керемиди. Дворецът се намира в средата на града и е ограден със стена и ров. Сградите вътре в оградата са дървени, разкошно позлатени и украсени отпред с резби, също пищно позлатени. Пагодата или храмът, където държат идола, е покрит със сребърни плочи, а целите стени са в позлата. В първия двор на царския дворец има голяма зала, от двете страни на която се намират помещенията за слоновете, които са необикновено големи и хубави; те са обучени и с тях ходят на война или ги използват за работа. Измежду другите слонове има четири бели слона, които са необикновени и редки. Никой друг владетел не притежава такива слонове. Сдобие ли се някой друг цар с такъв слон, царят на Пегу праща хора да му го поискат. Когато докарат някой от тези слонове пред царя, той заповядва на всички търговци да дойдат да го видят и да му подарят половин дукат; така се събира голяма сума, защото има много търговци. И след като поднесат своя дар, те могат свободно да разглеждат слоновете, въпреки че те се намират в царския дворец. Титлата на този владетел е цар на белите слонове. Ако някой друг цар има такъв слон и откаже да му го изпрати, владетелят на Пегу му обявява война. Готов е по-скоро да загуби част от царството си, отколкото да не получи белия слон. Грижат се изключително много за тези бели слонове, всеки един от тях живее в позлатена къща и се храни в позлатени сребърни съдове. Когато водят някой от тях да се къпе в реката, което правят всеки ден, шест или осем души носят над него балдахин от златотъкан плат или коприна, а други осем-десет души вървят пред него, бият барабани и свирят с шавми^[3] и други инструменти. Когато той се изкъпе и излезе от водата, един благородник му измива краката с вода от един сребърен съд. Тази длъжност му е поверена от царя. Такива грижи не се полагат за никой черен слон, колкото и да е голям. Царят има над пет хиляди бойни слона. Държи ловци, които обикалят джунглата с женски слонове,

защото слон не може да бъде уловен без женски слон. Обучават ги нарочно за целта и всеки ловец има пет-шест от тях. Разправят, че намазвали женските слонове с някакво мазило и когато дивият слон го подуши, той не се отделя от женската. Когато доведат слона близо до града, изпращат човек да извести това. Тогава множество конни и пеши войници излизат и накарват женския слон да влезе в един тесен път, който води до двореца, а мъжкият слон го следва. Щом двата слона влязат в сградата, пазачите затварят вратата и след това изкарват женската. Когато мъжкият разбере, че е останал сам, той започва да тръби, да реве и да се блъска в стените, които са направени от здрави дървета, така че някои от слоновете си счупват бивните, когато налитат на стената. Бодат слона с остри пръчки и го принуждават да влезе в една тясна постройка; там го връзват през корема, завързват краката му и го оставят три-четири дни без храна и вода. След това довеждат женската при него, дават му храна и вода и след няколко дни той се опитомява. Главната сила на царя са тези слонове. Когато тръгнат на война, поставят по един голям дървен сандък на гърбовете им, привързан със здрави въжета, и в тях влизат четири или шест души, въоръжени с аркебузи, лъкове и стрели, къси копия и други оръжия. Разправят, че кожата на слоновете е толкова дебела, че куршумът на аркебуз едва ли може да я пробие, освен ако го удари на уязвимо място. Оръжията им са много лоши. Имат пушки, но не умеят да стрелят с тях; имат също копия за хвърляне и къси мечове без връх. Дворът на царя е много пищен. Ако някой трябва да говори с царя, той трябва да коленичи, да вдигне ръцете си към главата и да докосне земята с глава три пъти: на влизане, по средата на пътя и когато се доближи до царя. След това сядат и разговаря с него. Ако посетителят му се е понравил, царят сядат на три-четири крачки от него, ако не, сядат по-далече. Тези хора се хранят с корени, билки, листа, кучета, котки, плъхове, змии — от нищо не се отказват. Когато царят излиза извън двореца си, придружава го многобройна стража и множество благородници. Често пъти се вози на слон, върху който е завързана красива, подобна на кула къщичка, богато позлатена; понякога пътува с носилка, която представлява беседка, покрита отгоре, но отворена от страни, цялата позлатена и украсена с много рубини и сапфири — скъпоценните камъни са в изобилие в страната, — която носят на раменете си шестнадесет или осемнадесет мъже. Царят не е много силен по море,

защото има съвсем малко кораби. Той притежава цели къщи, пълни със злато и сребро, често слага още злато в тях, но малко харчи; също притежава мини за рубини и сапфири. Той има една жена и над триста наложници, от които, казват, имал осемдесет-деветдесет деца. Почти всеки ден раздава правосъдие. Съдещите се не говорят, а подават молбите си, написани с желязно острие, малко по-голямо от губерка, на листата на едно дърво. Тези дебели листа са дълги един лакът и около два инча широки. Тъжителят стои на известно разстояние, като в ръката си държи дар. Ако царят сметне, че искът му е основателен, той приема дара и задоволява молбата на ищеца, ако искът бъде отхвърлен, тъжителят се връща с дара си, защото царят не го желае.

В Пегу има осем посредника, наричани тареге; те са задължени да продадат стоките на търговците на цена, за която заслужават да бъдат продадени, и за техните услуги им се заплаща два процента; те са задължени да изплатят вземането ти, защото ти продаваш стоката си, като разчиташ на честната им дума. Ако посредникът не ти заплати на уречения ден, ти можеш да го затвориш у дома си, което е голям срам за него. И ако той не плати в скоро време, можеш да вземеш жена му, децата му и робите му, да ги вържеш пред вратата си и да ги държиш така, изложени на слънцето — такъв е законът им. Стоките, които се продават в Пегу, са злато, сребро, рубини, сапфири, разноцветни кристали, мускус, тамян, бял пипер, калай, олово, мед, смола, от която правят лак, ориз, оризово вино и захар. Слоновете хранят със захарна тръстика, иначе издръжката им излиза много скъпа. Също така използват голямо количество тръстика, когато строят езическите си храмове, които са многобройни — едни малки, други големи. Някои са кръгли и приличат на захарен конус, други са високи като черква и с широки основи, трети имат обиколка четвърт миля; отвътре са измазани с глина и облицовани с камък. Големи количества злато отиват за тях, защото позлатяват покривите им, а много от тях са позлатени целите. Всеки десет години трябва да бъдат позлатявани отново, защото дъждовете измиват златото, а идолите са отвън, на открито. Ако не го пилееха за този суетен блясък, златото в Пегу щеше да бъде в изобилие и евтино.

Капкан е едно място, където копаят рубини, сапфири и разноцветни кристали. Намира се на шест дни път от Ава в царството

Пегу. Копаят ги в редица високи хълмове и никой няма право да се доближи до мините освен самите копачи.

В Пегу мъжете си поставят гроздове от малки топчета или отделни топчета в срамните части; някои мъже носят по две, други по три. Срязват кожата и ги пъхат вътре от едната страна и от другата. Това правят, когато навършат двадесет и пет-тридесет години и когато си поискат изваждат едно от тях или всичките. Когато се оженят, за всяко дете, което жената му ражда, мъжът трябва да постави по едно топче, докато станат три и нито едно повече. Разправят, че измислили това, защото жените им били много страстни, а не трябвало да прекаляват с мъжете. В миналото всички тези страни се отдавали на тези срамни дела, така че населението съвсем намаляло. Тези топчета биват различни: най-малките са с размер на малък орех и съвсем кръгли, а най-големите достигат размерите на малко кокоше яйце; някои са направени от бронз, други от сребро. Царят и знатните носят позлатени сребърни топчета, направени твърде изкусно, които звънят като камбанки. Понякога царят изважда топчетата си и ги подарява на някой придворен — това се счита за голям подарък. И понеже царят ги е използвал, тези топчета се ценят особено много. Когато си поставят топче, срязаното място зараства след седем-осем дни.

Тези хора не носят бради — изскубват космите по лицата си с малки щипци, направени за целта. Някои от тях си оставят шестнадесет или двадесет косъма да изникнат близо един до друг — едни на едно място по лицето, други на друго а останалите косми изскубват. Мъжете винаги си носят щипците у себе си, за да могат да изскубят космите веднага, щом поникнат. А видят ли мъж с брада, много му се чудят.

В Пегу, ако имат дело, което е толкова неясно, че не могат да го разрешат, потапят две тръстики в някое място, където водата е дълбока. Двамата съдещи се спускат във водата по бамбуковите пръти, а хората се събират на брега да отсъдят: онзи, който издържи по-дълго под водата, печели делото.

На 10 януари отпътувах от Пегу и на 8 февруари пристигнах в Малака, където португалците имат крепост, която е разположена близо до морето. С изключение на града страната принадлежи на малайците, които са много горделиви хора. Ходят голи, препасани с парче плат

около кръста и друго парче плат, навито на главата. Тук спират много кораби от Китай, от Малака, Банда, Тимор и много други острови около Ява, откъдето докарват големи количества подправки, билки, диаманти и други скъпоценни камъни. Плаването към тези острови зависи единствено от управителя на Малака и никому не позволяват да продължи по-нататък без негово разрешение. А това ежедневно му носи големи приходи.

Когато от своето пристанище Макао, което се намира на китайския бряг, португалците се отправят за Япония, те носят големи количества бяла коприна, злато, мускус и порцелан и не носят обратно нищо друго освен сребро. Имат една голяма карака, която отплава за там всяка година и докарва сребро на стойност шестстотин хиляди крузадос, и всичкото това сребро от Япония и още двеста хиляди крузадос сребро, което доставят ежегодно от Индия, те умело използват в своя изгода в Китай. Оттам донасят злато, мускус, коприна, мед, порцелан и много скъпи неща и позлатени предмети. Когато португалците дойдат по търговия в китайския град Кантон, позволяват им да останат определен брой дни и когато се явят пред градските порти, трябва да си впишат имената в една книга и вечерта, когато излизат, да ги зачеркнат. Не им се позволява да нощуват в града, а трябва да преспят на корабите си извън града. Китайците са много мнителни и нямат доверие на чужденци. Когато са в траур, те имат обичай да носят бели обувки и сламени шапки. Един мъж може да държи колкото си иска наложници, но има само една жена. Всички китайци, японци и кохинхинци пишат отгоре надолу с особени четки, направени от кучешки или котешки косми.

На 29 март 1588 година се завърнах от Малака в Пегу, където този път останах чак до 17 септември. Големи премеждия преживяхме по причина на насрещните ветрове, но угодно бе богу да пристигнем в Бенгалия през следващия ноември. Тук останах, защото чак до 3 февруари 1589 година нямаше кораб, а след това с кораб стигнах до Кохин^[4]. При това плаване се измъчихме много от недостига на вода за пиене, защото времето беше изключително горещо, а на борда имаше много търговци и пътници; дълго време имаше безветрие и горещини. И все пак с божията воля на 6 март пристигнахме в Цейлон, където останахме пет дни, за да се запасим с вода и да се снабдим с необходимите хранителни припаси. Цейлон е прекрасен остров, много

плодороден и красив. Когато царят разговаря с някого, застава на един крак, и поставя другия си крак на коляното, като държи меч в ръка. Обичаят им изисква царят да стои прав, а не да седи. Облеклото му представлява едно парче тънко цветно памучно платно, препасано през кръста. Косата му е дълга и привързана с много хубава кърпа. Иначе цялото му тяло е голо. Стражата му се състои от хиляда войници, които застават около него, а той се намира в средата. Когато отива някъде, много от войниците вървят отпред, останалите зад него. Ушите им са огромни. Колкото по-големи уши има човек, толкова повече го уважават: някои от тях имат уши, дълги по една педя. Горят канелени дърва, които издават много приятна миризма. На този остров има голямо количество рубини, сапфири и разноцветни кристали. Най-хубавите се намират тук, но царят не позволява на жителите да ги копаят, защото се бои, че ако враговете му узнаят за тях, ще започнат войни с него и ще го прогонят от царството му. Тук изобщо нямат коне. Слоновете не са толкова големи, както онези в Пегу, които имат чудовищни размери, но разправят, че другите слонове се боели от тях, въпреки че са твърде малки, и не смеели да се бият с тях. Жените се увиват с парче плат от кръста до коленете, а останалата част от тялото е гола. Както мъжете, така и жените са черни и малки на ръст. Къщите им са много малки, направени от клоните на кокосови палми и покрити с листата на същите дървета.

На 11 март отплавахме от Цейлон. По обратния път минахме покрай бреговете на острова и на 22 март достигнахме Кохин, където времето беше топло, но имаше недостиг на храна, защото тук не вирее нито жито, нито ориз. Тукашните жители се наричат малабарци. Косите им са много буйни и ги носят привързани, но част от тях се показва над панделката, с която са пристегнати. Мъжете са високи и силни. Те са добри стрелци с голям лък и използват особени дълги стрели; това е най-доброто им оръжие. Имат малко каливери^[5], но не умеят да боравят с тях.

Тук расте пипер. Той се вие по дървета или по пръти и плодове му приличат на чепките на нашия бръшлян, но са малко по-дълги — като житни класове. Най-напред гроздовете са зелени и когато узреят, ги отрязват и сушат. Листата са много по-малки от листата на бръшляна и по-тънки. Всички жители в тази страна покриват къщите си с листата на кокосови палми. Мъжете са доста високи на ръст,

жените са дребни, всички са черни. От кръста надолу си привързват парче плат, което покрива бедрата им, а останалата част на тялото е гола. Имат ужасно големи уши и като обици носят много халки, украсени с перли и скъпоценни камъни. Най-хубавата канела идва от Цейлон — това са кори, обелени от хубави млади дръвчета. Тук растат много кокосови палми, чиито плодове са основната им храна — служат им и за храна, и за питие.

Останах в Кохин до 2 ноември, т.е. осем месеца, защото през всичкото това време никакви кораби не отплаваха оттам. Да бях пристигнал два дни по-рано, щях веднага да успея да взема кораб. От Кохин отидох до Гоа, където останах три дни. От Гоа заминах за Ормуз, където петдесет дни чаках кораб за Басра.

Уместно е тук, преди да свърша с описанието си, да изброя някои неща, които се произвеждат в Индия и страните на изток от нея.

Пипер вирее на много места в Индия, особено около Кохин. Храстите на пипера приличат на нашия бръшлян. Ако не се увият около дърво или кол, падат на земята и загиват. Когато берат пипера, той е зелен, но след като го изсушат на слънце, почернява.

Джинджифилът расте подобно на нашия чесън и само корените му се използват; вирее на много места в Индия.

Карамфилът идва от Молукските острови. Дървото му прилича на нашето лаврово дърво.

Индийското орехче и изсушената му кора идва от остров Банда^[6]. Дървото прилича на нашия орех, но е по-малко.

Индусите много ценят камфора и той се продава на цена, повисока от златото. Струва ми се, че той изобщо не се носи в християнския свят. Камфорът, който ние получаваме, пристига от Китай, но онзи камфор расте във вид на тръстика; най-доброкачественият идва от големия остров Борнео.

Дългият пипер расте в Бенгалия, Пегу, Ява и околните острови.

Мускусът идва от Татария и както търговците, които го носят в Пегу, разправят, се добива по следния начин: в татарските земи има едно животно, подобно на малко сърне, което улавят в капан и го пребиват до смърт, като гледат да не изтече кръвта. След това нарязват костите и накълцват месото, както е с кръвта, на съвсем ситни парчета и напълват кожата с тях. Ето откъде идва мускусът.

За кехлибара има различни мнения: повечето хора казват, че идва от морето и го намират на морския бряг.

Рубини, сапфири и други кристали се намират в Пегу.

Диаманти се намират по разни места, например Агра, Делхи, в Ява и околните острови.

Най-хубавите перли идват от островите около Бахрейн, в Персийско море, по-лошите от риболовните води край остров Цейлон и от Хайнан, един голям остров, разположен срещу най-южната част на китайския бряг.

Много билки идват от Камбай.

От Ормуз се отпавих за Басра, от Басра за Вавилон и по-голямата част от пътя изминахме, като хора от брега теглеха лодката ни с дълго въже нагоре по реката. От Вавилон отидох по суша в Мосул, който се намира близо до Ниневия; тя е напълно разрушена — останали са само развалини. Оттам, пътувайки покрай реката Ефрат, стигнах до Алепо, където останах няколко месеца. После отидох в Триполи, качих се на английски кораб и след благополучно пътуване до Англия с божията помощ пристигнах в Лондон на 29 април 1591 година, след като девет години бях отсъствувал от страната си.

[1] Град в Индия на 100 км южно от Ахмадабад. Б.пр. ↑

[2] Град в Бирма. Б.пр. ↑

[3] Старинен духов инструмент, направен от тръстика. Б.пр. ↑

[4] Пристанище в югозападна Индия на брега на Малабар. Б.пр.

↑

[5] Лек аркебуз. Б.пр. ↑

[6] Един от Молукските острови. Б.пр. ↑

XLV

ПЪРВОТО ПЛАВАНЕ ДО БРЕГОВЕТЕ НА АМЕРИКА, ИЗВЪРШЕНО С ДВА БАРКА ОТ КАПИТАНИТЕ МИСТЪР ФИЛИП АМАДАС И МИСТЪР АРТЪР БАРЛОУ, КОИТО ОТКРИХА ОНАЗИ ЧАСТ, СЕГА ПОЗНАТА ПОД ИМЕТО ВИРДЖИНИЯ, В ГОДИНАТА 1584. ОТЧЕТ, ИЗПРАТЕН ДО ВИСОКОБЛАГОРОДНИЯ СЪР УОЛТЪР РОЛИ, НА ЧИТО РАЗНОСКИ СЕ ПОДГОТВИ ПЪТУВАНЕТО

На 27 април 1584 година отплавахме с два барка от западния бряг на Англия, с пълни екипажи и добре снабдени с хранителни запаси.

На 10 май пристигнахме на Канарските острови и на 10 юни същата година наближихме островите на Западна Индия, като следвахме по-югоизточен курс, отколкото бе нужно, защото се съмнявахме, че течението в Мексиканския залив има такава сила, каквато после открихме, че действително има. Въздухът на тези острови беше нездравословен и повечето от хората ни се чувствуваха неразположени. След като се запасихме с прясна вода и с прясна храна, отплавахме на двадесетия ден от пристигането си.

На 2 юли попаднахме на плитчини, където усетихме силна и приятна миризма, сякаш се намирахме сред някаква прекрасна градина; това беше сигурен знак, че сушата не може да бъде далече. Като внимателно следяхме за суша и плавахме с отпуснати ветрила, на 4 юли достигнахме бряг. Предположихме, че това е континентът, и плавахме покрай брега в продължение на сто и двадесет морски мили, без да открием залив или устие на река, която се влива в морето. Влязохме в първия залив, който видяхме, макар и не без известни трудности, и хвърлихме котва на три изстрела от аркебуз от входа на залива. Изкачихме се на върховете на близките не много високи хълмове и оттам видяхме морето от двете страни. Земята, която бяхме открили, се оказа остров, двадесет мили дълъг и не повече от шест мили широк. От рида или хълма, където бяхме застанали, видяхме долини, където на гъсто растяха хубави кедри, а когато стреляхме с аркебузите си, под нас се вдигна огромно ято жерави (повечето бели)

със страхотен, усилен от ехото крясък, сякаш многобройна войска беше надала едновременно вик.

На този остров има много хубави гори, пълни с птици, елени, сиви и земеровни зайци. Срещат се в невероятно изобилие дори и сред лято. В тези гори растат най-високите и най-червени кедри в света. Останахме на котва край острова цели два дни, преди да видим обитателите на страната. На третия ден видяхме една малка гребна лодка с трима мъже в нея да идва към нас. Тя дойде до острова и застана на разстояние четири изстрела с аркебуз от нашите кораби. Двама души останаха в лодката, а третият дойде по брега срещу корабите. Капитан Филип Амадас и други от нашите хора отидохме с лодка към сушата, където ни очакваше онзи човек, без да издава признаци на страх или колебание. След като той държа слово, което не разбрахме, ние го поканихме съобразно с неговото желание на корабите, дадохме му риза, шапка и разни неща, предложихме му да опита виното ни, месото ни, което му се услади, и след като разгледа двата барка, той слезна и отново се върна в собствената си лодка. Щом тя се отдалечи на два изстрела разстояние, той се зае да лови риба и за по-малко от половин час напълни лодката си с риба дотолкова, доколкото тя можеше да поеме, без да потъне, и след това се върна на брега. Там раздели рибата на две части, като обясни, че едната е за кораба, другата за него. И след като по този начин ни се отплати за нашия дар (доколкото му беше възможно), той си тръгна и изчезна от погледа ни.

На следния ден дойдоха много лодки и в една от тях беше братът на техния вожд, придружен от четиридесет или петдесет воини, много хубави и снажни мъже, тъй учтиви и с обноски, сякаш бяха истински европейци. Вождът им се нарича Унгина, страната Уиндгандакоа или сега, по желание на нейно величество, Вирджиния. След като държа дълго слово, ние му подарихме различни неща, които той прие с радост и благодарност.

Всички се подчиняват на своя вожд и се отнасят почтително към братята и децата му. По времето, когато бяхме там, самият вожд бил зле ранен в една битка с вожда на съседната страна — бил прострелян на две места в тялото и в бедрото, но оздравял.

След един-два дни започнахме да търгуваме с тях, като разменихме някои неща за кози, волски и еленови кожи. Като му

показахме стоките, които носехме за размяна, от всичките неща, които видя, най му се хареса едно лъскаво калаено блюдо, което той вдигна и сложи пред гърдите си, след това направи дупка в него и го закачи на врата си, като обясни със знаци, че блюдото щяло да го предпазва от стрелите на враговете му. Защото този народ води страшна и жестока война със съседния народ и неговия вожд. Разменихме калаения съд за двадесет кожи на стойност двадесет крони или двадесет жълтици и един меден чайник за петдесет кожи на стойност петдесет крони. Предлагаха ни изгодна размяна за брадвичките и ножовете ни и бяха готови да ни дадат каквото поискаме за мечовете. Ние обаче не бяхме склонни да се разделим с тях. След два-три дни братът на вожда се качи на кораба, пи вино и вкуси от нашето ядене и от нашия хляб, които много му харесаха. И след като изминаха още няколко дни, доведе на корабите жена си, дъщеря си и две-три деца. Тя беше много хубава жена, дребна на ръст и много срамежлива. На гърба си носеше дълга наметка от кожа с козината навътре, а отпред — парче от същата кожа. На челото си имаше наниз от бели корали, а мъжът ѝ пък носеше няколко такива наниза. На ушите си тя имаше обици от перли, които стигаха до кръста; една малка гривна от такива перли предадохме на ваше превъзходителство. Перлите бяха големи колкото едри грахови зърна. Останалите от по-първите жени носеха медни обици, които висяха от двете уши, а някои от децата на брата на вожда и знатните мъже имаха по пет-шест плочки мед, окачени на всяко ухо. Самият той носеше на главата си широка лента от злато или мед; тъй като тя не беше излъскана, не можахме да разберем от какъв метал бе направена, а и той не искаше по никакъв начин да я свали от главата си; само я опипахме и видяхме, че лесно се огъва.

Лодките им са направени от цяло дърво, бор или един вид смолиста ела, непозната у нас и която не расте в Англия. Нямаат остри сечива, за да ги издълбават, и колкото сечива имат, те са съвсем малко; взели ги преди двадесет години, както мъжете обясниха, от останките на един разбил се християнски кораб, отнесен натам от бурите и лошо време. Никой от моряците не се спасил, а само корабът или част от него била изхвърлена на пясъка; от тези останки те извадили гвоздеите и други железни части и си направили най-добрите сечива. Ето как си правят еднодръвките: подпалват някое дърво и го повалят или вземат някое паднало дърво, намазват го със смола от едната страна и

запалват смолата. Когато огънят издълбае дървото, изстъргват изгорелия слой с миди, а където желаят още да го издълбаят или уширят, намазват още смола, която изгаря мястото, и по този начин оформят отлични лодки, които могат да пренесат и двадесет души. Греблата им са като фурнаджийски лопати и често пъти тласкат лодките с дълги пръти.

Нашите брони, една сабя и различни други неща, които носехме, много се харесаха на брата на вожда им. Той предложи в замяна една голяма кутия, пълна с перли, но ние засега отказахме, защото не искахме да се разбере, че ги ценим, докато не узнаем край кои брегове на тази страна се намират бисерни миди.

Всеки ден ни изпращаше по един-два угоени овена, сиви и земеровни зайци и най-вкусните риби на света. Изпращаше ни пъпеша, орехи, краставици, тикви, грах и разни корени и други чудесни плодове. Пращаше ни също от тяхното жито, което е хубаво, бяло, добро на вкус и дава реколти за пет месеца. Хвърлят семето в земята, като леко я разкопават с дървена мотика или кирка. Ние самите опитахме почвата, посяхме нашия грах, който след десет дни израсна четиринадесет инча висок. Също така имат в изобилие боб от различни цветове.

След като много пъти те се бяха качвали на корабите ни, самият аз, придружен от още седмина души, навлязохме двадесет мили нагоре по реката. На следващата вечер достигнахме до един остров, който те наричат Роанук, на седем левги от залива, в който бяхме влезли. На северния му край имаше село от девет къщи, направени от кедър, с ограда от остри колове, която ги пази от враговете им. Жената на Гранганимо, брата на вожда им, изтича да ни посрещне весело и приятелски. Когато влязохме в нейния дом, който имаше пет стаи, тя ни покани да седнем до един голям огън, след това свали дрехите ни, изпра ги и ги изсуши. Някои от жените ни свалиха чорапите, изпраха ги и ни измиха краката с топла вода.

Введе ни във вътрешната стая, където на една дъска, поставена край стената, тя сложи жито, варено в мляко, варено и печено еленско месо, варена и печена риба, сурови и варени пъпеша, най-различни корени и плодове. Всички пият само вода. Хората бяха любезни, приятелски настроени и добронамерени, липсваше всякаква хитрина и измама, с една дума, бяха като хората, които са живели в златния век.

Те само трябва да се борят със студовете през кратката зима и да се изхранят с храната, която природата им дава. Докато ядяхме, при вратата дойдоха двама-трима мъже, които се връщаха от лов и носеха лъковете и стрелите си. Когато ги видяхме, ние се спогледахме и понечихме да посегнем към оръжията си. Но щом забеляза, че се опасяваме от нападение, тя се развълнува и извика на мъжете в къщата да излезнат; те грабнаха лъковете на ловците, строшиха стрелите и удряйки ги с тях, прогониха нещастните хора.

Отвъд този остров започва континентът, където точно срещу острова има широка река, наричана от местните жители Окъм.

Друга голяма река, наречена Кипо, се влива в нея и там има много миди, в които се намират перли. Преди двадесет и шест години, на северозапад, на четири дни път, един кораб се разбил на брега и при корабкрушението някои от хората се спасили; те били бели и местните жители ги приели.

Страшно се възхищавах на корабите ни и на всички неща, които им бяха непознати, защото изглеждаше, че ги виждат за първи път. Когато дадохме изстрел с едно от оръдията, те се разтрепераха от страх и учудване, защото оръжията, с които си служат, са лъкове и стрели. Стрелите им са малки тръстики, към които закрепят остра мида или зъб на риба и това е достатъчно да се убие гол човек. Мечовете им са направени от вкоравено на огън дърво, а за защита си служат с дървени брони, които покриват само гърдите. Освен това имат един вид боздуган, на чийто край закрепват остър рог на елен или някое друго животно. Когато се отправят на война, носят със себе си своя идол, когото молят за съвет.

Когато за първи път видяхме тази земя, някои я взеха за континента, но след като влязохме в залива, видяхме пред себе си огромно море. Покрай брега се намира верига острови и между островите два-три протока. След като се премине през тях, преди да се достигне континентът, явява се друго голямо море, на едни места четиридесет, на други петдесет, на трети двадесет мили широко. В това затворено море има над сто острова с различна големина, като един от тях (онзи, на който ние спряхме) е шестнадесет мили дълъг. Оказа се приятно място, с плодородна почва, изобилие от хубави кедри, най-различни други ароматни дървета, френско грозде, коноп и много

други полезни стоки, които ние при това плаване нямахме време да разгледаме.

И така, ваше превъзходителство, ние ви запознахме с подробностите на нашето откритие, направено с това плаване, доколкото краткото време, прекарано там, ни позволи да разгледаме тази новооткрита земя. Пристигнахме здрави и читави в западна Англия около средата на месец септември.

Също така доведохме с нас двама диваци, твърде яки мъже, чиито имена са Ванчезе и Мантео.

XLVI

БЛАГОПОЛУЧНОТО ПЛАВАНЕ НА ПОЧИТАЕМИЯ БЛАГОРОДНИК ТОМАС КАВЕНДИШ ОТ ТРИМЛИ,
ГРАФСТВО СЪФЪК, КЪМ ЮЖНОТО МОРЕ И ОТТАМ ОКОЛО СВЕТА, ЗАПОЧНАЛО ПРЕЗ ЛЕТО
ГОСПОДНЕ 1586 И ЗАВЪРШИЛО ПРЕЗ ЛЕТО ГОСПОДНЕ 1588

Отплавахме от Плимът в четвъртък, 21 юли 1586 г., с три кораба, а именно: „Дизайър“ (водоизместимост 120 тона), „Кънтент“ (60 тона) и „Хю Галант“ (барк, 40 тона). Тази малка флотилия имаше 123 души екипаж и провизии, достатъчни за две години. Томас Кандиш беше наш адмирал.

На 1 август, около десет часа сутринта, забелязахме Фуертевентура, един от островите на Канарския архипелаг.

На 25 август стигнахме южния бряг на Сиера Леоне.

В неделя, 28 август, адмиралът изпрати някои от екипажа на сушата, където те играха и танцуваха цялата сутрин сред негрите.

В понеделник сутринта, 29 август, адмиралът слезе с около седемдесетина души и достигна града им, където опожарихме две-три къщи и задигнахме каквато плячка можахме, но не беше много. Всичките хора обаче избягаха. Когато се оттегляхме към корабите и преминавахме през едно малко поле близо до града им, те ни обстрелваха със стрели от горите и раниха трима-четирима от нашите хора. Стрелите им бяха потопени в отрова, но никой от хората ни, слава богу, не умря тогава. Градът им е кръгъл и заобиколен с изкусно построени стени от непечени тухли, като дворовете им имат огради от колове и са поддържани съвсем чисти, както и улиците и къщите им. Тези негри се подчиняват напълно на своя вожд. В града им имаше по наша преценка около сто къщи.

На 1 септември мнозина от хората ни слязоха на сушата и отидоха при мястото за водопой, където цял ден спокойно си праха ризите. На следващия ден пак отидоха там, но този път негрите ги чакаха в засада и така внезапно се нахвърлиха на нашите хора, че мнозина бяха ранени, както отстъпваха към лодките. Между другите ранени беше и един войник на име Уилям Пикмън. Той беше ударен в

бедрото и както вадел стрелата, тя се счупила и върхът ѝ останал върте. През нощта отровата подействува: нещастникът страшно се поду, коремът му и срамните части почерняха, като че бяха намазани с мастило, и на следващата сутрин той умря.

Последния ден на октомври, като плавахме с курс запад-югозапад, на около двадесет и четири левги от нос Фрио в Бразилия, достигнахме голяма планина^[1], на чийто връх се издигаше висока кръгла скала, наподобяваща някакъв град; наблизо имаше два малки острова.

На 1 ноември минахме между остров Сан Себастиан^[2] и сушата. Там свалихме бърците на брега, изградихме ковачница и бърварите направиха нови обръчи. Останахме на това място до 23-и същия месец и през това време оправихме такелажа, построихме един пинас и се запасихме с прясна вода.

На 17 декември следобед влязохме в един добре защитен залив, където на един остров видяхме огромен брой тюлени, а един друг остров беше пълен със сиви чайки. Тези тюлени са страшно големи, просто грамадни, с чудновата форма: предната част на тялото им може най-добре да се оприличи на лъв — главата, вратът и горната част на тялото им са обрасли с груби косми, а краката им са като рибени перки и приличат на човешка ръка. Те се размножават бързо и раждат малки всеки месец. Хранят малките си с мляко, но все пак храната им идва от морето и се хранят с риба. Месото на малките им, варено или печено, е необикновено вкусно и едва може да се отличи от агнешко или овнешко. Възрастните животни са толкова едри и силни, че са нужни четирима души, за да убият един тюлен, като го удрят с големи сопи по главата; туловището му е толкова голямо, че и четирима души не биха успели да го убият, ако не го ударят по главата. Прострелят ли го през тялото с аркебуз или мускет, тюленът избягва в морето, защото куршумите не могат да го убият веднага.

Този залив е много подходящ за ремонт на кораби — те могат да се изтеглят на сушата, за да се изстържат и насмолят, защото приливът и отливът тук са много големи. Затова изчистихме и насмолихме корабите си тук.

На Бъдни вечер, 24 декември, един моряк и един юнга отидоха до една много красива зелена долина в подножието на планината, където имаше малка яма или кладенец, изкопан от нашите хора преди

два-три дни, за да си набавят прясна вода. Двамата, мъжът и момчето, отидоха там, за да си изперат дрехите. Голяма тълпа индианци, които се спускаха от рида, ги видяха, че перат. Застанали от двете страни на скалите, ги обсипаха със стрелите си и раниха и двамата, но макар че бяха петдесет-шестдесет души на брой, побягнаха, когато адмиралът ни ги подгони само с петнадесет-двадесет души. Раненият моряк се наричаше Гардж, а юнгата Лъч. Морякът бе улучен точно в коляното, а момчето в рамото; и на двамата раните бяха много болезнени. Стрелите на туземците са направени от малки тръстики и на върха си имат малко парче кремък, изкусно забито в тръстиката. Те рядко виждат или изобщо не виждат християни. Диви са като елени или хищни зверове. Преследвахме ги и те бягаха от нас, като че ли бяхме най-страшните зверове в света. Измерихме отпечатъка от стъпалото на едного от тях — оказа се осемнадесет инча дълго. Имат обичай, когато някой умре, да пренесат мъртвеца на високите скали край морето и да го погребат на височината, като в гроба заедно с лъковете и стрелите му поставят и всичките скъпоценности, които е имал приживе — красиви миди, които се намират на морския бряг, изрязани и оформени твърде изкусно. Всичко това се поставя под главата на мъртвеца. Гробът се огражда с големи, много широки и дълги камъни, поставени покрай стрелите, с които мъртвецът си е служил, докато е бил жив. Оцветяват както стрелите, така и гробовете с червена боя, с която се мажат и самите те.

На 6 януари се отправихме към протока.

На 7 януари между устието на протока и най-тясното му място заловихме един испанец на име Хернандо, който се намирал там заедно с още двадесет и трима испанци, единствените оцелели от четиристотинте души, оставени преди три години на брега на Магелановия проток; останалите умрели от глад. Същия ден минахме през най-тясната част на протока.

На 9 януари напуснахме остров Пенгуин и се отправихме с курс юг-югозапад към града на крал Филип, построен от испанците, който град има четири форта и във всеки един форт има по едно чугунено оръдие. Само лафетите си стояха по местата, а всички оръдия бяха заровени в земята. Ние ги изкопахме и четирите и ги качихме на корабите. Добре бяха построили града и го бяха разположили на най-доброто място в протока по отношение на снабдяването с вода и дърва.

Сами си бяха построили църквите. Законите им трябва да са били твърде сурови, защото бяха издигнали бесилка, където екзекутирали някои от своите хора. Доколкото разбрахме, те дълго време са се хранели само с разни миди. Нямало какво друго да се яде освен понякога елени, които слизали от планината на водопой при реките. Испанците били оставени тук, за да охраняват протока, та корабите на други страни да не могат да минават в Южното море. Но очевидно не такава била волята божия. Защото през всичкото време, което прекарали тук — най-малко две години, — не могли да отгледат никакви растения, нито успели да намерят някакъв начин да преживеят. От друга страна, индианците често ги нападали и грабели, докато припасите им дотолкова намалели, че нещастниците започнали да измират като кучета по къщите си, както били облечени; така ги и намерихме, когато пристигнахме. Най-сетне градът така се изпълнил със зловоние от труповете, че оцелелите били принудени да заровят каквото имало останало имущество — провизии и мебели, да изоставят града и да тръгнат покрай брега да търсят храна, за да се спасят от гладна смърт. Не взели нищо със себе си освен всеки своя аркебуз (някои не можели да ги носят от слабост) и така преживели цяла година и повече, като се хранели с корени, листа и понякога с някоя птица, която успявали да убият с мушкетите си. Най-после решили да се отправят към река Плата, защото от четиристотинте, които пристигнали, останали всичко на всичко двадесет и трима души, от които две жени. Тук ние спокойно взехме прясна вода и се запасихме добре с дърва.

Имаше река с хубава вода и нашият адмирал навлезе навътре по нея около три мили. Тя тече през ниско поле — твърде приятна местност с добра почва. Навсякъде другаде из протока виждахме само чукари и скали, страшно високи хълмове и планини. Край тази река видяхме много диваци, с които разговаряхме. Те са човекоядци и изобщо се хранят със сурово месо и всякаква мръсна храна. Именно тези диваци бяха нападали испанците, както споменах по-рано, защото имат ножове и си правят стрели от счупени рапири. Опитаха се по всякакъв начин да ни примамят нагоре по реката с намерението коварно да ни нападнат, нещо, което адмиралът ни усети и заповяда да стреляме с аркебузите по тях; по този начин убихме мнозина от тези диваци.

През всичкото това време — цял месец — се хранехме почти само с миди, както и с разни птици, каквито можехме да убием по брега. Въпреки че непрекъснато валеше дъжд, всеки ден ходехме на лов по местата, където птиците търсят храната си.

На 24 февруари навлязохме в Южното море. На 1 март излезе буря, която продължи три-четири дни. През това време нашият кораб „Хю Галант“ се откъсна от останалите два кораба. Всеки момент изглеждаше, че баркът ще потъне, дотолкова пропускаше вода, и ние бяхме тъй изтощени от изпомпването на водата; три дни и три нощи не спяхме.

На 15 март сутринта „Хю Галант“ мина между остров Санта Мария^[3] и сушата, където срещнахме адмиралския кораб „Дизайър“ и „Кънтент“, които прекарвали на котва два дни при един остров на име Ла Моча. На това място някои от нашите хора слязоха на брега с лодката на вицеадмирала и индианците ги нападнаха с лъкове и стрели, но страшно се бояха от техните каливери. Тези индианци са врагове на испанците и живеят в едно обширно място, наречено Арауко, и както впоследствие узнахме, ни бяха взели за испанци.

В Арауко, както се нарича това място, има много богати златни мини, но испанците никога не успявали да ги завземат и винаги се завръщали от походите си с големи загуби, защото тези индианци се бият отчаяно и са готови да умрат, за да запазят свободата си.

Вдигнахме котва и минахме откъм западната страна на остров Санта Мария, където спокойно плавахме на дълбочина шест фадъма.

Там при нас дойдоха индианци от острова заедно с двама от вождовете си да ни поканят да слезнем на брега, понеже ни взеха за испанци, от които те са покорени. Доведоха ни до едно място, където испанците бяха построили църква с кръстове и олтари в нея. Близко до църквата имаше два-три склада, пълни с жито и ечемик, много хубави и чисти, които по нищо не отстъпваха на нашите в Англия. Също така имаше и бурета, пълни с твърди вкусни картофи, приготвени в складовете за испанците, които щели да дойдат да си приберат наложения данък. На този остров има също различни плодове, свине и кокошки. Тия индианци са държани тъй строго от поробителите си, че не смеят да вземат нито едно пиле или свиня за себе си. По този начин се сдобихме с жито, колкото ни беше нужно, толкова свине, колкото сол имахме, за да осолим месото, голям брой кокошки, много чували с

картофи, около петстотин изсушени малки акули и гвинеЙско жито, което се нарича царевица.

На 15 април достигнахме до едно място, наречено Моро Морено, с отлично защитен залив. Тук тридесетина души слязохме на брега с адмирала. Щом стъпихме на сушата, местните индианци слязоха от скалите да ни посрещнат, като носеха на гръб мехове с прясна вода и дърва за горене. Страшно се боят от испанците. Те са невежи хора и живеят съвсем като диваци. Заведоха ни при обиталищата си, на около две мили от пристанището, където видяхме жените им и жилищата им. Те са направени от кожата на някое животно, постлана на земята, и над нея вместо покрив — нищо друго освен пет-шест напречно поставени пръти, опрени на дълъг прът, носен от два чатала, които са забити в земята; върху този скелет нахвърлят клони. Хранят се със сурова риба, която вони отвратително. И когато някой от тях умре, погребват го заедно с лъковете и стрелите му, с кануто му и всичко, което е притежавал. Видяхме как подреждат гробовете си, когато отворихме един гроб. Техните канута или лодки приличат на мехове, твърде изкусно съшити от две кожи, напълнени с въздух и запушени от единия си край с птичо перо. Зашиват меховете с конци, направени от сухожилия на някое диво животно, и след това ги надуват. Като се намокри с морска вода, кожата се стяга, така че меховете стават съвсем непромокаеми. С тези лодки излизат в морето и ловят много риба, от която голяма част дават като данък на испанците.

На 27 април пленихме един малък барк, който идваше от Сантяго. На него беше някой си Георги, грък по народност, който се оказа отличен лоцман за цялото чилиЙско крайбрежие. В споменатия барк пътуваха също някой си Флеминг и трима испанци. Преди да отплават, те били причестени и заклети от трима-четирима монаси, ако случайно попаднат на нас, да хвърлят писмата си в морето, преди да ги настигнем, което и сториха, след като започнахме да ги преследваме. И все пак нашият адмирал успя да ги накара да признаят какво бяха направили: принуден бе да заповяда да ги измъчват, като поставят палците им в менгеме, и то няколко пъти, което им причини страшни болки. Също накара стария Флеминг да повярва, че ще го обеси: сложиха въже около врата му и го дръпнаха малко над люковете; въпреки това обаче онзи не призна и бе готов по-скоро да умре,

отколкото да наруши дадената клетва. В края на краищата един от испанците призна, след което изгорихме барка и взехме хората с нас.

На 10 май ние от „Хю Галант“, където се намирах и аз, Франсис Прити, изгубихме от очи кораба на нашия адмирал.

На 17 май отново го намерихме заедно с останалата част от флотилията. Те бяха пленили два кораба, единия натоварен със захар, меласа, царевица, щавени овчи и кози кожи, свинска мас, голям брой бурета със солени скумрии, много индиански кожуси, известно количество мармелад и хиляда кокошки, а другия — с чували брашно и кутии мармелад. За единия от корабите, онзи, който носеше главните стоки, можехме да вземем двадесет хиляди лири, ако се намирахме в Англия или другаде в християнския свят, където да можем да го продадем. Напълнихме корабите си с колкото от стоката можеха да поберат, а останалото изгорихме заедно с корабите; мъжете и жените, които не бяха убити, свалихме на сушата.

На 20 сутринта влязохме в залива на Пайта и след като пуснахме котва, нашият адмирал слезе на брега с шестдесет-седемдесет души, влезе в бой с жителите на града и ги прогони към върха на хълма, който се издига над града. Намерихме двадесет и пет фунта сребро в монети от осем реала, изобилие от домакински вещи и складове, пълни с най-различни стоки, но адмиралът не позволи никому да отнесе много плат или облекло — не искаше да се претоварват с плячка, защото испанците бяха пет пъти по-многобройни от нас, а ние бяхме на една английска миля и половина от нашите кораби. И така слязохме отново в града благополучно. Той беше много добре построен, всички улици бяха необикновено чисти и в средата му се намираше градският дом; имаше най-малко двеста къщи. Изгорихме го до основи ведно със стоки на стойност пет-шест хиляди лири. На рейда имаше един барк, който също запалихме, и след това отплавахме.

На 25 май достигнахме остров Пуна^[4], където има отлично пристанище. Тук заварихме на котва един голям кораб от двеста и петдесет тона с пълен такелаж, готов да бъде изтеглен на суша — там има едно място, много удобно за тази цел. Потопихме кораба и слязохме на брега, където живее управителят на острова в разкошен дворец, чудесно построен: от всяка зала се излиза на галерия с прекрасен изглед към морето от едната страна и към острова от другата, а под тях се намира една огромна зала и откъм единия край на

сградата има много голям склад. На този остров правят повечето от въжата, използвани в Южното море. Този индиански главатар кара индианците от острова да му работят и робуват. Самият той е индианец по рождение, но е женен за една прекрасна испанка.

На острова почитат тази испанка като царица и тя никога не стъпва на земята, а когато реши да се разходи, четири души я носят на носилка с балдахин или сенник отгоре, като придворните ѝ дами заедно с множество от знатните мъже на острова я съпровождат. Но и тя, и господарят на острова заедно с всички индианци от острова избягаха още преди да пуснем котва — бе настъпило безветрие, поради което не можехме да влезем в пристанището. Те успяха да се прехвърлят на сушата, като взели със себе си сто хиляди крони.

Този остров е много приятен, но на него няма нито златни, нито сребърни мини. Градът е построен около двореца на индианския управител и има не по-малко от двеста къщи, а на острова, голям почти колкото остров Уайт, има още един-два града, всеки с по толкова къщи. От едната страна на двореца на управителя са направили хубава градина, където растат всякакви растения, а на долния край има кладенец със сладка вода, заобиколен от дървета, където отглеждат памук. Короните на този храст са отрупани с малки кутийки, в които расте памукът. Във всяка шушулка има седем-осем семена, големи колкото грахово зърно. Ако памукът не се обере, когато узрее, семената му изпадат и поникват отново.

В тази градина също така има смокини, които раждат цяла година, тикви, пъпеша, краставици, репички, розмарин, мащерка и всякакви други подправки и плодове. На другия край се намира друга овощна градина, където растат сладки и кисели портокали, лимони, нарове и всякакви други плодове.

На острова има отлични пасища и там гледат много коне, волове, бикове, хубави, угоени овце и голям брой кози, които са толкова питомни, че хората ги доят. Освен това имат в изобилие гълъби, пуйки и необикновено едри патици.

До двореца на индианския управител имаше също така много голяма и висока църква, където той кара всички индианци на острова да присъствуват на литургията, защото той самият, когато се оженил за испанка, се покръстил и след това накарал всичките си поданици да се покръстят. В черквата имаше олтар с разпятие и пет камбани, закачени

на единия край на църквата. Църквата изгорихме, а камбаните отнесохме.

На 2 юни сутринта, малко след като се зазори и когато всички стражи, поставени от командира ни, бяха отишли за храна, едни в една посока, други в друга, внезапно се появиха стотина испански войници с развято знаме и въоръжени с мускети, които предишната нощ били слезли на другата страна на острова. Заедно с тях вървяха всички индианци на острова, добре въоръжени. Понеже бяхме изненадани, ние изгубихме битката; пък и не бяхме повече от петнадесет-двадесет души, от които те убиха един-двама още докато се приближаваха до къщите. Въпреки това се сражавахме с тях час и половина. Най-сетне, имайки голямо числено превъзходство, те ни изтласкаха от хълма към морския бряг, където ги задържахме известно време, докато най-сетне Закари Сакси, който защитаваше пътя от хълма с алебардата си и бе повалил неколцина от тях, почна да се задъхва от умора и падна достойно. Смъртта му бе бърза — улучи го куршум в сърцето. Когато почувствува, че е смъртно ранен, той извика към бога за милост и веднага издъхна. Скоро след това врагът бе принуден да отстъпи от брега към ливадите. Най-сетне корабната лодка дойде и взе колкото хора можеше да побере; дори имаше опасност тя да потъне, защото всички бързаха да се качат в нея. Междувременно един от нашите хора на име Робърт Мадок се простреля сам в главата със собствения си мускет, както се качваше в лодката. На брега останахме четирима, които лодката не можа да вземе, а именно самият аз, Франсис Прити, Томас Андрюс, Стивън Гънър и Ричард Роуз. Заредихме си пушките и се оттеглихме към една скала, докато лодката се върне още веднъж, което и стана веднага, щом закара другите на борда на кораба. Четиридесет и шест испанци бяха убити, някои от които те отнесоха в храстите или в някои от старите къщи, където ги намерихме впоследствие. Ние загубихме дванадесет души.

Същия ден слязохме още веднъж със седемдесет души и пак завързахме сражение с враговете — стотина испанци, въоръжени с мускети, и двеста души индианци, които се биеха с лъкове, стрели и къси копия, и ги принудихме да отстъпят. След това подпалихме града, който имаше около триста къщи, и го оставихме да изгори до основи. После опустошихме нивите, градините и овощните им градини и

изгорихме четири големи кораба, които бяха още в строеж на стапелите.

На 5 юни отплавахме и се озовахме на едно място, което наричат Рио Долсе, където взехме прясна вода. Там потопихме четиридесеттонния барк „Хю Галант“, тъй като не ни достигаха хора.

На 27 юни сутринта, призори, влязохме в залива Агуатулко, където заварихме един петдесеттонен барк, който беше разтоварил на брега какао и индиго. Целият екипаж избяга на сушата. Слязохме на брега, изгорихме града заедно с църквата и сградата на митницата, която беше много голяма и хубава. Тук намерихме шестстотин чувала индиго за боядисване на платове. Всяка торба струваше четиридесет крони, освен това и четиристотин чувала какао (един чувал какао струва десет крони). Това какао се яде и също им служи за пари. Сто и петдесет чувала се равняват на един златен реал. Зърната на какаото приличат на бадеми, но не са така приятни на вкус. Ядат ги и правят питие от тях, както ни обясни собственикът на кораба.

На 8 юли достигнахме рейда на Чачала. Преди да се развидели, адмиралът изпрати капитан Хейвърс с четиридесет души от нас до едно място на около две левги във вътрешността. Трябваше да вървим по един едва проходим и пуст път през гори и диви места, докато найсетне стигнахме до едно село, където взехме в плен трима селски стопани с жените им и децата им и няколко индианци, вързахме ги и ги принудихме да ни придружат до морето.

Адмиралът накара жените им да ни донесат банани, лимони, портокали, ананаси и други плодове, които те имат в изобилие, и след това освободи мъжете им.

На 4 ноември, между седем и осем часа сутринта, докато „Дизайър“ и „Кънтент“ плаваха нагоре-надолу по крайбрежието на Калифорния, един от моряците, а именно тръбачът, както се изкачваше към марса, видя ветрила на кораб, който идваше откъм морето право към залива, и веднага нададе радостен вик: „Кораб, кораб!“ Преследвахме го три-четири часа, като използвахме много добре попътния вятър, и следобед го настигнахме. Дадохме залп от борда с големите оръдия и залп с картеч с малките към „Санта Анна“ — така се казваше този седемстотинтонен кораб, който беше собственост на испанския крал. Вече бяхме готови да го вземем на абордаж, защото изглеждаше, че на него няма повече от петдесет-шестдесет души,

когато видяхме, че капитанът е издигнал дъсчени прикрития на носа и кърмата, така че по кораба не се виждаше никакъв човек. Хората му стояха зад прикритията, въоръжени с дълги и къси копия, рапири и щитове. На палубата бяха струпали безброй камъни, които мятаха по главите ни и така успяха да ни отблъснат от кораба си, при което ние загубихме няколко души — двама убити и четири-пет ранени. Ние издигнахме още ветрила, обърнахме ветрилата според вятъра, дадохме още един залп с големите оръдия, а също и с малките с картеч и така пометохме палубата им от край до край, че избихме и осакатихме мнозина от хората им. Капитанът им, един храбър мъж, се бореше безстрашно и още не се предаваше. Адмиралът нареди да свирят с тромпетите, за да вдъхне смелост на хората ни, и трети път обстрелва „Санта Анна“ с големите оръдия.

След като се бяха отбранявали пет-шест часа, виждайки, че вече има опасност корабът им да потъне, тъй като беше разбит от големите гюлета — някои от тях го бяха ударили под водолинията, — измъчените и обезсърчени моряци вдигнаха бяло знаме и заявиха, че веднага ще се предадат и ние можем да вземем стоките от кораба им при условие, че нашият адмирал обещае да пощади живота им. Бидейки добросърдечен, адмиралът обеща да ги пощади и им нареди да свият ветрилата си, да свалят лодката и да изпратят с нея човек на нашия кораб. Един от по-главните испански търговци се изкачи на борда, падна на колене пред адмирала и понечи да целуне краката му, като го молеше за милост. Адмиралът, който беше много човечен, обеща, че животът на всички ще бъде пощаден и че към тях ще се отнасяме добре. Лоцманът и капитанът след малко съобщиха какви стоки носят, а именно сто двадесет и две хиляди пезос в злато, коприна, атлаз, дамаска, мускус и най-различни други стоки, както и голям запас от всякакви храни, най-различни отлични сладка, както и няколко вида превъзходно вино. На следващия ден, 6 ноември, влязохме в един залив, който испанците наричат Пуерто Сегуро.

Тук всички испанци, сто и деветдесет души на брой, бяха свалени на брега, където имаше хубава река с прясна вода, изобилие от риба, птици и дърва, а също така и много диви зайци. Адмиралът също така им остави голямо количество припаси — нахут, грах и вино. Освен това той им разреши да свалят от кораба си ветрилата, за да си направят палатки и да си вземат достатъчно дъски, за да могат да си

построят малък барк. След това се заловихме да пренесем стоките на нашия кораб. Плячката бе поделена, като всеки получи своя дял. Недоволни от подялбата, на 8 ноември много моряци се разбунтуваха срещу адмирала, който обаче успя да ги усмири за известно време.

Адмиралът освободи капитана, като за негово голямо задоволство го снабди с мечове, щитове, пушки, оръдия, гюллета, картеч и барут, колкото му беше нужно, за да се отбранява срещу индианците. Но преди да отплава, той взе от големия кораб две млади момчета, родени в Япония, които можеха да пишат и да говорят японски. Освен това отведе със себе си три момчета, родени на остров Манила, едното около петнадесетгодишно, другото около тринадесетгодишно и най-малкото деветгодишно. Третото сега е в двореца на нейно превъзходителство графиня Есекс.

Също така взе и един испанец лоцман, който добре познаваше морското дъно около островите Ладронес, откъдето испанците вземат вода, когато плават от Акапулко за Филипините. На тези острови Ладронес има прясна вода, бананови дървета и картофи, обаче обитателите им са диви езичници. На 19 ноември, около три часа следобед, адмиралът нареди да запалят испанския кралски кораб. Гледахме го как изгоря заедно с целия товар от петстотин тона стоки и след това с попътен вятър радостно потеглихме за Англия. „Кънтент“ плаваше зад нас. По едно време го изгубихме от очи и помислихме, че ни е надминал, но повече не го видяхме. Плавахме към островите Ладронес през останалите дни на ноември и през целия декември, чак до 3 януари 1588 година при добър попътен вятър в продължение на четиридесет и пет дни. Изчислихме, че разстоянието, което бяхме изминали, е между хиляда и седемстотин и хиляда и осемстотин левги. Доближавахме острова и вече се намирахме на две левги от него, когато срещнахме шестдесет-седемдесет канута с ветрила, пълни с диваци, които идваха към нас. Те бяха докарали банани, кокосови орехи, картофи и прясна риба, която бяха уловили в морето, и ни ги предлагаха за размяна, като вдигаха нагоре продуктите, които носеха. Ние бързо навързахме парченца старо желязо на малки въженца и рибарски върви и по този начин ги спущахме в канутата, а те ги хващаха, откачваха желязото и в замяна привързваха един сладък картоф или чепка банани, които ние издърпвахме. Така ставаше размяната с тях, докато те решиха, че им стига онова, което са

получили. И въпреки това не можехме да се отървем от канутата. Те плаваха толкова на гъсто около кораба, че той удари с носа си едно-две от тях и ги разби, но хората се спасиха. Във всяко кану имаше четири, шест или осем души, съвсем голи, които плуваха и се гмуркаха отлично. Те са мургави, извънредно пълни и обикновено по-високи от средния англичанин; носят косата си дълга. Канутата им бяха не по-малко изкусно направени от онези, които бяхме виждали; трябва да се има предвид, че ги правят без никакви сечива, с които да могат да режат или дълбаят. Тези канута не са по-широки от един ярд и седем-осем ярда дълги, като носът и кърмата са еднакви. Ветрилата им са направени от рогозки, изплетени от острица, и са квадратни или триъгълни; могат да плават както с попътен вятър, така и срещу вятъра. Тези диваци ни следваха много време, просто не можехме да се освободим от тях. Най-сетне адмиралът нареди да напълнят пет-шест аркебуза. Той самият стреля с един от тях, другите също гръмнаха, но диваците бяха толкова пъргави, че на часа скочиха във водата и се гмурнаха, та не можахме да разберем дали сме ги убили или не.

На 14 януари призори достигнахме до един нос на един от Филипинските острови. Манила е разположена на хубаво място и има шестстотин-седемстотин жители.

Градът няма крепостни стени и е защитен от три-четири блокхауза, изградени отчасти от дърво, отчасти от камък. Градът поддържа една-две галери. Тук златото и много други стоки са в изобилие. Всяка година в Манила идват кораби от Акапулко в Нова Испания, както и двадесет или тридесет кораба от Китай, които донасят всякакви стоки. Носят голямо количество злато, което разменят за сребро, като за един фунт сребро дават един фунт злато.

На 15 януари достигнахме един остров на име Капул^[5]. Корабът ни едва бе хвърлил котва и веднага при нас дойде с кану индианският вожд на острова, който, понеже ни взе за испанци, ни донесе сладки картофи и зелени кокосови орехи, а в замяна ние дадохме парчета ленено платно — един ярд за четири кокосови ореха или за една кощница картофи. Тези картофи са много вкусна храна и са чудно сладки, било печени, било варени.

Кожата на индианския вожд бе нарязана и набраздена по цялото тяло с разни черти и фигури. След малко жителите на острова пристигнаха с кошници, пълни с кокосови орехи и картофи; донесоха

също кокошки и прасета. И така прекарахме цял ден на котва, и не вършехме нищо друго, освен да купуваме картофи, кокошки и прасета; чудесно си хапнахме.

Вечерта на същия ден, 15 януари 1588 г., португалецът Николас Родериго, когото бяхме взели от големия кораб „Санта Анна“ при носа на Калифорния, поиска да говори с адмирала насаме. Последният разбра, отведе го настрана и го попита какво има да му каже. Португалецът му отвърнал, че испанският лоцман, когото бяхме взели с нас от „Санта Анна“, написал писмо, тайно го запечатал и заключил в сандъка си с намерение да го изпрати в Манила чрез жителите на острова. То имало следното съдържание: покрай бреговете на Чили, Перу и Нова Испания минали два английски кораба, ограбили множество кораби и задигнали стоката им, изгорили различни градове и унищожавали каквото им попадне; завладели кораб, притежание на испанската корона, който идвал от Манила, с всичките му богатства и стока и свалили екипажа и пътниците на сушата; затова той искал от тях да усилят охраната си с двете си галери. По-нататък съобщавал, че сме пуснали котва при един остров на име Капул, близо до Манила, и че сме имали само един кораб с малоброен екипаж; ако можели по някакъв начин да ни изненадат, докато сме на котва, трябвало да побързат да ни нападнат, защото силите ни били малки, хората ни изтощени, а мястото, където сме на котва, едва на петдесет левги от тях. Адмиралът заповяда да извикат лоцмана и го обвини във всички тези деяния, които последният отначало упорито отричаше, но накрай работите се изясниха и нашият адмирал заповяда да го обесят.

Хората на този остров ходят почти голи и са светлокафяви на цвят. Единствено носят ремък около кръста, от който виси някакво домашно тъкано платно от бананови листа; друго такова платно се спуска от гърба към бедрата им, като покрива срамните им части, и се завързва за ремъка при пъпа.

Всички мъже и деца от мъжки пол имат прекаран през главата на члена един калаен гвоздей, който на края е разцепен на две и занитен, а главичката на гвоздея прилича на корона. Вкарват го, когато децата са малки, и раната зараства, без да причинява голяма болка на детето. Гвоздея изваждат и поставят, както изисква случаят, и за да се уверим, че това е истина, ние самите извадихме гвоздея, който десетгодишният кралски син носеше на члена си.

Обичаят започнал по настояване на жените в тази страна, които, като видели, че мъжете се отдават на долния грях содомия, потърсили лек срещу това зло. Освен това всички мъже са обрязани, т.е. кожичката на члена е отрязана отпред. Тези хора предпочитат само дявола, той им се явява в най-грозен и чудовищен вид и те разговарят с него.

На 23 януари нашият адмирал мистър Томас Кандиш свика първенците на острова и на още сто други острова, от които беше поискал данък (прасета, кокошки, картофи и кокосови орехи), представи себе си и хората си, като им обясни, че ние сме англичани и врагове на испанците. След това развя знамето и заповяда да бият камбаните, от което те останаха възхитени. Обещаха, че те, както и всички островитяни наоколо, ще го подпомогнат, щом той дойде отново, за да прогони испанците. В знак на приятелство към туземците и на вражда към испанците адмиралът им върна парите от всичкия наложен данък, който те бяха платили. Те много се зарадваха на приятелския жест и обикаляха с канутата си около кораба, за да изразят задоволството си. Най-сетне нашият адмирал нареди да дадат изстрел с едно оръдие, което ги хвърли в почуда, и твърде доволни, те се сбогуваха с нас.

На 21 февруари, първият ден на великите пости, капитан Хейвърс умря от страшно силна и пагубна маларична треска за голяма скръб на адмирала, който нареди да се даде залп с два фалконета и малкото оръдие, наречено сейкър. Увиха капитана в чаршаф и след като прочетоха молитва, при риданията на целия екипаж го спуснаха в морето. След неговата смърт вследствие на ужасно горещия климат самият аз и много други на кораба се разболяхме и лежахме три седмици или месец.

На 1 март, след като минахме през Яванския проток, пуснахме котва край брега на югозападната част на този остров. Тук видяхме хора да ловят риба в морето. Нашият адмирал взе в корабната лодка няколко моряци и един негър, който говореше езика им, и се отправи към рибарите. Щом видяха нашата лодка, те се изплашиха, слязоха на брега и се скриха в горите. Но адмиралът заповяда на негъра да ги извика и скоро един от тях излезе на брега и отговори на въпросите му. Чрез преводача адмиралът попита къде има прясна вода и когато я намери, той накара рибаря да отиде при краля на страната и да му

съобщи, че един кораб е дошъл да купи храна, перли, диаманти и други скъпоценни камъни и че в замяна предлага злато и други стоки.

Две или три канута дойдоха при нас от града, натоварени с яйца, кокошки, прясна риба, портокали и лимони. Адмиралът нареди да вдигнем котва и да се доближим до града. Както плавахме, срещнахме едно от кралските канута, което идваше при нас. В него беше секретарят на краля, който имаше на главата си парче боядисано ленено платно, навито като чалма. Той беше съвсем гол, носеше само превръзка около кръста; на гърдите му имаше начертана широка стрела; беше бос. Със себе си водеше преводач, един метис, т.е. наполовина индус и наполовина португалец, който говореше португалски много добре. Този преводач предаде на адмирала ни, че носел прасенце, кокошки, яйца, прясна риба, захарна тръстика и вина. Това вино беше силно като спирт и прозрачно като изворна вода. Адмиралът го посрещна отлично, угости го царски с най-хубави и най-различни сладка, както и със сладки и сухи вина, и заповяда на музикантите да свирят. След това му обясни, че той и хората му са англичани, че сме били в Китай, където сме търгували, че сме дошли тук да откриваме нови земи и че възнамерява да се отправи към Малака. Яванците казаха на адмирала, че на острова имало няколко португалци, които пребивавали като търговски агенти и постоянно търгували с тях — купували негри, карамфил, пипер, захар и много други стоки. Секретарят на краля и преводачът му останаха една нощ на кораба. Вечерта, когато трябваше да се постави вахтата, адмиралът заповяда на всички на кораба да вземат аркебузите и куршумите си и след като всички дадоха залп с четиридесет-петдесет аркебуза и един сейкър, лично назначи нощните вахтени. Това хвърли тези езичници в голяма почуда, защото рядко бяха виждали кораб с толкова моряци и толкова много огнестрелни оръжия.

След като се съмна, до кораба дойдоха девет-десет от канутата на краля, натоварени догоре с храни, така че едва се държаха над водата. Донесоха два големи живи вола, десетина грамадни угоени свине, много живи кокошки, патици, гъски, яйца и банани, захарна тръстика, тави със захар, кокосови орехи, сладки и кисели портокали, голямо количество вино и ракия, сол, за да си солим яденето, и почти всички други видове храни. Между другите на кораба дойдоха двама португалци на среден ръст и твърде приятни хора. И двамата бяха

облечени в къси кожени дрехи и панталони от кръста до глезените, отчасти заради климата на страната и отчасти защото беше по велики пости, когато всеки трябва да се покае. Носеха много хубави бели ризи от батиста и изобщо бяха съвсем прилично облечени с изключение на това, че бяха боси. Нашият адмирал и целият екипаж много се зарадваха на тези португалци, тъй като от година и половина не бяхме виждали християни. Той ги посрещна и нагости отлично с обилен обед и музика. Те ни казаха, че не по-малко се радвали да ни видят, отколкото се радваме ние да ги видим, и питаха за положението в страната им и какво е станало с дон Антонио, техния крал, дали е жив или не. Защото испанците им донесли вестта, че бил мъртъв. Адмиралът отговори на всичките им въпроси: увери ги, че кралят им е жив и се намира в Англия, че нашата кралица му отпуснала почетна издръжка; че между Англия и Испания има война и че ние идваме от името на португалския крал в Южните морета; че бяхме воювали с испанците и бяхме изгаряли, ограбвали и потопявали каквито техни кораби бяхме срещали, осемнадесет или двадесет на брой. Тези известия ги задоволиха напълно.

От своя страна те ни разказаха за положението на остров Ява. Най-напред говориха за изобилието и голямото разнообразие на всякакви храни и плодове, за които вече споменах. Тук се намирали също и големи количества скъпи стоки. Името на владетеля на острова било раджа Боламбоам, пред чиято върховна власт народът се прекланял и от когото всички се страхували. На обикновените хора било забранено да купуват, да продават или разменят каквото и да било с други народи без нарочно разрешение от своя крал. А престъпел ли някой тази забрана, очаквало го незабавно смъртно наказание. Самият раджа бил твърде стар и имал сто жени, а синът му петдесет. Според обичая на тази страна, щом владетелят умре, вземат тялото и го изгарят, а пепелта запазват. Пет дни след това жените му отиват заедно на определено място и първата жена, най-главната, носи топка в ръка, която хвърля далеч от себе си. Всички отиват там, където топката спре, обръщат лицата си на изток, всяка изважда една кама (камата е остра като бръснач и се нарича крис), с която се пробожда в сърцето и гърчейки се, пада на земята по лице; тъй вдовиците свършват живота си. Това е истината, колкото и странно да звучи за онзи, който я чува.

Тамошните хора са много хитри и лукави, изключително храбри, страшно изпълнителни и много се боят от своя крал. Например заповяда ли им кралят да предприемат някаква работа, колкото и тя да е опасна или безнадеждна, те не смеят да откажат, макар и да знаят, че всички ще загинат при изпълнението ѝ; защото, ако се върнат живи, без да са успели да свършат работата, кралят ще заповяда да ги обезглавят. Никак не се боят от каквато и да е смърт. Ако някой от тях усети, че е ранен от копие или меч, той е готов сам да се наниже на острието, така че то да прободне цялото му тяло и по този отчаян начин да ускори настъпването на смъртта, щом не може да победи врага си. Освен това, макар и мъжете им да са мургави и да ходят голи, жените им са по-светли и носят дрехи.

Освен това португалците ни уверяваха, че ако техният крал, дон Антонио, пожелае да дойде при тях, те му гарантират, че всички Молукски острови, както и Китай и Филипините, ще му се подчинят и той може да бъде сигурен, че всички индийци в страната ще го подкрепят. На следния ден, 16 март, отплавахме към нос Добра Надежда, най-южната точка на африканския бряг.

През останалите дни на месец март и целия април ние преминахме огромното, обширно море между остров Ява и Африка, като наблюдавахме звездите и птиците — последните предвещават на мореплавателя добро време или близка суша и острови — и записвахме ветровете, бурите, дъждовете и гръмотевиците, както и измененията на теченията, приливите и отливите.

На 11 май сутринта един от екипажа се изкачи на марса и видя суша. Този нос лесно се разпознава, защото точно там се издигат три много високи хълма, разположени близо един до друг, от които най-високият е в средата, а край морето брегът е по-нисък.

Този нос Добра Надежда е нанесен на португалските морски карти и в тях се посочва, че разстоянието от остров Ява до него е две хиляди левги; в действителност разстоянието е почти сто и петдесет левги по-малко, както установихме при плаването с нашия кораб. Изминахме тези хиляда осемстотин и петдесет левги точно за девет седмици.

На 8 юни призори видяхме остров Света Елена.

Този остров е много висок и се намира, тъй да се каже, в средата на морето между Бразилия и Гвинеийския бряг на Африка.

Същия ден, около два-три часа следобед, слязохме на брега, където намерихме една много красива и приятна долина, в която бяха построени хубави сгради и къщи. Особено ни хареса една черква, покрита с керемиди и белосана отвън, с много красива фасада и преддверие. В дъното имаше олтар, където на една много голяма маса беше поставена в рамка картина на нашия спасител Христос, разпнат на кръста, и един образ на молеца се Богородица.

До черквата има две къщи, които служат за кухни — там приготвяват храната. Покривите им са плоски и върху тях се разстила чудесна лоза, а покрай двете къщи тече хубав поток с бистра вода.

Също така точно срещу споменатата черква минава приятна пътека, настлана с калдъръм, която води до една долина край морето. Там са засадили градина, в която отглеждат големи количества пъпеша и дини. На същата пътека са издигнали звънарница, на която висят две камбани — бият ги за литургия. До самата звънарница са поставили гръцки кръст, заграден с рамка, много изкусно издялан от пясъчник, на който са издълбани с цифри годината, когато са я издигнали, а именно лето господне 1571.

Тази долина е най-хубавата и най-голяма низина на острова. Тя е прелестно място, цялото засадено с плодни дървета, зеленчуци и подправки. Тук има смокини, които раждат непрекъснато, и то в изобилие. На едно и също дърво ще видите едновременно и цветове, и зелени, и зрели смокини, всичко заедно през цялата година. Има много лимонови дървета, портокали, нарове, грейпфрут, финикови палми, които раждат по същия начин както смокините. Палмите са посадени грижливо и твърде изкусно, така че под и измежду тях има приятни пътеки за разходка. Казаните пътеки са засенчени от листата на дърветата и на всички свободни места са посадени магданоз, киселец, босилек, копър, анасон, синап, репички и много особени подправки. А потокът тече през различни части на градината и със съвсем малки усилия всяко едно от дърветата в долината може да се напоява.

Тази вода идва от върховете на планината и се спуска в долината от една скала, висока около един кабелт. Потокът се разделя и от него излизат много ручей, които освежават целия остров и напояват почти всяко дърво. Изобщо островът се състои от високи планини с дълбоки долини и със стръмни склонове с изключение на платата по върховете

на някои хълмове и долу в някои ниски долини, където виреят в изобилие казаните по-горе плодове. По високите части на планината ги има в още по-голямо изобилие, отколкото долу в долините. Но е страшно трудно — пък и е опасно — да се изкачва човек по върховете и да слиза оттам по причина на височината и стръмните склонове.

На този остров има страшно много яребици, които никак не се боят от хората и не бързат да излетят, макар и човек да дойде до тях съвсем близо, а само избягват и се покатерват нагоре по стръмните скали. Убихме няколко от тях с ловна пушка. Много по-различни са от яребиците, които се срещат у нас в Англия, както по големина, така и по цвят. Големи са колкото кокошка, цветът им е пепелявосив и се събират на ята по дванадесет, шестнадесет или двадесет яребици.

На острова има също така не по-малко фазани, които са много тлъсти и едри — те далеч надминават нашите по големина.

Там има хиляди кози — испанците ги наричат кабритос, — които са съвсем диви. Човек може да види стада от по сто-двеста кози. Катерят се по скалите, които са толкова стръмни, че човек би помислил, че е невъзможно живо същество да се изкачи по тях. Въпреки че са много пъргави, ние уловихме и убихме много от тях.

Също така се срещат и многобройни стада диви свине, страшно тлъсти и едри. Живеят в планините и много рядко човек може да се доближи до тях.

Когато пристигнахме, в къщите намерихме трима роби — негри, които ни казаха, че флотилията на Източноиндийската компания, състояща се от пет кораба (най-малкият с водоизместимост осемстотин-деветстотин тона), натоварени с подправки, памучно платно, съкровища, много скъпоценни камъни и перли, отплавала от Света Елена двадесет дни преди нашето пристигане.

Островът бил отдавна открит от португалците, които засадили градини там, та да има откъде да вземат нови провизии, когато се връщат от Източна Индия.

На 20 юни, след като бяхме натоварили дърва, почистили кораба и взели вода, ние се нахранихме с каквото имаше там за ядене и около осем часа вечерта вдигнахме ветрила с курс към Англия.

На 3 септември срещнахме един фламандски кораб, който идваше от Лисабон. От него научихме за наша голяма радост и общо задоволство за нашата победа над испанския флот.

На 9 септември, след една страшна буря, която отнесе повечето от ветрилата ни, с божията милост достигнахме дълго желаното пристанище Плимът в Англия, откъдето бяхме започнали плаването си.

[1] Може би планината, която се издига до Рио де Жанейро. Б.пр.

↑

[2] Остров по бразилското крайбрежие, близо до Сантус. Б.пр. ↑

[3] Остров в залива Арауко между Валпарайсо и Валдивия. Б.пр.

↑

[4] Остров в залива Гуаякил на южния бряг на Еквадор. Б.пр. ↑

[5] Малък остров в протока Сан Бернадино, между островите Лусон и Самар във Филипинския архипелаг. Б.пр. ↑

XLVII

ВТОРОТО ПЛАВАНЕ НА МИСТЪР ДЖОН ДЕЙВИС И ДРУГИ, ИЗВЪРШЕНО ПРЕЗ 1586 Г., ЗА ДА СЕ ОТКРИЕ СЕВЕРОЗАПАДНИЯТ ПРОТОК

На 7 май отплавахме от Дартмът, за да търсим Северозападния път с един кораб на име „Мърмейд“ (водоизместимост сто и двадесет тона), шестдесеттонния барк „Съншайн“, тридесет и пет тонния барк „Мунлайт“ и десеттонния пинас „Норт стар“.

На 15 юни открих земя на ширина шестдесет градуса, покрита цялата с лед и сняг, така че нямаше никаква възможност да слезнем на брега.

На 29 юни след многобройни страшни бури отново открихме земя на ширина шестдесет и четири градуса. Предишната година бях идвал тук и бях намерил мястото твърде удобно, с много дъски и греди, изхвърлени от морето, и населено с твърде общителни и сговорчиви хора. Тази земя е много висока и изпълнена с планини. От западната ѝ страна се намират голям брой острови, както и удобни протоци и заливи. Виждаше се малко сняг и морето беше изобщо свободно от ледове.

Когато корабите влязоха в протоците, изпратихме лодка да открие по-плитки места, където бихме могли да пуснем котва. Както лодката обикаляше и мереше дълбочината, местните жители я приближиха с канутата си, надавайки викове и крясъци. Когато видяха в лодката хора, които бяха с нас миналата година, те се отправиха към кораба, като даваха знаци, че познават всички тези хора, защото са ги виждали миналата година. Разбрахме, че те се боят от нас, и затова аз сам, заедно с търговците и други хора от екипажа, слязохме на сушата, като взехме двадесет ножа. Едва-що стъпихме на сушата, и те изкочиха от канутата си, затичаха се към мене и останалите, прегърнаха ни и с много знаци показваха, че сърдечно се радват на пристигането ни. Бяха осемнадесет души и всекиму дадох по един нож. Те ми предложиха кожи в замяна, но аз им дадох знак, че не ги продавам, а ги давам като израз на внимание и приятелство.

Хората непрекъснато идваха към нас, понякога със сто, понякога с четиридесет-петдесет или горе-долу толкова канута. Носеха със себе си тюленови кожи, еленови и бели заешки кожи, съомга, малки трески и други риби, както и птици, каквито има в страната.

Моряците от другите лодки, които тръгнаха от корабите, откриха палатките на туземците. Те са направени от тюленови кожи, опънати върху дървени пръти, и в тях намериха голямо количество дребни сушени рибки, не по-големи от сардина, както и мехове с китова мас и множество идоли, изрязани от дърво.

На десет мили навътре в снежните планини нашите моряци откриха равно поле, покрито с почва и обрасло с треви, подобно на нашите заблатени и необработвани места в Англия.

Предложих на нашите хора да си опитат силите с тях в скачане. Устроихме състезание, но нашите ги надскачаха. От скокове преминаха към борба, намерихме ги силни, пъргави и сръчни в борбата — дори повалиха някои от нашите, които бяха добри борци.

Тези хора са доста високи, с добро телосложение, малки тънки китки, широки лица, тесни очи, големи уста, дебели устни и гъсти зъби; повечето от тях са голобради. Те всички са магьосници и често правят разни магии, но, слава богу, без особен успех.

Както бях сред тях на брега на 4 юли, един от туземците започна да пали огън по следния начин: взе едно парче от дъска, на която имаше вдлъбнатина. В нея постави края на една кръгла тояга, подобна на крак от легло, който бе намазан с китова мас, след това с един кожен ремък почна да я върти с бързи движения, както правят стругарите, и така скоро запали огън. После направи огън от торф и като изричаше много думи и правеше странни жестове, сложи в него най-различни неща, които предположихме, че принася в жертва. Аз взех един от тези предмети, хвърлих го в дима и заповядах на един от нашите хора да стъпче огъня и да изхвърли димящия торф в морето; сторих това, за да им покажа, че ние презираме техните магии и заклинания. Тези хора могат да водят само най-прост разговор и са страшно крадливи; особено ги привлича желязото, което много ценят. Проявиха долната си природа поради нашето лекомислие: започнаха да режат въжетата ни, отрязаха лодката на „Мунлайт“, която бе завързана за кърмата на кораба, срязаха и задигнаха въжето с прането ни, колкото и грижливо да го пазехме; откраднаха греблата ни, един каливер, едно от малките

оръдия, едно копие за глигани и един меч. Тогава ние дадохме изстрел с едно оръдие и силният гърмеж така ги смая, че те побягнаха със страшна бързина. Но те са тъй простодушни, че след десет часа отново дойдоха да молят за мир. Когато се съгласихме, отново станахме страшни приятели. Донесоха ни тюленови кожи и съомга, но щом видеха желязо, не можеха да се въздържат да не го откраднат. При такова простодушие направо не можех да не се разсмея.

Месото ядат сурово, но се хранят предимно с риба. Пият солена вода и с удоволствие ядат треви и лед. Живеят като риби — непрекъснато във водата, освен когато ги налегне сън; тогава лягат да спят под някоя топла скала, като изтеглят лодката си на брега. Говорят с глухи, гърлени звукове. Ето някои думи, които научихме от тях:

кесинйо — яж, хапни си

асанок — стрела

мадликойт — музика

сауигмег — нож

агиной — иди, донеси

удераа — нос

илияуте — нямам лоши намерения

аоо — желязо

понамег — лодка

На 17-и същия месец, като достигнахме ширина 63 градуса и 8 минути, се натъкнахме на огромна и странна маса лед, цялата от един блок, толкова голям, че не можехме да видим краищата му. Блокът беше страшно висок и подобен на суша — със заливи, носове и високи скали, така че отначало ние го взехме за бряг и изпратихме моряци с една лодка да го разгледат отблизо, но когато се завърнаха, те съобщиха, че това не било суша, а ледена планина.

Обикаляхме около тази огромна маса лед до 30 юли. Той се оказа сериозна преграда за намерението ни да проникнем по-нататък. Всичките ни ветрила и въжа замръзнаха и се покриха с лед, което ми се видя много странно, защото миналата година това море беше свободно от ледове и тук можеше да се плава.

Поради големия студ хората ни започнаха да се разболяват, отслабнаха и съвсем загубиха надежда за успех. Затова съвсем чинно и сдържано ме помолиха да помисля и реша по съвест дали не би трябвало да се погрижа за сигурността на живота си и заедно с това и

за запазването на техния живот, за да не би поради прекалената си смелост да стана причина техните вдовици и сираци да ме проклинат. Обаче като взех предвид от какво голямо значение ще бъде това плаване, ако то се увенчае с успех, големите надежди, които ми вдъхваше миналогодишното откритие, както и третата, неизпитана още възможност за друг изход, аз реших, че щеше за мене да бъде голям позор, ако по моя вина това пътешествие излезе несполучливо. Затова, като прецених, че макар да беше як и подходящ кораб, „Мърмейд“ поради тонажа си не е толкова удобен и подвижен, колкото един малък барк, особено при такива места, пълни с ужасни опасности, реших да прехвърля на „Мунлайт“ припаси и необходимия екипаж и да продължа плаването, както ме научи господ.

На 2 август пуснахме котва в един отлично защитен залив, където с най-голяма бързина почистихме и насмолихме „Мунлайт“ и го снабдихме с повече припаси. Тези места изследвахме с пинаса, докато междувременно ремонтирахме барка. Беше много горещо и едни насекоми, наречени комари, които хапят много болезнено, ужасно ни измъчваха.

На 6 август местните хора дойдоха при нас без страх и от тях получихме кожи чрез размяна, както бяхме получавали от другите племена. Те не се различават от другите нито по облеклото си, нито по канутата си.

На 15 август в три часа сутринта напуснахме тази земя и се отправихме на юг и на 18 август сутринта открихме земя на северозапад от нас. Беше един хубав, висок нос на ширина 65 градуса, като на юг от него нямаше суша. Много се надявахме тук да намерим проход.

По тези места не се вижда нищо друго освен острови, което ни вдъхва по-голяма надежда да открием проход. На 19 август, около 6 часа следобед, започна да вали сняг, излезе вятър и това лошо време продължи цяла нощ, така че бяхме принудени да прекараме нощта на котва на пет левги от брега. На сутринта на 20 август мъглата и бурята отминаха и ние се отправихме към брега. В девет часа сутринта пуснахме котва в един чудесен и безопасен залив, защитен при всякакви време. В десет часа слязох на брега и се изкачих на един много стръмен връх, откъдето видях, че тази земя беше остров.

Плавахме край бреговете на този остров до 28 август, когато установихме, че той се спуска на юг от 67 градуса ширина на 57 градуса. Стигнахме до един отличен залив на ширина 56 градуса с хубави гори от двете страни. Тук останахме до 1 септември и през това време два пъти се извиха големи бури. Слязох на брега и вървах наслука 6 мили навътре. Видях, че в горите растяха ели, борове, елши, тисове, върби и брези. Видяхме и една черна мечка. Тук живеят множество птици като фазани, яребици и други подобни, както и диви гъски, патици, косове, сойки, дроздове и много дребни птички. Ударихме много фазани и яребици с лъкове и стрели. При входа на залива открихме треска в изобилие.

На 6 септември, понеже излезе благоприятен северозападен вятър и смятахме да отплаваме, изпратихме петима млади моряци на брега да уловят малко риба. Коварните туземци, които лежали в засада в горите, изведнъж се нахвърлиха върху нашите хора. Като видяхме това, на часа изтеглихме котвите, вдигнахме фока, насочихме се към брега и с най-голяма бързина дадохме два изстрела с двуцевен мускет. Гърмежът прогони туземците, обаче за наша голяма скръб нашите момчета бяха убити от стрелите им и две бяха тежко ранени; само един се спаси, който, макар и улучен от стрела в рамото, се хвърли във водата и доплува до кораба.

Същата вечер било угодно на бога да увеличи нещастията ни, като ни прати една ужасна буря, която продължи непрекъснато със страшна сила до 10 септември. Свалихме такелажа от кораба и вече се готвехме да отрежем мачтите, когато въжето на плаващата котва се скъса. Изпаднали в това безнадеждно положение, ние вече очаквахме бурята да ни изхвърли на брега сред онези човекоядци и да станем тяхна жертва. Обаче в това страшно бедствие голямото божие милосърдие ни подкрепи точно когато бяхме загубили всякаква надежда: вятърът промени посоката си и ние се озовахме откъм подветрената страна, така че можахме да извадим котвата и наново да закотвим кораба.

На 11 септември при благоприятен попътен вятър, доверявайки се на божията милост, отплавахме, държейки курс към Англия, и пристигнахме в Дартмът в началото на октомври.

Когато се завърна, капитан Дейвис написа следното писмо до мистър Уилям Сандерсън в Лондон:

Сър, „Съншайн“ пристигна на 4 октомври в Дартмът. Този кораб плава до Исландия, стигна до Гренландия и оттам се отправя за Пустите земи, където търгува с местните хора, като остана там двадесет дни. Донесохме петстотин тюленови кожи, сто и четиридесет половин кожи и парчета от кожи. За пинаса имам големи опасения, дано бог бъде милостив към нещастния му екипаж и го съхрани.

Вече познавам голяма част от северозападните области на света и съм готов да се закълна в живота си, че това плаване може да се осъществи без допълнителни разходи, дори с известни изгоди за онези, които участвуват в това приключение, ако ни подкрепите в такова начинание.

Написано на 14 октомври 1586 г.

На вашите заповеди
ДЖОН ДЕЙВИС

XLVIII

ТРЕТОТО ПЛАВАНЕ НА КОРАБА, ИЗПРАТЕН ПРЕЗ 1586 ГОДИНА НА ЛИЧНИТЕ РАЗНОСКИ НА СЪР УОЛТЪР РОЛИ ДА ПОДПОМОГНЕ УСТАНОВЕНАТА ВЪВ ВИРДЖИНИЯ КОЛОНИЯ

През 1586 година сър Уортър Роли стъкми за своя сметка един кораб с водоизместимост сто тона, натоварен с голямо количество най-разнообразни стоки, за да снабди и подпомогне колонистите, които бяха останали във Вирджиния. Те се бяха почти отчаяли, че ще получат никакви припаси, и понеже всички бяха твърдо решили да прекарат остатъка от живота си в тази страна, всеки един от тях се залови да осигури прехраната си. За да изпълнят това решение, те засадиха и засяха така изобилно всички неща, които им бяха необходими, че да им стигне за две години, без да се трудят повече. И тъй те разчитаха на собствената си реколта. Когато дойде 10 юни, имаше само две седмици до жътвата. Така се случи обаче, че по това време сър Франсис Дрейк, завръщайки се в Англия от благополучното си плаване, след като бе опустошил Санто Доминго, Картагена и Сан Агустин, реши да посети колонията на своите сънародници във Вирджиния. И тъй, като мина покрай Флорида, той спря по брега на онази област, която се населяваше от наши колонисти. Като видя някои от нашите хора, той пусна котва и слезе на сушата, разговаря с тях за положението им и състоянието на колонията и разпита как се развиват нещата. Отвърнаха му, че всички са живи, но все не им достигат провизии, че досега не са чули да им идва помощ от Англия. Затова го помолиха да им остави два-три кораба, та ако до известно време нямат известия от Англия, да могат да се завърнат сами, с което той се съгласи. Докато някои пишеха писма, които щяха да изпратят за Англия, и други съставяха доклади за злополуките си при пътуванията си, някои на сушата, други на борда на корабите, изви се голяма буря, която отнесе по-голямата част от флотилията навътре в морето, а на отнесените кораби се намираха първенците на колонията. Останалите колонисти, като видяха това, побързаха да се качат на трите кораба, които сър Франсис бе определил за колонията, и понеже се бояха, че

няма да могат да достигнат другите кораби, оставиха всичко в най-голям безпорядък, сякаш бяха подгонени от някаква могъща армия; а действително така и беше, защото божията ръка се надигна срещу им като възмездие за жестокостите и насилията, които някои от тях бяха извършили спрямо коренните жители на страната.

Веднага след като нашите колонисти напуснаха този райски кът на земята, пристигна корабът, изпратен на разноски на сър Уолтър Роли и по негово нареждане. След като моряците прекараха известно време в дирене на колонията ни нагоре-надолу из страната и не успяха да я открият, те отплаваха с всичките провизии обратно за Англия.

Четиринадесет или петнадесет дни след заминаването на гореспоменатия кораб сър Ричард Гренвил пристигна тук с три добре запасени с храни кораба, но не намери кораба, който бе очаквал да завари, нито откри следа от установената във Вирджиния английска колония, която той бе основал през 1583 година. Прекара известно време там, но понеже не получи никакви известия за тях и намери населените от тях места пусти, а от друга страна, не желаше да загуби владението върху тази земя, която англичани бяха обитавали толкова дълго, след като размисли добре, реши да остави някои хора в страната, та да запазят правата на Англия върху тази територия. Свали петнадесет души на остров Роанук, снабди ги изобилно с всякакви припаси, достатъчни, за да им стигнат за две години, и замина обратно за Англия.

XLIX

ЕДНО ПЛАВАНЕ ДО АЗОРСКИТЕ ОСТРОВИ С ДВА ПИНКАСА, СОБСТВЕНОСТ НА СЪР УОЛТЪР РОЛИ,
ОПИСАНО ОТ ДЖОН ИВШЪМ, ДЖЕНТЪЛМЕН, ПРЕЗ ГОДИНАТА 1586

На 10 юни 1586 година отплавахме от Плимът с два пинаса, единия наречен „Сърпънт“, другия „Мери Спарк“, собственост на рицаря сър Уолтър Роли. Взехме курс към Азорските острови, близо до които заловихме един малък барк, натоварен с дъбилни вещества и други стоки. Оттам се отправихме към остров Грасиоза, където видяхме един кораб, и като се приближихме до него, видяхме, че е испански. За да не разберат испанците нашата националност, ние издигнахме бял копринен флаг на главната мачта и когато го видяха, те заключиха, че сме кораби от испанските армади, които дебнат английски бойни кораби. Но когато се доближихме на разстояние един изстрел, свалихме белия флаг, издигнахме флага с кръста на св. Георги, който ги накара да побягнат с най-голяма бързина. Нашите кораби бяха по-бързи и понеже испанците се опасяваха, че ще ги настигнем, почнаха да изхвърлят в морето оръдията си и картеча, както и много книжа и карти на Магелановия проток. Скоро след това ние завладяхме кораба и пленихме един испански благородник на име Педро Сармиенто, губернатор на колонията в Магелановия проток, когото закахме с нас в Англия и го представихме на нашата повелителка, нейно величество кралицата.

След това, както лавирахме около островите, забелязахме един кораб и една каравела и веднага се насочихме към тях. Щом забелязаха, че ги гоним, те се отправиха към остров Грасиоза с най-голяма бързина и потърсиха спасение под стените на едно укрепление, където пуснаха котва. Понеже вятърът беше насрещен, нищо не можехме да им сторим с нашите кораби. Имахме обаче една малка лодка от тези, които се наричат гик, и тъй като бях мускетар, аз се качих в нея с четирима души, въоръжени с леки мускети, и четирима гребци, за да доближим до брега срещу вятъра. Когато видяха, че идваме към тях, те свалиха голяма част от стоките си на брега, където

слязоха и хората от корабите, а щом ги приближихме на един изстрел от мускет, започнаха да стрелят по нас с оръдията и мускетите си и ние им отвърнахме.

Най-сетне се изкачихме на един кораб, на който не беше останал нито един човек, срязяхме котвеното въже, вдигнахме ветрилата му и го изпратихме с двама от нашите хора, а с останалите седмина се доближихме още по-близо до брега и се качихме на каравелата, която беше пуснала котва на един хвърлей камък от брега, толкова близо, че хората ни замерваха с камъни оттам. Въпреки всичките им усилия завладяхме каравелата, на която имаше само един негър, срязяхме котвеното въже от самия клюз, вдигнахме ветрилата, но тъй като близо до брега имаше безветрие, бяхме принудени да я изтеглим с лодката, а междуременно испанците, на брой около сто и петдесет души, продължаваха да ни обстрелват както от форта, така и от сушата с мускети и каливери. Ние, макар и малобройни, отвърнахме на стрелбата им. Куршумът на моя мускет улучи и уби канонира на форта тъкмо когато се премерваше с едно от големите оръдия.

Бяхме взели курс към Англия и се намирахме на приблизително 41 градуса ширина, когато един от моряците на марса забеляза един кораб, после десет, после петнадесет, поради което решихме да изпратим пленените кораби да се приберат в някое английско пристанище, така че в пинасите не останаха повече от шестдесет души. Тогава свърнахме към флотилията, която бяхме забелязали и която се оказа, че се състои от двадесет и четири кораба: два от тях караки — едната хиляда и двеста тона, другата хиляда, десет галеона, останалите малки кораби и каравели, натоварени със съкровища, подправки, захар. Започнахме сражение с тези двадесет и четири кораба и не ги оставихме цели тридесет и два часа, като непрестанно ги обстрелвахме и те отвърщаха на огъня ни. Двете караки обаче все плаваха между флотилията и нас и ние не можехме да ги завладеем. Най-сетне, тъй като привършихме барута си, бяхме принудени да се откажем от опита да ги пленим.

И така отново се отправихме към Англия и пристигнахме в Плимът шест часа след като пленените от нас кораби бяха пристигнали (а ги бяхме изпратили четиридесет часа, преди самите ние да потеглим обратно). В Плимът ни посрещнаха най-тържествено и възторжено — не само стреляха с големите оръдия, но и наизлезе радостен народ от

целия град и околността. Оттам закарахме пленените кораби в Саутхамптън, където сър Уолтър Роли, комуто принадлежаха нашите пинаси, ни възнагоди с нашия дял от плячката.

Пленените кораби бяха натоварени със захар, слонова кост, восък, кожи, ориз и пурпурна боя.

L

РАЗКАЗ ЗА ЗАПАДНА ИНДИЯ, НАПИСАН ОТ ЛОПЕШ ВАШ, ПОРТУГАЛЕЦ, В КОЙТО ВЯРНО Е
ПРЕДАДЕНО ПЛАВАНЕТО НА НАШИ АНГЛИЧАНИ В ГОДИНАТА 1587

По време на своето плаване Франсис Дрейк, един англичанин, като узнал, че град Номбре де Диос е съвсем слабо защитен, докара през нощта в пристанището четири пинаса, стовари сто и петдесет души на брега и като остави половината от хората си заедно с тръбача в един форт наблизко, с останалите влезе в града, без да му стори нищо, докато не достигна до пазарния площад. Тук войниците дадоха един залп с мускетите и тръбачите надуха тръбите (което вдигна страшен шум в града), а другарите им в крепостта им се обадиха, като започнаха да стрелят и да свирят с тръба. Всичко това така изплаши жителите на града, че те напуснаха домовете си и побягнаха в планината. Обаче някои от испанците бяха достатъчно съобразителни да отидат до единия ъгъл на площада, за да видят англичаните, и като разбраха, че са малцина, изпразниха оръжията си срещу тях. Успяха да убият тръбача и да прострелят капитана (на име Франсис Дрейк) в крака. Като усети, че е ранен, той се оттегли към форта, където бе оставил останалата част от хората си. Когато достигна там, Франсис Дрейк, когото хората му носеха по причина на раняването му, видя как хората му бягат. И той, и войниците му, обхванати от голям страх, си събуха панталоните, скочиха във водата, като с плуване и газене стигнаха до пинасите си и напуснаха пристанището. Така капитан Дрейк не можа да ограби Номбре де Диос; в схватката бе убит само един испанец, а от англичаните само техния тръбач, когото те така и оставиха, с тръба в ръка.

Недоволен, че жителите на Номбре де Диос го бяха отблъснали, капитан Дрейк се отправи с пинасите си към залива Дариен, където от някакви негри — роби, избягали от господарите си в Панама и Номбре де Диос — узнал, че тъкмо тогава от Панама към Номбре де Диос идвали много мулета, натоварени със злато и сребро. При тази вест Франсис Дрейк взел със себе си сто души стрелци и негрите и

завардил пътя, докато съкровището дойде, охранявано единствено от мускетарите, които не подозирали нищо. Когато капитан Дрейк ги пресрещнал, той им отнел златото, а среброто оставил, тъй като не можел да го пренесе през планината. Два дни след това отиде в склада, където тукашните търговци си държат стоките, уби шест или седем души от тях, но не намери нито сребро, нито злато, а само голямо количество различни стоки. Той подпали склада, където изгоряха стоките, които се оценяваха на не повече от двеста хиляди дуката, и след това се върна на пинасите. Така било угодно на съдбата, че тристата души испански войници, изпратени да го пленят, пристигнаха на брега само половин час след като англичаните се бяха качили на корабите. И така бог позволи той да се измъкне, та да остане бич за испанците и в бъдеще.

Капитан Дрейк отнесе от бреговете на Перу осемстотин шестдесет и шест квинтала сребро по сто фунта на квинтал, което възлиза на един милион триста деветдесет хиляди и двеста дуката. Отнесе също сто хиляди пезос в злато, т.е. десет квинтала, която сума възлиза на сто и петдесет хиляди дуката. Освен това взе и съкровище, състоящо се от перли, скъпоценни камъни, сребърни реали и други предмети от голяма стойност.

LI

КРАТЪК ДОКЛАД ЗА ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНИТЕ ПОДВИЗИ, ИЗВЪРШЕНИ ОТ СЪР ФРАНСИС ДРЕЙК ПРЕЗ 1587 ГОДИНА СРЕЩУ ИСПАНСКАТА ФЛОТИЛИЯ, ПОДГОТВЕНА НА РЕЙДА В КАДИС, КАК ТОЙ УНИЩОЖИ СТО КОРАБА И СЛЕД ТОВА ИЗНЕНАДА ЕДНА МОЩНА КАРАКА НА ИМЕ „САН ФЕЛИПЕ“, ИДВАЩА ОТ ИЗТОЧНА ИНДИЯ, КАКВАТО ЗА ПЪРВИ ПЪТ СЕ ВИЖДАШЕ В АНГЛИЯ

След като нейно величество беше известена за огромните приготовления в Испания за нападение на Англия по море, по отличния съвет на своя мъдър и благоразумен Съвет тя реши, че се налага да се осуетят тези планове. Затова нареди да се съоръжи флотилия от тридесет кораба и да се снабдят те с всичко необходимо. Командуването на тази флотилия тя повери на адмирал Франсис Дрейк, от чиито различни услуги се беше ползвала в миналото, като заповяда да му отделят четири кораба от кралския флот, а именно „Бонавентура“, който му беше флагмански кораб, „Лайън“, „Дредноут“ и „Рейнбоу“, и два пинаса, които бяха придадени към казаните четири кораба, за да ги обслужват. Също добавиха към тази флотилия някои високи кораби, собственост на лондонските търговци, които адмиралът похвали за отличната им служба в писмата си до нейно величество. Тази флотилия отплава от залива на Плимът към бреговете на Испания през април.

Срещнахме два кораба от Мидълбъро, които идваха от Кадис, и от тях узнахме, че там били струпани големи запаси от военни материали, за да бъдат извозени в Лисабон. Щом чу това, адмиралът ни с най-голяма бързина се насочи към Кадис и на 19 април влезе в пристанището с флотилията си. Още при влизането ни бяхме нападнати от шест галери, които обаче бързо се оттеглиха под защитата на укрепленията.

Най-напред потопихме с гюлета един кораб от Рагуза (хиляда тона), въоръжен с четиридесет бронзови оръдия и тежко натоварен със стоки. След това дойдоха две галери от Сънт Мерипорт и две от Порто Реал, които изстреляха голям брой гюлета по нас, но изобщо не

успяха да ни навредят и скоро се оттеглиха, защото получиха доста добре нанесени удари като награда за усилията си.

Преди да се стъмни, бяхме вече завладели тридесет от корабите им и рейдът беше в наши ръце въпреки усилията на галерите, чиито капитани с удоволствие ги изтеглиха под укрепленията. Пет от пленените съдове бяха големи кораби от бискайските пристанища. Четири от тях подпалихме, тъй като те носеха хранителни припаси за кралския флот в Лисабон. Петият беше кораб с вместимост хиляда тона, натоварен с железни пръти, гвоздеи, железни обръчи, подкови и подобни стоки, предназначени за Западна Индия, и също го изгорихме. Завладяхме още един двеста и петдесет тонен кораб, натоварен с вино за кралския двор. Взехме го със себе си в открито море и там прехвърлихме виното на нашите кораби, след което подпалихме кораба. Освен това взехме в плен и три бързоходни ветрохода, всеки по триста тона, натоварени със сухар. Единия разтоварихме наполовина в пристанището и след това предадохме на огъня, а другите два взехме със себе си, когато се оттеглихме. Общо по наша преценка потопените и подпалени съдове, малки и големи, и онези, които взехме със себе си, възлизаха на около десет хиляди тона.

Докато се намирахме там, изпитахме не малко трудности поради непрестанния огън на испанците от галерите, фортовете и брега. На подходящи места непрекъснато поставяха нови оръдия, с които ни обстрелваха, независимо от стрелбата на техните кораби, които, когато повече не можеха да бъдат отбранявани, те сами подпалваха и насочваха към нас. С божията помощ и непобедимата смелост и енергия на нашия адмирал това необикновено нападение, което така изненада испанския крал, завърши щастливо и трая само един ден и две нощи.

След като осъществихме това забележително дело, напуснахме рейда на Кадис в петък сутринта, 21 април, със съвсем малко загуби, които не си струва да се споменават.

След като отплавахме, десетте галери, които се намираха на рейда, излязоха и сякаш за да изразят пренебрежението си, се забавляваха, като стреляха с оръдията си.

Вече се сдобихме с опит в сражение с галери. Мога да Ви уверя, че само четири кораба на нейно величество са достатъчни да се справят с двадесет галери, стига да са сами и да не са заети да

охраняват други кораби. Никога не е имало галери в по-благоприятно положение и с по-добри възможности да добият предимство при сражение с кораби, и въпреки това те трябваше да отстъпят, макар ние да бяхме принудени да плаваме в едно тясно пространство, без да има къде да маневрираме, и да продължаваме така, докато разтоварим пленените кораби и ги подпалим, което не можеше лесно да сторим, докато не настъпеше прилив, защото само тогава можехме да ги отдалечим на известно разстояние от нас, та да не пламнат и нашите ветрила. Като си набави за сметка на припасите на противника сухар и вино, достатъчни да ни стигнат за много месеци (извън собствените си запаси, взети от Англия), нашият адмирал взе курс към нос Сагрес и плавайки нататък, залови на няколко пъти кораби, барки и каравели, почти стотина на брой, натоварени с обръчи, гребла за галери, дъги за бъчви и други материали, принадлежащи на испанския крал, за снабдяването на войските, които той възнамеряваше да изпрати срещу Англия. Изгорихме всички тия кораби, но към моряците се отнесохме добре и ги оставихме на сушата. След това адмиралът взе курс към Азорските острови; когато наближи на около двадесет-тридесет левги от остров Сан Мигел, има късмет да срещне една португалска карака на име „Сан Филипе“, която той завладя без особена съпротива. После прехвърли екипажа ѝ на няколко кораба, снабдени добре с храни, и любезно ги изпрати да се приберат в собствената си страна. Това беше първата завръщаща се от Източна Индия карака, която някога е била завладявана от английска флотилия. За португалците това беше лош знак, защото корабът носеше името на португалския крал.

На екипажа плячката от този пленен кораб се стори извънредно голяма (и наистина беше огромна) и всички се увериха, че всеки ще получи достатъчно възнаграждение за своите усилия. Затова решиха да се завърнат в Англия, което и сториха, и след щастливо плаване се завърнаха в Плимът през същото лято с цялата флота и богата плячка за своя полза и заслужена похвала, и за голямо възхищение на цялото кралство.

И тук следва да се отбележи между другото, че пленяването на тази карака имаше двойно въздействие в Англия: първо, доказа на всички, че караките не са така страшни и могат да бъдат победени; и второ, показва на английската нация още по-добре какви са безкрайните богатства и съкровища на Източна Индия и по този начин тя самата, а

и съседката ѝ Холандия ще бъдат насърчени да поискат да делят Източна Индия с португалците, тъй като и тези два народа са също така умели в корабоводенето и не по-малко смели от тях. Впрочем силата на португалците не е толкова страшна, колкото се предполагаше досега.

ЛII

ЧУДЕСНАТА ПОБЕДА НА АНГЛИЙСКИЯ ФЛОТ НАД ОГРОМНАТА ИСПАНСКА АРМАДА, ИЗПРАТЕНА ПРЕЗ 1588 ГОДИНА, ЗА ДА ЗАВЛАДЕЕ АНГЛИЯ, ЗАПИСАНО ОТ ЕМАНУЕЛ ВАН МЕТЕРЕН В НЕГОВАТА ИСТОРИЯ НА НИДЕРЛАНДИЯ

Испанският крал, който повече от двадесет години воюва с Нидерландия, след като се допита до съветниците си, сметна за най-уместно още веднъж да удари нидерландците по море. Реши да събере могъщ флот и големи сили за тази война, тъй като англичаните бяха негови заклетии врагове, а техният остров е така разположен, че те могат както да подпомогнат, така и твърде много да попречат всекиму, който желае да плава по тези води. Поради тази причина кралят реши, че е най-добре най-напред да нахлуе в Англия, убеден от различни опитни испанци, холандци и множество бегълци англичани, че завладяването на този остров ще бъде по-леко, отколкото завоюването на Нидерландия. Освен това испанците смятаха, че на техния крал ще бъде много по-изгодно наведнъж да завладее Англия и Холандия, а не да бъде принуден да поддържа постоянно бойни кораби, които да охраняват флотилиите, идващи от Източна Индия и Западна Индия, от Дрейк англичанина и подобни сърцати противници.

За тази цел католическият крал отдавна бе наредил да отсекаат голямо количество дървен материал за постройка на кораби и започна огромни приготовления: изливаха се бронзови оръдия, трупаха се запаси от жито и храни, войниците се обучаваха да си служат с оръжия, набираха се нови войски. И така в началото на 1588 г. беше подготвена мощна армада, която застана на рейд при Лисабон — никога преди такава ескадра не бе плавала по моретата.

Бе напечатано и издадено нарочно описание на тази флота. Едва ли имаше знатно семейство или виден човек в цяла Испания, който да няма брат, син или роднина в нея. И всички бяха изпълнени с надеждата да спечелят безкрайна слава и известност с тази непобедима флота и да се сдобият с големи имена и богатства в Англия и Нидерландия. Цялата флота възлизаше на сто и петдесет кораба.

Моряците бяха повече от осем хиляди, имаше две хиляди и осемдесет и осем роби и двадесет хиляди войници извън благородниците и знатните господа-доброволци; отлетите големи оръдия бяха две хиляди шестстотин и петдесет. Споменатите кораби бяха огромни по размери и с невероятно голяма вместимост: можеха да пренесат товар от шестдесет хиляди тона.

Имаше шестдесет и четири грамадни и величествени галеона, страшно въоръжени и толкова високи, че приличаха на големи крепости, които лесно можеха да се отбраняват и да издържат всякакво нападение; те обаче отстъпваха на английските и холандските кораби, които бяха много леки и маневрени. Надстройките на споменатите галеони бяха достатъчно дебели и здрави, та куршум от мускет да не можеше да ги пробие. Корпусът и обшивките бяха направени от необикновено дебели дъски и ребра — дебелината им беше четири-пет фута, — така че никакво гюлле не можеше да го пробие, освен ако се изстреля в упор. И действително се оказа, че е така, тъй като впоследствие бяха намерени множество гюллета, забити дълбоко в масивните дъски.

Галеасите се движеха с големи гребла, като всеки имаше по триста гребци роби; те можеха да нанесат големи поражения със силата на оръдията си. Всички тези галеаси, както и споменатите по-горе кораби бяха снабдени и украсени с тропети, вимпели, бойни знамена и всякаква друга украса.

На корабите имаше хиляда и шестстотин бронзови оръдия и хиляда железни.

Гюллетата за тези оръдия бяха сто и двадесет хиляди на брой.

Носеха пет хиляди и шестстотин квинтала барут срещу хиляда и двеста квинтала барут на противниците.

Освен това имаха в запас леки оръдия, двойни оръдия, кулеврини и оръдия за бой на суша.

На борда на корабите имаше голям брой мулета, коне и всичко нужно за една армия, която ще воюва на суша. Бяха така добре снабдени със сухари, че запасът им щеше да им стигне за шест месеца, като всеки човек на борда щеше да получава по половин квинтал на месец; а целият ѝ запас възлизаше на сто хиляди квинтала.

Също така бяха приготвили сто и четиридесет хиляди бъчви вино, шест хиляди и петстотин квинтала бекон и три хиляди квинтала

сирене. С една дума, бяха натоварили всичко необходимо за ескадра или сухоземна армия.

На корабите имаше пет терции войници (тези терции французите наричат полкове) под командата на петима генерали, които испанците наричат фелдмаршали. Във войската имаше множество опитни стари войници, подбрани от гарнизоните в Сицилия, Неапол и Терсейра. Освен тях имаше и много отреди кастилци и португалци. Забранено беше на всички под страх от строго наказание да взимат жени или проститутки на корабите. По тази причина много жени наеха кораби и последваха армадата. Някои от тези кораби бурите изхвърлиха на френския бряг.

Адмирал на тази могъща флота беше дон Алонсо Перес де Гусман, херцог на Медина Сидония, повелител на Сан Лукар и рицар на Златното руно. Мартин Алоркон беше назначен за заместник на Великия инквизитор; придружаваха го повече от стотина монаси-йезуити, капуцини и просещи монаси.

Докато в Испания подготвяха тази флота, пармският херцог по заповед на крал Филип се зае с големи приготовления в Нидерландия, за да подпомогне действията на испанците. Той събра над стотина ветрохода, наречени хой, добре запасени с храни. При реката Ватен нареди да построят седемдесет плоскодънни речни кораба, всеки един от които да може да пренесе по тридесет коня, а при Нивпорт събра двеста плавателни съда, но не чак толкова големи. При Дюнкерк пък пуснаха котва двадесет и осем бойни кораба.

Близо до Нивпорт той събра голяма войска: тридесет отреда, съставени от италианци, десет, съставени от валонци, осем от шотландци, осем от бургундци — всичко петдесет и шест отреда, по стотина души в отред. Както при похода срещу турците и неверниците, при отплаването на споменатата експедиция папа Сикст V издаде нарочно послание, както и голям брой индулгенции. Твърдят, че папата бил предоставил на испанския крал английското кралство ведно с титлата „защитник на вярата“ и го натоварил да завладее страната при условие, че ще разполага с покореното кралство като васал на Светия престол, комуто ще плаща данък. С тази цел споменатият папа обещал на испанския крал един милион жълтици — половината да бъде изплатена в брой, а останалата половина — щом бъде покорено кралството или падне някое прочуто пристанище. И за да насърчи

предприятието, изпратил в Нидерландия някой си Алън, англичанин, когото ръкоположил в кардиналски сан и комуто поверил всички въпроси по вярата в Англия.

И за да се запази всичко в тайна и да изглежда, че цялата експедиция е насочена по-скоро срещу Нидерландия, отколкото срещу Англия, устроиша във Фландрия тържествена среща с английски пълномощници, за да водят преговори за сключване на мирен договор между нейно величество и испанския крал.

Срещу този мирен договор Нидерландската република открито протестира и предприе всичко възможно да попречи на сключването му, като заяви, че по-уместно е англичаните да разговарят с нидерландците как биха могли да отблъснат враговете, които напират по границите. И въпреки това намериха се в Англия хора, които смятаха, че лесно ще може да се постигне мир с Испания, и то при приемливи условия. Тъй се случи обаче, че в края на краищата Англия и Обединените провинции действително направиха приготовления да се противопоставят на онази страшна експедиция и да отблъснат огромната армада, но това беше нищо в сравнение с голямата опасност, която ги заплашваше.

Най-сетне, към края на май, френският крал открито и недвусмислено предупреди нейно величество да бъде нащрек, тъй като бил уведомен от най-сигурни източници, че над нейното кралство е надвиснала непосредствена опасност от испанско нахлуване. Най-големите и най-мощни кораби от целия флот кралицата изпрати в Плимът и ги постави под командуването на лорд Чарлз Хауърд, пръв лорд на адмиралтейството. Нему подчинен беше и славният рицар сър Франсис Дрейк, назначен за вицеадмирал. Тези кораби бяха около сто на брой. Наредено беше на по-малките кораби, около тридесет-четиридесет на брой, да застанат на котва между Дувър и Кале.

Също така по цялото кралство навсякъде събираха и обучаваха войници, които бяха поставени под командата на решителни и верни капитани. И тъй като общо се смяташе, че испанците възнамеряват да нахлуят през реката Темза, голяма войска бе разположена на лагер при Тилбъри, срещу Грейвсенд, и по двата бряга на реката издигнаха укрепления. Лично самата кралица посети тази армия. И другаде в Англия бяха събрани такива войски.

За да не би най-ревностните католици — непримиримите противници на английската черква — да предизвикат размирици по време на испанското нашествие, изпратиха ги на подходящи места, като например на остров Или и в Уисбек, и по този начин не им позволиха да станат заплаха за сигурността на държавата и на нейно величество, която най-милосърдно заповяда да се отнасят към тях приятелски и човечно.

Провинциите Холандия и Зееланд, разтревожени от сведенията, които идваха от Испания, подготвиха своята отбрана. Впрочем, тъй като им бяха съобщили, че испанските кораби са огромни, нидерландците разчитаха доста на плитчините и опасното крайбрежие на страната си. Най-много се страхуваха от малките плоскодънни кораби на пармския херцог. Както и да е, те приведоха всичките си кораби, повече от деветдесет на брой, в бойна готовност. Повечето от тях имаха малка водоизместимост, пригодени да плават по реките и из плитките води по крайбрежието. С тях те блокираха всички пристанища във Фландрия, а същевременно подсилиха гарнизоните на всичките си крайморски градове.

Събраха двадесет и пет-тридесет добри бойни кораба да посрещнат испанската армада, като командуването повериха на адмирал Лонк, комуто заповядаха да се присъедини към силите на лорд Хенри Сиймор, които се намираха между Дувър и Кале.

На 19 май лето господне 1588 испанската армада вдигна ветрила от лисабонското пристанище и взе курс към залива Ла Коруня, където натовари войска и бойни припаси, тъй като това пристанище е най-близо до Англия. Както плаваха, излезе такава буря, че цялата флота се разпръснала. Когато херцогът се върна с ескадрата си в Коруня, той можа да открие всичко на всичко не повече от осемдесет кораба; останалите дойдоха доста по-късно, като прииждаха малко по-малко, а осем не можаха да продължат плаването си, понеже мачтите им бяха отнесени от бурята.

Ежедневно кралят издаваше заповеди до флотата, която стоеше на котва в Ла Коруня, да побърза и тя най-после вдигна ветрила на 11 юли, като следваше своя курс чак до 19 юли същия месец, когато наближи началото на Ламанша. Един английски пинас, командван от капитан Томас Флеминг, първи забеляза испанската флота.

Английският лорд-адмирал беше уведомен от капитан Флеминг за приближаването на испанците на 19 юли следобед и с най-голямата възможна бързина заповяда на моряците и войниците да се върнат на корабите и самите кораби да се извлекат от пристанището. На следния ден англичаните забелязаха испанската флота, която мина покрай тях и отмина Плимът с югозападен вятър. Според заповедите армадата трябваше да пусне котва пред Кале или наблизко, където пармският херцог щеше да пристигне с корабите си и всичките си провизии, така че, докато големите бойни кораби на англичаните и испанците се сражават, той да ги отмине и да свали войниците си по английския бряг.

Пленени испанци съобщиха, че те първом възнамерявали да навлязат в устието на Темза и оттам да достигнат Лондон на малки кораби, като предполагали, че лесно щели да завладеят цветущия и богат, но слабо укрепен град, населен с непривикнали на война жители, които нямало да издържат и на първия удар. Също се надявали да бъдат подпомогнати от множество бунтовници срещу нейно величество — верни на папата католици, или привърженици на шотландската кралица (съвсем наскоро справедливо обезглавена), които биха могли да всеят разкол сред англичаните.

И тъй, след като испанците отминаха Плимът, английските кораби вдигнаха ветрила и започнаха да ги преследват. Възползвайки се от попятния вятър, те ги настигнаха и завързаха бой, в който двете ескадри само се обстрелваха взаимно.

На следващия ден, 21 юли, английските кораби се доближиха до испанците на разстояние един изстрел с мускет и тогава лорд Чарлз Хауърд храбро даде залп съвсем отблизо по кораба на испанския вицеадмирал. Испанците вече добре разбираха колко маневрени са английските кораби, които стреляха по противника си отвсякъде, и затова се построиха във форма на полумесец, като отпуснаха малко ветрилата си, за да не би някой от техните кораби да излезе от строя им. Докато те бяха заети с тази маневра, един от големите им галеаси бе яростно обсипан с гюлета и така тежко пострада, че цялата флота бе принудена да го наобиколи, за да го запази. Междувременно така се случи, че най-големият галеон на Севиля се сблъска с един друг кораб и предната му мачта се пречупи, така че той не можеше да следва останалите кораби от ескадрата, нито пък тя се върна, за да му окаже

помощ, а просто изостави изпадналия в беда галеон. Сър Франсис Дрейк започна да преследва пет големи кораба, които плаваха отделно от ескадрата, но щом разбра, че принадлежат на Ханзата, се отказа от преследването. Адмиралът на английската флота цяла нощ следваше светлината на един испански кораб вместо английския и сутринта се озова сред противника, но когато усети къде се намира, бързо се измъкна от голямата опасност.

На следващия ден, 22 юли, англичаните подпалиха един от най-големите кораби, адмиралския кораб на ескадрата от Гипускоа, командван от Михаел де Акуендо, вицеадмирала на цялата флота. Целият кораб беше натоварен с барут и военни материали. Само горната част на този кораб изгоря, но екипажът му освен няколко души загина в огъня. След това англичаните го завладяха заедно с неколцина оцелели нещастни испанци, цели обгорени и опърлени.

Във вторник, 23 юли, когато флотата достигна срещу Портланд, вятърът задуха от север, което много благоприятствуваше тяхното нахлуване в Англия. Но англичаните, понеже корабите им бяха помалки и маневрени, също успяха да използват изгодната за испанците промяна на посоката на вятъра. Сега изглеждаше, че испанците са повече от всякога настървени да се сражават. След като англичаните непрекъснато биха и стреляха по неприятеля без почивка от сутринта до вечерта както с големи, така и с малки гюлета, испанците събраха и подредиха корабите си в кръг, от което стана ясно, че те не смятат да нападат, а само да се отбраняват, тъй като бързаха да се отправят към Дюнкерк, където им бе наредено да се присъединят към силите на пармския херцог, който се готвеше да тръгне тайно с малките си кораби под сянката и закрилата на големите кораби на ескадрата, смятайки с хитрост да изпълни цялата операция.

Това беше най-яръстната и кръвопролитна битка от всичките, в която лорд-адмиралът на Англия дълго се сражава сред флотата на противника.

Междувременно английската флота започна да нараства, тъй като от всички пристанища заприиждаха кораби и бойци. Всички се събираха тук еднородно и по своя воля, като на бойно поле, за да спечелят безсмъртна слава и да изпълнят своя дълг пред кралицата и отечеството си. Броят на английските кораби достигна стотина, а когато приближиха Дувър, станаха сто и тридесет (но в никакъв случай

не бяха равни на испанските по големината си освен двадесет и два или двадесет и три от по-големите кораби на кралицата), а моряците и войниците възлизаха на около дванадесет хиляди.

Само четирите големи галеаса, които се придвижваха с гребла, се сражаваха с английските кораби на 24 юли, понеже морето беше тихо и имаше безветрие, и тогава те имаха превъзходство над английските кораби. Англичаните бяха принудени да изпратят хора с лодки до брега, за да попълнят запасите си от барут, който бе намалял, защото бяха изразходвали по-голямата част от него в предишните битки.

В същия ден бе свикан военен съвет, на който се реши английската флота да се раздели на четири ескадри: основната ескадра да се командува от лорда на адмиралтейството, втората — от сър Франсис Дрейк, третата — от капитан Хокинс и четвъртата — от капитан Фробишър.

На 25 юли, когато испанците се намираха срещу остров Уайт, лордът на адмиралтейството храбро влезе в бой с адмиралския кораб на испанците, който се намираше тъкмо всред испанската ескадра, като даваше страшни залпове с оръдията си. Когато испанският адмирал разбра кой го напада, той изкара кораба си напред и започна страховит двубой: разменяха бордови залпове, стреляха с всичките си оръдия, около стотина на брой, от сто и двадесет ярда разстояние.

Най-сетне испанците вдигнаха ветрила и отново заеха отбранително положение, като корабите им се наредиха в кръг. Междувременно капитан Фробишър влезе в много опасен бой. И когато лордът на адмиралтейството му се притече на помощ, той видя, че капитанът бе показал и храброст, и благоразумие, като навреме и мъдро се бе оттеглил от сражението и по този начин след такава страховита стрелба не бе понесъл никакви повреди.

Поради това на следващия ден, 26 юли, лорд-адмиралът даде рицарска титла на капитан Фробишър, както и на мистър Джон Хокинс и останалите. Същия ден чрез един свой пинас лордът на адмиралтейството получи известие от Хавър, че положението във Франция е спокойно и няма приготовления за подпомагане на испанците. Разпространявали се неверни слухове, че испанците били завладели Англия.

На 27 юли към залез испанците пристигнаха срещу Дувър и пуснаха котва недалеч от Кале. Те възнамеряваха да се отправят към

Дюнкерк, където очакваха да се присъединят към силите на пармския херцог, тъй като без негова помощ те не можеха да сторят много нещо, дори не можеха да сторят нищо.

Междувременно английската флота следваше испанските кораби отблизо и пушна котва до тях на разстояние един изстрел от кулеврина.

Пармският херцог, уведомен за пристигането на армадата край бреговете на Англия, се придвижи към Дюнкерк с най-голяма бързина. На път за там той чуваше тътена от стрелбата на двете ескадри и същата вечер, когато достигна до Диксмюиде, узна за скъпо заплатения успех на испанците.

Във вторник, 30 юли, по пладне той се яви пред Дюнкерк, когато цялата испанска флота бе отминала. А корабите на херцога не смееха да излязат от пристанището, за да окажат помощ на испанската ескадра, защото се бояха от холандските и зееландските тридесет и пет бойни кораба, които наблюдаваха и охраняваха крайбрежието.

Гореспоменатите тридесет и пет кораба имаха екипажи от твърде вещи моряци и стари, опитни войници, между тях хиляда и двеста мускетари, които Холандската република бе избрала от всичките си гарнизони и за които се знаеше, че имат голям опит в морски битки.

На тази флота бе наредено да не допуска нито един кораб да излезе от пристанищата, нито да позволи на малки съдове от испанската флота да влязат в тях, защото поради плитките води по крайбрежието нямаше причина да се боят от големите испански кораби. Само седемстотин бегълци англичани под предводителството на сър Уилям Станли се бяха явили навреме, за да бъдат превозени с кораби, защото се надявали да бъдат в първата вълна при десанта в Англия.

Изглежда, че пармският херцог и испанците в своето високомерие се осланяли на празната надежда, че всички английски и нидерландски кораби ще побягнат само при появата на армадата и флотилията от Дюнкерк.

Намерението им било пармският херцог да пренесе, тъй да се каже, под сянката на испанския флот, цялата си войска с малките си плоскодънни кораби и да нахлуе в Англия или, докато англичаните са заети в бой с армадата се насочи към подходяща част на английския бряг. Това нашествие (както пленниците разказваха) пармският херцог отначало замислял да извърши по реката Темза: възнамерявал да

стовари двадесет-тридесет хиляди от основните си сили по бреговете на тази река и смятал, че така лесно ще може да завладее Лондон.

Междувременно, докато испанската ескадра беше на котва пред Кале, лордът на адмиралтейството подбра осем от най-негодните и прогнили кораби, които бяха наблизко, заповяда да разтоварят всичко ценно от тях, да ги напълнят с барут, катран, сяр и разни други лесно запалими материали и да заредят всичките им оръдия с барут, куршуми и камъни. Около два часа след полунощ на 28 юли, когато вятърът и приливът щяха да ги закарат към армадата, той нареди да ги насочат срещу Кале. Лоцманите ги подпалиха и веднага ги напуснаха.

Брандерите се понесоха право към испанската ескадра. Появата на горящи кораби посред нощ хвърли испанците в такъв смут и ужас, че те захванаха да режат котвените въжета, вдигнаха ветрила и безредно се отправиха в открито море.

При тази внезапна бъркотия главният и най-голям галеас се сблъска с един друг кораб и разби кормилото си. Той стана неуправляем и силният прилив го изхвърли на една плитчина покрай брега на Кале, където на часа няколко английски пинаса го нападнаха.

Този чудовищен и огромен галеас с триста роби на греблата и четиристотин войници бе оплячкосан от английските кораби. Измежду другите неща намериха и петдесет хиляди дуката, принадлежащи на кралската хазна. Най-накрая робите бяха освободени от веригите си.

Макар и английската флота да имаше голям брой отлични и боеспособни кораби, едва двадесет и два или двадесет и три бяха равни по големината си на деветдесетте испански кораба или можеха успешно да ги нападнат. Затова английските кораби се възползваха от маневреността си: те хващаха вятъра и се обръщаха накъдето искат, като често пъти се доближаваха съвсем близо до испанските галеони и ги поразяваха с пълната сила на оръдията си. Понякога достигаха дори на разстояние една пика, като непрекъснато даваха залпове ту от единия борд, ту от другия с всичките си оръдия, както големите, така и малките. Така прекараха в ожесточена битка цял ден от сутринта до вечерта, докато не привършиха барута и гюлетата си.

Този ден испанците понесоха твърде големи загуби и повреди по корабите си, но и те също отвръщаха на огъня на англичаните. Англичаните също имаха известни загуби, но те бяха несравними с испанските — нито един кораб не бе изгубен, нито един командир не

бе убит. Корабът на сър Франсис Дрейк обаче получи четиридесет пробойни и на два пъти гюлета пробиха дори самата каюта на сър Франсис, а към края на сражението леглото на един благородник, който, уморен, си почивал, било отнесено изпод самия него от едно гюлле. Подобно нещо се случило с херцога на Нортъмбърланд и сър Чарлз Блънт: както вечеряли, гюлле от кулеврин пробило стената на каютата им, минало покрай нозете им и поразило двама души, които стояли до тях. Много подобни случки имаше на английските кораби, но не заслужава да се изреждат. И така беше явно, че бог извърши чудо, за да запази английския народ.

Същата нощ два португалски галеона с водоизместимост седемстотин-осемстотин тона всеки, а именно „Сан Фелипе“ и „Сан Матео“, бяха изоставени от испанската флота, тъй като поради пробойните поемаха вода отвсякъде.

На 29 юли испанската ескадра, следвана отблизо от английските кораби, отмина Дюнкерк в боен род при югозападен вятър. Лордът на адмиралтейството изпрати лорд Хенри Сиймор с неговата ескадра от малки кораби към бреговете на Фландрия, където с помощта на холандските кораби да попречи на пармския херцог да премине Ламанша, ако случайно се опита да извърши десант в Англия. Той самият продължи да преследва армадата до 2 август, защото смяташе, че тя се отправя към Шотландия; следваше я съвсем отблизо, но повече не я нападаше, защото не му достигаха барут и гюлета. А на 4 август, когато испанците бяха вдигнали всички ветрила, се изви силен вятър, който ги отнесе на изток, като Шотландия остана от лявата им страна, а те се приближиха към Норвегия. Когато англичаните видяха, че армадата се насочва към ширина 57 градуса, и тъй като не желаеха да се излагат на опасностите, които заплашваха испанците, и поради недостиг на разни провизии, особено барут и гюлета, те се върнаха обратно към Англия. Останаха само няколко пинаса, на които наредиха да плават по курса на испанците и да ги следят накъде ще поемат. И тъй на 4 август англичаните се завърнаха в Харидж след големи опасности и усилия, тъй като в продължение на два-три дни бяха подмятани от страшна буря в Северно море, от която вероятно са пострадали много испанските кораби, и без това повредени и разнебитени в сраженията. Сега англичаните слязоха на сушата, запасиха се с храни, барут и всичко необходимо, за да бъдат готови

всеки момент да посрещнат испанците, ако случайно се завърнат. По-късно, когато получиха точни сведения за курса на испанците, те решиха да ги оставят на милостта на онези бурни и свирепи северни води.

Испанците, като видяха, че са изгубили четири-пет хиляди от хората си, а мнозина са осакатени или болни (загубили бяха и десет-дванадесет от главните си кораби), започнаха да се съвещават какво да сторят сега, след като са се изскубнали от ръцете на англичаните. Най-сетне решиха, щом излезе попътен вятър, да заобиколят Шотландия и Ирландия и тъй да се завърнат в Испания.

Те добре разбираха, че из цяла Шотландия е наредено да не им се оказва помощ или подкрепа, а че също и в Норвегия не могат да се запасят с необходимите им припаси. Като се бояха, че водата за пиене няма да им стигне, изхвърлиха всички коне и мулета през борда. И тъй, без да спират никъде по шотландското крайбрежие, тласкани от силен вятър между Оркнейските острови и остров Феър, те продължиха на север и стигнаха до шестдесет и един градуса северна ширина, най-малко на четиридесет левги от сушата. Тук мезинският херцог, адмирал на флотата, нареди да вземат курс към Бискайския залив. Той самият с двадесет или двадесет и пет от корабите си, които бяха най-добре снабдени с вода и други припаси, взеха курс през океана и всички се завърнаха невредими у дома. На връщане поради бурите един от големите галеаси беше принуден да влезе в пристанището на Хавър в Нормандия, където намери кораба с испанките, които бяха искали да следват армадата. Два кораба бяха изхвърлени на норвежкия бряг — единият доста голям, — но всички на него се спасили. От всичко сто тридесет и четири кораба, които потеглиха от Португалия, в Испания се завърнаха само петдесет и три кораба, големи и малки, а именно само един от четирите галеаса и една от четирите галери, а от деветдесетте и един големи галеона и други товарни кораби бяха изгубени петдесет и осем, та само тридесет и три се прибраха. По-голямата част от тридесетте хиляди души, които бяха отплавали с тази експедиция, загинаха, а мнозина от онези, които се завърнаха по домовете си, умряха скоро след това вследствие на страданията и лишенията, преживени при това плаване.

Някои от испанските кораби се разбиха около остров Луис и остров Айлей край западния бряг на Шотландия, както и близо до нос

Кинтайър; спасиха се някои капитани и офицери, както и почти четиристотин войници. След корабокрушението повечето от тях ги закараха в Единбург голи и в крайна нужда. Благодарение на щедростта на краля и местните търговци те бяха облечени и след това тайно изпратени в Испания. Но шотландската флотилия, която ги пренасяше, се отби в Ярмът (в Норфък), където бе задържана известно време, докато кралският съвет реши дали тя може да продължи за Испания. Заради многобройните страдания, които испанците бяха преживели, съветът си затвори очите и ги остави да се приберат в родината си, въпреки че бяха врагове.

Мнозина испански благородници и знатни господа се удавиха край ирландския бряг, други бяха погубени от дивите и жестоки ирландци. Нямахше знатно или видно семейство в Испания, което да не беше изгубило син, брат или близък в тази експедиция.

За да се увековечи споменът за това събитие, зееландците наредиха да се отсекаат нови сребърни и медни монети, от едната страна на които бе поставен гербът на Зееландия с надпис СЛАВА САМО БОГУ, а на обратната страна бяха изобразени множество големи кораби със следните думи: ИСПАНСКАТА ФЛОТА; около корабите в кръг се четеше: ДОЙДЕ, ОТИДЕ СИ И СВЪРШИ. ЛЕТО ГОСПОДНЕ 1588.

Известно време, след като испанската ескадра отплава, в Англия по заповед на нейно величество и в Обединените провинции по нареждане на парламента се състоя тържествен празник, като на цялото население бе наредено да се събере в църквите на тържествен молебен, където да въздаде благодарност и възхвала на бога. Тези молебени бяха направени на 29 ноември и целия ден всички прекараха в пост, молитви и въздаване на благодарности към бога.

Самата кралица пристигна в Лондон начело на триумфално шествие за отпразнуването на своето и на нейните поданици славно избавление. Наметната с разкошна мантия и заобиколена от представители на всички съсловия и висшите сановници на кралството, тя премина през казания град Лондон в триумфална каляска от своя дворец до катедралната черква „Св. Павел“, където бяха окачени бойните знамена на победените испанци.

Така огромната, великолепна и могъща армада на испанците (която те сами наричаха навсякъде непобедима), каквато ескадра не

беше плавала по моретата от стотици години, се стопи като дим през 1588 година.

LIII

ПРОСБА ОТ НЕКОЛЦИНА ОТ ЕКИПАЖА НА КОРАБА „ДИЛАЙТ“ ОТ БРИСТОЛ, ОТПРАВЕНА ДО РОБЪРТ БЪРНЕТ, НАВИГАТОР НА КАЗАНИЯ КОРАБ В МАГЕЛАНОВИЯ ПРОТОК, НА 12 ФЕВРУАРИ 1589 Г.

На тебе, който си навигатор на кораба, сметнахме за добре да изложим писмено всичките си мисли и жалби, а именно, че днес, 12 февруари, нашият капитан Матю Холс и Уолтър Стрийт започнаха да внасят в капитанската каюта както хляб, така и масло (които се полагат като провизии за кораба и екипажа), за да ги запазят за себе си и за няколко други, които се хранят с тях, като по този начин ни оставят да умрем от глад, вместо да ни дават храна, за да бъдем силни и здрави. Също така са внесли в каютата саби, каливери и мускети и понеже не ни са известни намеренията им, можем да предположим, че са решили да посегнат на твоя живот, дано бог не допусне такова нещо. Тъй като ти си наш навигатор и на тебе е поверен корабът, помисли за следното: по божия воля изгубихме шестнадесет души, по-скоро защото не получавахме полагащата им се храна, както е редът на кораба. Също така загубихме петнадесет души с лодката при остров Пенгуин в Магелановия проток, а също и седмина добри и годни за служба моряци близо до Порт Фамин, както и три котви и дърводелеца. Освен това помисли как отгоре на всички тези беди помощникът ти Стрийт и капитанът Матю Холс ти пречеха и ти противоречаха, как те унижаваха, и то без никакво основание и най-безсъвестно. Помисли също каква опасност те грози, като толкова пъти крояха заговор да те убият, и каква опасност застрашава и нас, ако (не дай боже) това се осъществи. Разсъди сам и ще видиш колко много необходими неща липсват на кораба ни — останали сме само шест души моряци (освен тебе и твоя

помощник Стрийт, комуто не смеем да се доверим), имаме само една котва, нямаме лодка и дърводелец. Липсват ни въжа, катран, болтове и дъски, пък сме и без опитен лекар; припасите — хляб, месо, булгур и грах — ще стигнат за пет месеца, а само за три месеца ще стигнат говеждото, свинското, сушените пингвини, трите бъчви вино, десетте галона ракия (болните изобщо не получиха ракия, за да се съвземат), четирите бъчви със сайдер и осемнадесетте парчета бекон и т.н., като за екипажа са останали само три парчета бекон. Също така капитан Холс и Стрийт са си присвоили седемнадесет делви солено масло, известно количество сирене и една бъчва сухар и ги пазят само за себе си. Те не само разходват без мярка запасите от солено масло, сирене и ракия, които са за целия екипаж, но са изяли всички захаросани плодове, които бяха запазени само за болните (макар че сами са напълно здрави, те не дават от тези сладки неща на болните). И на това отгоре сега, когато поради намалелите ни запаси сме принудени да получаваме намалени дажби, капитан Холс и твоят помощник Стрийт са недоволни от същата дажба, с което останалите се примиряват. Като добре прецениш тези неща, би трябвало да си дадеш сметка колко дълго сме стояли тук, в Магелановия проток, че седем или осем пъти сме минавали на десет левги отвъд нос Фроуард, но благоприятният вятър беше винаги слаб. И че не можем да пуснем котва, защото водата е страшно дълбока. Освен това (както ти знаеш) мястото е твърде опасно. Веднъж заседнахме и едва се измъкнахме. А какви мъгли и каква слаба видимост вече имаме тук? А ще имаме много повече мъгли, понеже вече дойде зимата с дългите ноци, а ние нямаме лодка, та да потърсим някой залив, където да пуснем котва, освен една малка, крехка черупка, направена от моряшки сандъци, с която не може да се слезе на брега, защото трябва да бъдем мнозина, когато отиваме на сушата в непозната страна. И тъй като ни е останала само една котва, нямаме голяма надежда да оцелеем, както можеш сам да прецениш, ако изгубим било споменатата лодка,

било котвата. Намираме се по тези места вече шест седмици и повече, а вятърът е все северозападен, направо е насрещен, така че нямаме никаква надежда да преминем през протока и да навлезем в Южното море тази година; но дори и да успеем, няма да ни стигнат провизиите, след като изразходвахме толкова много от тях тук, на това място, където толкова се бавихме. Нито пък ще имаме достатъчно хранителни припаси, за да се приберем в Англия, освен ако те се изразходват най-пестеливо. Ето защо най-смирено те умоляваме да разсъдиш и се погрижиш за собствената си безопасност и за безопасността на тези, които сме останали живи, та да можем с божия помощ да се завърнем в Англия и да не загинем сред дивите и свирепи хора, които живеят тук. Защото, останем ли по-дълго тук, сигурна гибел очаква и нас, и кораба ни; а върнем ли се, можем, ако е рекъл господ, да намерим нашите петнадесет другари и лодката си на остров Пенгуин (макар Матю Холс и твоят помощник Стрийт да не мислят така). Ние се надяваме на божие то милосърдие и вярваме, че на връщане бог ще ни прати достатъчно печалби и плячка, ако всички заедно се помолим и се обичаме един друг.

Накрай най-смирено те умоляваме да не забравяш, че (след като бяхме загубили толкова хора) когато вземахме вода при Порт Фамин и боцманът, бъчварят и Уилям Маготс се намираха на сушата, Матю Холс им извика да се приберат с най-голяма бързина на кораба и после изтече пред нас тези думи: „Онзи, който е тръгнал на такова плаване, не трябва много да му мисли, да остави двама-трима души на сушата.“ Той каза това, след като напоследък бяхме изгубили вече толкова хора и на борда на кораба бяхме останали само шест души моряци. Освен това Матю Холс цели два дни тайно носì пистолет под наметката си, защото възнамеряваше да убие Андрю Стоунинг и Уилям Коум. Това разбрахме, тъй като Уилям Мартин разказа на двамата си приятели Ричард Хенгейт и Емануел Дорнел, че той самият цял час се молил на колене на Матю Холс в собствената му каюта, ради бога, да не

убива нито единия, нито другия, особено защото той, Мартин, и Стоунинг били от един и същи град.

И тъй, завършваме, като се молим богу да ни заведе в родната ни земя. И в уверение на това положихме подписите си.

ТОМАС БРАУН, канонир,
ДЖОН МОРИС и прочие

LIV

ЕДИН ОТЛИЧЕН ТРАКТАТ ВЪРХУ КИТАЙСКОТО ЦАРСТВО, НАПИСАН НА ЛАТИНСКИ ЕЗИК В МАКАО,
ГРАДА НА ПОРТУГАЛЦИТЕ В КИТАЙ, ЛЕТО ГОСПОДНЕ 1590

Това царство на китайците се намира най на изток, но някои други острови, като например Япония, се намират още по на изток от самия Китай. Що се отнася до границите и пределите му, можем най-напред да посочим един остров на запад на име Хайнан, разположен на 19 градуса северна ширина. Китайците от най-далечните части в тази посока могат да видят Полярната звезда най-малко на 50 градуса над хоризонта и от това човек лесно може да си представи до каква ширина достига това царство, което се простира на повече от петстотин и четиридесет левги право на север. От една карта, в която китайците показват формата на царството си, се вижда, че ширината на страната не превишава много дължината.

Почти никой владетел или управител на Китай няма право да налага за своя полза данъци или да събира наем от земите в територията, която владее, тъй като тези права принадлежат само на царя; а в Западна Европа най-често е тъкмо обратното. Поради многобройните и жестоки войни с татарите китайските царе били принудени да преместят седалището и жилището си в тази толкова северна провинция. Затова по тези северни земи на царството се виждат толкова на често крепости, гарнизони и бойни машини.

В цялото царство се наброяват повече от сто и петдесет големи градове, а има и голямо множество по-незначителни градове. Селища с крепостни стени, които не са получили привилегии на градове, има повече от хиляда сто и двадесет. Едва ли може да се преброят селата и гарнизоните. Не е лесно да се намери ненаселено място в цялата тази страна.

Надали в някое друго царство толкова много хора достигат до дълбока немощна старост. Там не си пускат кръв, а се лекуват с диета, отвари от билки и леки или слаби церове. По плодородие на земята това царство е наистина забележително и надминава всички други

царства на изток. Страната е огромна и има много плавателни реки, така че стоки лесно се пренасят от една провинция в друга. Там се добиват най-различни метали, най-вече злато, от което толкова голямо количество се изнася за Индия, че както узнах, по един и същи кораб само тази година са получени две хиляди кюлчета (както португалците ги наричат, „златни хлебчета“) за покупка на стоки. Едно толкова кюлче струва почти сто дуката. Португалците закупуват не само „златни хлебчета“, но и злато на конци и листа, тъй като китайците умеят изкусно да изковават златото и да го изтъняват във вид на листове и жички. Среброто е също така в изобилие. А какво да кажа за тяхното желязо, мед, олово, калай и други метали, както и за техния живак? Те изобилствуват в цялото царство. Но нека мина към коприната, която в Китай се произвежда в големи количества.

Жените прекарват голяма част от времето си да отглеждат буби, да точат копринените нишки и да тъкат платове от тях. Всяка година царското семейство се явява най-тържествено на едно обществено място, където царят докосва едно рало, а царицата — една черница, с чиито листа се хранят копринените буби. При тази церемония, с която поощряват както мъжете, така и жените в тяхната работа, народът вижда царя, когото иначе цяла година никой освен най-важните сановници не може да зърне.

Такова изобилие от коприна има в Китай, че с китайска коприна в Индия натоварват три кораба, които най-често идват в пристанището Макао, а понякога направо заминават за Португалия; изнасят също и различни други тъкани, тъй като китайците са много сръчни в тъкачното изкуство.

В китайското царство изобилствуват твърде ценни подправки и благовония, особено канела, къна и мускус. Мускусът се нарича така по името на едно животно (подобно на бобър), от чиито натъртени и разложени срамни части се получават най-нежните благоухания. А кой би повярвал, че в Китай има толкова много памук, от който се изработват най-различни облекла, подобни на ленени?

Нека сега опиша онази мека глина, обикновено наричана порцелан, която е съвсем бяла и се смята за най-добрата на света. От тази пръст китайците изработват съдове с най-странни форми. Мога да твърдя, че действително това е най-добрата глина на света поради три свои качества, а именно: чистота, красота и здравина.

Народът притежава тънък ум и сръчност в изкуствата. Той строго поддържа традициите си и гледа с пренебрежение на обичаите и нравите на други народи. Китайците се обличат по един и същи начин, но така, че облеклото на сановниците се отличава от облеклото на обикновените хора. Някога във всички провинции говорели един език, макар и да имало различия в произношението. Днес езикът е твърде променен и във всяка провинция се говори на отделно наречие. Висшите чиновници и съдиите в съдилищата обаче говорят един и същи език в цялото царство.

Имат много художници, които работят с молив или с игла (последните се наричат майстори по бродерия), и други, които изкусно изработват златотъкани платове, като преплитат златни нишки в различни тъкани — било ленени, било памучни. Португалците най-грижливо пренасят техните изделия в Индия. Не по-малко изкусни са в леенето на оръдия и производството на барут, с който правят много редки и красиви фойерверки. Към тези изкуства можем да добавим и изкуството на книгопечатането. Макар и буквите им да са безкрайно много на брой и извънредно трудни, те издълбават изображенията им на дърво или бронз и с чудно умение ежедневно печатат огромно количество книги.

Нека сега дойдем до онова изкуство, което китайците най-много почитат и което можем съвсем уместно да наречем литература или наука. Във всички градове и градчета; дори и в малките селца, имат учители, наети срещу заплащане, да учат децата. И всеки укрепен град или укрепено селище има една обществена сграда, наречена училище, и към него се стичат от частните и малките училища онези, които желаят да постигнат първата степен на учение. В тези училища се тълкуват и разясняват мисли или теми, предложени от някои висши сановници.

Всички тези книги са изпълнени с поучения, изразени в мъдри и съдържателни изречения; повече не може да се желае от хора, които са слепи за светлината на божието слово. Една от петте добродетели, които китайците най-тачат, е учтивостта; останалите са: благочестие, благодарност за получена помощ, добросъвестност в изпълнението на договори и сделки и мъдрост в делата. Китайските книги са изпълнени с възхвали и препоръки на тези добродетели. Китайското царство досега няма истинска вяра: народът се разкъсва от разни учения и

всякакви секти имат свои последователи. Най-голямата от тези секти следва учението на някой си Конфуций, виден философ. Той, човек крайно честен и неподкупен (според животоописанието му), писал разни твърде големи и съдържателни трактати. В основни линии учението му е, че хората трябва да следват природата, най-усърдно да се стремят да постигнат споменатите по-горе добродетели и най-сетне, че трябва да се грижат, щото в семействата им да цари благоденствие и ред, а държавата да се ръководи порядъчно и според закона.

LV

ПЛАВАНЕТО НА РИЧАРД РЕЙНОЛДС И ТОМАС ДАДЪЛ КЪМ РЕКИТЕ СЕНЕГАЛ И ГАМБИЯ, БЛИЗО ДО ГВИНЕЯ, 1591 ГОДИНА

По силата на благосклонната грамота на нейно величество, издадена през 1588 година, на неколцина английски търговци се позволява да търгуват по реката Сенегал, по реката Гамбия, в територията между тези две реки и на западния бряг на Африка.

Главните пазари по тези брегове са следните:

1. Река Сенегал: кожи, смола, слонова кост, житни храни, щраусови пера, амбра и известно количество злато.

2. Безингиаш.

3. Руфиск.

4. Палмерин: малки кожи и от време на време малко слонова кост.

5. Порто д'Али, град на пет левги от Палмерин: малки кожи, слонова кост, амбра и малко злато. Тук има много португалци.

6. Жоал, град на шест левги от Палмерин: кожи, восък, слонова кост, ориз и известно количество злато. Тук има много испанци и португалци.

7. Река Гамбия: ориз, восък, кожи, слонова кост и злато.

Французите от Диеп и Хавър търгуват тук вече от тридесет години и обикновено навсякъде са обичани от местното население. Често пъти негри отиват във Франция и се връщат, което още повече засилва взаимната обич и приятелство. Французите никога не навлизат в реката, където португалците вършат тайна търговия и крият богатствата на страната.

Много отдавна един френски капитан навлязъл нагоре по реката с един малък барк, който бил предаден и пленен с изненада от две португалски галери.

При второто ни плаване около четиридесет души англичани бяха жестоко избити или пленени и повечето от товарите им конфискувани с долна измама от страна на португалците и един негърски вожд.

LVI

ПАМЕТНА БИТКА С НЯКОИ ИСПАНСКИ КОРАБИ И ГАЛЕРИ В ЗАПАДНА ИНДИЯ, КОЯТО ВОДИХА ТРИ КОРАБА НА ДОСТОПОЧТЕНИЯ РИЦАР СЪР ДЖОРДЖ КАРИ, ТОГАВА ДВОРЦОВ МАРШАЛ НА НЕЙНО ВЕЛИЧЕСТВО, ДНЕС ЛОРД ХЪДСЪН, ЛОРД ШАМБЕЛАН

На 13 юни 1591 година, неделя, в пет часа сутринта забелязахме шест кораба на испанския крал. Четири от тях бяха по седемстотин тона, а другите два по шестстотин тона; след тях се появиха още два малки ветрохода. Срецнахме ги при нос Кориентес, който се намира на остров Куба. Появата на споменатите кораби ни зарадва, тъй като се надявахме, че те ще поемат нашия курс. Но щом ни забелязаха, те си подадоха взаимно някакви сигнали и като се събраха по-наблизо, поеха с попътния вятър на юг.

Като предварително се помолихме богу, ние се приготвихме за бой. „Кънтент“, на който бяхме ние, се изравни с кораба на техния вицеадмирал и като се плъзнахме покрай наветрената му страна, дадохме залп с мускетите и големите си оръдия. След това, като се изравнихме с един малък ветроход пред адмиралския, го поздравихме по същия начин, така че той се оттегли. Бяхме заети в бой с малкия кораб, когато видяхме как от кораба на нашия адмирал започна да се издига много дим и как „Хоупуел“ и „Суолоу“ вдигнаха всички възможни ветрила и го изоставиха. По този начин бяхме принудени да се насочим на север, тъй като „Хоупуел“ и „Суолоу“ през всичкото това време не ни се притекоха на помощ, което лесно можеха да сторят.

Всичко това време бяхме принудени да плаваме на север, следвани от два големи испански кораба и един малък ветроход. Двата големи кораба се доближиха до нас, откриха стрелба и внезапно свиха кливерите и гротовете си, като смятаха, че не можем да им се измъкнем. Тогава, като се помолихме богу, свалихме гребци в лодката, та да се опитаме да извлечем кораба в плитките води край брега и да го закотвим там, където техните големи кораби не можеха да ни достигнат.

Тогава моряци от един от големите им кораби се прехвърлиха на един малък ветроход, който също започнаха да теглят с една лодка и по този начин ни последваха, като възнамеряваха с картеч да ни накарат да изоставим греблата, та големият кораб да може да ни плени. Но преди да достигнат на един изстрел с мускет, бог се смили и ни изпрати твърде силен североизточен вятър откъм брега.

Другият голям кораб се яви откъм подветрената ни страна, а малкият ветроход откъм наветрената ни страна и се стремеше със стрелбата си с малките и големите оръдия да ни накара да се оттеглим в посока на големия кораб. Тогава един сполучлив изстрел на нашия канонир му направи пробойна точно на водолинията. След като отправихме молитви към всевишния, за да му благодарим за вятъра, който ни спаси, ние се оставихме на неговата воля. След малко видяхме два кораба недалеч от брега и помислихме, че това са „Хоупуел“ и „Суолоу“, които се готвят да ни окажат помощ. Излезе обаче съвсем друго: оказаха се две кралски галери.

Отново свалихме гребци в лодката, за да изтеглим кораба подалеч от брега. Едва-що наблюдателят се изкачи на марса и видяхме как една галера ни приближава от подветрената страна. Тогава един от големите кораби изстреля шест големи гюллета по нас, за да може галерата да знае (тъй като вече се стъмняваше), че ние сме корабът, който трябва да преследва. Галерата приближи и от нея ни попитаха откъде идваме. Тогава един португалец, който плаваше с нас, им извика, че сме част от флотилията на Тиера Фирма, от Севиля. Тогава те се разкрещяха бясно, нарекоха ни английски кучета и като се доближиха откъм десния борд на кърмата, дадоха залп с петте си оръдия на носа. Опитаха се да ни вземат на абордаж, но ние така ги насолчихме с мускетите си, че ги прогонихме от кърмовата палуба.

Когато започнаха отново да се доближават, хвърлихме им една запалителна бомба и по този начин ги отблъснахме. След това казахме една молитва, изпяхме част от двадесет и петия псалм и благодарихме на бога за нашето избавление. Като свършихме молитвата си, отново видяхме две други галери и една фрегата, които и трите се готвеха да ни пресрещнат заедно. Пак грабнахме оръжията си, решени да се борим до последния човек за божия слава, за нейно величество и за родната си страна. Размахаме предизвикателно запалени, насмолени кълчища, завързани на върха на една пика и ги поканихме да се качат

на борда ни. Очаквахме всеки момент нападение, но после разбрахме от разговора им (понеже бяха съвсем близо), че смятат да ни следват до сутринта и тогава да ни нападнат и да ни довършат. Една от галерите изстреля едно гюлле по нас, след което и трите испански кораба изостанаха назад. И тъй сражението ни с кораба и двете галери продължи от седем часа сутринта до единадесет часа вечерта. Но бог (който никога не остава глух към молитвите на онези, които се осланят на него) ни изпрати към два часа през нощта източно-североизточен вятър, който попречи на испанците да проявят своята жестокост и спаси живота ни.

На следния ден зърнахме противниците си откъм подветрената си страна. Щом и те ни видяха, почнаха да ни преследват, но към десет часа се убедиха, че не могат да ни стигнат, и се отказаха от преследването. Ние се отправихме на югозапад, като се надявахме да намерим другите кораби от нашата флотилия, но не можахме да ги открием нито тогава, нито по-късно.

Баркът на име „Кънтент“ имаше само малки оръдия: един минион, един фалкон, един фалконет и два портбаса. Тя се сражава от седем часа сутринта до залез-слънце с три тежковъоръжени кораба по шестстотин-седемстотин тона всеки, един друг стотонен и при това не се намираше извън обсега на мускетите от трите кораба. И преди да залезе слънцето, към барка се доближиха две от галерите на краля. Всички неприятелски кораби непрекъснато го обстрелваха, като дадоха най-малко петстотин изстрела. Корпусът и мачтите на „Кънтент“ бяха целите осеяни с куршуми от мускети. Само тринадесет души се сражаваха, а останалите се скриха в трюма.

LVII

ПОСЛЕДНОТО ПЪТУВАНЕ НА ТОМАС КАВЕНДИШ КЪМ ЮЖНИТЕ МОРЕТА, ФИЛИПИНИТЕ И БРЕГОВЕТЕ НА КИТАЙ. НАПИСА ТВЪРДЕ НАБЛЮДАТЕЛНИЯТ МИСТЪР ДЖОН ДЖЕЙ

На 26 август отплавахме от Плимът с три отлични кораба и два барка, а именно „Галеон“, на който се качи самият мистър Кавендиш, „Роубък“ с капитан мистър Кок, „Дизайър“, чийто капитан бе мистър Джон Дейвис (с когото и заради когото тръгнах на това пътуване).

На 29 ноември достигнахме бреговете на Бразилия. По това време пленихме един малък барк, натоварен със захар, галантерийни стоки и негри, който пътуваше за реката Ла Плата. На 15-и вечерта пуснахме котва при плитчината при Сантус и на следната сутрин около девет часа се доближихме до града, но понеже ни забелязаха, наложи се да слезнем заедно с двадесет и четирима господата (голямата лодка изостана много назад). При това нападение пленихме цялото население на града, което присъствуваше на черковна служба — мъже и жени, — и ги държахме цял ден затворени в черквата. Капитан Кавендиш желаше да превземе този град, за да задоволи нуждата ни от хранителни припаси, но нашият капитан Кок, който бе назначен за комендант, бе толкова нехаен, че остави индианците съвсем свободно да отнесат каквото можеха, без никой да им попречи: само за три дни един град, който можеше да снабди цяла флотилия с всичко необходимо, остана съвсем празен, безлюден и без храни.

Самият мистър Кавендиш дойде осем или десет дни по-късно и остана тук до 22 януари, като с молби се опитваше да си набави от туземците онова, което при слизането си притежавахме. Най-сетне напуснахме града поради липса на храна. Не можахме да останем повече и бяхме благодарни, когато ни дадоха няколко кошници брашно от маниока, така че, когато си тръгнахме, бяхме в по-лошо положение, отколкото когато спряхме тук. На 22 януари отплавахме от Сантус и изгорихме Сан Винсенте до основи. На 24-и вдигнахме ветрила и взехме курс към Магелановия проток.

На 7 февруари излезе страшна буря и на 8-и корабите на флотилията ни бяха разпръснати от страховитата морска стихия. Тогава нашият капитан реши да се отправи към Порт Дизайър, който се намира на 48 градуса южна ширина, като се надяваше, че адмиралът ще дойде там, защото при първото плаване се бяха отбили в този залив, където си бяха набавили храна. Впрочем капитанът никога не би могъл да получи указания от адмирала какво да предприеме при такива случаи, макар и многократно да го беше умолявал за инструкции, както често пъти съм го чувал да се оплаква. На път към този залив за наше щастие срещнаха „Роубък“ и двата кораба пристигнахме в Порт Дизайър на 6 март.

На 18 март „Галеон“ застана на рейда и нашият адмирал капитан Кавендиш влезе в залива с една лодка, която бяха направили на кораба: голямата, както и малката лодка, а също и един пинас, който бе построен в Сантус, били отнесени от бурята. Когато се качи на „Дизайър“ капитан Кавендиш разказа на нашия капитан за всичките си прежеждия и отправи много укори към моряците и различните господа, които пътуваха с него. Тежко ни беше да чуем острите му думи за нашите добри приятели; когато обаче говорихме с господата на „Галеон“, ние се убедихме, че те са честни, верни и смели хора, макар и на адмирала да бе угодно да говори друго за тях.

На 8 април 1592 година навлязохме в Магелановия проток, след като бяхме изкарали множество страшни бури между Порт Дизайър и протока. На 18-и заобиколихме нос Фроуард. На 21 април бяхме принудени поради лошото време да влезем в един малък залив на четири левги от споменатия нос и да хвърлим котва на южния бряг, където останахме до 15 май. През това време преживяхме страшни бури, непрекъснато валеше сняг, много от хората ни умряха от проклетия глад и от ужасния студ — нямаше с какво да се запазят от студа, нито с какво да напълнят стомасите си, а се хранеха с миди, пиеха само вода и от време на време хапваха малко от корабните запаси. Всички болни на „Галеон“ бяха най-немилоствиво свалени на сушата и оставени в горите, изложени на дъжд, сняг и студ (и здравите едва издържаха на този суров климат), където завършиха живота си в крайна неволя. През всичкото време капитан Кавендиш, нашият адмирал, се намираше на борда на „Дизайър“. Измъчен от непрекъснатия сняг и големия студ и понеже вече се съмняваше в

изхода на плаването, той запита нашия капитан за мнението му, тъй като капитан Дейвис имаше голям опит — плавал бе три пъти на северозапад, изпратен от лондонските търговци, и бе направил много открития там. Нашият капитан му каза, че този сняг няма да продължи дълго. Въпреки това адмиралът свика хората и им обяви, че не възнамерява да остане повече в Магелановия проток, а ще предприеме друго пътуване или отново ще се върне в Бразилия. Но всъщност той бе решил да се отправи за нос Буена Есперанца^[1]. Моряците отвърнаха, че ако той няма нищо против, те са готови да чакат, докато по божията милост излезе благоприятен вятър, и по-скоро ще понесат всякакви трудности, отколкото да се откажат от плаването — тъй като са спрели тук едва отскоро, вече се намират само на четиридесет левги от Южното море и много ще съжаляват, ако тръгнат обратно. След като говори с моряците, капитан Кавендиш дойде на „Дизайър“ и нашият капитан му рече да благоволи да вземе предвид, че провизиите ни са съвсем оскъдни и хората изнурени и следователно не е разумно да предприема ново плаване. „Ако останалите кораби — рече той — са снабдени като моя, невъзможно е да се изпълни вашето решение. Няма вече запасни мачти, ветрила, храна, котвени въжа, ни въжа за ветрилата извън онези по самия кораб, а от седемдесет и петте души на борда само аз и помощникът ми можем да управляваме кораба и имаме само четиринадесет моряци. Останалите са господа, прислуга и майстори. Затова ще бъде гибелно да се предприеме толкова тежко плаване.“ Със същите доводи той убеждаваше не само капитан Кавендиш, но и капитан Кок. Накрай, след като му връчиха една петиция от името на всички моряци, адмиралът обяви, че е решен да напусне Магелановия проток и отново да се върне в Сантус на бразилския бряг.

И тъй на 15 май вдигнахме ветрила, като адмиралът се намираше на борда на „Галеон“. На 18 май излязохме от протока, но при нос Фроуард ни се случи нещастие — лодката, привързана към кърмата на кораба, потъна през нощта.

На 26 май дойдохме до залива Порт Дизайър, но не заварихме там нашия адмирал, както се надявахме. Понеже хранителните ни припаси бяха съвсем намалели и бяхме останали без ветрила и без лодка — нямахме дори въжа и гвоздеи и други необходими неща, с които да облекчим положението си, — изпаднахме в смъртно отчаяние.

Като се оставихме на волята на провидението и бащинската закрила на всевишния, навлязохме в залива и успяхме с божия помощ да намерим едно спокойно място, за което по-рано не знаехме. След като закотвихме кораба заедно с лодката на пинаса, ние слязохме на южния бряг, където в скалите открихме дупка с прясна вода, по наша преценка около десет тона, и това беше голяма утеха за нас. Понеже при първия ни престой в този залив бяхме идвали на това място, но не бяхме намерили вода, ние се убедихме, че бог ни я е изпратил, за да ни помогне. А също имаше толкова необикновено голям отлив, какъвто не бяхме виждали никога, и благодарение на него събрахме огромно количество миди. Бог също така изпрати към корабите ни голямо изобилие от мойви, така че с въдици, направени от карфици, всички моряци уловиха толкова, колкото можеха да изядат. По този начин ние можахме да спестим корабните запаси, от които не изразходвахме нищо през време на нашето пребиваване там.

Нашият капитан и капитанът на пинаса, като провериха всичко, което имахме на борда, намериха, че ни липсват толкова много неща, поради което и един месец няма да ни стигне, за да подготвим кораба за отплаване. Защото, за да изработим болтове, клинове и гвоздеи, трябваше непременно да построим ковачница. Тогава те решиха, че най-добре ще бъде да вземат пинаса и да отплават с най-добрите моряци, като оставят кораба с останалия екипаж да чака завръщането на адмирала, защото той бе обещал на капитана, че пак ще се върне към протока.

На нашия кораб имаше двама пропаднали типове, които, щом чуха за това решение, веднага се обявиха срещу него. Те започнали тайно да разговарят с моряците от двата кораба, като ги убеждавали настойчиво, че нашият капитан и капитанът на пинаса щели да ги оставят тук да ги изядат човекоядците и че те нито се грижели за хората си, нито имали милост към тях. Всички моряци се съгласили с тях да убият през нощта двамата капитани, мен и всички онези, които смятат за приятели на капитаните. Дори през прозореца се мерели с мускети в разни предмети в капитанската каюта и приготвили сребърни куршуми за екзекуцията, в случай че не успеят да ни избият с изненада. Всички били съгласни освен боцмана, който, като научил за тези кроежи и виждайки колко неоснователен е бунтът, разкрил всичко на помощник-капитана, а той пък уведомил нашия капитан.

Когато се разследва заговорът, двамата кръвници бяха открити — имената им бяха Чарлз Паркър и Едуард Смит.

И така пред опасността от глад и заплашен с убийство, капитанът бе принуден да увещава разярения екипаж с кротост и любезност. Той обясни, че има намерение да отплава с пинаса, за да търси адмирала, тъй като се е заклел да му бъде верен, и че той му е толкова необходим, че не може без него, понеже се страхува да се доближи до брега с такъв голям кораб. Тогава обаче всички почнаха да крещат, че пинасът може да тръгне само ако корабът също тръгне. Капитанът ги помоли да се държат като християни и да не богохулствуват. Тези кротки слова ги усмириха и по искане на екипажа нашият капитан и помощникът му се съгласиха да простят грозната измяна на Паркър и Смит. Той дълго ги мърми и заключи така: „Нека господ бъде съдия между вас и мен.“ И по-късно тези негови думи се сбъднаха — всевишният отмъсти за него, като ги наказва строго. И тъй по общо съгласие се реши да не тръгват, а да останат на мястото, на което бяха, докато се завърне адмиралът. След това нашият капитан предложи на екипажа да засвидетелствуват писмено как се е загубил адмиралът, като изтъкнат колко отчаяно е било положението ни и подпишат това свидетелство, което привеждам тук.

СВИДЕТЕЛСТВО НА ЕКИПАЖА НА „ДИЗАЙЪР“ ОТНОСНО ЗАГУБВАНЕТО НА ТЕХНИЯ
АДМИРАЛ

На 26 август 1591 г. ние, чиито имена са подписани под настоящето, заминахме заедно с разни други от Плимът под командата на нашия адмирал мистър Томас Кавендиш. На 16 декември превзехме град Сантус, като се надявахме там да се запасим с храна, но това, което намерихме, не беше достатъчно. На 24 януари отплавахме от Сантус и се насочихме към Магелановия проток. През това плаване валеше изобилно сняг и времето беше доста ветровито. Когато стигнахме до входа на протока, за да пестим хранителните си запаси, които бяха много оскъдни, бяхме принудени да се храним повечето с миди, така че мнозина от нашите хора умряха от тези тежки лишения.

Тогава нашият адмирал реши да се върнем в Бразилия, за да презимуваме там и съберем храни за идната година. И така ние отпътувахме от Магелановия проток на 15 май. Цялата флотилия следваше адмирала, а нашият кораб плаваше от подветрената му страна и малко пред него. Тази нощ ние се изгубихме едни други. Заявяваме, че не знаем как стана това — дали ние ги изгубихме, или те ни изгубиха. Имаше силна буря със северозападен вятър и ние бяхме принудени да останем на дрейф, тъй като силният вятър можеше да пречупи мачтите. Тази нощ изгубихме гротмачтата, така че вече не можехме да използваме грота, и се носехме по морето, изложени на голяма опасност. Пинасът също почна много да пропуца вода, така че бяхме принудени да потърсим суша, където да го поправим. И понеже ни заплашваше глад, ние поискахме да отидем до Порт Дизайър, надявайки се да намерим там тюлени и пингвини, с които да попълним хранителните си запаси. На 26-и фоквантите се скъсаха, така че, ако не бяхме близо до брега, щеше да бъде невъзможно да стигнем до сушата. А сега сме тук, в Порт Дизайър, с изгнили ветрила, нямаме нито едно въже, на което да можем да разчитаме, ветрилата ни са износени, марселите не са в състояние да издържат на лошо време, нямаме нито катран, нито гвоздеи, нито запаси да посрещнем тези нужди. Храним се само с тюленово месо и миди и имаме само пет бъчви със свинско и брашно по три унции дневно на човек, и прием само вода. Но тъй като богу бе угодно да раздели корабите ни и да ни доведе до това тежко положение, понеже чудните дела на бога и неговото безкрайно голямо благоволение към нас, неговите творения, надминават човешкия ум, ние се надяваме чрез него да се освободим от злочестината, в която сме изпаднали. И тъй като тези от нас, към които бог ще прояви милост и ще запази живи, за да се върнат по домовете си в нашата страна, трябва не само да нямат вина, но и да засвидетелствуват истината относно нашите дела, ние сметнахме за добре да изложим истински с християнско смирение и с наш подпис всичко, което се

случи до времето, когато изпаднахме в сегашното си бедствено положение.

Написано в Порт Дизайър на 2 юни 1592 г., умолявайки всемогъщия бог да се смили над нас и да ни избави от това нещастие.

Подписали:

Джон Дейвис, капитан

Рандолф Котън

Джон Пери

Уилям Мейбър, канонир

Чарлз Паркър

Роланд Милър

Едуард Смит (и прочие)

След като бе предадено на нашия капитан това подписано от нас свидетелство, ние всички се заловихме за работа, за да спасим живота си. Построихме ковачница, изкопахме яма, напълнихме я с клони и добихме дървени въглища; после изковахме гвоздеи, болтове и клинове; други пък изплетоха въжа за ветрилата от едно дебело котвено въже; трети събираха миди и ловяха риба за целия екипаж. На три левги от този залив се намира един остров, заграден от четири малки островчета, където има изобилие от тюлени, а по това време на годината там идват да мътят голям брой пингвини. Споразумяхме се с моряците на пинаса така: те да ходят там от време на време, да убиват тюлени и да ни ги донасят, а ние пък ще делим с тях нашата храна; и двата екипажа се съгласиха на това. Така ние отделяхме от оскъдните си запаси, а онези от пинаса ни доставяха тюлени, които използвахме за храна, когато останахме без миди и риба (при слаб отлив не можехме да събираме миди). В това плачевно положение останахме до 6 август, като все държахме хора по хълмовете да наблюдават дали няма да се зададе адмиралът. Тъй големи бяха нашето безпокойство и душевна мъка, каквито, мисля, че никога не е търпяла човешка плът. Нашият капитан и капитанът на пинаса най-после се убедиха, че адмиралът може и да се насочи направо към протока и да не дойде в този залив. Екипажите най-охотно се съгласиха с двамата капитани и всички побързаха да завършим приготвленията за заминаване.

На 6 август осолихме двадесет бъчви тюленово месо, т.е. толкова количество, за което ни стигна солта, и заминахме за протока — най-жалката тълпа изтощени нещастници, каквито някога са плавали по море. Бяхме напълно уверени, че ще срещнем адмирала. На 9-и излезе лоша буря, така че бяхме принудени да останем на дрейф, тъй като ветрилата ни не биха могли да издържат напора на силния вятър. На 21-ви заобиколихме нос Фроуард. На 22-ри хвърлихме котва в залива Савидж, наречен така, защото там намерихме много диваци. Въпреки страшния студ тези диви хора ходят голи. Те живеят в горите, боядисват телата си и носят маски, а ако се опиташ да се приближиш до тях, бягат като елени. Те са много силни и хвърляха по нас камъни, които тежаха три-четири фунта, и то на невероятно голямо разстояние. На 25-и хвърлихме котва в едно заливче на четиринадесет левги от Южното море. Имахме намерение да останем да чакаме адмирала на това място, тъй като там протокът е едва три мили широк, така че той не би могъл да мине, без да го забележим. След като прекарахме там две седмици посред зима, хранителните ни запаси взеха да се привършват (тюленовото месо вонеше отвратително) и хората умираха от глад, а също и от студ, тъй като повечето от тях нямаха топло облекло, което да ги предпазва от пронизващия вятър. Понеже бяхме в крайно бедствено положение, двамата капитани сметнаха, че ще бъде най-добре да напуснем протока, да навлезем в Южното море и да се отправим към остров Санта Мария, където ще можем да намерим помощ и при по-умерен климат да изчакаме адмирала, който по необходимост трябваше да дойде до този остров. И така ние отплавахме и видяхме Южното море, но бяхме върнати обратно. Отново навлязохме в морето и бяхме вече на 8–10 левги от сушата, когато вятърът задуха яростно от запад-северозапад и отново ни върна в протока, понеже бяхме свалили всички ветрила — не смеехме да вдигнем нито едно при лошо време, толкова слаби бяха те. Изкарахме такава ужасна буря, че едно от двете котвени въжа се скъса, и ние загубихме всяка надежда, че ще спасим живота си. След като богу бе угодно да усмири бурята, ние разкъсахме ветрила и разни въжа и завързахме кораба за дървета, които растяха близо до скалите. Доста се мъчихме да намерим изгубената котва, но не успяхме, тъй като там водата беше дълбока и вероятно котвата е била покрита с тиня. Сега имахме само една котва и тя беше само с една лапа, а котвеното въже

беше снабдено на две места и в запас имахме само къс старо въже. Всред тези наши беди бог се смили да ни изпрати на 1 октомври благоприятен вятър. Веднага отвързахме въжата от дърветата, вдигнахме котва и като взехме кораба на буксир, го изтеглихме в протока (в залива Дизайър бяхме поправили лодката и бяхме взели пет гребла от пинаса). Обаче когато вдигнахме котвата, видяхме, че въжетото е скъсано и се държи само на една от вървите, от които беше оплетено. В протока снадихме изпокъсаните въжа и отново снабдихме кораба с такелаж. Никой не стоеше без работа, всички се трудеха до последен дъх. Обаче екипажът беше разделен: някои желаеха да се върнат в залива Дизайър и там да слязат на брега; други подкрепяха капитана и помощника му, които искаха да плаваме напред. Тогава нашият капитан каза на помощник-капитана:

— Ти виждаш крайната неволя, в която сме изпаднали, и виждаш колко много се съмнява нашият екипаж в истинността на думите ти относно помощта, която можем да получим в Южното море. Както ми казват, някои говорели, че ние предприемаме тези отчаяни опити от сляпа привързаност към нашия адмирал. Понеже всеки разумен човек ще види, както виждам аз, че нашият живот приближава към края си, аз с християнско смирение първо умолявам всинца ви да ми простите всичко, с което съм ви огорчил; второ, моля ви, вместо да хулите нашия адмирал, по-добре помолете се за него; и най-последно, нека си простим един на друг и нека се помирим като деца с любов и милосърдие и да не мислим за суетите на този живот. Така ще напуснем земния живот и ще заживеем с нашия божествен спасител или пък, ако останем на този свят, ще намерим милост от бога. А сега, драги помощнико, тъй като и преди си плавал по тези места, кажи на екипажа тези истини, които ти са най-добре познати.

Тогава помощник-капитанът започна:

— Капитане, твоето искане е твърде разумно и ако сега смятате за добре да се завърнете, аз няма да се обявя против. Мога обаче да ви уверя, че ако животът ни може да бъде спасен, това може да стане само ако плаваме напред. Защото на остров Санта Мария, уверявам ви, ще намерите жито, свинско месо и достатъчно ядливи корени. Ще ви доведе също до един остров, където пеликаните са в изобилие, а освен това напълно възможно е по бреговете на Чили и Перу да пресрещнем някои кораби. А ако тръгнем обратно, не можем да очакваме нищо

освен смърт. Затова казвам: постъпете както искате, аз съм готов да се съглася; моето желание обаче е да плаваме напред.

Всички се съгласиха да продължим да плаваме напред. На 2 октомври излязохме в Южното море и се отдалечихме от брега. През нощта вятърът започна да се усилва и ставаше все по-бурен, така че ние не знаехме накъде да се насочим: не смеехме да влезем в протока, понеже нямахме добро котвено въже, и се колебаехме дали да вдигнем ветрила, защото бурята беше яростна, а ветрилата ни съвсем слаби. Държахме курс така, че да виждаме подветрения бряг, като всеки миг очаквахме гибелта си.

Бурята се разбесня ужасно и пинасът, който плаваше откъм наветрената ни страна, изведнъж остана без ветрила — помислихме си, че някоя страшна вълна е отнесла мачтите му или че се е напълнил с вода и е легнал на борда си. Тази нощ го загубихме и вече не го видяхме.

Фокът се разцепи и целият се изпокъса. Тогава капитанът взе бизана и го вдигна на фокмачтата, за да може корабът да маневрира, а с шпринтовото ветрило закърпихме фока. Бурята продължаваше да беснее, валеше ту град, ту сняг, ту дъжд, вятърът бе толкова силен, че беше невъзможно да бъде по-силен, и вълните, които постоянно се чупеха, бяха толкова високи, че понякога се питахме дали корабът още плава, или вече потъва.

На 10 октомври по пресмятанията на капитана и помощника му се намирахме много близо до брега. Времето бе мрачно, бурята свирепа и повечето от моряците заети с работа. Вече всички бяхме готови да посрещнем смъртта, без да се залъгваме с празни надежди за помощ. Нашият капитан седеше дълбоко замислен на галерията на кърмата и аз отидох при него да му занеса шише „Роза солис“^[2], за да го подкрепя, тъй като той беше толкова премерзнал, че едва можеше да движи крайниците си. След като си пийна, той се ободри духом и за успокоение на съвестта си започна надълго да ми разказва за миналото си. Накрай, като въздъхна дълбоко няколко пъти, той заключи с тези думи: „О, велики боже, пред чиято мощ и най-големите човешки дела са незначителни, най-смирено и горещо те моля в името на кръвта на Исуса Христа, свали непоносимото бреме на моите грехове от плещите ми. Довърши бързо дните на живота ни или ни прати някакъв милостив знак, който да ни покаже твоята любов и пътя към нашето

спасение.“ С тези думи той завърши молитвата си и ми каза да не споменавам пред никого от екипажа за непоносимата му скръб и душевна мъка, за да не се тревожат хората. И изведнъж, преди да си отида, слънцето блесна и капитанът и помощникът му направиха наблюдения, за да измерят географската ширина и да вземат курс към протока. На следния ден, 11 октомври, видяхме носа на южния бряг. Тъй като този нос беше на две левги от подветрената ни страна, помощник-капитанът много се съмняваше, че ще можем да го заобиколим, и тогава капитанът му каза: „Виждаш, че няма спасение. Или ще заобиколим носа, или още преди пладне всички ще загинем. Затова отпусни ветрилата и нека се оставим на божията милост.“ Обаче помощникът, който беше храбър човек, побърза да вдигне още ветрила. Не мина и половин час, откакто вдигнахме ветрилата, и долното въже на фока се скъса. Вълните непрекъснато се разбиваха върху кърмата на кораба и удряха ветрилата с такава сила, че ние очаквахме всеки миг или те да се раздерат, или корабът да се преобърне. При това ние с крайна тревога забелязахме, че все повече и повече се носим към подветрената страна, така че явно нямаше да можем да заобиколим носа. Бяхме вече дошли на по-малко от половин миля от него, толкова близо до брега, че връщащите се от приборя вълни достигаха до кораба и ние с ужас очаквахме скорошната си смърт. Вятърът и вълните продължаваха да беснеят невъобразимо. Както бяхме изправени пред неминуема гибел, помощник-капитанът промени посоката на голямото ветрило и — дали поради това, или защото попаднахме на някакво течение, или благодарение на чудната божия мощ, на която наистина вярваме, че дължим спасението си — корабът заплава по-бързо и се стрелна пред скалите на носа, където смятахме, че ще се разбие. Между този нос и следния имаше малък залив, така че ние се отдалечихме малко от брега. Докато минавахме пред носа, ние мислехме, че е дошъл последният ни час, но благият бог, от когото идва всяка милост, ни спаси и ние отминахме носа на разстояние една корабна дължина или малко повече. Носехме се между двата планински бряга без никакви ветрила, загребвахме вода и трима души едва държаха румпела. За шест часа навлязохме на двадесет и пет левги навътре в протока, където морето беше така развълнувано, както океанът.

През всичкото това време ние изчерпвахме водата от кораба и след като си починаха малко, хората не бяха в състояние да се помръднат — сухожилията им се бяха схванали и мускулите им бяха вдървени. Мнозина от тях (както с прискърбие трябва да отбележа) бяха така въшлясали, че по кожата им се виждаха въшки, събрани на купчинки, големи колкото грахови зърна, а някои дори колкото бобови зърна. След всички прекарани беди бяхме принудени да се отбием в един малък залив, за да възстановим силите си. Нашият помощник-капитан, който познаваше отлично брега и всеки залив, доближи кораба до сушата и заповяда да го завържем за дърветата, както вече бяхме правили, като хвърлим котва откъм морето. Престояхме тук до 20 октомври, не можехме да останем по-дълго поради големия глад. На 21-ви излязохме отново в протока при доста тихо време, обаче привечер от запад-северозапад задуха страшно силен вятър. Разрази се такава ужасна буря, че моряците едва можеха да вършат работата си по палубата. Понеже потокът е пълен със завой и беше тъмно като в рог, трябваше да насочваме кораба по указанията на капитана и помощника му, без да виждаме никакъв бряг, макар че потокът на места е широк само три мили. Но когато за първи път минахме през протока, нашият капитан начерта такава подробна скица, която, сигурен съм, не би могла да бъде подобрена. Той и помощникът разглеждаха толкова често тази скица и тъй внимателно я проучваха, че всеки завой и всяко заливче се бяха запечатали в паметта им и в свършено тъмната мощ те можаха без колебание да преведат кораба през този толкова крив проток. И затова ще заявя, че за тези места няма да се намерят по цял свят по-вещи пилоти от тях, иначе нямаше никога да можем да минем през тези опасни места.

На 27 октомври при много лошо време излязохме от протока и на 30-и стигнахме до остров Пенгуин, който се намира на три левги от Порт Дизайър, където смятахме да си отпочинем и да намерим храна.

Когато дойдохме до този остров, изпратихме на брега една лодка, която се завърна натоварена с птици и яйца. Пингвините били толкова на гъсто един до друг, казаха моряците, че с тях можело да се напълнят цели кораби и че едва можело да се ходи из острова, без човек да стъпи върху някоя птица. Много се зарадвахме на тази новина и капитанът назначи Чарлз Паркър, Едуард Смит и други двадесет души да слязат на брега и да останат там известно време, докато убият и изсушат

колкото могат повече пингвини, като обеща, че щом закара кораба в някой защитен залив, ще изпрати и останалите моряци не само за да им помогнат в работата, но и за да спести оскъдните хранителни запаси на кораба. Обаче Паркър, Смит и останалите от тяхната банда се усъмниха, че това може да е хитрост от страна на капитана, който иска да ги остави на сушата, за да има повече храна за останалите, с които той смята да се завърне в Англия; а като си спомниха, че именно на това място те се готвеха да убият капитана и помощника му, те с още по-голяма увереност решиха, че капитанът за отмъщение иска да ги изостави на острова. Когато капитанът научи за опасенията им, той се обърна към тях с тези думи: „Разбирам, че поради вашата извратеност и гузна съвест вие се съмнявате в думите ми и се опасявате за сигурността си. Крайно съм огорчен, загдето ме смятате толкова кръвожаден, макар че от мен сте видели само дружелюбно отношение. Ако мислите, че не е така, говорете смело, обвинете ме в несправдливостта, която съм извършил. Ако не съм вършил несправдливост, тогава защо ме съдите според вашата виновна съвест? Освободете се от тези подозрения, защото, призовавам бога за свидетел, всяка мисъл за отмъщение ми е чужда.“ На 31 октомври влязохме в залива. Помощник-капитанът, който при последния ни престой тук си бе грижливо отбелязал всяко заливче при устието на реката, избра едно много удобно място с пясъчно дъно и като хвърли котва откъм морето, заповяда с въжетата от ветрилата да привържем кораба за колове, които предварително бе наредил да забием за тази цел на брега; и корабът остана тук до заминаването ни.

На 3 ноември корабната лодка, натоварена с бъчва с вода, дърва и толкова моряци, колкото можеше да побере, тръгна за остров Пенгуин, но тъй като газеше дълбоко, не смееше да продължи и се върна обратно същата нощ. Тогава Паркър, Смит, Таунсенд, Пърпет и петима други сами пожелаха да тръгнат пеша по суша, а лодката да отиде да ги вземе, когато дойдат срещу острова, който беше на по-малко от миля от брега. Капитанът ги накара да вземат оръжие — леки аркебузи, саби и щитове. И така на 6 ноември те тръгнаха на път по сухо, а лодката отплава по море. И до ден-днешен не сме чули какво е станало с тях. Капитанът, помощникът му и шестима моряци останаха сами на борда и тогава се появи голямо множество диваци, които започнаха да се приближават към кораба. На лицата си носеха маски

като кучешки глави (ако това не са били маски, значи наистина са имали кучешки глави), вдигаха прах, тичаха и скачаха подобно на диви зверове. Много се страхувахме, че ще подпалят кораба, защото те внезапно и със страшна бързина запалваха огън, на което ние много се чудехме. Те дойдоха откъм наветрената страна на кораба и запалиха храстите, така че ние се озовахме в облак много лютив пушек. Щом обаче се доближиха на изстрел разстояние до нас, стреляхме по тях и ударихме едного в бедрото, след което всички бързо побягнаха и вече нито ги видяхме, нито ги чухме. От тази случка заключихме, че тези човекоядци са убили нашите девет моряци. Когато изброявахме хората, които бяха убити, и открихме, че те всички бяха участвували в заговора за убийство на капитана, помощника му и техните приятели, ние видяхме в това справедливия божи съд. След това изпратихме моряци с лодката до острова и от тях научихме, че убитите птици са вече достатъчно изсушени и че там има безкраен брой пингвини. Пингвинът има формата на птица, но няма истински криле, а две малки крилца, с които плува под водата бързо като риба. Пингвините се хранят с мойви, които са в изобилие край тези брегове. На вкус те не са нито като месо, нито като риба. Снасят големи яйца и са двойно по-големи от патка. През всичкото време, което прекарахме на това място, ние се хранихме доста сносно с пингвинови яйца, пингвини, млади тюлени, млади чайки, както и с други птици, които не зная как се казват; всички те бяха в голямо изобилие. Там намерихме и една трева, която се нарича скорбутна трева; пържихме я с яйца, като използвахме рибено масло вместо прясно масло. Тази трева така прочиства кръвта, че премахна всички отоци, от каквито мнозина наши моряци бяха умрели, и изобщо напълно възстанови здравето ни, така че всички бяхме в отлично състояние, както при заминаването ни от Англия. Останахме в този защитен залив до 22 декември и през това време капитанът, помощникът му и аз добихме малко сол, като изсипвахме солена вода в дупки по скалите; след шест дена водата се изпаряваше и солта кристализираше.

На 22 декември през нощта отплавахме от острова, след като бяхме натоварили на кораба 14000 изсушени пингвина, и се отправихме към бреговете на Бразилия. Сега капитанът пресметна хранителните ни запаси и ни определи такива дажби, та да можем да преживеем шест месеца; защото ние се надявахме, че за това време ще

можем да стигнем до Англия, макар че ветрилата ни бяха в много лошо състояние. И така дажбата ни беше две унции и половина брашно дневно на човек, два пъти седмично, така че ни се падаше по пет унции на седмица. Три дни в седмицата получавахме дървено масло — три лъжици на човек на ден; два дни в седмицата имахме грах — една пинта^[3] на четири души за един ден; всеки ден по пет пингвина на четири души; и шест кварта^[4] вода дневно за четири души. Такива бяха нашите дажби и с тях (слава богу) преживяхме, макар че се хранехме много оскъдно и доста отслабнахме. На 30 януари пристигнахме близо до остров Пласенсия, край бразилския бряг, първото място, на което спряхме на връщане. На следния ден ние внезапно слязохме на брега при изгрев слънце, за да изненадаме португалците в къщите им и по този начин да вземем малко брашно от маниока или друга храна, та да подкрепим силите си. Но когато дойдохме до селището, видяхме, че всички къщи са изгорени и сринати наравно със земята, така че на острова не бяха останали никакви хора. Тогава капитанът отиде в градините и донесе оттам плодове и ядливи корени за екипажа. После се качи на кораба и го закара в един удобен залив, който беше открил; там можахме да привържем кораба за крайбрежните дървета. На това място имаше вода за пиене, както и храсти, от които направихме обръчи да потегнем бъчвите. Понеже се намирахме в отчаяно положение, ние веднага се заловихме за работа, за да можем да отплаваме по-скоро — едни режеха пръчки, от които бъчварите правеха обръчи, други кърпеха ветрилата, трети поправяха кораба. Всички се трудеха, за да спасят живота си, но все пак оставихме на брега стража да пази тези, които работеха, а и те сами държаха оръжието си до себе си. На 3 февруари двадесет и трима въоръжени моряци отново отидоха в градините, които се намираха на три мили от нас на северния бряг, и вадиха от земята корени на касава, за да ги използваме вместо хляб, тъй като ние не разходвахме запасите си от брашно, докато бяхме там. На 5 февруари, понеделник, капитанът и помощникът му наредиха на екипажа да побърза да излезе на работа — едни отидоха с бъчварите да режат пръчки за обръчи, а други останаха да работят на борда на кораба. Тази нощ мнозина от нашите хора сънуваха убийства и кланета и на сутринта разказваха сънищата си. Един казваше на друг: „Сънувах нощес, че си убит“, а другият отговаряше: „Аз пък сънувах, че ти си

убит.“ И така се говореше по целия кораб. Като чу тези разговори, капитанът, който също бе сънувал странни сънища, издаде строга заповед: онези, що слизат на брега, да бъдат въоръжени; дори лично се погрижи да се свали оръжие в лодката и нарочно изпрати стрелци да пазят тези, които ще работят. Те цял предиобед се трудили спокойно и когато станало десет часа, поради нетърпимата горещина отишли при една скала близо до крайнината на гората (целият остров е покрит с гъсти гори), където си сварили корени от касавата и обядвали. След като се наобядвали, някои легнали да поспят, други отишли да се къпят в морето. Всички били по ризи, никой не стоял на стража, аркебузите не били заредени и не държали запален фитил, за да могат да стрелят с оръжията си. Както се били отделили в това закътано място, което не се виждаше от кораба, и едни спели, а други се забавлявали, внезапно върху им врълетели множество индианци и португалци и ги избии, както спели. Само двамина се спасили — единият тежко ранен, а другият невредим — и от тях ние научихме за грозното клане. С най-голяма бързина скочихме в лодката и слязохме на брега да помогнем на другарите си, обаче ги намерихме избити и наредени голи в редица един до друг, обърнати по гръб и до тях сложен кръст. Същевременно видяхме, че две много големи лодки, препълнени с хора, се отдалечиха по реката. От седемдесет и шест души, които заминахме от Англия с нашия кораб, сега вече останахме само двадесет и седем, след като на това място загубихме тринадесет заедно с мускетите, аркебузите, барута и куршумите им. Едната ни бъчва беше цялата прогнила, така че не можехме да вземем повече вода, а другата беше в много лошо състояние. А понеже поради липса на котвени въжа и котви бяхме привързали кораба за дървета, опасявахме се, че неприятелите могат да прережат тези въжета, да ни пропъдят от палубата с оръжията, които бяха взели от нашите хора, и да ни нападнат. Да отплаваме само с осем тона вода в такава лоша бъчва значеше да умрем от жажда в морето, а да останем значеше да загинем. Трудно беше да направим избор между тези две възможности. Бяхме много смутени, но сметнахме, че е по-добре да се оставим в ръцете на господата, отколкото да попаднем в ръцете на хората. Защото ние бяхме видели неговата безкрайна милост, а познавахме и човешката жестокост. Решихме да заминем и на 6 февруари навлязохме в протока, като държахме готови оръдията и гюлетата си, за да се отбраняваме, в случай че бъдем

нападнати. Имахме доста силен вятър и скоро излязохме в открито море. Всички бяхме обхванати от дълбока тревога. Като помислихме кои бяха хората, които загубихме, открихме, че това бяха онези, що се наговаряха да убият капитана и помощника му. Те всички бяха убити от диваците освен канонира. Някои смятаха, че е по-добре да се отправим за Бахия и там да се предадем на португалците, отколкото да загинем от жажда в океана. Капитанът обаче с основателни доводи ги убеди да променят намерението си. Бог ни спаси от тази беда, като ни изпрати проливен дъжд, така че ние се снабдихме изобилно с вода и това ни вдъхна надежда, че ще се завърнем благополучно в Англия. Но след като навлязохме в горещия пояс, нашите сушени пингвини почнаха да се развалят и в тях се развъдиха едни грозни и отвратителни червеи, дълги един инч. Тези червеи така страшно се размножиха, че изядоха хранителните ни запаси и вече действително нямаше надежда да избегнем глада, а и самите ние щяхме да бъдем изядени от тези проклетни гадини. Освен желязо нямаше нещо, което те да не нападат: дрехи, обувки, ботуши, шапки, ризи, чорапи; гризяха дори дъските и гредите и ние много се страхувахме, че ще прегризат стените на кораба и ще ни погубят. Капитанът, помощник-капитанът и целият екипаж се мъчеха най-старателно да премахнат тази гад, но колкото повече червеи избивахме, толкова повече те се размножаваха. Най-после вече не можехме да спим от тях, защото те ни нападаха и хапеха като комари. Не ни стигаше тази злочестина, но и като минахме северно от екватора, нашите хора почнаха да се разболяват от една ужасна болест, за която, мисля, никога не се е чувало: най-напред отичаха глезените, оттам след два дена болестта минаваше в гърдите, така че болният не можеше да си поеме дъх, после слизаше в торбичката на тестисите, те и пенисът се подуваха така ужасно, че беше страшно да ги погледнеш, и болният не можеше нито да стои прав, нито да лежи, нито да ходи. Някои побесняваха, други умираха, разкъсвани от грозни и жестоки болки. Ако се опишеха нашите мъки такива, каквито бяха, би звучало невероятно. Освен капитана и един юнга нямаше ни един здрав човек на борда. Накратко казано, измряха всички наши хора освен шестнадесет и от тях само петима можеха да се движат. Капитанът беше в добро здраве, помощникът — ни добре, ни зле, капитан Котън и аз бяхме подути и се задъхвахме, но прекарахме болестта не така тежко като другите и един юнга беше

здрав. Цялата работа на кораба се вършеше от нас петимата. При случай капитанът и помощникът му се залавяха за работа и вдигаха марселите; помощник-капитанът се грижеше само за шпринтовото ветрило, а всички останали работехме на кабестана. Накрая от недояждане и слабост вече не можехме нито да вдигаме, нито да свиваме ветрилата и затова марселите и шпринтовото ветрило бяха разкъсани от вятъра. Помощник-капитанът и капитанът, които се редуваха на румпела, много страдаха и ужасно се терзаеха, като слушаха скръбните жалби на болните. И така богу бе угодно да пристигнем на 11 юни като загубени скитници в Бер Хейвън в Ирландия, където докарахме кораба до брега. Там ирландците ни помогнаха да свием ветрилата и да привържем кораба; тази дребна услуга за осигуряване на кораба струва на капитана десет лири.

Така, без да имаме храна, нито ветрила, нито хора, нито съоръжения, бог ни заведе в Ирландия, където капитанът остави помощника си и трима-четирима моряци да пазят кораба, а пет дни покъсно той и неколцина други се качиха на една английска рибарска лодка и отплаваха за Падстоу в Корнуол. По този начин малките останки от нашия екипаж бяха спасени и върнати в Англия благодарение на небесната милост, за която нека бог да бъде чествуван и възхваляван во веки веков.

[1] Нос Добра Надежда. Б.пр. ↑

[2] Ликьор, ароматизиран с билки. Б.пр. ↑

[3] Мярка за вместимост, равна на 0,57 л. Б.пр. ↑

[4] Мярка за вместимост, равна на 1,14 л. Б.пр. ↑

LVIII

ИСТИНАТА ЗА БИТКАТА ОКОЛО АЗОРСКИТЕ ОСТРОВИ, СТАНАЛА НА ПОСЛЕДНИЯ ДЕН НА АВГУСТ 1591 Г. МЕЖДУ „РИВЕНДЖ“, ЕДИН ОТ КОРАБИТЕ НА НЕЙНО ВЕЛИЧЕСТВО, И АРМАДАТА НА ИСПАНСКИЯ КРАЛ, ЗАПИСАНА ОТ ДОСТОПОЧТЕНИЯ СЪР УОЛТЪР РОЛИ, РИЦАР

Лорд Томас Хауърд, който командуваше шест кораба на нейно величество, шест снабдителни кораба от Лондон, барка „Рали“ и два-три пинаса, всички на котва близо до Флореш, един от западните Азорски острови, получи на 31 август следобед сведения от капитан Мидлтън, че испанската армада се приближава. Едва му предадоха новината, и флотата се зададе. Много от екипажите на кораби бяха слезли на острова — едни, за да вземат баласт за корабите, други, за да се снабдят с вода, а трети се гощаваха с каквото можеха да купят или да вземат насила от местните жители. По тази причина на нашите кораби цареше безредие и те бяха затрупани с разхвърляни вещи, освен това те бяха много леки, защото нямаха баласт, но най-голямата ни слабост беше, че половината от моряците на всеки кораб бяха болни и абсолютно негодни да изпълняват службата си — „Ривендж“ имаше деветдесет души болни, а на „Бонавенчър“ имаше толкова здрави, колкото да вдигнат грота. Испанската ескадра, която се беше приближила, като се криеше зад острова, сега се показва и нашите кораби едва имаха време да вдигнат котва, и някои от тях дори бяха принудени да срежат котвените си въжета, за да вдигнат по-бързо ветрила. Сър Ричард Гренвил вдигна котва последен, за да може да събере хората си от острова, които иначе щяха да бъдат изгубени. Лорд Томас и останалите едва можаха да хванат вятъра, обаче сър Ричард Гренвил не успя и затова помощникът му и други някои започнаха да го убеждават да скъси грота, да обърне кърмата към вятъра и да разчита на бързината на кораба, тъй като севилската ескадра се приближаваше откъм наветрената му страна. Сър Ричард обаче решително отказа да избяга от неприятеля, като заяви, че по-скоро ще умре, отколкото да опозори себе си, страната си и кораба на нейно величество. Той увери екипажа си, че ще успее да мине между двете

ескадри и въпреки тях ще принуди севилските кораби да му отворят път. Той изпълни тази маневра пред няколко от най-предните испански кораби, които се обърнаха по вятъра и се озоваха откъм подветрената страна на „Ривендж“. Другият курс щеше да бъде по-добър, обаче въпреки своя проницателен ум сър Ричард не оцени доводите на помощника си. Междувременно, докато „Ривендж“ се справяше с онези кораби, които бяха най-близо до него, грамадният „Сан Фелипе“ се приближи откъм наветрената му страна, като обърна ветрилата си, за да не улавят вятъра, така че корабът нито напредваше, нито се покоряваше на кормилото — толкова огромен и тежко натоварен беше той (имаше водоизместимост хиляда и петстотин тона). След това той взе „Ривендж“ на абордаж. Докато „Сан Фелипе“ стоеше неподвижен с увиснали ветрила, корабите, които бяха от подветрената страна на „Ривендж“, потеглиха срещу вятъра и също го взеха на абордаж. От тези кораби най-близо беше „Адмирал де Бискаинес“, един много здрав и мощен кораб. Споменатият „Сан Фелипе“ имаше три реда артилерия и във всеки ред по единадесет оръдия. Той даде осем изстрела с оръдията на носа си извън тези, които даде с оръдията от кърмата.

Докато „Ривендж“ бе заловен за „Сан Фелипе“, четири други испански кораба го взеха на абордаж — два от десния борт и два от левия. Битката, която започна в три часа следобед, продължи със страшно ожесточение през цялата вечер. Големият „Сан Фелипе“ получи от долния ред оръдия на „Ривендж“ един залп, който никак не му хареса, и побърза да се оттегли. Някои казват, че този испански кораб е потънал, но не можем да потвърдим това сведение, защото не сме сигурни. Испанските кораби бяха пълни с цели отреди войници, докато в нашите нямаше никаква войска извън моряците; само прислугата на командирите и няколко джентълмени доброволци бяха от сухопътната войска. След като се размениха много залпове с тежки гюлета и картеч, испанците решиха да се качат на борда на „Ривендж“ и направиха няколко опита, като се надяваха, че голямото множество войници и мускетари ще сломят съпротивата ни, но винаги биваха отблъсквани и изтласкани на собствените им кораби или в морето. В началото на сражението „Джордж Ноубъл“ от Лондон, който беше пробит от гюлле, остана откъм подветрената страна на „Ривендж“ и попита сър Ричард какво да прави, тъй като той беше от снабдителните

кораби и не много силен. Сър Ричард му каза да се спасява и да остави „Ривендж“ на съдбата му. През време на битката, която трая така без прекъсване през деня и няколко часа от нощта, много от нашите хора бяха убити и ранени, един от големите галеони на армадата и „Адмирал ъф Хълкс“ потънаха и палубите на много испански кораби заприличаха на кланица. Някои пишат, че сър Ричард бил опасно ранен още в началото на битката и лежал безмълвен известно време, преди да дойде на себе си. Обаче двама души от екипажа на „Ривендж“, които се върнаха с кораб от островите, заявиха, когато ги разпитаха лордовете, че той не е бил така ранен, че да напусне горната палуба, и е останал там до единадесет часа през нощта, и тогава, както му превързвали раната, защото бил ранен с куршум от мускет, той повторно бил ударен в главата, а корабният лекар ранен смъртоносно.

Но да се върна на сражението. Както испанските кораби се опитваха да вземат „Ривендж“ на абордаж и биваха отблъсвани, други непрекъснато ги заместваха, така че английският кораб постоянно имаше два мощни галеона от двете си страни, чиито екипажи се опитваха да се прехвърлят на борда му. Но както преваляше нощта и ставаше все по-светло, броят на нашите моряци намаляваше все повече и положението ни ставаше все по-тежко. Наоколо се виждаха само неприятели с изключение на един малък кораб на име „Пилгрим“, командван от капитан Джейкъб Хуидън, който цяла нощ обикаля наоколо, за да види изхода на битката; на сутринта испанските кораби го подгониха, както гладни хрътки подгонват заек, но той успя да избяга.

Всичкият барут на „Ривендж“ бе изразходван до последното буре, всички копия счупени, четиридесет от най-добрите моряци убити и по-голямата част от останалите ранени. В началото на сражението само сто души моряци бяха здрави, а деветдесет души лежаха болни върху баласта в трюма — малък екипаж, за да обслужва такъв кораб, и слаб отряд, за да противостои на такава мощна войска. И тези сто души издържаха всичко: залповете, абордажите, нападенията на петнадесет бойни кораба извън тези, които ги обстрелваха отдалеч. А испанските кораби бяха постоянно снабдявани с войници от всички ескадри и имаха оръжия и барут, колкото искат. За нашите бойци нямаше нито утеха, нито надежда, не идваха подкрепления нито в кораби, нито в хора, нито в оръжия. Всичките мачти на кораба бяха

ударени и паднаха през борда, целият такелаж беше разкъсан, всички надстройки напълно съборени, само корпусът се държеше още, но палубата лежеше наравно с водата и по нея не бе останало нищо, зад което да се прикрийт защитниците. Като се видя в това отчаяно положение и понеже не беше вече в състояние да оказва съпротива на неприятеля, след като бе изкарал петнадесетчасово сражение, през което срещу кораба му бяха изстреляни според пресмятанията около осемстотин гюлета от тежки оръдия и бяха извършени многобройни опити за абордаж; и понеже виждаше, че корабът и сам той неизбежно ще бъдат пленени от неприятеля, който сега го бе заградил с обръч от кораби, а самият „Ривендж“ не можеше вече да се движи нито в една посока, нито в друга, освен както го блъскаха вълните, сър Ричард заповяда на началника на канонирите, когото той познаваше като много решителен човек, да вдигне кораба във въздуха, та испанците да не спечелят победа и слава. През тази дълга битка те не можаха да пленят „Ривендж“, макар че имаха петнадесет часа време, над десет хиляди души и петдесет и три бойни кораба. Сър Ричард убеди моряците или поне онези, които можа да склони да го чуят, да не се доверяват на ничия милост освен на божията и понеже досега като храбри и решителни мъже са отблъснали толкова много неприятели, да не опетняват честта на своята нация, като продължат собствения си живот с няколко часа или няколко дена. Началникът на канонирите и неколцина други с готовност се съгласиха с тези думи, обаче капитанът и помощник-капитанът бяха на друго мнение и настояха пред сър Ричард да се погрижи за спасението на екипажа, като твърдяха, че испанците ще бъдат тъй склонни да сключат примирие, както англичаните са склонни да го предложат. Те изтъкнаха, че на борда има още доста хора, опитни и храбри моряци, чиито рани не са смъртоносни, и че те биха могли и в бъдеще да служат добре на страната и кралицата; а тъй като сър Ричард твърдеше, че не бива да се оставят испанците да тържествуват, като пленят един кораб на нейно величество, който те тъй дълго и славно са защищавали, те отговориха, че в трюма на кораба вече има шест фута вода, че корпусът му е пробит от гюлета на три места под водолинията и че тези пробойни са запушени слабо, така че при първото вълнение корабът непременно ще потъне, а освен това той е толкова разбит и изпочупен, че никога не може да бъде изтеглен от мястото, където се намира.

Докато още спореха и сър Ричард отказваше да слуша тези доводи, помощник-капитанът на „Ривендж“ (капитанът бе спечелил подкрепата на повечето от моряците) бе откаран с лодка на кораба на генерал дон Алфонсо Басан. Последният, който не бързаше особено да стъпи отново на борда на „Ривендж“, защото разбра от думите на помощник-капитана, че сър Ричард е в опасно разположение на духа и може да вдигне във въздуха и себе си, и всички, които са на кораба, се съгласи да обещае, че ще пощади живота на пленниците, ще изпрати моряците в Англия, а офицерите ще освободи, когато внесат откуп според имотното си състояние, като дотогава няма да бъдат нито затваряни, нито използвани като гребци на галерите.

Когато този отговор бе отнесен на борда на „Ривендж“ и всички разбраха, че им се обещава пощада, простите моряци почувствуваха, че вече не ги заплашват опасности, и повечето от тях се отдръпнаха от сър Ричард и началника на канонирите, тъй като бе много по-лесно да се придумат хората да останат живи, отколкото да се убедят, че трябва да умрат. Началникът на канонирите, като видя, че мнозинството от моряците са надделели и ще осуетят плана на сър Ричард да потопи кораба, щеше да се самоубие с една сабя, ако не бяха го възпрели със сила и затворили в каютата му. Тогава испанският генерал изпрати до „Ривендж“ много лодки и някои от нашите хора, страхувайки се от намерението на сър Ричард, се измъкнаха с тях на кораба на генерала и на други испански кораби. Така сър Ричард не успя да наложи волята си и генерал Алфонсо Басан изпрати при него свои хора да го поканят да напусне „Ривендж“, тъй като корабът бе станал отвратителен — целият оплискан с кръв и застлан с трупове и ранени хора, та приличаше на кланица. Сър Ричард отговори, че може да остави тялото си където иска, тъй като не държи много на живота. Както го сваляха от кораба, той изгуби съзнание и когато дойде на себе си, пожела екипажът да се помоли за него. Генералът се отнесе към него крайно човечно и опита всичко, което би могло да го излекува; постоянно хвалеше храбростта и достойнствата му и много го жалеше, като виждаше, че се намира в такова опасно състояние. Сър Ричард представляваше за испанците рядка гледка, защото той бе проявил необикновена храброст, като насочи кораба си срещу толкова многоброен неприятел и издържа на толкова нападения и абордажи.

В тази битка бяха убити или се удавиха близо хиляда испанци.

„Адмирал ъф Хълкс“ и „Асенсион“ от Севиля бяха и двата потопени близо до „Ривендж“; един друг кораб достигна до рейда на Сейнт Майкъл и потъна там; един четвърти нарочно заседна на брега, за да спаси хората си. Сър Ричард умря, както казах, на втория или третия ден на борда на генералския кораб и беше оплакан от испанците. Какво стана с тялото му, дали бе хвърлено в морето, или бе погребано на сушата, не зная. Утехата, която остава на неговите приятели, е, че той завърши живота си честно, като запази доброто име, спечелено от неговата нация и страна, и го предаде на потомството си, и че той умря, но не надживя честта си.

LIX

ПЛАВАНЕ ДО МАЛАКА ПРЕЗ ГОДИНАТА 1591, ИЗВЪРШЕНО ОТ МИСТЪР ДЖЕЙМС ЛАНКАСТЪР,
РАЗКАЗАНО ОТ НЕГОВИЯ ПОМОЩНИК ЕДМЪНД БАРКЪР ОТ ИПСУИЧ И ЗАПИСАНО ОТ МИСТЪР
РИЧАРД ХАКЛУТ

Нашата флотилия от три отлични кораба отплава от Плимът на 10 април 1591 г. и пристигна на Канарските острови, откъдето отпътува на 29 април. На 2 май стигнахме височината на Кабо Бланко. На 3-и пресякохме Тропика на рака. На 8-и бяхме на височината на Кабо Верде. През всичкото това време плавахме с попътен североизточен вятър, но когато дойдохме на осем градуса от екватора, попаднахме на насрещен вятър. Тук плавахме ту към открито море, ту към брега. Докато лавирахме така, ние заловихме една португалска каравела, натоварена от лисабонски търговци и пътуваща за Бразилия, от която взехме 60 бъчви вино, 1200 делви с дървено масло, около 100 делви с маслини, известен брой бурета с подправки, както и други неща, които ни бяха необходими за пътуването; виното, дървеното масло, маслините и подправките бяха за нас по-ценни и от злато. Двама от нашите хора умряха, преди да пресечем екватора и мнозина бяха болни — разболяха се от този горещ климат, който е страшно нездравословен между осем градуса северна ширина и екватора. Там имахме постоянни урагани с гръмотевици, светкавици и такъв дъжд, че нашите хора не можеха да остават сухи три часа наред, което заедно със солената храна и липсата на дрехи за преобличане бе причина между тях да се появи зараза. На 28 юли видяхме нос Добра Надежда и понеже имахме насрещен вятър, лавирахме ту към брега, ту към океана. Понеже на всичките кораби хората бяха изнемощели и болни,

решихме, че трябва да потърсим подходящо място, където екипажите да могат да си починат. С това намерение взехме курс на север от нос Добра Надежда, като плавахме все покрай брега. Открихме един хубав залив, заграден с остров откъм морето, в който влязохме, и го намерихме много удобен за хвърляне на котва. Този залив се нарича Агоада де Салданя и е разположен на 15 левги северно от нос Добра Надежда на отсамната му страна. На 1 август, който се падаше в неделя, хвърлихме котва в залива и изпратихме хора на сушата. Насреща им се появили няколко съвсем диви черни туземци, но веднага се оттеглили. В течение на петнадесет-двадесет дена не можахме да намерим друга храна освен птици — жерави и гъски, — които убивахме с мускетите си; нямаше риба, а само миди, които събирахме по скалите. След като прекарахме петнадесет-двадесет дена тук, нашият адмирал отиде с лодката си до острова, който е разположен срещу залива, и там намери голямо изобилие от пингвини и тюлени, от които докара голям брой. След известно време хванахме един негър, когото накарахме да дойде с нас във вътрешността на страната, като със знаци му обяснихме, че искаме да ни докара добитък. Осем дена след това той и тридесет-четиридесет негри ни докараха четиридесетина вола и толкова овце. Купувахме един вол за два ножа и една овца за един нож, а някои и за по-малко от един нож. Овцете им са много едри и с много хубаво месо, на гърба си нямат вълна, а твърда козина, и опашките им са големи като на сирийските овце. Там има разни видове диви животни: антилопи, сърни, елени и други едри животни, които не познавахме. Има също изобилие от големи маймуни. Сметнахме, че ще бъде по-добре да продължим пътуването си с два кораба с пълни екипажи, отколкото с три с непълни екипажи. Понеже сега имахме само 198 души здрави моряци, разделихме ги на две — 101 души от тях щяха да отплават с адмиралския кораб „Пенелопа“ и 97 души с „Едуард“, командуван от капитан Ланкастър. За „Ройъл Мърчънт“ оставихме 50 души, от които мнозина

бяха доста възстановили здравето си. Болестта, която изтощи хората ни, беше скорбут; по мое мнение той се дължи на лошата храна, с която моряците са се хранили в Англия.

Шест дена след като изпратихме „Ройъл Мърчънт“ обратно за Англия, „Пенелопа“, командувана от нашия адмирал капитан Реймънд, и „Едуард Бонавенчър“ с капитан мистър Джеймс Ланкастър отплаваха, за да заобиколят нос Добра Надежда, което те много бързо сториха. На 14 септември със страшни пориви на вятъра ни връхлетя силна буря, през време на която изгубихме кораба на адмирала и вече нито го видяхме, нито чухме за него, макар че много старателно и дълго го търсихме и обикаляхме из океана. Четири дена по-късно, сутринта към десет часа, на кораба падна страшен гръм, който уби на място четирима души; вратовете на тези нещастници бяха извити до скъсване и те не можах да кажат ни дума — смъртта им бе моментална. От останалите деветдесет и четири души ни един не остана незасегнат — едни ослепяха временно, други бяха натъртени по ръцете и краката, трети ударени в гърдите и два дни повръщаха кръв, четвърти бяха смазани, като че ли са били изтезавани. Но слава богу всички се оправиха освен четиримата, които бяха убити на място. Същият гръм причини тежка повреда на кораба — изкърти гротмачтата ни от гнездото ѝ на палубата; някои болтове, които бяха забити десет инча в дървото, се бяха стопили от страшната горещина. Пристигнахме до един остров на сто левги на североизток от Мозамбик, наречен Комор, който гъмжеше от хора. Тамошното население се състои от араби, които са със светлокафява кожа и високи на ръст. Те са много коварни и човек трябва много старателно да се предпазва от тях. Тук ние пожелахме да се запасим с вода, от каквата имахме голяма нужда, и изпратихме на брега лодка с шестнадесет моряци, добре въоръжени. Местните хора ги оставиха да слязат спокойно и да вземат вода и мнозина от тях дойдоха на борда на кораба начело с краля си, който бе облечен по

арабски обичай в мантия от вишневочервен сатен, стигаща до коленете му и украсена с ажурени дантели, когато ние приехме по най-любезен начин. Макар да смятахме, че сме вече достатъчно снабдени с вода, нашият помощник-капитан Уилям Мейс ъф Радклиф твърдеше, че може да мине много време, преди отново да намерим място с добра вода, и затова искаше непременно да слезе на сушата с тридесет души, въпреки че капитанът беше много против това. Той взе със себе си шестнадесет души в единствената лодка, която имахме, и отплава до брега. Тази команда, както и шестнадесет други моряци, които перяха дрехите си на брега точно срещу кораба, бяха коварно нападнати от лукавите араби и повечето от тях избити пред очите ни, тъй като нямахме лодка, с която да им отидем на помощ. С потиснати сърца отплавахме оттам на 7 ноември и взехме курс към Занзибар. Шест дена преди да напуснем Комор, търговецът от факторията в Кейптаун писа писмо на нашия капитан, с което го молеше заради тяхното приятелство — както той се изразяваше — да му прати една делва вино, една делва дървено масло и два-три фунта барут. Писмото бе донесено от един негър, негов слуга, и един арабин, които пристигнаха с лодка. Изпратихме му това, което искаше, по арабина, но задържахме негъра, защото разбрахме, че е бил в Източна Индия и познава малко страната. От този негър узнахме за един малък барк от около тридесет тона (арабите ги наричат джонки), който дошъл там от Гоа, натоварен с пипер за факторията, бидейки на служба в това кралство. След като прередихме стоките в трюма на кораба, както стояхме на рейда, най-после на 15 февруари отплавахме за Източна Индия с намерение да достигнем, ако е възможно, нос Коморин, който е най-издадената част на страната Малабар, и там да лавираме, за да можем да пресрещаме кораби, които минават оттам, идвайки от Цейлон, Сан Томе, Бенгал, Пегу, Малака, Молукските острови, Китай и остров Япония, тъй като тези кораби носят изключително богат товар. Сгрешихме обаче посоката, понеже бяхме отвлечени от

теченията, които отиват към залива на Аден. Въпреки това угодно бе богу да ни изпрати по-западен вятър и така през месец май 1592 г. ние благополучно заобиколихме нос Коморин, без да видим индийския бряг. Оттам се насочихме към Никобарските острови. В течение на шест дена имахме твърде благоприятен вятър, макар и времето да беше много лошо, с проливен дъжд и силни пориви на вятъра. Пропуснахме тези острови, по вина на помощник-капитана, който не бе направил нужните наблюдения на Южната звезда. Тъй като настъпваше зимата с нейните заразни болести, ние се отправихме към островите Пуло Пинау^[1], разположени на около пет левги от континента, между Малака и Пегу. Тук останахме до края на август и прясната ни храна беше много оскъдна — само стриди и големи охлюви, които събирахме по скалите, и малко риба, която ловяхме с въдици. Свалихме болните на тези необитаеми острови, за да се поправят, но въпреки това двадесет и шест души от тях умряха. Останахме тридесет и трима души и един юнга, от които не повече от двадесет и двама бяха годни за работа, а от тях едва една трета бяха моряци. Подготвихме кораба за плаване и когато мина зимата, взехме вода и отплавахме оттам, за да търсим място, където има храна. Насочихме се към Малака, една страна, разположена на континента. На следния ден хвърлихме котва в един залив на около две левги от брега при шест фадъма дълбочина. Нашият капитан, мистър Джеймс Ланкастър, неговият помощник, мистър Едмънд Баркър, и други от екипажа се качихме на лодката и отидохме на брега да видим какви местни хора ще срещнем. Когато слязохме на сушата, ние открихме отпечатъци от стъпки на боси хора, които скоро си бяха отишли; видяхме и огъня им, който още гореше, но нямаше никакви хора. На следния ден към два часа следобед видяхме едно кану с шестнадесет голи индийци в него да се приближава към нас. Индийците не се съгласиха да се качат на борда на нашия кораб, но все пак ние разговаряхме приятелски с тях и те обещаха да ни донесат

храна. На следния ден сутринта забелязахме три кораба, всеки един с около 60–70 тона вместимост. Изпратихме лодката си към един от тях и го принудихме да се предаде. На следната нощ всичките му моряци, по-голямата част от които бяха от Пегу, избягаха с лодката си (с изключение на дванадесет души, които бяхме взели на нашия кораб), оставяйки в наши ръце и кораба, и стоката му. На следния ден вдигнахме котва и откарахме двата кораба на подветрената страна на един близък остров, където прибрахме в трюма товара на заловения кораб, който се състоеше от черен пипер.

Тъй като нашите болни се бяха посъвзели и добили сили, ние прибрахме каквито хранителни запаси намерихме в завладения кораб и вдигнахме котва с намерение да обикаляме из Малакския проток. Когато пристигнахме там, останахме на дрейф, за да причакваме кораби, които ще минат оттам. След като прекарахме така пет денонощия, един неделен ден забелязахме ветрила на хоризонта. Оказа се, че това е португалски кораб, който идва от Негапатам, един град в Индия, разположен срещу северозападния бряг на остров Цейлон. Вечерта на същия ден заловихме кораба, който имаше вместимост 250 тона и бе натоварен с ориз за Малака. Останахме тук до 6 октомври, когато пресрещнахме един седемстотинтонен кораб, който идваше от Гоа. Хората, които бяха на брой около триста души — мъже, жени и деца, — слязоха на брега с две големи лодки и напълно изоставиха кораба. Когато се качихме на борда, намерихме шестнадесет бронзови оръдия, триста големи бъчви с канарско вино, палмово вино, вино от стафиди, което е много силно, а също и разни галантерийни стоки: шапки, червени бонета, изплетени от испанска вълна; чорапи, плетени от камгарна прежда; обуца; кадифе; тафта; платове от овча и козя вълна; голямо количество захарни бонбони; ориз; венециански огледала; няколко книжни кесии с фалшиви камъни, които един италианец беше докарал от Венеция, за да измами невежите индийци; много колоди карти за игра;

две-три бали френска хартия. Не разбрахме какво е станало със съкровището от златни и сребърни монети, което обикновено галеоните носят, нито можахме да го намерим. След като моряците безредно ограбиха този богат кораб, капитанът го напусна и го остави да се носи по морето, тъй като неговите хора не искаха да изпълнят заповедта му да претоварят тези превъзходни вина в трюма на „Едуард“. Отплавахме оттам и влязохме в един залив на територията на кралството Джунсалаом^[2], което се намира между Малака и Пегу, на осем градуса северна ширина, за да търсим място, където да потегнем кораба си. Изпратихме на техния крал стоки за размяна срещу амбра и рога на абат^[3], търговията с които е само в негови ръце. Абатът е звяр, който има само един рог на челото, и се смята, че е женската на еднорога; рогът му се цени от всички мохамедани в тези страни като най-ефикасна противоотрова. Получихме само два-три такива рога, които са кафявосиви на цвят, както и едно не съвсем малко количество амбра. Понеже нашият капитан легна тежко болен и повече изглеждаше, че ще умре, отколкото, че ще оживее, моряците решиха да използват случая да се завърнат в Англия. Те опънаха фока и както се готвеха да вдигнат и останалите, капитанът се опита да ги разубеди, но те отговориха, че няма да останат по-дълго тук и ще отплават направо за Англия. Понеже бе явно, че по никакъв начин няма да ги придума, капитанът се видя принуден да даде съгласието си да се завърнем обратно и да изостави всяка надежда да използва големите възможности за плячка. На 8 октомври 1592 г. вдигнахме ветрила и взехме курс към нос Добра Надежда. През нашето пътуване срещнахме изключително големи пасажи от бонито и тон, които са доста едри риби. От тях нашият капитан, който беше вече оздравял, за два-три часа налови с въдица такова количество, което стигна за храна на четиридесет души за цял ден. През февруари 1593 г. достигнахме най-източната точка на Африка. Отне ни четири-пет седмици да заобиколим нос Добра Надежда. След това взехме курс към

остров Света Елена, където пристигнахме на трети април. За голямо облекчение на всинца ни останахме там деветнадесет дена. На този остров в една къща близо до параклиса аз намерих един англичанин, някой си Джон Сегър от Бери (графство Съфък), който бил оставен там преди година и половина от Ейбрахъм Кендъл, за да се съвземе, защото иначе щял да загине на борда на кораба. При нашето пристигане ние го заварихме със здрав цвят на лицето и, както ни се видя, в съвършено добро състояние физически, обаче душевно разстроен и полусмахнат, както по-късно разбрахме. Дали защото се уплаши от нас, не знаейки какви сме — врагове или приятели, — дали от внезапна радост, когато разбра, че ние сме неговите стари спътници и сънародници, но той изведнъж се побърка и цели осем дена, нито нощем, нито денем не легна да си почине и накрая умря от липса на сън. На острова намерихме голямо количество превъзходни и твърде полезни зелени смокини, както и чудесни портокали и лимони, изобилие от свине и кози, изключително много яребици, токачки и други диви птици. Нашите моряци искаха да заминем направо за Англия, противно на волята на капитана, който възнамеряваше да отплава за Пернамбуко в Бразилия; накрай той обеща да удовлетвори молбата им. Към 12 април 1593 г. ние тръгнахме от Света Елена и се насочихме към гореказаното пристанище. На следния ден, когато капитанът извика на моряците да издигнат по-бързо фока, който те теглеха, някои от тях му отговориха, че няма да пипнат нищо, ако той не насочи кораба право към Англия. Така той бе принуден да задоволи тяхното желание и взе курс към Англия. В течение на шест седмици обаче имахме ту безветрие, ту насрещни ветрове, вследствие на което изгубихме много време и изразходвахме значителна част от хранителните запаси, а те и без това бяха малко. Това разколеба решителността ни да поддържаме избрания курс. Някои от нашите хора почнаха да се бунтуват и да заплашват, че ще разбият сандъците на другарите си, с което щяха да

доведаат всички ни до гибел — всеки един на борда сам пазеше своя дял от хранителните ни запаси, така че да знае на какво може да разчита. Нашият капитан се опита да предварди тази беда, като взе курс към остров Тринидад, където един моряк от екипажа му бе казал, че сигурно ще намерим храна. Там пристигна един френски кораб от Кан, от чийто капитан, някой си мосю дьо Барбатер, купихме две големи бъчви вино, сухари и други хранителни продукти. След това взехме вода, поправихме кораба и затворихме една голяма пролука. След като така подготвихме кораба си за плаване, решихме да вземем курс право за Нюфаундланд. Но преди да заминем, излезе буря със северен вятър, която откъсна котвата ни и ни отнесе южно от остров Санто Доминго. Насочихме се на запад покрай Санто Доминго, заобиколихме Тиберон, минахме през протока между Санто Доминго и Куба и взехме курс към нос Флорида, но бяхме отнесени към остров Бермуда. Понеже видяхме, че противно на нашите очаквания и на това, което пише в книгите, ветровете тук са много променливи, ние останахме на дрейф един-два дена, докато духаше северен вятър, който постоянно се усилваше все повече и най-после се превърна в буря. Тази буря трая около двадесет и четири часа и бе така силна, че не само отнесе ветрилата ни, макар да бяха свити, но и напълни трюма с шест фута вода. Вълните бяха тъй високи, че ние изгубихме предната си мачта и след като изхвърлихме водата от трюма, корабът отново се напълни с вода, както преди. Бурята премина, но вятърът продължаваше да бъде насрещен. Тогава ние се събрахме на съвет, за да решим кой е най-добрият начин да спасим живота си. Понеже бяхме свършили напълно храната си и от шест-седем дена гризехме кожи, решихме, че най-добре ще бъде да се насочим отново към остров Доминика и съседните острови, където знаехме, че бихме могли да намерим помощ. И така отправихме се обратно към казаните острови. Преди обаче да стигнем там, вятърът отслабна и това създаде опасност да останем не само без храна, но и

без вода, така че бяхме принудени да вземем курс към едни други острови, наречени Ниеблас или Облачни острови, в посока на острова Сан Хуан де Пуерто Рико. Там намерихме сухоземни раци и вода, както и морски костенурки, които излизат на сушата по пълнолуние. Останахме тук седемнадесет-осемнадесет дена, за да подкрепим силите си, и след като натоварихме на кораба малко хранителни припаси, решихме да се върнем обратно към Мона^[4]. Щом взехме това решение, петима от нашите моряци ни напуснаха и въпреки всичките ни усилия да ги убедим да тръгнат с нас останаха на острова и по-късно се завърнаха в родината си с един английски кораб. Отплавахме от островите Ниеблас и пристигнахме на остров Мона около 20 ноември 1593 г. Хвърлихме котва към два-три часа през нощта и нашият капитан заедно с Едмънд Баркър, помощника си, и неколцина други слязоха на сушата и отидохме до едни къщи, където живееха един стар индианец и тримата му синове, смятайки, че там можем да получим малко храна, тъй като всичките ни запаси бяха изчерпани. Два-три дена прекарахме в търсене на провизии, които да отнесем на борда, за да нахраним целия екипаж. Но на третата нощ към дванадесет часа нашият кораб ненадейно отплава само с пет души моряци и един юнга на борда — нашият дърводелец беше прерязал котвеното въже, оставяйки за наше голямо отчаяние деветнадесет души от нас на произвола на съдбата, без лодка или каквото да било друго. Изпаднали в тази злочестина, ние разчитахме на милостта на бога, който много пъти преди ни бе помагал, когато ни сполитаха най-големи нещастия. Сбогувахме се един с друг. Разделихме се на групи и тръгнахме в различни посоки. В течение на двадесет и девет дена най-доброто, което намерихме за храна ние шестимата, които тръгнахме с капитана, бяха стъблата на тученицата — варяхме ги във вода — и от време на време по някоя тиква. След като мина близо цял месец, един ден забелязахме в морето френски кораб, който беше от Диеп и се казваше „Луиза“, както по-късно

разбрахме, чийто капитан беше някой мосю Феликс. Веднага запалихме голям огън и щом го видяха, французите свиха марселите, насочиха се към брега, вдигнаха флага си (по това разбрахме, че корабът е френски) и като се приближиха до западния край на острова, хвърлиха котва. Ние с най-голяма бързина изтичахме на пясъка точно срещу кораба. Тази вечер нашият капитан Джеймс Ланкастър се качи на борда на кораба и бе най-любезно приет от френския капитан. На следния ден той дойде на брега да вземе останалите единадесет души от нас и ни заведе на кораба, където към нас се отнесоха крайно учтиво. Оттам отплавахме за северния бряг на Санто Доминго, където останахме до април на следната година (1594) и в течение на около два месеца купувахме кожи от местните жители. В неделя, на 7 април 1594 г., френският кораб отплава за Франция и след четиридесет и два дена пристигна благополучно в Диеп на 19 май. Ние останахме там два дена да си починем и след като благодарихме смирено на Бога и изказахме нашата признателност на любезните ни съседи, се качихме на един кораб, който заминаваше за Рай, и пристигнахме там в петък, на 24 май 1594 г., след едно пътуване, което бе траяло три години, шест седмици и два дена.

В Източна Индия разбрахме от някои португалци, че те напоследък са открили китайския бряг на 59 градуса северна ширина и че на север оттам морето било свободно от ледове, което дава големи надежди, че до Китай може да се достигне по североизточния или северозападния път.

Свидетел:

КАПИТАН ДЖЕЙМС ЛАНКАСТЪР

[1] Острови от архипелага Мергуи край брега на Южна Бирма. Б.пр. ↑

[2] На Малайския полуостров — южната част на днешен Тайланд. Б.пр. ↑

[3] Азиатски носорог. Б.пр. ↑

[4] [Остров между Хаити и Пуэрто Рико. Б.пр. ↑](#)

LX

РАЗБИВАНЕТО НА КОРАБА „ТОБИ“ БЛИЗО ДО НОС ЕСПАРТЕЛ НА СЕВЕРНИЯ БРЯГ НА АФРИКА, ПРИ ВХОДА НА ГИБРАЛТАРСКИЯ ПРОТОК

„Тоби“ от Лондон, кораб с 250 тона вместимост и петдесет души екипаж, собственост на почитаемия мистър Ричард Стейпър, който се отправяше за Ливорно, Занте и Патрас в Морея, натоварен със стоки на стойност 11–12 хиляди лири стерлинги, вдигна ветрила от Блекуол на 16 август 1593 г.

След няколко дена съзряхме връх Чиего, първото възвишение, което се виждаше на испанския бряг при входа на Гибралтарския проток, където имахме лошо време и слаб вятър два дни наред. Тук ние се държахме далеч от брега. Капитанът, който се казваше Джордж Гудлей, беше млад човек и не беше плавал по тези места, но се държеше много гордо, не искаше да приеме съвет от никого и вършеше всичко на своя глава. След два дни лошо време задуха благоприятен вятър и капитанът, смятайки, че сме по-далеч от сушата, отколкото бяхме в действителност, заповяда да вдигнем ветрилата и да плаваме през цялата нощ. Час и половина преди да се разсъмне нашият кораб заседна на брега на Северна Африка, на четири левги южно от нос Еспартел. Тогава капитанът, който остана много изненадан, се обърна към нас и каза:

— Моля ви, простете ми. Това е само моя вина и ничия друга.

Моряците го попитаха дали да отрежат главната мачта.

— Не — отвърна капитанът, — ще спуснем лодката.

Но един от екипажа изтича бързо при него и извика:

— Сър, корабът е пълен с вода!

— Е — отвърна капитанът, — тогава отрежете главната мачта и я хвърлете през борда.

Направихме това с най-голяма бързина, но внезапно кърмата се разцепи така, че никой не можеше да остане там — всички побягнаха към предната мачта и се покатериха по реите. Виждайки, че смъртта бързо се приближава към нас (всичко се случи тъй внезапно, че не

можяхме да направим сал, както бяхме решили), ние се оставихме на божията милост и със свити сърца запяхме тъжната мелодия на дванадесетия псалом: „Помогни, господи, на добри и набожни хора и т.н.“ Обаче преди да завършим четвъртия стих, морските вълни спряха дъха на повечето от нас, тъй като предната мачта, натежала от толкова хора и блъскана от развълнуваното море, се пречупи и падна във водата, при което 38 души се удавиха. Само 12 се спасиха по божия милост — едни с плуване, други, като се държаха за сандъци — и достигнаха до брега, който беше на четвърт миля от останките на кораба. Никой от офицерите не се спаси — доплуваха до сушата само моряци и един дърводелец.

Щом излязохме на брега, ние, дванадесетте, които господ бе спасил от страшната опасност на бурното море, паднахме на колене и благодарихме на бога за неговата милосърдна добрина. След като свършихме молитвата си, почнахме да се съвещаваме накъде да тръгнем, тъй като бяхме попаднали на едно пусто място. Вървахме цял ден до вечерта ту в една посока, ту в друга, но не можяхме да открием никакви хора. Единствено видяхме диви зверове и места, където някога е имало къщи, които очевидно са били изгорени от португалците. Затова, когато привечер попаднахме на едни маслинови горички, ние се покатерихме на дърветата и насядахме по клоните, за да се запазим от лъвовете и другите диви зверове.

На следния ден вървахме до три часа следобед без храна, като само пиехме вода и гризехме корени на диви финикови палми. Най-после, след като прехвърлихме една планина, съзряхме нос Еспартел; по него се ориентирахме донякъде и знаехме накъде да се насочим. Стигнахме до един жив плет, направен от високи тръстики, и като погледнахме дебнешком над него, видяхме множество хора — около пет хиляди души, — които се биеха с пушки и други оръжия. След като се посъветвахме помежду си какво да правим, решихме да се предадем, понеже няхахме никакви оръжия. Станахме и тръгнахме към тях. Щом ни зърнаха, стотина души от тях веднага се затичаха към нас с копия в ръце, като че ли искаха да ни прободат. Обаче когато стигнаха до нас, те само ни заудряха с дръжките на копията си и казаха, че сме испанци. Казвахме им, че сме англичани, но те не искаха да ни вярват. След малко, когато битката свърши и почна да се свечерява, капитанът на маврите, петдесет и шест годишен мъж, също

дойде при нас и чрез своя преводач, който говореше италиански, ни попита кои сме и откъде идваме. Един от нашата дружина, Томас Хенмър, който можеше да говори италиански, му обясни, че сме моряци от търговски кораб, и му разказа как за голямо наше нещастие корабът ни и стоките са потънали в морето и повечето хора от екипажа ни са загинали. Но лишен от всяка човечност и благородство, капитанът заповяда на хората си да ни съблекат дрехите и да ни оставят по ризи, за да видят какви пари и скъпоценности носим по себе си. Намериха злато и перли на стойност общо около двеста лири, които прибраха и после ни върнаха някои дрехи, а за да подкрепим силите си, ни дадоха само хляб и вода. На следната сутрин ни заведоха долу на брега, на мястото, където бе изхвърлен нашият кораб, което беше на шестнадесет мили оттам. По пътя те се отнасяха към нас като към роби — караха ни да носим вещите им, макар че бяхме съвсем изтощени, и ни заплашваха с бой, ако не вървим толкова бързо, колкото тях. Питахме ги защо се държат така с нас и те ни отговориха, че сме техни пленници. Възразихме им, че сме техни приятели и че никога англичанин не е бил пленник на мароканския султан. Така стигнахме до морския бряг и останахме с тях седем дена там, докато те извадиха от кораба всички стоки, които можахме, и ги разделиха помежду си. След като изтекоха тези седем дни, капитанът им отдели двадесет души от хората си, добре въоръжени, да ни закарат във вътрешността на страната.

Тези войници ни предадоха на кадията, който ни разпита какви сме и ние му обяснихме как сме попаднали в страната. Той ни наруга и след това ни изпрати в една изоставена мина, където прекарахме седем дни. Докато лежахме затворени там, докараха още двадесет испанци и двадесет французи — испанците били пленени в битка на суша, а французите били изхвърлени от буря на брега в протока близо до нос Гато и след това пленени. Като изтекоха седем дена, дванадесетте англичани, двадесетте французи и двадесетте испанци бяхме поведени всички за Мароко^[1], пазени от деветстотин войници, конници и пешаци. След като пътувахме два дни, дойдохме до река Фез, където преспяхме в шатри. На следния ден отидохме до един град, наречен Сале, и прекарахме нощта в шатри извън града. Оттам пътувахме почти сто мили, без да стигнем до град, но всяка вечер спирахме на такова място, където имаше вода — понякога течаща, понякога

дъждовна. Така най-после се приближихме на три мили до град Мароко, където издигнахме шатрите. Там срещнахме един колар, който превозваше стока на английски търговци, и по него им изпратихме вест за положението си. На следния ден търговците изпратиха при нас един мавър, който ни донесе храна, тъй като бяхме много отпаднали и гладни, както и перо, мастило, хартия и едно писмо, в което казваха да им пишем кой кораб е потънал и колко и кои хора са останали живи.

Заедно с французите и испанците ние бяхме заведени пред султана като пленници с въжета около врата. Когато се явихме пред него, той заповяда да ни хвърлят в тъмница, където останахме петнадесет дни строго затворени. Накрай бяхме освободени от английските търговци, които направиха големи разходи за това: нашето освобождение им струваше 700 унции (в тази страна една унция е равна на два шилинга). Когато излязохме от затвора, ние останахме осем седмици при английските търговци и през това време благодарение на тяхната щедрост се облякохме добре. След осемдневно пътуване стигнахме в Санта Крус^[2], където се качихме на кораб за Англия. Двама от нашите хора умряха в страната от дизентерия — единият, на име Джордж Ханкок, когато ни затвориха за първи път в Мароко, а другият, на име Робърт Суонкън, бе ял корени и други вредни за здравето неща, за да утоли бесния си глад по време на пътуването ни, и тази неестествена храна, както и спането на студено в открито поле без шатри ускори смъртта му. И тъй, поради безразсъдството на един некадърен капитан от петдесет души само десет останаха живи и след хиляди изпитания се завърнаха у дома си бедни, болни и изтощени:

Ричард Джонсън
Томас Хепмор
Уилям Уилямс, дърводелец
Джон Силвестър
Джон Дъръм
Томас Хуайтинг
Ейбрахъм Рауз
Уилям Чърч
Джон Матюз
Джон Фокс

[1] Град Маракеш. Б.пр. ↑

[2] Санта Крус де Тенерифе на Канарските острови. Б.пр. ↑

LXI

ПОТОПЯВАНЕТО НА МОЩНАТА БОЙНА КАРАКА „ЛАС СИНКО ЛЯГАС“, ОПИСАНО ОТ
БЛАГОРАЗУМНИЯ И ХРАБЪР КАПИТАН МИСТЪР НИКЛЪС ДАУНТЪН

През втората половина на 1593 г. достопочтеният граф на Къмберланд съоръжи на свои разноски и на разноски на свои приятели три кораба: „Роял Ексчейндж“, „Мейфлауър“ и „Сампсън“.

На 13 юни срещнахме мощната карака, наречена „Лас синко лягас“, чието име значи „петте рани“. „Мейфлауър“ беше водил сражение с нея предната нощ. Аз със „Сампсън“ я настигнах вечерта и заповядах да се даде залп с всички оръдия на единия борд. При първия изстрел, който тя даде срещу нас, аз бях ранен малко над корема и доста време след това не можех да изпълнявам службата си. Обаче благодарение на един честен и верен човек, капитан Грант, който имах при себе си, всичко се вършеше както трябва. До полунощ, когато пристигна адмиралският кораб, ту „Мейфлауър“, ту „Сампсън“ непрестанно обстрелваха караката с тежките си оръдия и най-после се опитахме да я вземем на абордаж. Адмиралът се доближи с „Роял Ексчейндж“ до средата на неприятелския кораб, „Мейфлауър“ се насочи към кърмата му, а „Сампсън“ се залови за носа му. Когато „Роял Ексчейндж“ се приближаваше до караката, неговият капитан, мистър Кейв, бе ранен в двата крака (там той загуби единия си крак) и в негово отсъствие никой не искаше да поведе екипажа му да се качи на борда на неприятелския кораб. Моят приятел, капитан Грант, поведе моите хора и се качи на палубата на караката, но понеже не бе подкрепен мъжествено от моряците на „Роял Ексчейндж“ и понеже силите му бяха малки, неприятелят се окуражи и го нападна, при което шест души от моите хора бяха убити и много повече ранени. Не казвам, че някои от хората на „Ексчейндж“ не се биха добре и несъмнено много повече щяха да постъпят като тях, ако имаше някой командир да вкара целия екипаж в боя и да не остави бойците да се крият по ъглите. Португалците, насърчени може би от нашата вялост, събраха хората си и издигнаха барикади, зад които можеха да стоят, без да се боят от

нашия картеч. Те също ни нападаха много с огън. Това необичайно хвърляне на огън страшно ужаси нашите моряци и ги накара да се оттеглят. Ние хвърлихме на предната палуба на караката валмо запалени въжа, които се разпалваха все повече, и от тях пламъкът премина върху въжата на бушприта, а оттам към реята на марсела. Този огън разколеба португалците, които бяха по към кърмата, и ги накара да дадат вид, че искат да преговарят.

Ние искахме да отделим нашия кораб от караката, но нямаше голяма надежда да успеем. Затова плискахме много вода, за да не би да се запали и нашият кораб. Само с божия помощ нашият бушприт с въжата и ветрилото, които се бяха заплели здраво във въжата на бушприта на караката, изгоря и така можахме да се отделим, при което изгоряха някои от нашите ветрила, които се намираха на борда. „Роял Ексчейндж“, който беше по-далеч от огъня, се освободи по-лесно и се откъсна от кърмата на караката. Голям брой португалци скочиха през борда във водата. Тогава аз изпратих капитан Грант с лодката да ги спаси, като действува, както намери за добре. И така той доведе на борда на кораба двама господа, единият от които, стар човек, на име Нуньо Велио Перейра, бил губернатор на Мозамбик и Софала през 1582 г., а после губернатор на един важен град в Източна Индия.

Всички останали португалци, които бяха взети в лодките на другите кораби, оставихме на брега на остров Флореш с изключение на двама-трима негри. Онези, които спасихме, ни казаха, че не искали да се предадат, защото караката била собственост на краля, а капитанът се ползвал с неговото благоволение и при завръщането си в Индия щял да стане вицекрал на страната. Караката приличаше повече на боен кораб, отколкото на търговски; освен това тя бе взела и оръдията на една карака, изхвърлена на брега на Мозамбик.

Последния ден от месец юни, след дълго плаване по морето, съзряхме една друга мощна карака. Дадохме няколко изстрела по нея и ѝ предложихме да се предаде, но екипажът ѝ храбро се защитаваше и решително отхвърли предложението ни. Виждайки, че няма да постигнем нищо, ако не я вземем на абордаж, аз се посъветвах с офицерите каква тактика да възприемем. Тъй като някои от капитаните бяха убити, а други ранени в миналата битка, и понеже някои разпуснати и страхливи моряци почнаха да мърморят, нашите смели и твърди планове бяха осуетени. За да завърши една дълга история с

няколко думи, ще кажа само, че караката се изплъзна от ръцете ни. Понеже очакванията ни не се сбъднаха и хранителните ни запаси бяха намалели, ние се завърнахме в Англия и аз пристигнах в Портсмът на 28 август.

LXII

СПОЛУЧЛИВОТО ПЛАВАНЕ НА МИСТЪР ДЖЕЙМС ЛАНКАСТЪР, ЗАПОЧНАТО ОТ ЛОНДОН С ТРИ КОРАБА И ЕДНА ГАЛЕРА-ФРЕГАТА С ЦЕЛ ДА СЕ СТИГНЕ ДО ПЕРНАМБУКО, ПРИСТАНИЩЕТО НА ГРАД ОЛИНДА В БРАЗИЛИЯ, ПРЕЗ КОЕТО ПЛАВАНЕ, ОСВЕН ЧЕ ЗАВЛАДЯ ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТ КОРАБА И ФРЕГАТИ, ТОЙ ИЗНЕНАДА КАЗАНИЯ ПРИСТАНИЩЕН ГРАД, КОЙТО БЕШЕ СИЛНО УКРЕПЕН И ИМАШЕ ГОЛЯМ ГАРНИЗОН, И ГО ДЪРЖА В СВОЕ ВЛАДЕНИЕ ТРИДЕСЕТ ДНИ НАРЕД ВЪПРЕКИ МНОГОБРОЙНИТЕ СМЕЛИ НАПАДЕНИЯ НА НЕПРИЯТЕЛЯ ПО СУША И ВОДА. ТУК ТОЙ ЗАВЛАДЯ ТОВАРА НА ЕДНА БОГАТА ИЗТОЧНОИНДИЙСКА КАРАКА, КОЙТО ДОКАРА В АНГЛИЯ ЗАЕДНО С ГОЛЯМО КОЛИЧЕСТВО ЗАХАР, БРАЗИЛСКО ЧЕРВЕНО ДЪРВО И ПАМУК

През септември 1594 г. достопочтеният мистър Джон Уотс, градски съветник, мистър Пол Банинг, градски съветник, и други достойни господа от град Лондон снабдиха с хранителни припаси три добри кораба, а именно „Консент“, „Саломон“ и „Върджин“, и назначиха за това пътуване мистър Джеймс Ланкастър от Лондон, благородник, за адмирал на флотилията, а мистър Едмънд Баркър и мистър Джон Одли за капитани, като екипажите на корабите наброяваха общо 275 моряци и юнги.

Отплавахме от Блекуол през октомври. При една буря с насрещен вятър, която ни връхлетя на по-малко от петдесет левги от английския бряг, ние изгубихме „Саломон“ и „Върджин“. Макар че останахме сами, продължихме пътя си с надежда, че ще ги срещнем около Канарските острови, но не можахме да чуем никакви новини за нашите спътници, което много ни опечали.

Насочихме се към остров Тенерифе, където рано сутринта зърнахме един кораб с отпуснати ветрила поради безветрието, който една лодка теглеше към брега. Веднага спуснахме нашата лодка с добре въоръжени моряци. Щом видяха, че нашата лодка се насочва към тях, испанците изоставиха кораба си, прехвърлиха се всички в лодката си и се опитаха да се спасят с бягство. Нашите хора обаче ги преследваха толкова бързо, че скоро ги взеха на абордаж и ги доведоха заедно с кораба им при нашия адмирал. Корабът им беше натоварен с 80 тона канарско вино, което за нас беше добре дошло. Задържахме кораба и качихме екипаж на него. На следната сутрин видяхме друг кораб, към който по същия начин изпратихме нашата лодка. Техният

канонир обаче даде един изстрел по нея и гюллето отнесе ръката на един чудесен младеж. Все пак принудихме кораба да се предаде и в него намерихме 40 тона вино. Оставихме всички испанци на брега на остров Тенерифе и по този начин те скоро се завърнаха от дългото си плаване до Западна Индия, което възнамеряваха да направят.

Срещнахме отново „Върджин“, чиито моряци ни казаха като несъмнена истина, че „Саломон“ бил изгубил една мачта в бурята и че уж се бил завърнал в Англия. Когато чуха това, нашите хора се слисаха и не знаеха какво да правят. Смятайки, че сме загубили половината от силата си, някои от тях дойдоха при адмирала и започнаха да го съветват да не отива в Западна Индия. Като чу това странно искане и понеже познаваше променливите настроения на моряците, той им отговори така: „Господа, когато тръгнах от Англия, аз ви уведомих, че имам намерение да плавам за Пернамбуко, и макар че сега изгубихме един кораб, аз все пак, ако е рекъл господ, смятам да продължа пътя си. Надявам се, че всички ще останете доволни от това плаване. С божия помощ няма да взема друг курс освен този, който съм определил, и никой не ще ме накара да променя решението си.“ Всички останаха доволни от думите му.

Слава богу, когато стигнахме до нос Бланко, за голяма радост на всички ни, отново срещнахме „Саломон“, който бе заловил 24 испански и португалски кораба, каравели и рибарски корабчета и бе взел от тях такива необходими припаси, от каквито се нуждаеше. От тези кораби нашият адмирал взе четири със себе си (той вече водеше един испански кораб), за да ги използва, щом се представи случай. На това място той научи от един от пилотите на тези кораби, че една от караките, които дошли от Източна Индия, била изхвърлена от буря на брега на Пернамбуко и че всичките ѝ стоки били пренесени на сушата, близо до долния град, който се казвал Аресифе. Тази новина ни развесели и всички много се радвахме на голямата плячка, която ни чакаше.

Всички бяхме весели и имахме голяма надежда, че бог ще благослови пътуването ни. След като дълго лудувахме от радост, загдето отново сме се събрали заедно (хвала на бога за всичко), отплавахме за Майо. Там хвърлихме котва и нашият адмирал слезе на брега, за да намери място, където да бъдем в безопасност, докато построим една галера-фрегата, чийто скелет бяхме донесли от Англия,

с цел да свалим хора на сушата в Бразилия. Тук разтоварихме виното от заловения от нас испански кораб и после подпалихме кораба. След като беше избрано мястото, на което щяхме да построим галерата, свалихме на брега готовия скелет, поставихме добра стража и дърводелците се заловиха за работа. Обаче един нехаен моряк, който не познаваше страната, се отдели от другарите си и бе заловен от португалците. Те се отнесли любезно с него и после го доведоха при нас, за което нашият адмирал ги възнагради с подаръци. Докато бяхме заети със строежа на галерата, забелязахме в морето четири кораба, за които имахме голяма надежда, че идват от Източна Индия. Оказа се обаче, че това е капитан Венър с флотилията си, който, като видя, че сме пуснали котва, също хвърли котва. Казахме му, че нашият адмирал е решен да нападне Пернамбуко, и той се съгласи да участва в нападението при условие, че вземе една четвърт от плячката. Пристигането на тези английски кораби много ни насърчи, понеже силата ни се увеличаваше значително. Останахме на това място три седмици или приблизително толкова, докато завършим строежа на галерата. Когато корпусът ѝ бе готов, ние я снабдихме с гребла, поставихме мачта, ветрило и четиринадесет пейки край всеки борд. Спуснахме я на вода и нужният брой моряци заеха местата си под командата на мистър Уотс, един честен и вещ моряк.

Отплавахме оттам и се насочихме към многожеланото пристанище Пернамбуко. Стигнахме пред залива около полунощ и започнахме да плаваме ту в една посока, ту в друга, смятайки, че е най-разумно да не влизаме веднага, а да изчакаме деня, тъй като пристанището беше плитко и по тази причина доста опасно. Слава богу, всичките ни кораби бяха пристигнали благополучно и адмиралът тръгна с лодката си от кораб на кораб да иска от всеки капитан да отдели толкова хора, колкото може, и да ги въоръжи с мускети, копия, алебарди, лъкове, стрели и каквито други оръжия има на борда, за да бъдат готови да го последват. Сам той взе 80 души от собствения си кораб и се качи на галерата, която имаше на носа си едно голямо оръдие и две по-малки.

Адмиралът прекара цялата нощ да дава нареждания на корабите да държат нападателните си отряди в лодките, тъй като той имаше намерение да влезе в залива при зори, като остави корабите в открито море, докато завземе укреплението и града; не искаше да излага

флотилията на опасност, преди пристанището да бъде в ръцете му. При входа на залива стояха на котва три големи холандски кораба и адмиралът се опасяваше, че те могат да осуетят влизането му. Затова той заповяда на капитаните на петте малки кораба, които бяха под 60 тона водоизместимост, да бъдат готови, ако холандските кораби започнат да се държат враждебно, да се доближат до тях, да подпалят собствените си кораби, след което екипажите бързо да избягат с лодките си. Обаче когато се разсъмна, видяхме, че сме на половин миля на север от входа на залива, което представляваше голямо неудобство за нас, защото, преди да можем да се спуснем на юг, започна отливът и ние бяхме принудени да обикаляме пред залива до два часа следобед под погледите на целия град. Междувременно нашите кораби застанаха на котва извън залива, точно срещу укрепението, на разстояние половин оръдеен изстрел. От двете страни бяха дадени много изстрели, но никоя страна не пострада. През всичкото това време нашият адмирал държеше в готовност хората си, които обикаляха пред брега с галерата и лодките. Холандските кораби, които бяха на котва при входа на залива, като видяха, че сме решени да нападнем града, хвърлиха въжета и се изтеглиха към брега, за да не бъдат на пътя ни. Нашият адмирал много се развесели и насърчи хората си, защото смяташе, че тези три големи кораба, пред които трябваше да минем, представляваха най-голямата опасност за нас. Към 12 часа губернаторът на града изпрати един португалец на борда на адмиралския кораб, за да пита защо сме дошли и какво искаме. Адмиралът изпрати чрез него отговора си: той иска стоките на караката, дошъл е за тях и ще ги вземе. През това време жителите на града, като видяха толкова много кораби в морето и разбраха, че имаме враждебни намерения, се събраха на площада — бяха три-четири отряда, всеки със своето знаме, общо на брой най-малко около шестстотин души — и след това дойдоха в укрепението срещу входа на залива, за да ни чакат да слезем. Но преди да се отправи към сушата, нашият адмирал даде изрична заповед на онези, които бяха натоварени да командуват лодките и галерата, тъй силно да блъснат лодките в брега, че те да се разбият или да заседнат, та да не могат да се използват повторно, и нито един човек не остане в тях, така че нашите хора да нямат никаква възможност за отстъпление, на която да могат да разчитат, а да се осланят само на бога и оръжията си.

Дойде време да почне приливът — около два часа след пладне. Нашият адмирал тръгна напред, влезе в залива с малката галера, последван от останалите лодки. Холандските кораби, които бяха на котва при входа на залива, не го обезпокоиха, обаче сега оръдията на укреплението започнаха да обстрелват галерата и лодките и едно от техните гюлета отнесе голям къс от знамето на галерата. Ние обаче бяхме вдигнали ветрилото и не беше сега време да се спираме. Гребейки същевременно с всички сили, така здраво блъснахме галерата в брега, точно под укреплението, че строшихме кила ѝ и тя потъна. Лодките, които идваха след нея, направиха същото. Хората от укреплението бяха вече наново напълнили оръдията си — седем бронзови оръдия, — за да дадат залп, когато стъпим на брега, което и направиха. Щом нашият адмирал скочи във водата, последван от моряците на другите лодки, оръдията изгърмяха, но слава богу, онези от укреплението, понеже се бояха, че ще слезем под самите тях, бяха насочили оръдията си толкова косо надолу, че гюлетата им паднаха на пясъка, макар че разстоянието между нас и тях не беше повече от един хвърлей камък. Като видя това, нашият адмирал насърчи хората си, като извика: „Дръжте ги, дръжте ги! С божия помощ всичко ще бъде наше!“ — и с всички сили се затича към укреплението. Четирите отряда, които бяха изпратени да ни попречат да слезем, като видяха нашата решителност, започнаха да отстъпват и да се крият в храстите около укреплението. Ние ги подгонихме и те побягнаха, като оставиха укреплението с всичките му оръдия в наши ръце. Денят, в който пристигнахме, беше техният велики петък, когато те според обичая си се самобичуват; сега обаче бог ни бе изпратил нас като бич за целия град, така че им спести труда да се самобичуват. След като взехме укреплението с всичките му оръдия, адмиралът махна с ръка на корабите да вдигнат котва и да влязат в залива, което те направиха с най-голяма бързина. После, като остави известен брой хора в укреплението и насочи оръдията към горния град, откъдето имаше най-голяма опасност от нападение, той построи хората си и се отправи към долния град, където се намираха стоките. Когато се приближи до града, още преди да влезе в него, местните жители започнаха да бягат с все сила и да се качват на каравели и лодки. Долният град, който броеше над сто къщи, бе завзет по този начин и там намерихме големи запаси от стоки: червено бразилско дърво, захар, платно, пипер,

канела, карамфил, мускатови орехи и разни други скъпи продукти. Адмиралът най-напред обиколи града, след което постави капитан Венър с хората му в южния край на града, капитан Баркър и капитан Ади на другия край, а сам със своите моряци остана в средата на града. Той веднага издаде строга заповед: под страх от тежко наказание и загубване на правото да получи дял от плячката никой да не смее да разбива складове или да влиза в тях без негова заповед и нареждане. И тази заповед беше много по-добре спазвана отколкото някога са се спазвали подобни заповеди, когато се намери богата плячка, защото моряците и войниците обикновено са много склонни към грабеж и повече гледат сами да се награт, отколкото да получат по реда си падащия им се дял от плячката.

Първата нощ ние поставихме много силна стража, а когато се разсъмна, нашият адмирал, капитан Венър и другите капитани обиколиха града и дадоха заповед той да се укрепи с най-голяма бързина. Така че за два дена цялата тази част от долния град, която бе откъм сушата, бе заобиколена с ограда от колове и дъски, най-малко девет фута висока. Този град е обкръжен от едната страна от морето, а от другата от една река, която тече зад него, така че, за да влезеш в него по суша, трябва да минеш през едно тясно пространство, не по-широко от четиридесет крачки при прилив. На това място построихме укрепление и поставихме пет оръдия. След като градът бе вече в наше владение, нашият адмирал изпрати корабния лекар, един трезвен и разумен човек, израснал в Холандия, да повика холандските капитани. Отначало, когато той се качил на борда на един от техните кораби, те били нащрек и се готвели да се защищават, тъй като трите им кораба бяха големи и силни, но после го поканили да дойде на най-големия от техните кораби, който беше над 450 тона. Той се качил на борда на този кораб и им заявил, че те трябва да се чувствуват в безопасност от всякакво насилие или вреда и да бъдат тъй спокойни, като че ли са у дома си. След това им обяснил, че ако желаят, адмиралът ще ги наеме да пренесат стоки до Англия, стига те да се задоволят с едно разумно заплащане, но че той няма да ги принуждава, а иска да се споразумее с тях в тяхна изгода и с тяхно съгласие. Макар че отначало били доста упорити, което е присъщо на този народ, капитаните останали доволни от думите му и изгодното предложение. Те слязоха на сушата и след като разговаряха с адмирала, се съгласиха да превозят стоките.

Почнаха също да ни служат вярно и честно като стражи и наблюдатели, сякаш служеха на собствените си господари, и ни вършеха всякакви други услуги по суша и по море. Два дена след нашето пристигане, около полунощ, много португалци и индианци ни нападнаха с голям шум и викове, но слава богу, ние бяхме готови да ги посрещнем, тъй като адмиралът, очаквайки такова нападение, бе доставил сачми за всичките ни мускети, с които така начесахме и индианците, и португалците, че те веднага почнаха да отстъпват. В тази битка ние дадохме само един убит, но имахме мнозина ранени. Колко души изгубиха нападателите, не можахме да разберем, защото, когато отстъпваха, още преди да се разсъмне, те отнесоха убитите си. Три-четири дена след като пристигнахме, пред залива се появиха три кораба и два пинаса. Понеже пинасите бяха малко по-близо, те забелязаха нашите флагове и едната от тях, на която се развяваше френско знаме, дойде до пристанището. От нея научихме, че корабите са френски. Нашият адмирал им каза да влязат в пристанището, което те и сториха. Бяха френски бойни кораби, дошли да купуват стоки. Капитаните слязоха на кея и бяха поздравени с добре дошли. Между тях имаше един, когото предната година нашият адмирал бил прибрал на остров Мона, където буря изхвърлила френския кораб на брега, когато се връщал от Източна Индия. Този капитан помоли нашия адмирал да му подари трупите от червено бразилско дърво, които бяха натоварени на неговия кораб, и адмиралът удовлетвори молбата му; даде му също голямата си лодка и една каравела от петдесет тона и му каза да натовари и нея с дървен материал. Всичко това, както и други облаги, френският капитан прие с благодарност. На другите двама капитани — единият беше от Диеп, а другият от Рошел — също разреши да натоварят дървен материал. С пристигането на тези кораби нашите сили се увеличиха значително. Нашият адмирал натовари французите и холандците да наблюдават нощем реката с лодките си, защото се страхуваше, че португалците могат да пуснат запалени кораби по течението и да опожарят флотилията ни. По тази причина той заповяда нашите кораби да се привържат с въжета за брега, така че да могат да бъдат изтеглени настрана и да избегнат запаления кораб, ако неприятелят се опита по този начин да ни изгони от пристанището. Смятайки, че сме достатъчно укрепени, ние започнахме да разтоварваме корабите си, които пристигнаха напълно натоварени, но

не с такива ценни стоки, каквито намерихме тук. Нашите хора бяха разделени на две смени, които работеха през ден — онези, които не работеха, стояха на стража и никой от тях не отиваше надалече, нито се отделяше от знамето, а и онези, които работеха, държаха оръжията добре подредени при себе си, така че всеки можеше в един миг да застане на мястото си.

Междувременно обаче португалците и местните хора не стояха със скръстени ръце. Виждайки, че ние така усилено се укрепяваме, на шестата нощ след нашето пристигане те безшумно изкопаха един окоп в пясъка на разстояние един оръдеен изстрел от нашите кораби, за да поставят там оръдия, с които можеха да увредят тежко корабите ни. Към три часа следобед, когато съобщиха това на адмирала, той събра хората си и тръгна срещу неприятеля. Като ни видяха, че идваме, португалците и индианците започнаха да се оттеглят в окопа, очевидно с намерение да се сражават прикрити в него. Ние не се спряхме, а веднага се приближихме с мускети и пики до окопа, преди той още да бъде довършен напълно. Португалците не ни дочакаха и напуснаха мястото, като оставиха в наши ръце четири бронзови оръдия, торби с барут, гюлета и други необходими неща, между които и пет малки коли, местна направа, които за нас бяха по-ценни от всичко останало, тъй като с тях щяхме да закараме стоките от града до брега. Ние продължихме да делим плячката с капитан Венър и ежедневно товарехме корабите си, като всеки екипаж работеше, стига да не беше на стража. На следната сутрин пристигна един кораб с шестнадесет негри, десет португалки и четиридесет португалци. Ние изгонихме жените и негрите от града, но адмиралът задържа португалците, за да теглят натоварените коли, което за нас беше голямо улеснение, тъй като страната е много гореща и на хора от Англия тежкия труд в тази горещина се отразява зле.

В този град няма вода за пиене и затова всеки четири-пет дена ние бяхме принудени да минаваме реката и да навлизаме във вътрешността на страната, за да си набавим прясна вода. Но след като отидохме за вода един-два пъти, португалците завардиха извора, така че ние трябваше да си пробиваме път със сила и много пъти някои от нашите моряци бяха ранявани и двама-трима бяха убити; на такава опасност бяхме принудени да се излагаме, за да си доставим вода.

Двадесетина дни след пристигането ни португалците приготвиха пет каравели, натъпкаха ги с леснозапалими материали, докараха ги на една миля или малко повече от нашите кораби и там ги подпалиха — по-близо не можеха да дойдат, тъй като адмиралът постоянно държеше на стража шест лодки на повече от половин миля от корабите именно за да ги предварди от такова нападение. Запалилите каравели се носеха по течението с отлива и слабият вятър, който духаше, беше благоприятен за тях, така че те бързо се спуснаха по реката. Щом нашите лодки ги забелязаха, те се отправиха към тях с най-голямата скорост, на която бяха способни, но понеже отливът и вятърът помагаша на неприятеля, каравелите скоро се приближиха до нашите кораби. Нашите хора в града започнаха да се тревожат за тях. Моряците, които се намираха на корабите, доста се смутиха, когато видяха петте пламтящи каравели да се приближават към тях, но все пак се приготвиха да се отдръпнат настрани, доколкото можеха, тъй като бяха подготвени предварително и знаеха, че такава военна хитрост може да бъде използвана, понеже реката беше много подходяща за това. Но благодарение на бога, който бе най-добрата ни закрила през цялото ни пътуване, нашите моряци в лодките, когато видяха горящите каравели да се доближават до корабите, действуваха много умело, като хвърляха абордажни куки, закачени на вериги, върху тях — всяка лодка бе снабдена предварително с кука и верига за тази цел — и било ги изтегляха да заседнат на някоя плитчина, било ги закотвяха с веригата, където те оставаха, докато изгорят напълно; по този начин с божия помощ бяхме спасени от тази страшна опасност.

На шестата нощ след това нападение — трябва да е било след като вече бяхме изкарали 26 дни в града, — към единадесет часа вечерта по реката дойдоха, носени от течението, три големи сала, върху които пламтяха най-големите огньове, каквито някога съм виждал. Тези салове бяха особено опасни, защото, когато нашите хора се насочиха с лодките си към тях, смятайки да ги закачат с куките си, както бяха направили с каравелите, това се оказа невъзможно — от саловете стърчаха навън много колове, така че моряците не можеха да се приближат достатъчно, за да хвърлят куките си. Извън това имаше и една друга опасност, по-голяма от всички други: между коловете бяха вкарани кухи стволове, напълнени с материали за фойерверки, които непрестанно бълваха искри, и понеже моряците в лодките носеха

барут за мускетите си, те не смееха да се доближат до саловете, за да не загинат от собствения си барут. Но когато видяха, че саловете идват все по-близо и по-близо до нашите кораби, те намокриха кърпи, които сложиха върху патрондашите и чантите си с барут, и така се осмелиха да се доближат до тях, да ги закачат с куките си и да ги изтеглят на плитчини, където заседнаха здраво и горяха до сутринта на следния ден. Много горящи греди и дъски, които се носеха по водата, стигнаха до нашите кораби, но моряците от лодките лесно се справиха с тях. И тъй, слава богу, ние се спасихме и от тези втори огньовете. Затова всички кораби, които хвърлят котва в реки в неприятелска страна, трябва предварително да се подготвят да посрещнат запалени вражески кораби, защото срещу огън не можеш да се бориш, ако не си подготвен. В тези горещи страни има също и друга опасност: изкусни плувци се гмуркат във водата и прерязват котвените въжета. Така една нощ един индианец се опита да пререже въжето на адмиралския кораб, макар че една лодка с двама души в нея беше закотвена до самото въже; той успя да среже само въжето на шамандурата, но не и котвеното въже. След тази нощ, като видяха, че ние зорко пазим корабите си, те вече не повториха опита си.

С усърдния труд на нашите моряци корабите бяха почти напълно натоварени и най-ценните стоки пренесени на борда, така че нашият адмирал реши да отплава още тази нощ, тридесет и един ден след нашето пристигане, или най-късно на следния ден; всички наши хора бяха предупредени да бъдат готови за заминаване.

Трябва да благодарим на бога за добрината му към нас, защото той ни прати попътен вятър и в единадесет часа вечерта ние излязохме в открито море и бяхме вече в безопасност. Като забеляза, че си отиваме, неприятелят насочи едно-две оръдия към нас и даде няколко изстрела, но не ни причини никаква вреда. На излизане от залива бяхме вече петнадесет кораба: три холандски, четири френски, един кораб, който адмиралът даде на френския капитан, три кораба от флотилията на капитан Венър от Плимът и четири кораба от флотилията на нашия адмирал; и всички тези кораби бяха натоварени със стоки, и то много ценни. За да свършим цялата тази работа, ние престояхме в пристанището само тридесет и един ден, като през това време имахме единадесет схватки с неприятеля.

Ние вдигнахме котва след другите кораби, които бяха вече отплавали и за които не чухме нищо, докато не пристигнахме в Англия и влязохме в пристанището на Даунс през м. юли. Понеже в пристанището на Даунс имаше кораби на кралицата, когато отплавахме оттам, ние според обичая ги поздравихме с топовни гърмежи. Но един от нашите канонири беше толкова непредпазлив — както канонирите изобщо често са небрежни, когато насипват барут в оръдията, за да дадат изстрел, — че подпали едно буре с барут: взривът разруши кабината на адмирала, уби на място самия канонир и още двама други моряци и рани двадесет души, от които четирима-петима по-късно умряха. Такъв гъст пушек се вдигна от изгорелия барут и от пожара в оръдейното помещение, че отначало никой не знаеше какво да прави. Но като се опомниха от уплахата си, моряците започнаха тъй изобилно да плискат вода в оръдейното помещение — хората от кралските кораби, както и от другите кораби от нашата флотилия веднага дойдоха да ни помогнат, — че пожарът, слава богу, бе скоро загасен; всичко бе спасено и стоките не бяха много повредени. От това премеждие може да се види, че на този свят нищо не е сигурно. След като добре изгасихме пожара и наехме нови моряци, ние, слава богу, пристигнахме благополучно в Блекуол.

LXIII

ОТКРИВАНЕТО НА ОБШИРНАТА, БОГАТА И КРАСИВА ИМПЕРИЯ ГВИАНА С ОПИСАНИЕ НА ГОЛЕМИЯ ЗЛАТЕН ГРАД МАНОА (КОЙТО ИСПАНЦИТЕ НАРИЧАТ ЕЛДОРАДО). ИЗВЪРШЕНО ОТ СЪР УОЛТЪР РОЛИ ПРЕЗ ГОДИНАТА 1595

На 6 февруари, вторник, в годината 1595 ние отпътувахме от Англия и на следната неделя съзряхме северния нос на Испания, като през повечето време вятърът беше благоприятен. Продължихме към Канарските острови и оттам взехме курс към Тринидад. На този остров останахме 4–5 дена, но през това време не можахме да говорим с нито един индианец или испанец.

Там има такова изобилие от каменен катран^[1], че всички кораби на света биха могли да се напълнят с катран. Ние направихме опит да насмолим корабите си с него и го намерихме отличен за тази цел, тъй като той не се топи на слънцето както норвежкия катран и затова е много подходящ за кораби, които плават из южните части на света.

Остров Тринидад е тесен и има формата на овчарска гега. Северната му част е доста планинска. Земята е много плодородна и там се отглежда захарна тръстика, карамфил и всички други растения, които виреят в Западна Индия. Има голямо изобилие от елени, диви свине, плодове, риба и птици. Има също достатъчно царевича и касава за хляб, както и разни други растения, които се отглеждат навсякъде из Западна Индия заради корените или плодовете им. Тук се срещат и различни животни, каквито няма другаде в Западна Индия. Испанците признават, че намирали златни зрънца в пясъка на някои реки, но понеже имали за цел да проникнат в Гвиана, където всички скъпоценни метали били в изобилие, не искали да губят времето си да търсят злато в Тринидад.

Докато бяхме в Пуерто де лос Еспаньолес, някои испанци дойдоха на борда да си купят платно и да видят корабите и екипажа. Аз ги приех любезно и ги угостих по английски. По този начин научих толкова за Гвиана, колкото знаеха тези бедни войници. Те бяха живели тук много години, без да вкусят вино, и няколко глътки от нашето вино

така ги развеселиха, че те изпаднаха в добро настроение и започнаха да хвалят Гвиана и нейните богатства, като разказваха всичко, което знаеха за пътищата и проходите на острова, докато аз се преструвах, че нямам никакви намерения да се възползвам от тези сведения, и се помъчих да създам у тях убеждението, че съм на път за Вирджиния, за да помогна на онези англичани, които бях оставил там и слуховете за които бяха достигнали до испанците в Тринидад.

Имаше две причини да остана в това пристанище. Първата беше да отмъстя на Берео, загдето предната година бе убил предателски осем души от хората на капитан Хуидън, които пристигнали в Тринидад от Източна Индия. Берео изпратил до пинаса едно кану с индианци, които водели със себе си кучета, да поканят моряците да отидат с тях на лов за елени. Моряците последвали индианците, но едва стигнали на един изстрел от аркебуз от брега, когато войниците на Берео, които ги дебнели от засада, се нахвърлили върху им и ги избии въпреки обещанието, дадено на капитан Хуидън, че хората му ще могат безопасно да вземат вода и дърва.

Втората причина за моето оставане бе, че чрез разговори с испанците аз ежедневно научавах все повече и повече за Гвиана. Един друг индиански вожд от северната част на острова ме уверяваше, че Берео пратил хора да събира войниците си, защото възнамерявал да ме нападне на заминаване, ако това се окаже възможно. Макар че той беше издал заповед по целия остров никой индианец да не идва да търгува с мен под страх от смъртно наказание — обесване или разкъсване жив — и дори бил езекутирал двама души за нарушение на заповедта, всяка вечер на борда идваха туземци, които най-горчиво се оплакваха от неговата жестокост. Те разказваха как той разделил острова на много части и дал на всеки войник по една част, как превърнал старите племенни вождове в роби на войниците; как ги държал в окови, как капел горяща сланина по голите им тела и ги подлагал на други мъчения, неща, които аз по-късно установих, че са верни. И така, за да отмъстя за избиването на моряците и понеже, от друга страна, считах, че щеше да бъде много глупаво да тръгна за Гвиана с малки лодки, като се отдалеча на 400–500 мили от корабите си и оставя вражеския гарнизон на острова, т.е. в тила си, аз нападнах вечерта личната гвардия на Берео и след като ги изклах всички, изпратих капитан Калфилд с шестдесет души към новия град, наречен

Сан Жозеф, и сам го последвах с четиридесет души. Призори превзехме града — след няколко изстрела те не оказаха никаква съпротива — и освободихме всички жители освен Берео и жена му, които доведох на борда на кораба; по искане на индианците опожарих града.

След това побързахме да се заемем с възнамеряваното откриване на Гвиана, но аз най-напред събрах индианските вождове на острова, които бяха врагове на испанците, и чрез моя преводач (водех го със себе си от Англия) им обясних, че служа на една кралица, която е девица и велика владетелка на Севера; че заради тиранията и подтисничеството на испанците тя е техен неприятел; че тя е освободила всички народи наоколо си, които са били угнетени от тях, и след като освободи целия бряг на северния свят от тяхното робство, ме изпрати да освободя и индианците и заедно с това да защитавам страната Гвиана, за да не нахлуят в нея испанците и да я завладеят. После им показах образа на нейно величество, от който те така се възхищаваха и на който гледаха с такова уважение, че щеше да бъде лесно да ги накарам да я обожават.

Понеже Берео беше мой пленник, аз научих за Гвиана всичко, което той знаеше. Този Берео е благородник от добър род и дълго е служил на испанския крал като храбър и верен воин; много е самоуверен и смел. Аз се отнасях с него съответно с положението и достойнствата му.

Предната година бях изпратил капитан Хуидън да събере колкото може повече сведения за Гвиана, но тези сведения бяха далеч от истината: в действителност страната се намира във вътрешността на континента, на 600 английски мили от морето, много по-навътре, отколкото ми бяха съобщили, което се потвърди и от Берео. Не казах това на екипажа, защото иначе никога не бих могъл да ги накарам да тръгнат на такова дълго пътуване. От тези 600 мили аз изминах 400 само с една галера, една баржа, две мауни и корабната лодка на „Лайънс Хуелп“, които носеха сто души и храна за един месец, като оставих корабите на котва в морето. Бяхме принудени да спим на коравите дъски под открито небе в дъжд и лошо време или да бъдем изложени на палещото слънце и да си готвим в лодките в разни готварски съдове, в които от горещината храната се разваляше и придобиваше лош вкус. Този тежък живот — лошо ядене (повечето

риба), постоянна миризма на мокри дрехи на толкова хора, струпани заедно, страшен пек — беше, обзалагам се, по-неприятен и по-отвратителен от живота в коя да е тъмница в Англия, особено за мен, който преди това бях свикнал на съвсем други гозби и удобства.

Да беше рекъл господ да влезем в страната само десет дена порано, преди да се разлеят реките, щяхме да достигнем или големия град Маноа, или поне да превземем толкова други градове и градчета по-наблизо, че да изкараме царска плячка. Не било угодно богу да ми окаже такава милост този път, но аз с готовност ще прекарам целия си живот да търся Гвиана. А ако някой друг успее да открие и завладее тази страна, мога да го уверя, че той ще спечели повече, отколкото Кортес в Мексико или Писаро в Перу.

Понеже може да възникнат много съмнения около тази гвианска империя и мнозина да се питат как тя може да бъде толкова гъсто населена и как е била накитена с толкова много големи градове, смятам за добре да обясня, че царуваният сега император произлиза от великите и блестящи владетели на Перу. Когато Франсиско Писаро и други завладели Перу и умъртвили Атабалипа, сина на Гуаианакана, един от по-младите му синове избягал от страната, като взел със себе си много хиляди войници. С тях и с много други, които го последвали, той завладял цялата онази област в Америка, разположена между големите реки Амазонка, Ориноко и Мараньон.

Империята Гвиана е право на изток от Перу към морето и лежи под екватора. Там има по-голямо изобилие от злато, отколкото където и да било в Перу, и толкова или повече големи градове, отколкото е имало в Перу по време на най-големия му разцвет. Испанци, които са виждали Маноа, имперската столица, наричана от испанците Елдорадо, са ме уверявали, че по големина, богатства и отличното си местоположение този град надминава всички други градове на света.

Макар че тези твърдения може да изглеждат странни, но като имаме предвид милионите, които ежедневно се изнасят от Перу за Испания, лесно можем да им повярваме. Защото виждаме как, използвайки изобилните съкровища на тази страна, испанският крал угнетява всички крале в Европа и как от беден кастилски крал за няколко години той стана най-силният монарх в тази част на света.

Как текат и се срещат всички реки там, как е разположена страната, какви са границите ѝ, откритите от мен места и пътят, по

който достигнах там, както и всичко останало, ваша светлост ще види от една карта, която скоро ще получи, но която още не е довършена. Най-смирено моля ваша светлост да държи тази карта в тайна и да не я оставя в чужди ръце, защото, ако бъде пречертана, нашите намерения могат да бъдат осуетени от други народи. Аз зная, че французите още тази година ще тръгнат да търсят тази страна. Още преди да отплавам от Англия, ми казаха, че адмирал Вилие се готвел да засели долината на Амазонка и че французите били вече направили разни пътувания до тази река, откъдето се завърнали с много злато и редки стоки.

Понеже Берео е умъртвил Морекито и е извършил и други жестокости, грабежи и кланета, той е загубил обичта на населението по границата и не смее да изпрати войници по-далече от Карупано^[2] — град, който той нарича пристанището на Гвиана. Оттам той търгувал с туземците от вътрешността на страната и винаги оставял в Карупано десетина испанци, които с негова помощ и водени от негови хора търсели из околностите златни мини и ценни стоки.

Испанците също хванали племенника на Морекито, когото покръстили и нарекли дон Хуан; на него те възлагат големи надежди и се стараят с всички средства да го установят като владетел на тази провинция. Покрай търговията с други стоки испанците отиват с канута на южния бряг на устието на Ориноко, където купуват жени и деца от човекоядците, които са такива диваци по природа, че за три-четири брадвички продават синовете и дъщерите на братята и сестрите си и за малко повече дори и собствените си дъщери. От тази търговия испанците изкарват големи печалби, защото, като купят едно дванадесет или тринадесетгодишно момиче за три-четири брадвички, те го продават на остров Маргарита^[3] (в Западна Индия) за сто и петдесет пезос, сума, равна на толкова крони.

Капитанът на моя кораб, Джон Дауглас, залови едно от тези канута, натоварени с хора за продан, но повечето от хората избягаха. Един от онези, които той успя да доведе, беше толкова красив и така добре сложен младеж, какъвто не съм виждал дори в Англия. По-късно видях много от тях, които, ако да не беше жълтокафявият цвят на кожата им, можеха да минат за европейци. По тези реки испанците също купуват хляб от маниока — сто фунта за един нож — и го продават на Маргарита за десет пезос. Оттам си доставят и големи количества памук, червено бразилско дърво и онези легла, които те

наричат хамаци (всички испанци в топлите страни, както и ние самите, докато бяхме там, спят в такива хамаци). Печелейки от тази търговия, от откупи за разни отвлечени гвианци и от размяната на брадвички и ножове, Берео се сдобил с известно количество златни съдове, орли, излети от злато, златни образи на хора и разни птици. Всичко, което бил натрупал, изпратил в Испания по своя помощник, където той трябвало да събере войници и като показва тия съкровища, да събуди у мнозина желание да участвуват в завладяването на Гвиана. И понеже изпратил най-различни изящно изработени от злато образи на хора, животни, птици и риби, той не се съмнявал, че ще убеди краля да му изпрати още помощ, особено като има предвид, че тази земя не е била никога разграбвана.

След като по този начин научих за всичките му минали дела и бъдещи кроежи, аз му казах, че съм решен да видя Гвиана. Берео остана поразен и изпадна в голяма скръб и униние. Употребил всички доводи, които можеше да намери, за да разубеди и мен, и моите офицери, като казваше, че това ще бъде напразен труд и че ако тръгнем, ще претърпим много страдания. Най-напред той твърдеше, че няма да мога да вляза в никоя река с барк или пинас и едва ли ще мога с корабната лодка — толкова плитки, песъчливи и пълни с плитчини били реките, че канутата на неговите екипажи всеки ден засядали, макар че газели само дванадесет инча. После каза, че никой от туземците няма да иска да дойде да говори с нас и всички ще избягат, щом ни видят; и че ако ги последваме до жилищата им, те само ще изгорят собствените си градове. Освен това пътуването било дълго, зимата скоро щяла да настъпи, а когато реките веднъж започнели да прииждат, било невъзможно да се плава срещу течението; в нашите малки лодки ние не сме можели в никой случай да вземем храна и за половината време. Накрай той каза (нещо, което наистина обезсърчи моите офицери), че кралете и вождовете по всички граници на Гвиана били заповядали никой индианец да не дава злато, когато търгува с християни, защото иначе го чака гибел, и че от жажда за злато християните ще ги завладеят и ще ги лишат от всичко, което притежават.

Много от тези сведения, всъщност повечето от тях, аз считах за верни, но все пак реших да ги проверя чрез опит. Ние трябваше или да се откажем от замисленото пътуване, или да изложим корабите си на

опасност, като ги оставим на четиристотин мили зад себе си, и потеглим нагоре по реката с корабните лодки, една баржа и две мауни. Аз изпратих Кинг, капитана на „Лайънс Хуелп“, с неговата корабна лодка да опита един друг ръкав на реката и да види дали там има достатъчно дълбока вода, за да влезе някой от двата по-малки кораба. Когато дошъл до устието, той намерил, че и този ръкав е като другите, но не останал да го изследва основно, защото неговият водач, един индианец, го уверил, че човекоядците ще ги нападнат с много канута, ще стрелят по тях с отровни стрели и че ако не побързат да се върнат, всички ще загинат.

Джон Дауглас също изследва тези реки и откри четири добри ръкава, най-малкият от които бил широк като Темза при Уулич, но в залива в тази посока имало плитчини и само шест фута вода. Затова решихме да тръгнем с лодките. С нашите мауни трябваше да преминем по силно развълнувано море едно разстояние колкото от Дувър до Кале, а и вятърът и течението бяха много силни, така че с нашите малки лодки трябваше да държим курс по вятъра, за да стигнем вътрешния край на залива и оттам да влезем в един от тези ръкави, които Джон Дауглас бе открил. Нашият пилот бе един индианец от Барема — една река южно от Ориноко, между нея и Амазонка. Този индианец от племето Аравак ми обеща да ме вкара в голямата река Ориноко, но всъщност той никак не познаваше ръкава, в който влязохме, защото го бе виждал преди дванадесет години, а тогава бил още много млад и неразумен. Ако бог не ни бе помогнал, можехме да скитахме цяла година в този лабиринт от реки, защото никъде другаде по земята няма подобно събиране на потоци и ръкави, където един ръкав пресича друг толкова пъти и всички са толкова хубави и широки, и тъй приличат един на друг, че никой човек не може да каже кой от тях трябва да се вземе.

Голямата река Ориноко има девет ръкава, които излизат на север от главното ѝ устие, и на южната му страна други седем, така че тя се излива в морето през шестнадесет ръкава между острови и пресечена местност; островите обаче са много големи, някои от тях не по-малки от остров Уайт. При вливането си в морето делтата на реката е 300 мили широка.

Когато минаха още три дни, нашите екипажи започнаха да се отчайват: времето беше извънредно горещо, от двете страни на реката

растяха много високи дървета, които пречеха на движението на въздуха и всеки ден течението ставаше все по-силно. Така напредвахме бавно с големи усилия в продължение на много дни. Най-после се наложи да съкратим дажбите си; дори хлябът се привършваше, а за пиене нямахме нищо. Моряците и самите ние, измъчени от палещото слънце и капнали от умора, почнахме да се съмняваме в успеха на експедицията.

Понеже хранителните ни припаси намаляваха бързо и от влажния въздух се чувствувахме много отпаднали, колкото повече пътувахме, толкова повече изнемощяхме, а сега от нас се изискваше най-голямо напрежение и умение, тъй като с всеки изминат час течението ставаше все по-силно. Баржата, мауните и корабните лодки на капитан Гифърд и капитан Калфилд бяха привършили всичките си провизии. По бреговете на тези реки растяха най-различни видове дървета, чиито плодове бяха добри за ядене. (Изобщо дърветата и цветята бяха толкова разнообразни, че с тяхното описание биха могли да се изпълнят десет тома билкарски книги.) Много пъти ние подкрепяхме силите си с плодовете, които намирахме в горите, и понякога с птици и риба. Виждахме най-различни птици — розови, кървавочервени, оранжевокафяви, морави, светлосини и с всякакви други багри; едни бяха в един цвят, други пъстри. Беше ни забавно да ги гледаме, а освен това утолявахме глада си, като убивахме известен брой от тях с ловните си пушки.

Нашият стар пилот ни каза, че ако се отбием надясно в един ръкав на реката с баржата и двете мауни и оставим галерата на котва в главното течение, той ще ни заведе в един град на араваките, където ще намерим много хляб, кокошки, риба и вино, каквото се пие в страната; уверяваше ни, че ако тръгнем по обед от мястото, където оставим галерата, ще се върнем, преди да се стъмни. Аз веднага взех осем мускетари в моята баржа, а капитан Гифърд и капитан Калфилд взеха в техните мауни по четирима мускетари и така всички навлязохме в този ръкав. Понеже смятахме, че селището е близо, не взехме никаква храна със себе си. След като гребяхме три часа, ние почнахме да се чудим, че не виждаме никакви признаци на човешки жилища, и попитахме пилота къде е селото; отговори ни, че било малко по-далече. Като минаха още три часа и слънцето почна да клони към залез, ние взехме да се съмняваме да не би той да ни води по този

ръкав на реката, за да ни предаде. Когато се свечери и пак го попитахме къде е селото, той отвърна, че след четири завоя на реката ще стигнем там. Продължихме да гребем, отминахме четири завоя и още четири, но по нищо не личеше, че приближаваме до селище. Вече се бяхме отдалечили на четиридесет мили от галерата и нещастните гребци, съкрушени и изтощени, вече почти издъхваха от преумора.

Най-после ние решихме да обесим пилота. Ако можехме да намерим обратния път, и то нощем, животът му щеше да отиде. Този индианец обаче ни беше необходим и това съображение го спаси. Защото беше тъмно като в рог и реката почна да се стеснява, така че короните на дърветата, които растяха на двата бряга, почти се допираха и ние трябваше с голи мечове да сечем надвисналите над водата клони, за да си отворим път. Страшно искахме да стигнем до това селище, където се надявахме да си направим богато угощение, защото бяхме само закусили сутринта на борда на галерата, а сега беше вече осем часа вечерта и стомасите ни почнаха да ни измъчват. Ние се колебаехме дали е по-добре да се върнем, или да продължаваме напред, и все повече подозирахме пилота в предателство, макар че горкият стар индианец все ни уверяваше, че селището е съвсем близо. Най-после, към един часа след полунощ, видяхме светлина и гребейки към нея, чухме лая на селските кучета. Когато слязохме на брега, заварихме съвсем малко хора в селото — вождът беше заминал с много канута на четиристотин мили нагоре към изворите на Ориноко, за да продава стоки срещу злато и да купи жени от човекоядците. В неговата къща ни дадоха много хляб, риба, кокошки и индианско питие. Почивахме цяла нощ и на сутринта, след като разменяхме стоки с хората, които слязоха при нас, се завърнахме при нашата галера, носейки хляб, риба и кокошки.

От двете страни на реката се разстилаше най-красивата равнина, на която някога очите ми са се наслаждавали. Докато всичко, което бяхме видели дотогава, беше гори, храсти, бодли и трънаци, сега пред нас на двадесет мили се простираха поля, покрити с ниска зелена трева, всред които тук-там растяха китки дървета.

Междувременно нашите екипажи в галерата помислили, че сме се изгубили (защото ние бяхме обещали да се завърнем, преди да се стъмни), и изпратили корабната лодка на „Лайънс Хаулп“ с капитан Хуидън да ни търси нагоре по реката. На следния ден, след като бяхме

гребали нагоре и надолу осемдесет мили, ние се завърнахме при галерата и тръгнахме нагоре по широкия ръкав на реката. Капитан Гифърд, чиято лодка плаваше пред галерата и другите лодки, както търсеше удобно място да слезем на брега, за да запалим огън, забеляза четири канута, които се спущаха по течението на реката. След малко две от четирите лодки излязоха на брега и спряха, а хората, които бяха в тях, побягнаха да се скрият в гората. Двете канута, които взехме, бяха натоварени с хляб, а в по-малките имаше трима испанци, които, понеже били чули за поражението на губернатора на Тринидад и че ние се готвим да навлезем в Гвиана, тръгнали да бягат от страната. Единият от тях бил благородник, другият войник и третият рудотърсач.

Междувременно нищо на света (освен злато) нямаше да бъде по-добре дошло за нас, отколкото големия товар хляб, който намерихме в двете канута. Сега нашите хора викаха: „Да караме нагоре по реката! Разстоянието няма значение!“ Аз взех в баржата дванадесет стрелци и слязох на брега там, където бяха изкарани канутата. Както се промъквах дебнешком през храстите, видях една скрита индианска кошница, която явно принадлежеше на рудотърсача, защото в нея намерих живак, селитра и разни други неща за изпробване на метали и руди, а също и стрити на прах руди. Както по-късно разбрах, в канутата, които ни се изплъзнаха, имало големи количества руди и злато. Тогава аз свалих още хора на брега и обещах петстотин лири награда на всеки, който може да залови един от тези испанци, които смятахме, че са слезли на сушата. Но усилията ни бяха напразни, защото те, изглежда, се бяха качили в едно от малките канута и докато ние сме се занимавали с големите канута, са успели да избягат. Но търсейки испанците, ние намерихме скрилите се в гората араваки, които бяха пилоти и гребци на испанците. Аз задържах главния от пилотите, за да ме заведе до Гвиана; от него научих къде испанците са се опитвали да добиват злато.

Нашият нов пилот и останалите араваки се плашеха много от нас, защото мислеха, че ще ги изядем или ще ги умъртвим по някакъв жесток начин. От тях разбрахме, че испанците, страхувайки се да не би индианците от областите, през които се минава на път за Гвиана и от самата Гвиана, да ни посочват пътя, убеждавали всички индиански племена, че ние сме човекоядци. Когато обаче горките мъже и жени ни видяха и ние им дадохме храна, като всекиму подарихме по някаква

дреболия, която е рядка и странна за тях, те започнаха да разбират с каква цел са ги мамили испанците, които (както самите индианци признаха) всеки ден отвличали жените и дъщерите им и ги използвали, за да задоволят своята похот. И аз заявявам най-тържествено пред престола на живия бог, че нито зная, нито допускам някой от нашите екипажи да е познал, насила или другояче, техните жени, макар че ние виждахме стотици индианки и много от тях да бяха в наша власт; и при това те бяха много красиви и доверчиво идваха между нас съвсем голи.

Нищо друго не ни спечели така любовта на туземците, както нашето морално държане. Аз не позволявах никому от нашите хора да вземат и един ананас или картоф от индианците, без да им даде нещо в замяна, или да се опитат да докоснат някоя от техните жени или дъщери. Това наше поведение, което беше напълно противоположно на поведението на испанците, ги накара да се възхищават от нейно величество (аз им казах, че тя е заповядала да се държим така) и да уважават нашата нация.

Когато напуцахме някое селище, аз винаги карах моя индиански преводач да разпита жителите дали не са им отнети вещи, или някой не е извършил неправда спрямо тях, и ако се окажеше, че нещо е задигнато или взето насила, или откраднатата вещь се връщаше и виновният се наказваше пред очите на всички, или пък им се плащаше обезщетение, колкото поискаха.

Те също много се възхищаваха от нас, когато чуха, че сме избили испанците в Тринидад, и още повече, когато им казахме за големите поражения, които войската и флотата на нейно величество им нанесе през последните години в собствената им страна.

След като прибрахме хляба от канутата на избягалите испанци, аз дадох на араваките едно от тях, снабдих ги с достатъчно храна и ги пуснах да си вървят надолу по реката (с тях изпратих и Фернандо, моя първи пилот), като ги натоварих да занесат едно писмо до корабите, което те обещаха да предадат и действително предадоха.

На петнадесетия ден за наша голяма радост съзряхме в далечината планините на Гвиана и привечер задуха много силно краткотраен северен вятър, който ни доведе в голямата река Ориноко; от нея се отделя ръкавът, по който бяхме плавали.

Тази нощ хвърлихме котва на едно място, където реката се разделяше на три ръкава, и слязохме на бряг с чист пясък, в който намерихме хиляди яйца от костенурки. Те са твърде хранителни, така че нашите хора се наситиха добре и силите им се възвърнаха. Всички останаха много доволни от тази храна и се радваха, че сме наближили Гвиана, която вече се виждаше.

На сутринта Топаримака, владетелят на тази гранична област, слезе при нас, както бе обещал, придружен от тридесет-четиридесет свои хора. Те донесоха разни плодове, индианско вино, хляб, риба и месо, но и ние също ги нагостихме. Разпитах Топаримака за пътя към Гвиана и после той ни заведе в своя град, който беше на около миля и половина и където някои от нашите капитани пиха от неговото вино толкова много, че доста се развеселиха. Това вино е бистро и сладко и индианците го държат в големи глинени делви, които побират десет-дванадесет галона. Когато се съберат на празник или пиршество, те се веселят и пият без мярка като най-големите пияници на света.

На мястото, където хвърлихме котва, живееше съпругата на един индианец от едно друго племе. Рядко през живота си съм виждал красива жена от нея: беше висока, пълна, с черни очи и прекрасни черти на лицето, дълга до земята коса, вдигната красиво на главата ѝ. Тя, изглежда, не изпитваше страхопочитание пред мъжа си, както другите индианки, защото беседваше и пиеше с офицерите и капитаните и изобщо се държеше много приятно; явно знаеше, че е красива, и се гордееше с това. Аз съм виждал в Англия една дама, която толкова ѝ прилича, че ако не беше разликата в цвета на кожата, бих се заклел, че това беше същата жена.

На следния ден ние побързахме да заминем оттам и понеже имахме източен вятър, ръцете ни можеха да отпочинат от дългото гребане. Тази река е плавателна за баркове на протежение малко по-малко от хиляда мили и от мястото, където ние навлязохме в нея, може да се плава с малки пинаси. По моя преценка на това място реката е широка най-малко тридесет мили, като смятам и островите, които я разделят на ръкави.

На следната сутрин към девет часа вдигнахме котва и понеже вятърът се усилваше, плавахме все на север нагоре по реката. След известно време гората свърши, десният бряг се откри и пред нас се показва обширна тревиста равнина. Тогава също забелязахме, че

пръстта по брега е съвършено червена, и затова изпратих с малката баржа няколко войници да слязат на тази червена земя и да разгледат отблизо местността. Моят стар пилот, който беше пътувал много, ми каза, че това са равнините на Саима и че тук живеели четири главни племена, едно от които било племето на арорите. Тези индианци били черни като негри, но имали прави коси и били много храбри или по-скоро безразсъдни. Потопявали стрелите си в много силна отрова, за която ще кажа нещо, защото смятам, че едно такова отклонение не е излишно.

Нищо не ме интересуваше повече от това да намеря истински лек срещу тази отрова, защото не само раните бяха смъртоносни, но и ранените страдаха от непоносими болки и умираха от грозна и жалка смърт — понякога ги обхващаше истинска лудост и понякога червата им изскачаха от корема. Странно е, че испанците не са могли никога да научат нито чрез дарове, нито чрез мъчения как се лекуват такива рани, макар че са изтезавали не зная колко много индианци и са ги подлагали на особени мъчения. Но нито един от тези индианци не е знаел тайната, знаели я само техните гадатели и жреци, които я предавали от баща на син.

Онези лекарства, които са общоизвестни и се използват срещу обикновени отрови, се правят от сока на един корен, наречен тупара. Те също чудно бързо свалят огъня при треска и лекуват вътрешни рани и скъсани вени, които кървят вътре в тялото. Индианците ме научиха на най-добрия начин да се лекуват тези болести, както и да се действа срещу други отрови. Някои испанци са били излекувани от рани, причинени от обикновени отровни стрели, със сок от чесън. Има обаче едно общо правило за всички хора, които ще пътуват из Западна Индия, където се употребяват отровни стрели: те трябва да се въздържат от пиене, защото, щом поемат някакво спиртно питие в тялото си, както ще бъдат изкушени да направят поради жажда, та казвам, ако пият, преди да бъде превързана раната или скоро след това, неминуемо ги чака скорозна смърт.

На следния ден пристигнахме в пристанището на Морекито, хвърлихме котва там и изпратихме един от нашите пилоти да потърси вожда на Аромая, вуйчо на Морекито; както казах по-горе, Морекито бил убит от Берео. Той дойде при нас пеша, макар че къщата му се намирала на четиридесет английски мили оттам. С него дойдоха много

индианци с жените и децата си, за да видят за пръв път англичани и да ни донесат храна, и то в голямо изобилие — еленско и свинско месо, кокошки, пилета и други птици, риба, най-различни видове чудесни плодове и корени, както и голямо количество ананаси — царете на всички плодове, що растат под слънцето. Донесоха ни също много хляб, индианско вино и един вид папагалчета, не по-големи от червеношийки, както и други видове папагали, големи и малки; един от тях ми подари едно животно — испанците го наричат армадило, — което цялото е покрито с малки плочки, подобни на плочките на носорога.

След като старият вожд си почина известно време в малката палатка, която бях заповядал да опънат, аз започнах да разговарям с него чрез моя преводач за смъртта на неговия предшественик Морекито и след това за испанците. Но преди да се впусна в подробности, аз му обясних защо съм дошъл тук, кому служа и че на кралицата беше угодно да ми заповяда да предприема това плаване в тяхна защита и да ги освободя от потисничеството на испанците. Разпрострях се нашироко върху величието и справедливостта на нейно величество, върху милосърдието ѝ към угнетените народи, както и върху онези от останалите ѝ красоти и добродетели, които аз можех да изразя и те да разберат. Започнах да разпитвам стареца за Гвиана, за състоянието ѝ, каква държава е тя, как се управлява, каква е силата и политиката ѝ, докъде се простира и кои съседни народи са нейни приятели и кои нейни врагове.

Попитах също какви са тези народи, които живеят от другата страна на планините, отвъд долината Амариокапана. Той въздъхна тежко като човек, който дълбоко чувства загубата на свободата на страната си, и отговори, че си спомня как, когато баща му бил вече стар, а той самият бил още младеж, в обширната долина на Гвиана дошъл един народ, който идвал много отдалеч, оттам, където спи слънцето (това бяха собствените му думи). Такова множество хора навлезли в страната им, че не можели да ги преброят, нито да им се противопоставят. Нашествениците, които носели широки дрехи и кървавочервени шапки — той обясни този цвят, като посочи един прът от червено дърво, който подпираше палатката, — станали господари на цялата страна чак до подножието на планината.

Аз го поканих да остане да преспи при нас, но той не се съгласи; обеща обаче, когато се завърна от пътуването си нагоре по реката, да дойде пак при нас и да ни достави най-хубавите хранителни припаси, които произвежда страната му.

На следната сутрин ние също напуснахме пристанището и отплавахме нагоре по реката в западна посока, защото разбрах, че така ще стигнем до най-силното племе в тези гранични области. Тази нощ ние хвърлихме котва при един друг остров. Когато го приближихме и бяхме наравно или малко по-долу от пристанището на Морекито, чухме силния рев на водопада. Влязохме в притока на реката с баржата и мауните, смятайки да изминем четиридесетина мили нагоре. Гребяхме с осем гребла, но баржата не можеше да напредне дори и на хвърлей камък за един час, макар че тази река е широка колкото Темза при Уулич. Опитяхме се да плаваме и покрай единия бряг, и покрай другия, най-после в средата, изобщо опитахме течението във всички части на реката и трябваше накрай да си направим лагер на брега. (На този бряг именно Морекито убил калугера и деветте испанци, които се връщали от Маноа, града на инките, и взел от тях злато за четиридесет хиляди пезос.)

Капитан Хорхе, когото бях пленил заедно с Берео, ми каза, че край тази река имало голяма мина за сребро. Но по това време на годината водата във всички реки се беше покачила с четири-пет фута, така че не беше възможно и с най-яките гребци и с каквато и да било лодка да се напредва срещу течението. Затова изпратих капитан Тин с тридесетина стрелци да върви по суша край реката, докато стигне в града, наречен Амнатапои, който се намира на двадесетина мили над долината. Същевременно аз взех пет-шест стрелци и тръгнах по суша да видя странните водопади, които бучаха надалеч. Изпратих и капитан Хуидън с осем стрелци да потърси руди покрай реката. Когато се изкачихме на върха на първите хълмове, които се издигаха край реката, видяхме, че на двадесет мили от нас реката се разделя на три и на това място се издигат един над друг десет-дванадесет водопада, всеки висок като черковна камбанария. Водата падаше с такава сила и пръските летяха тъй високо, че изглеждаше, сякаш върху реката се изсипва проливен дъжд — ние отначало взехме ситните водни капчици за дим, който се издига над някой град. Колкото до мен, понеже не съм голям пешеходец, аз бях вече склонен да се върна назад, но хората ми

толкова желаеха да дойдат по-близо до този странен грохот, че малко по малко ме предумаха да извървя доста път, докато дойдохме до следната долина, откъдето можехме по-добре да различим водопадите. Никога не съм виждал по-красива местност, нито по-весели гледки: тук-там над долината се издигат хълмове и ръкавите на реката се извиват около тях; съседните равнини са покрити с чудесна зелена трева без храсти и бурени; брегът е застлан с твърд пясък, по който може леко да се ходи пеша или да се пътува с кон; във всички посоки кръстосват елени, привечер от всяко дърво пеят птици и хиляди мелодии се носят наоколо, а край реката са застанали бели, кърмъзени и розови чапли; един лек източен вятър освежава въздуха и цветът на всеки камък, който се навеждахме да вземем, ни обещава злато или сребро.

Ваше сиятелство ще види пробите, които съм донесъл, и аз се надявам, че по-добри от някои от тях не могат да се намерят под слънцето, макар че ние нямахме никакви сечива освен камите и пръстите си, за да ги откъртим оттук-оттам, а скалите бяха извънредно твърди и при това жилите лежат на един-два фадъма дълбоко в тях. По-късно аз показах тези камъни на един испанец от Каракас, който ми каза, че това е „el Madre del oro“, т.е. „майката на златото“, и че залежите са по-дълбоко в земята. Би било глупава тактика от моя страна да залъгвам себе си и страната си с въображаеми богатства, нито пък съм толкова влюбен в този живот — спиш на неудобно легло, вечно си нащрек, вечно грижи, опасности, болести, смрад и много други беди, които придружават тези плавания, — та да се мъча да убедя някого, че трябва пак да тръгна да пътешествувам, ако не бях уверен, че никъде другаде по света няма такива богатства. Капитан Хуидън ми донесе един вид камъни, подобни на сапфири, но още не зная какви ще се окажат. Показах ги на някои индианци около Ориноко и те ми обещаха да ме заведат на една планина, където имало много едри камъни от този вид; дали това е планински кристал, бристоленски диамант или сапфир, още не зная.

Отвъд Карони има още една хубава река, която наричат Аро. След Аро идват две реки — Атоика и Каура. По брега на последната живее едно странно племе: главите на тези хора не се показвали над раменете. Макар че това твърдение може да звучи като чиста басня, колкото до мен, аз го смятам за истина, защото всяко дете в областите

Аромая и Канури твърди същото. Казват, че очите им били на раменете, устата в средата на гърдите, а между раменете им растял дълъг кичур коса. Този народ е бил описан от Мандевил, чийто разказ дълги години е бил считан за басня, обаче откакто се откри Източна Индия, неговите описания на такива неща, които дотогава се смятаха за невероятни, се оказаха верни. Аз сам не съм ги виждал, но съм убеден, че е невъзможно толкова много хора да са се наговорили или да са намислили да говорят едно и също.

Докато бяхме на котва край брега на Карони, аз събрах сведения за всички племена, които живеят около изворите и ръкавите на тази река, и открих, че много от тях са неприятели на новите завоеватели. Затова сметнах, че ще бъде загубено време да се бавя повече на това място, още повече че разярената Ориноко започна всеки ден да ни заплашва с все по-големи опасности при предстоящия ни обратен път: не се минаваше и половин ден, без реката да не се разбеснее още по-страхотно и да не се разлее все по-нашироко. Изливаха се страшни поройни дъждове, придружени от силни пориви на вятъра. Нашите хора започнаха да се оплакват, че не могат да се изсушат, защото никой от тях нямаше място да държи и една суха дреха — имаха само това, което носеха на гърба си, и то се пропиваше с вода десет пъти на ден; а бяхме в откритите лодки вече почти един месец, като всеки ден отивахме по на запад, все по-далече и по-далече от нашите кораби.

На следния ден напуснахме устието на Карони и отново пристигнахме в пристанището на Морекито, където бяхме преди. Слизайки надолу по течението, ние плавахме, без да гребем, и макар че вятърът беше насрещен, изминавахме малко по-малко от сто мили на ден. Щом хвърлих котва, пратих човек да повика стария Топиавари, с когото желях да разговарям още и да се споразумея с него някой от неговата страна да дойде с нас в Англия, така че да научи езика ни, а също и аз да разговарям с него по пътя. Искях старият вожд да ми разкаже както за пътя към богатите на злато области на Гвиана, така и за цивилизованите градове на инките, където хората носят облекло. Той ми отговори, че не можел да разбере как мога да искам да тръгна към град Маноа, като нито годишното време е благоприятно, нито хората ми са достатъчни за такъв поход. Ако съм тръгнал с толкова малко хора, сигурно съм щял да бъда погребан там с цялата си дружина, защото гвианският император имал толкова многобройна

войска, че дори моите хора да бяха многократно по-многобройни, пак нямаше да бъдат достатъчно, за да излязат срещу нея. Освен това той ми даде добрия съвет да не забравям, че в никой случай не трябва да навлизам в укрепените части на Гвиана без помощта на всички онези племена, които са неприятели на гвианците, без тях не ще има нито кой да ни води, нито кой да ни снабдява с храна, нито кой да носи вещите ни, понеже нашите хора не ще могат да издържат на поход в такава голяма горещина, ако племената от пограничните области не им окажат помощ. След това той ми каза, че на четири дни път от неговия град живеели първите поданици на инките и там бил разположен първият град, населен с богати, облечени в дрехи хора. Всичките златни съдове, пръснати между жителите от пограничните области и разнасяни по други близки и далечни племена, се правели там, но златните изделия, които идвали от вътрешността на страната, били много по-изкусно изработени и имали формата на хора, животни, птици и риби. Попитах го дали смята, че отрядът, който водя със себе си, е достатъчен, за да превзема този град. Той ми отговори, че е достатъчен. После го запитах дали би ме подпомогнал с водачи и няколко свои отряда, които да се присъединят към нас. Отговори ми, че сам ще тръгне с пограничните жители, ако реките могат да се преминават по брода, при условие, че оставя при него до завръщането си петдесет войници, които той бил готов да снабдява с храна. Възразих му, че изобщо нямам повече от петдесет бойци тук, че останалите са работници и гребци, че нямам достатъчни запаси, за да им оставя барут, куршуми, дрехи и други неща, и че без припаси, необходими за тяхната защита, те в мое отсъствие ще бъдат изложени на нападение от испанците, които, аз бях сигурен, ще постъпят с тях тъй, както аз постъпих с испанците в Тринидад.

След това той ми каза, че испанците търсели случай да го убият и че преди да стане вожд на племето си, те го държали седемнадесет дена окован във вериги и го развеждали като куче от място на място, докато не им дал сто златни съда, за да се откупи. Когато станал вече господар на страната, те много пъти му устройвали засади, за да го заловят, а сега, щом разберат, че е разговарял с англичани, ще бъдат още по-ожесточени срещу него. Затова той ме помоли да отложим похода до следната година, за да има време да привлече всички гранични племена на наша страна; при това тогава сме щели да

пътуваме по-лесно, докато през сегашното време на годината няма да можем да преминем никоя река, тъй като водите са се вече покачили и преди да се завърнем, ще се покачат още повече.

Аз сметнах, че няма да бъде разумно да се опитам да завладеея града сега, макар че желанието да се сдобием със злато би могло да обори много възражения. Такова нападение по мое мнение би навредило, ако по-късно нейно величество се опита да завладее страната, защото сега нашето желание за злато и нашите намерения не са още известни на индианците; а е доста вероятно, че ако нейно величество се заеме с това предприятие, те по-скоро ще се подчинят на нейното господство, отколкото на потисничеството на испанците, чиято жестокост и гвианците, и пограничните племена са вече опитали. По тези съображения, докато не науча какво е угодно на нейно величество, аз по-скоро бих се отказал от желанието си да оплячкосам един-два града (макар че това може да бъде твърде доходно), отколкото да проваля или да застраша надеждите на толкова милиони хора и да осуемя ползата за нашата страна и богатата търговия, която може да се развие, ако Англия завладее Гвиана. Аз съм уверен, че сега, надявайки се, че ние ще се върнем и ще ги подпомогнем, индианците са готови да умрат до последния човек в борбата срещу испанците.

След като убедих Топиавари, господаря на Аромая, че сега не мога да оставя при него отряда, който желае, той по своя собствена воля ми повери сина си, за да го отведе в Англия, защото, макар че на него самия му оставаше още малко живот, той се надяваше, че след смъртта му с наша помощ неговият син ще стане вожд на племето им. От моя страна аз оставих при него един слуга на капитан Гифърд на име Франсис Спароу (той желаше да остане там и ще може да опише страната с перото си) и един мой юнга на име Хю Гудуин, за да изучи езика. След това попитах за начина, по който епуремеите добиват злато и как го стопяват от камъка. Той ми обясни, че повечето от златото, от което правят съдове и образи, не се отделя от камъни, а се събира на зрънца и късове колкото дребни камъни в пясъка на езерото Маноа и множество други реки. Прибавяли към златото известно количество мед, защото иначе не можели да го работят. Поставяли сместа в голяма глинена делва с дупки и когато златото и медта се смесели добре, мушкали тръстикови пръчки в дупките и духали през тях, за да усилят

огъня, докато металът се разтопи и потече. Тогава го изливали в калъпи от камък и глина и така правели съдове и образи. Изпратих на ваша светлост два вида такива златни съдове, с които случайно можах да се сдобия; пращам ги не толкова заради стойността им, а за да покажа какви са. Не исках в никой случай да покажа, че се интересувам от злато, защото нямах нито време, нито сила да си доставя по-голямо количество; дори дадох на индианците повече злато, отколкото получих от тях — дадох им да носят от новите монети от 20 шилинга с образа на нейно величество, за да ми обещалят, че ще станат нейни поданици.

Изпратих ви също и рудата, за която зная, че е толкова богата, колкото изобщо може да се намери по земята. Но освен че не можехме да се бавим, за да търсим злато по хълмовете, но и нямахме със себе си пионери, които да разбиват скалите, нито лостове, железни клинове и скеле, а без сечива не може да се разкриват рудници. По всички хълмове обаче видяхме камъни с цвят на злато или сребро. Най-после се разделих със стария Топиавари; той ми даде сина си като заложник, а аз оставих при него двама души от нашите хора. На Франсис Спароу аз заръчах да отиде, ако е възможно, до Маноа. След като свърших тези работи, вдигнах котва.

Гребяхме надолу по течението. Изпратих капитан Хенри Тин с галерата по най-краткия път, а аз с капитан Гифърд в моята баржа и двете мауни слязох надолу по онзи ръкав на Ориноко, който се нарича Карарупана.

В Карарупана има голям брой хубави острови, някои шест мили дълги, някои десет и някои двадесет. Когато наближи залез, навлязохме в един ръкав на реката, наречен Виникапора, който се влива в Ориноко. Тук научих за кристалната планина, до която поради далечното разстояние и неблагоприятното годишно време не можахме да отидем, нито да прекъснем плаването си. Видях я само отдалеч и тя приличаше на огромна бяла черковна камбанария. Над нея минава една силна река, която не се разлива по склоновете ѝ, а се спуска стремително през върха на планината и пада върху скалите с такъв страшен шум и рев, сякаш хиляда големи камбани се блъскат една в друга. Берео ми каза, че там имало диаманти и други скъпоценни камъни, които блестели отдалеч. Какво има в действителност, не зная, тъй като нито той, нито

някой от неговите хора са смеели да се изкачат до върха на планината, защото съседните племена били врагове на испанците.

Слязохме на остров Асапано и там се угощавахме с месо от животното, наречено армадило. На следния ден намерихме галерата на котва и същата вечер отплавахме при много лошо време със страшни гръмотевици и проливен дъжд, тъй като зимата бе вече много напреднала; добре че се движехме надолу по реката с не по-малко от сто мили на ден. Невъзможно обаче беше да излезем от ръкава, по който влязохме, понеже и бризът, и морското течение бяха много силни.

Кълна се пред бога, че тази нощ ние бяхме в крайно отчаяно положение, защото, когато хвърлихме котва в устието на реката, където тя се влива в морето (а устието е най-малко една левга широко), излезе силна буря и затова, преди да падне нощта, дойдохме съвсем близо до брега с малките лодки и докарахме галерата толкова близо, колкото можяхме, тъй като тя едва издържаше на бурята и без малко не потъна с целия си екипаж. Колкото до мен, признавам, че много се колебаех как да постъпя — дали да се кача на полуразбитата галера (при крайбрежните пясъци на разстояние две левги, а също и в протока водата беше шест фута дълбока, а галерата газеше пет фута), или да рискувам да навляза в развълнуваното море в такова лошо време и да премина протока с моята баржа. Около среднощ, когато времето се проясни, ние се доверихме на божията милост и излязохме в морето, като оставихме галерата на котва, защото тя не биваше да се излага на рисковете на нощното плаване. Всички бяхме сериозни и тъжни, като от време на време някой от нас плахо подхвърляше ободрителна дума, за да покаже, че не се страхува. Угодно бе богу на следния ден към девет часа да видим брега на Тринидад. Плавахме покрай брега, докато намерихме нашите кораби на котва и за нас това беше небивала радостна гледка.

Даде господ да стигнем благополучно до нашите кораби и сега беше вече време да оставим Гвиана на слънцето, на което се кланят тамошните индианци, и да се насочим на север.

Вярата на епуремеите е същата като тази на инките, императорите на Перу: те вярват в безсмъртието на душата, обожават слънцето и погребват заедно с покойника най-любимите му жени и съкровищата му, както правят в Пегу в Източна Индия и в други

страни. Индианците по Ориноко не погребват жените заедно с мъртвия им съпруг, а само скъпоценностите му. Араваките изсушават костите на вождовете си и ги счукват на прах, който жените и приятелите им пият, размесен с вино. Те всички имат по много жени, а вождовете пет пъти повече от обикновените хора. Жените им никога не ядат със съпрузите си, нито изобщо между мъже, а им прислужват при ядене и после се хранят сами. Тези жени, които не са вече съвсем млади, приготвяват хляба и виното, тъкат памучно платно за постелки и завивки и вършат всичката друга работа, понеже мъжете, когато не са на война, не вършат нищо друго, освен да ходят на лов и за риба, да играят и да пият.

Казаха ми, че малко преди да пристигнем, един от вождовете им бил погребан заедно със своя златен стол, който бил много изкусно изработен. Обаче ако бяхме оскърбили религията им, като разкопаем техните гробове, преди племето да бъде покръстено, щяхме да изгубим приятелството на всички индианци.

Ще обеща на онези, които дойдат в Гвиана, следните неща, за които зная, че са истински. Тези, що искат да правят открития, ще останат доволни от реката, която тече 2000 мили от запад на изток и 800 мили от юг на север и в по-голямата си част е богата на злато или други неща. Тук обикновеният войник ще се бие за злато и ще изкара не пенита, а злато на листове, половин фут широки, докато в други войни си рискува кожата, за да получи оскъдна дажба храна. А онези командири и началници, които се стремят към чест и богатство, ще намерят там повече богати и красиви градове, повече храмове, украсени със златни образи, повече гробници, пълни със съкровища, отколкото Кортес е намерил в Мексико или Писаро в Перу; и блестящата слава на това завоевание ще засенчи всички тъй далече стигащи лъчи на испанската нация. Няма друга страна, която повече от Гвиана да дава наслади на жителите си, било обикновените удоволствия на лова — с кучета или със соколи, лова на птици, риболова, — било други радости.

Убеден съм, че по здравословност, приятен въздух, наслади и богатства никоя страна на изток или на запад не може да се сравнява с нея. Климатът е толкова добър за здравето, че от сто и няколко души — които се моряха непрекъснато, потънали в мръсотия, всеки ден гребяха или вървяха под палещото слънце и внезапно се измокряха до кости от

поройни дъждове, ядяха всякакви развалени плодове, сурова риба без сол и подправки, месо от костенурки и крокодили и при това всяка нощ спяха на открито — не загубихме нито един човек и доколкото знам, нито един не е бил неразположен, нито се е разболявал от тропическа треска или други гибелни болести, каквито има в горещите страни.

Всъщност там, където има изобилие от злато, не е нужно да се пита какви други стоки има, но все пак трябва да се каже, че към южната част на реката се намират големи количества бразилско червено дърво и различни ягодови плодове, които дават най-хубави червени и розови бои. Навсякъде се произвежда в изобилие памук, коприна, балсами от най-добрите видове, непознати в Европа, всякакви смоли и индийски пипер. А какво друго се намира във вътрешността, ние не знаем, защото не сме имали време да проверяваме и търсим. Освен това почвата е отлична и тъй добре напоявана от реки, че там ще вирее захарна тръстика, джинджифил и всички онези растения, които се отглеждат в Западна Индия.

Плаването дотам е кратко — при обикновен вятър се стига за шест седмици и толкова време трябва за връщане.

Гвиана е още девствена страна, никога не е била ограбвана, разкопавана и обработвана. Там лицето на земята не е било разкъсано, свойствата и силата на почвата не са били увредени чрез торене, гробовете не са били отваряни за злато, рудите не са били разбивани с чукове, нито образите в храмовете са били сваляни. Там никога не е навлиerala силна войска и никой християнски крал не я е завладял. При това тя е лесно защитима: ако се построят две укрепления в областите, които видях, при прилив водата идва толкова близо до брега, край който се намира талвегът, че никой кораб не може да мине по-далеч от една пика разстояние от оръдията най-напред на едното, после на другото укрепление.

В Гвиана може да се навлезе с тежък кораб само по един ръкав на Ориноко (ако и той е проходим) и затова онзи, който първи го завладее, ще направи страната непристъпна, освен ако неприятелят дойде с малки лодки, баржи или канута, или пък с плоскодънни лодки; а ако неприятелят се опита да навлезе по този начин, по протежение на двеста мили по бреговете на речните ръкави горите са толкова гъсти, че и мишка да седи в лодката, пак ще бъде ударена от брега. По суша е

още по-невъзможно да се проникне в Гвиана, защото тя има най-защитеното местоположение от всички страни под слънцето — така е заградена от всички страни с непроходими планини, че е невъзможно да се снабдява с храна войска, която иска да ги премине. Това се доказва от испанците, които, откакто са завзели Перу, на всеки пет-шест години се опитват да покорят тази империя или да открият път към нея. От двадесет и тримата господа, рицари и благородници, които са се опитали, нито един не е знаел по кой път да води войската си по суша или да преведе корабите си по море така, че да се доближи до тази страна. Дон Антонио де Берео (когото ние свалихме от губернаторския пост в Тринидад) е последният, който се е опитвал да проникне в Гвиана, и аз много се съмнявам, че и той сам или някой от неговите хора знаят най-добрия път за казаната империя.

Западна Индия е била предложена най-напред на дядото на нейно величество от Колумб, един чужденец, в когото са можели да се съмняват, че иска да измами английския крал; освен това тогава се е смятало за невероятно да съществуват такива и толкова много страни и области, за които никога преди не се е писало. Сега за гвианската империя се съобщава на нейно величество от неин собствен васал, който ѝ е по-задължен от обикновените ѝ поданици и комуто не би подобавало след многото милости и благодеяния, които е получил, да оскърбява нейно величество, като ѝ разказва басни или измислици. Страната е вече открита, много племена са спечелени за нейно величество, те я обичат и са готови да ѝ се подчиняват, а испанците, които в най-последно време и най-дълго са се мъчили да ги поробят и които индианците смятаха за непобедими, са бити, прогонени, обезсърчени и опозорени. Нейно величество би могла да използва всички войници и офицери, които са по-млади синове в семействата си, както и всички капитани и командири, които търсят служби. Разноски ще се направят само за първоначалното въоръжаване на хората и запасяването им с храна, тъй като след първата или втората година аз не се съмнявам, че ще видя в Лондон една борса, където ще се сключват сделки за внос на стоки от Гвиана на по-голяма стойност, отколкото се сключват в Севиля за внос от Западна Индия.

Убеден съм, че ако се изпрати една малка пехотна войска в Гвиана, която да потегли срещу Маноа, главния град на инките, гвианският император ще се съгласи да плаща на нейно величество по

споразумение няколкостотин хиляди лири годишно и с тази сума ще се посрещнат както разходите за защита на Англия от всички външни неприятели, така и разноските за вътрешни нужди, а сигурно той също ще бъде готов да плаща царски на войниците от един английски гарнизон от три-четири хиляди души, който да отбранява страната от нападенията на други държави.

Който владетел притежава тази страна, ще бъде най-великият монарх на света. Ако испанският крал покори Гвиана, той ще стане непобедим, а ако нейно величество я завладее, тя с това ще потвърди и засили мнението, което всички народи имат за нейните велики и достойни за една кралица дела.

Уповавам се на бога, че тъй като всичко това е истина, то ще бъде достатъчно, щото онзи, който е цар на царете и господар на господарите, да вдъхне в сърцето на онази, която е дама на дамите, желание да завладее тази земя.

[1] Асфалт. Б.пр. ↑

[2] Пристанище на брега на Венецуела. Б.пр. ↑

[3] Остров пред брега на Венецуела. Б.пр. ↑

LXIV

ПЛАВАНЕТО НА КАПИТАН УИЛЯМ ПАРКЪР ОТ ПЛИМЪТ, БЛАГОРОДНИК, ДО ЯМАЙКА И ПУЕРТО ДЕ КАВАЛОС, РАЗПОЛОЖЕН В ЗАЛИВА НА ХОНДУРАС И ЗАВЛАДЯН ОТ НЕГО И СЪР АНТОНИ ШЪРЛИ, И ХРАБРОТО И ЩАСТЛИВО НАПАДЕНИЕ НА КАМПЕЧЕ, ГЛАВНИЯ ГРАД НА ЮКАТАН, КОЙТО ТОЙ ПРЕВЗЕ И ОГРАБИ С ПЕТДЕСЕТ И ШЕСТ ДУШИ

В годината 1596 капитан Уилям Паркър от Плимът, благородник, снабден с един як сто и двадесет тонен кораб, наречен „Прудънс“, чийто капитан бе сам той, и един двадесет и пет тонен барк, наречен „Адвенчър“, отплава от Плимът през месец ноември със сто души екипаж.

Първото място, където спряхме в Западна Индия, беше остров Маргарита. Там пленихме един испански благородник (и неколцина други испанци) и той, за да се откупи, освободи капитан Джеймс Уилис и други петима англичани, пленници в Кумана^[1], които иначе никога не биха могли да излязат оттам. Отправихме се за остров Ямайка, където на 2 март срещнахме сър Антони Шърли, който, преди да пристигнем, беше превзел главния град на острова. Като се съединихме с него, отплавахме от Ямайка на 6 март и решихме да нападнем укрепения град Трухильо, който се намира близо до входа на хондураския залив. Имахме намерение да изненадаме стражата, но тя ни откри и даде тревога, като запали големи огънове. В отговор от града дадоха топовен изстрел и също запалиха огънове. Въпреки това на следния ден, 31 март, ние докарахме корабите си под укреплението и свалихме нашите хора на сушата. Нападението не успя, тъй като градът е непревземаем поради разположението си — той е построен на върха на един много стръмен хълм, който се издига до самото море и е заграден с толкова необикновено гъста гора, че е невъзможно да се мине между дърветата. До града се стига само по един съвсем тесен и стръмен път, на чийто край има силно укрепена порта, така че до нея можеш да се доближиш само ако внезапно изненадаш стражата; затова, след като загубихме няколко души, ние се отказахме от намерението си да превземем града.

Оттук на 2 април навлязохме по-навътре в залива, за да нападнем града Пуерто де Кавалос, но видяхме, че е добре укрепен, пък и по богатство ни най-малко не отговаря на нашите очаквания. Тъй като досега сър Антони Шърли и аз бяхме останали излъгани в надеждите си, ние решихме да се изкачим докъдето можем по река Долсе и след това да минем по суша до Южното море. И така потеглихме напред и навлязохме на повече от тридесет левги нагоре по казаната река Долсе, смятайки да минем по суша с два отряда, като носим със себе си един пинас, разглобен на шест части, които можеха да се съединят с винтове, и с него да плаваме известно време по Южното море, за да опитаме късмета си там. Обаче усилията ни останаха безплодни, понеже планините бяха страшно високи и разстоянието до Южното море се оказа по-голямо, отколкото го смятахме отначало. С голяма тъга се завърнахме до Трухильо, където аз се разделих със сър Антони Шърли.

След раздялата ми с този достоен рицар аз взех курс към източната част на Юкатан, откъдето обиколих северния бряг на този полуостров, докато дойдох до нос Десконосидо. Там взех 56 души от моите хора в една парагуа, т.е. дълго индианско кану, и като оставих кораба си на шест левги от град Кампече, в три часа през нощта слязох на брега съвсем близо до манастира Сан Франциско и превзех казания град Кампече, където плених капитана и кмета; в града имаше петстотин испанци и в двата близки града осем хиляди индианци. Множеството испанци, които избягаха при първото ми нападение, се събраха отново към десет часа сутринта и с подновени сили се нахвърлиха яростно върху мен и малкия ми отряд. При това нападение аз загубих около пет-шест души от моите войници и сам бях ранен в лявата страна на гърдите с куршум, който нося още в гръбнака си. Понеже ни притиснаха зле, ние измислихме една военна хитрост: завързахме ръка за ръка много градски жители, които бяхме пленили, и ги поставихме пред себе си като барикада да ни защитават от ожесточената срелба на неприятеля. И така с развято знаме, носейки със себе си нашите шестима убити, ние се оттеглихме по-безопасно в пристанището, където завладяхме една фрегата, която беше на котва там, натоварена с кралския данък в сребро и други добри стоки. Откарахме фрегатата, както и нашата парагуа до моя кораб, който беше хвърлил котва в два фадъма вода на шест левги от града, понеже не

можеше да се приближи повече поради плитчините край брега. Тъкмо срещу мястото, където беше на котва нашият кораб, имаше един град, обитаван от 300–400 индианци от племето себо, който също превзехме. Там намерихме кампечийско дърво, което се използва за боядисване, както и восък и мед. След като прибрахме плячката на кораба, напуснахме брега и се отправихме към нос Каточе, но при това плаване аз загубих барка „Адвенчър“, който бе заловен от две бойни фрегати, изпратени от Кампече; с него беше пленен капитан Хен заедно с тринадесет души от моите хора, които, както по-късно разбрахме, били умъртвени от испанците. След като бяхме прекарали пет седмици по тези брегове, ние взехме курс към Хавана, където слязохме на суша, но не намерихме нищо. После минахме покрай Бермуда и оттам продължихме за Англия. Около 1 юли отминахме островите Сили и два дни по-късно пристигнахме в Плимът, където заварихме негова светлост граф Есекс, който тъкмо заминаваше с една голяма флота за Азорските острови.

[1] Град във Венецуела. Б.пр. ↑

Издание:

Ричард Хаклут. Пътешествия и открития

Английска, първо издание

Библиотека морета, брегове и хора

Номер 52

Преводач: Васил Атанасов

Рецензент: Николай Божилов

Редактор: Жана Кръстева

Художник: Мария Зафиркова

Худ. редактор: Владимир Иванов

Техн. редактор: Добринка Маринкова

Коректор: Светла Карагеоргиева

Библиотечно оформление: Иван Кьосев

Дадена за набор на 28. VI. 1984 г.

Подписана за печат на 20 XI. 1984 г.

Излязла от печат м. декември 1984 г.

Изд. № 1791 Формат 84/108/32

Печ. коли 23 Изд. коли 19,32

УИК 20,15 Цена 1,89 лв.

ЕКП 9532121411; 2152-8 — 84

Книгоиздателство „Георги Бакалов“ Варна

ДП „Стоян Добрев-Странджата“ — Варна Пор. № 711

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.